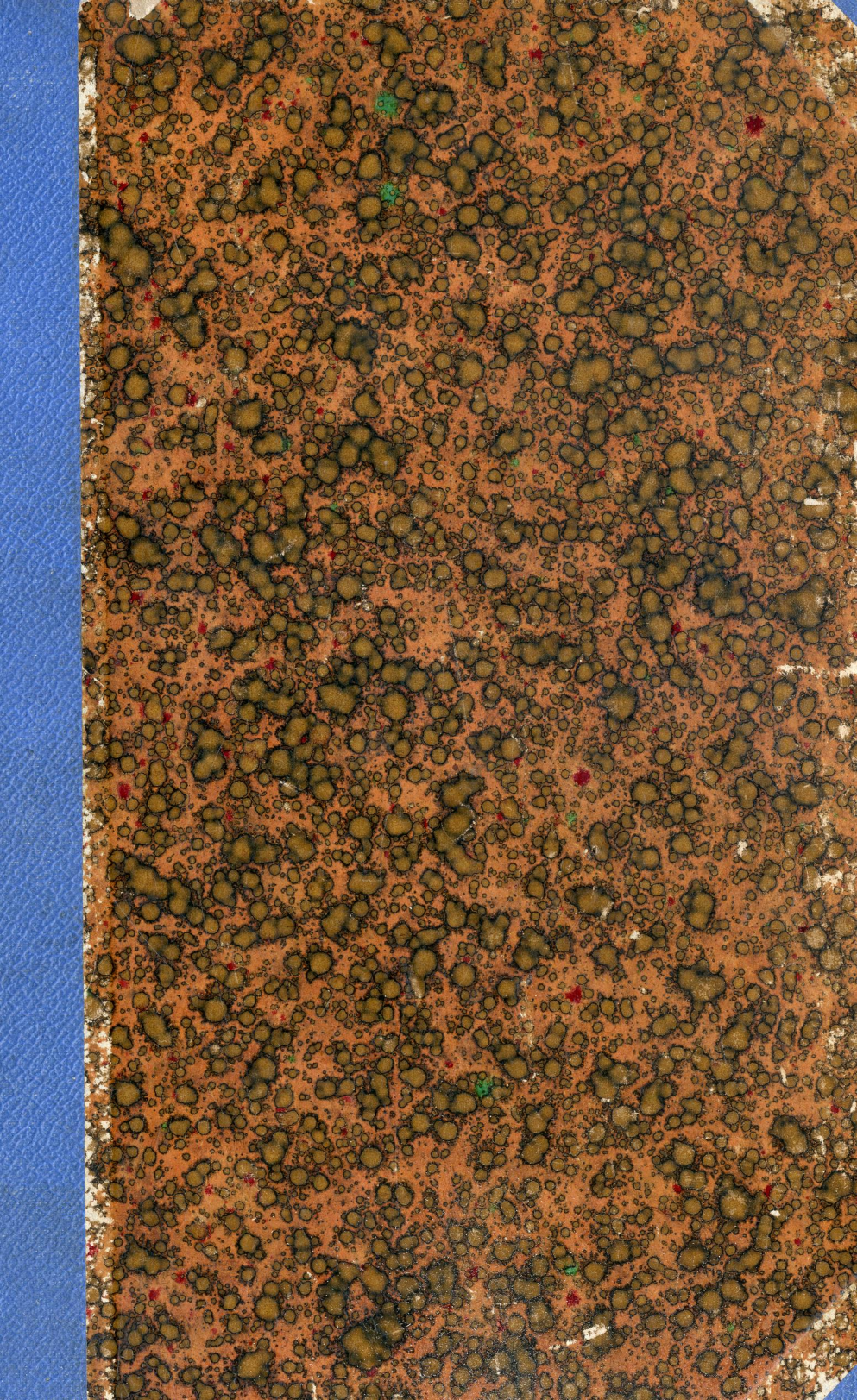

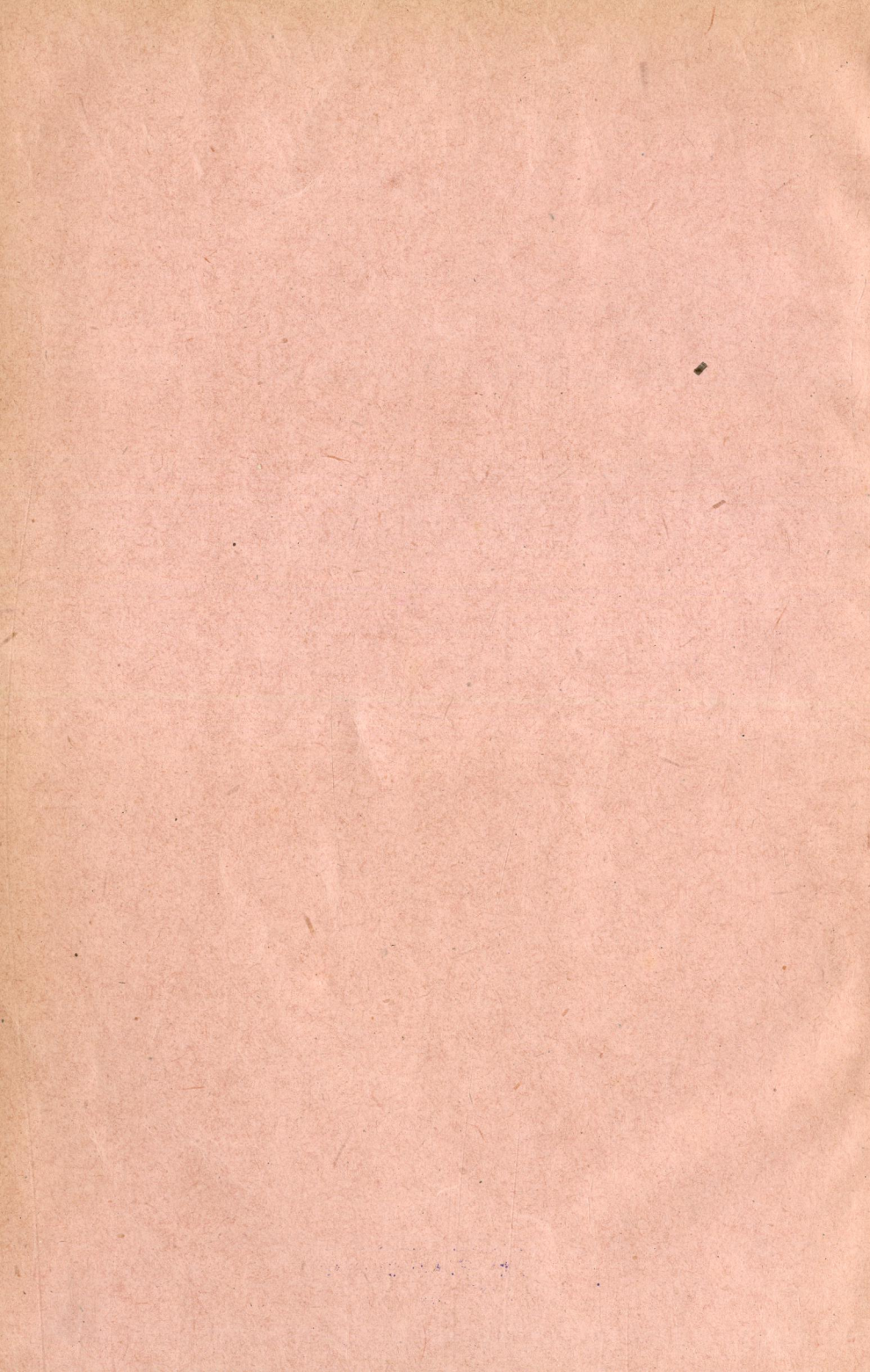

u. 1-3, 5-7, 8/9, 10, 11/12, 13/14,
15, 16, 17/18, 19/20, 21/22, 23/24

07

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

❧ РІК 1912

Під редакцією сьвящ. Ярослава Левицкого.

ТОМ IX.

У ЛЬВОВІ

З друкарні Ставропигійського Інститута
під зарядом М. Рефця.

1912.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

АНН

ЛІТЕРАТУРА

ЛІТЕРАТУРА

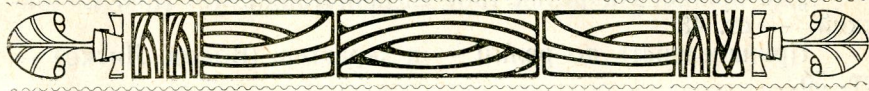
ЛІТЕРАТУРА

ЛІТЕРАТУРА

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 3992

З М І С Т.

I. Наукові розвідки.

Методичні стремління в науці катехизму (о. Теодозій Кудрик) — ст. 15.

Чи Христос жив? (Андрій Ішак) — ст. 45, 70, 151, 192.

Сьвятий Іван Новий Сучавський (о. Іван Ших) — ст. 156, 229, 255, 308, 345, 398, 429.

Багато бо званих, мало ж вибраних (Йоган Гшпан) — ст. 313, 350.

Синтеза сьвітоглядів (Антін Стельмах) — ст. 333, 381, 436.

Модерний юдео-християнізм або новий спосіб борби жидівства з Христом (о. Ст. Білинський) — ст. 467, 523, 560, 609.

Бог у вселенній (Антін Стельмах) — ст. 471, 511, 567.

Напись Галіона і нова хронольоґія подорожий св. Ап. Павла (Андрій Ішак) — ст. 519.

Початок всесьвіта (Антін Стельмах) — ст. 618, 678.

Як вбирало ся в старовину українське духовенство (К. Широцький) — ст. 635.

Де що про жіноче питанє (за Гавом) — ст. 704.

Чернеча республіка (о. М. Лада) — ст. 694.

II. З церковного життя.

Схизматицька і русофільська пропаганда між нашим народом (свщ. Володимир Герасимович) — ст. 1.

Церковна літопись — ст. 24, 52, 98, 133, 172, 201, 238, 278, 318, 412, 493, 542,

Пробудім ся зі сну! (о. М. Галушинський Ч. С. В. В.) — ст. 33.

„Да приїдець царствіє твоє Евхаристійное“ (о. Ник. Садовський) — ст. 48.

Приналежність до релігії — а характер. (Волод. Лиско) — ст. 56.

Пересуди і бевосновні закиди супротив духовенства (о. Юл'ян Дзерович) — ст. 65, 119.

О науці релігії на основі теперішних учебників шкільних (о. Леонід Лужницький) — ст. 74.

Із подорожи по нашій а не своїй землі (М. Антонів) — ст. 81.

Кілька стрічок в справі „Основи“ (В. Володимирко) — ст. 113.

Греко-католицька церков в Боснії — ст. 125.

В обороні львівських катехитів і сотрудників (о. М. Щепанюк) — ст. 128, 164.

Вплив радикалів на нашу політику і наші суспільні відносини (о. Евст. Цурковский) — ст. 145, 185.

Про церковні відносини в Америці (о. Ів. Сендецкий) — ст. 160, 198, 234, 258.

Дар съященства для о. Маркіяна Шашкевича (о. Ом Горчинський) — ст. 217.

Ладьмо ся до евхаристийного конгресу у Відни (о. М. Щепанюк) — ст. 249.

Кілька правил для християнського проповідника (Юрій Шерер) — ст. 261.

Впов. п. Радникови Ол. Барвінському під розвагу (о. М. Щепанюк) — ст. 268.

Відповідь на „Політичну саламаху“ (о. Евст. Цурковский) — ст. 273, 297.

З нагоди петицій нашого духовенства о дорожняний додаток (Юл. Дуткевич) — ст. 329.

До статі о. Евст. Цурковского (Очевидець) — ст. 354.

О службі св. Йосифа і Найсв. Серця Ісусового (о. прал. Із. Дольницький) — ст. 360.

Вражіння після „Ниви“ на російській Україні (Юр. Стрижавський) — ст. 377.

Самопоміч (о. Ів. Сендецкий) — ст. 402.

Перші збори Католицької Унії у Відни — ст. 425.

Про „Голос громади“ (о. Евст. Цурковский) — ст. 445, 532, 574.

Чи справді облатинщенє нашого обряду? (о. М. Щепанюк) — ст. 457, 505, 553, 601.

Очевидцєви на єго заміти (о. Евст. Цурковский) — ст. 478.

Небезпека православної пропаганди і як їй противділати? (о. Теоф. Прийма) — ст. 538, 584.

Участь Українців в евхаристийнім з'їзді у Відни (о. М. Щепанюк) — ст. 587, 640.

Знов на історичнім становищі — ст. 665.

III. Бібліографічні записки.

Ст. 31, 143, 246, 496, 547, 649,

IV. Дописи.

Допись з Америки (о. Лев Сембратович) — ст. 94.

Допись з Епар. Перемиської — ст. 180.

Кілька заміток до дописи о. Л. Сембратовича (о. В. Петрівський) — ст. 242.

V. Проповіді.

Проповідь на 16 неділю по С. С. Д. (Вас. Лиско) — ст. 487

О відплаті заподіяної кривди (Пять проповідей — Антона Мельника), додаток до ч. 5. „Ниви“, — ст. 1—20.

VI. Всячина.

(важнійша)

„Pereat національна ідея, vivat попофобія“ — зт. 27.

Причинок до русофільсько-православної пропаганди — ст. 59.

Віддаване темпоралій — спростоване ґрунтових книг — спірні справи ерекцій — ст. 61.

Причинок до православної пропаганди — ст. 103.

Ще кілька слів в справі С. С. Василянко і „Народного Дому“ — ст. 107.

Поступова етика — ст. 108.

Загальні збори Товариства катехитів — ст. 109.

Потреба на часі — ст. 139.

Права сьвященства при виборах громадских — ст. 142.

Прозора політика — ст. 178.

Всехпольска дурійка — ст. 182.

XXIII. міжнародний Конгрес Евхаристийний у Відні 13—15 вересня 1912 — ст. 210.

Хто є причиною схизми? — ст. 211.

Православна пропаганда в львівському повіті — ст. 214.

Єще про Устав церковний — ст. 215.

Православ'я а католицизм — ст. 215.

Невинні ягнятка — ст. 244.

„Поступове“ учительство — ст. 245.

Ernest Hello про сьвіт — ст. 282.

„Церковный Востокъ“ і ще С. С. Василянки — ст. 285.

Москвофіли і схизма — ст. 288.

„Умственна сдержаность“ русофільського духовенства — ст. 324.

Котрі віроісповідання суть нині в Австрії признані яко стоваришеня релігійні? — ст. 366.

Малярство релігійне — ст. 367.

Що каже статистика Галичини за послідне 10-літє — ст. 370.

Монашества у нас брак — ст. 373.

На евхаристийний конгрес до Відня — ст. 416.

В справі збираня жертв на будову монастиря і церкви С. С. Василянок — ст. 417.

Наші гаразди — ст. 422.

У відповідь на спростованє проф. Д-ра Ів. Раковского — ст. 449.

Як[?] поборювати радикалізм в нашій рускій суспільности? — ст. 499.

Наші критики — ст. 501.

Внесенє в справі конгруї парохіяльного духовенства — ст. 548.

Про образ п. Івасюка „Візд Хмельницького в Київ“ — ст. 548.

В справі віддання темпоралій — ст. 549.

Некультурне поведенє львівського лікаря зглядом руського св'ященика — ст. 551.

Перехід з православ'я на католицизм — ст. 594.

Папска конституція в справі св. Причастия — ст. 595.

„Рідний край“ про галицке проповідництво і проповідників — ст. 596.

Добрі ради та під кепскою адресою — ст. 597.

З нашої преси — ст. 653.

Етика польського Єзуїта — 655.

- Брацтво Ч. Покрова Пресв. Богородиці в Сокали — ст. 657.
Українські псевдокатолики — ст. 661.
Статистика висших шкіл в Австро-Угорщині — ст. 662.
О парохіяльній хроніці — ст. 663.
Небезпечна дорога — ст. 721.
Спосіб св. Причастія в нашім обряді — ст. 725.
Мої бажання — ст. 727.
Дволичність наших русофілів — ст. 728.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 1.

Львів, 1. січня 1912.

Рік IX.

Схизматицька і русофільська пропаганда між нашим народом.

„Никто не может насъ заподозрѣть въ поддержаніи православной пропаганды. За все время существованія нашихъ изданій не было у насъ ни разу сдѣлано даже намека въ подобномъ дѣлѣ“.

(Прик. Русь, Ч. 616. 7. XI. 1911).

Подібні заяви невинности, як висше наведена, час-до-часу залюбки поміщає згадана часопись як і другі їй подібні посестри. Та мимо сього, хоч як сього рода заяви напрошують ся повірити, що в пресі того відлomu нашого суспільства пропаганди за цареславієм нема, ми преціж є свідками, як між нашим народом зараза російського цареславія чимраз більше ширить ся. А факти, які переживаємо і які нас еще ждуть, виказують наглядно, що не лиш не іде до ліпшого, а навряд. Та хочби „Прикарпатская Русь“ і єї посестри і сотки разів відхрещували ся, що вони до сеї зарази не прикладають своїх рук, то ми в те повірити неможемо, бо день за днем бачимо на єї шпальтах сю пропаганду, висловлювану то сьміливійше, то хитрійше. Вонож і не може бути инакше. Хто раз станув на становище тотожності нашого народу з народом великоруським і бажає сього, щоби наш народ зілляв ся в одно з тим другим народом хоч би тільки на основі культурного і літературного єдинства, мусить стреміти до сього, щоби всі ідеали великоруської нації перещіпити на наш ґрунт. Зваживши далі, що нашим русофілам припадають до вподоби як раз ідеали отсего великоруського громадянства, яке тепер групуєть ся в партії „русскихъ націоналистовъ“, то прямо силою послідо-

вности. мусять свою роботу між нашим народом робити під девізою тої партії, а якою є: „народність, самодержавіе, православіе“.

„Народність“ вже є. Завдяки тій обставині, що наш народ, але виключно в лиш Галичині і в Холмщині здавен давна навик уживати на означене своєї національності стародавнього прикметника „руський“, яким також всі Великороси означають свою народність, — з сим дуже легко було упорати ся. Додадо ся лиш одно „с“ в письмі, якого в вимові не чути і тим пере-свідчило ся нашого громадянина і інтелігента і хлопа, що він такий самий „руський“, як „руськимъ“ є той, що мешкає в Москві, або коло Москви, як „руськимъ“ є той цар, що тим народом володіє. Щастє сприяє їм де далі. Тамтой „руський“ народ вживає мови, яка в письмі через уживанє тих самих букв дуже на погляд подобає на нашу мову а єще більше скидаєть ся на нашу богослужєбну мову церковно-славянську. Від першого ідеалу „народности“ треба іти до другого „самодержавія“. Отже не пишеть ся тай не говорить ся просто і отверто: „люди добрі, стремім до того, щоби як най-скорше опинити ся під ласкавою рукою могучого „руського царя“, — бо за те можна би відповідати перед судом, лиш представляєть ся теперішне жите бутє нашого народу як страшний угніт під чужим мачошим правлінням Австрії і Польщі а рівночасно в ряди-годи відхиляєть ся занавісу того раю, який є тамечки за кордоном, де то всьо своє, рідне: і свій „руський“ цар і своє „руськое“ правительство, і свої „руськіє“ порядки ну і . . . . . але се вже обережнійше... своя „русская“ церков і віра.

А пишучи про сі два краї, вживаєть ся на їх означене і спеціально спрепарованої термінології: се бач, де ми жиємо називаєть ся: „Подъяремная Русь“, а тамтой закордонний рай „Державная Русь“. І так поволеньки прислугують ся своїм хлібодавцям до приспінєня тої хвилі, коли би в якийсь шасливий момент змогла „Державная“ висвободити „Подъяремную“ оть австрійско-польскаго ига“ в формі анексії і прилучєня єї до прочих „руських“ земель. Щоби-ж на сей случай „гнобителі“ т. є. Австрія і Польща не мали в місцевім населєню підмоги, се населєне відповідно підготовлюєть ся, щоб в даній хвилі приймало освободителів з отвертими раменами. Хто цікавий, як те підготовленє виглядає, нехай переїде ся до села Чехів в Брідщині або до деяких сіл на Лемківщині. Часом нашим домородним русофілам не дуже хочєть ся висловлювати ся занадто ясно, а тут час не жде. В такім случаю замавляєть ся з Державної Руси якусь брошурку і єї відтак у Підяремній пускаєть ся в рух. Ось останніми днями появилася у Львові така брошура, написана в Росії нашим таки земляком „И. И. Гумецикимъ“ а єї заголовок: „Значєніє Русскаго Прикарпатья для Росіи“. — „Прикарпатье буду-

шее - второе Приамурое для Россіи въ предстоящей ей борьбѣ съ вѣроломною Западною Европою, изложилъ И. И. Гумецкій". Автор брошури мабуть той сам Іван Іванович Гумецький, який в 80 роках минулого століття крутив ся в редакції тодішньої „Червоной Руси“ у Львові і в 1888 р. видав друком проспект на задуманий собою „научний твір“, під назв. „Тайна примиренія нарѣчій руского языка“. Звичайна доля ренегата. Пішов в Державную, став апостатом, як всякий, що тамтуди вибрав ся тай тепер присилає своє посланіє подяремній братії. Не гадаю довше спинювати ся над сею брошурою, бо вона докладно обговорена в (чч. 260—265) Руслані, та всеж як взорець умових елюкубрацій автора приведу два цитати з брошури. І так в однім місци потішає підяремних земляків, що вневдовзі прийде час „когда Россія волей-неволей будетъ заставлена не только обратитъ свое вниманіе на эту неспокойную страну (т. є. Галичину), доставлявшую ей постоянно лишь столько хлопотъ, но даже просто будетъ принуждена вмѣшательствъ въ ея внутреннія дѣла, чтобы разъ на всегда положить конецъ этой крамолѣ (розумієть ся українському мазепинству) і т. и. Ав дальшій уступі ломлячи руки над нещасним положенієм нашого народу в Галичині під зглядом релігійним через накинене йому злощасної унії, каже, що так зле не є, що народ почуваєть ся „православнымъ“ і що ту „крѣпость православія“ ще поки що кріпко держать в руках „наши борцы“, себ-то галицькі русофіли, але ворог вже починає користувати ся побідами і розставляє по всіх кутах сіти „ультрамонтанскаго паука“. Нашу Церков називає „лжеуніей“, „отступленіємъ отъ православной вѣры“ і каже, що галицька Церков не уніятська, але „Римомъ порабощенная Галицко-русская православная Церковь“.¹⁾

Про се все писало ся чимало в нашій пресі а недавно заговорила об сім і віденська німецька часопись Reichspost (в ч. 468 з 10. X. 1911) та від всього сього розумієть ся відпекувала ся русофільська преса і своїми статями і перекладами спростовань надісланих до Reichspost русофільским послом Д-ром Куриловичем. А тактика у русофілів така: Як вдарити по пальцях то вони тоді в десятеро закленьуть ся, що вони найльоальнійші горожани Габсбурскої Династії і що все се, про що їх обвинувачуєть ся, то не ними видумана і пущена в народ пропаганда, а то, бачите, вже таке вроджене нашому народови почуванє і стремліне до культурного і національного єдинства з прочим „рускимъ міромъ“.

¹⁾ Руслан ч. 262. з 12. XI. 1911.

Та не нам сьогодні з'являти ся над шкідливістю вщиплювання сих двох перших русофільських ідеалів в наш народ. Полишім се нашим ученим і політикам. А ми придивім ся сему третьому стовпови ідеології „русскихъ націоналистівъ“, чи і як він в нашім народі заціплюєть ся? Детам. Навіть сліду чогось подібного нема. Найкрасшим свідомством ось хочби сей цитат з Прикарп. Руси, виписаний мною дослівно на переді отсих стрічок. Та ба! Сим цитатом кінчить редакція як раз свою передовицю, в якій виливає весь свій жаль, всю свою лють, всю свою жовч на снятинського старосту, що поважив ся наложити пеню на апостата батюшку Гудиму, який осів в збаламученім царславною пропагандою селі Залучу і тамечки в хлопській хаті відправляє „православную об'єдну“. В сій передовиці кличе згадана часопись про-Бі! до всього християнського миру, що „етимъ поступкомъ снятинскаго старости нанесена неслыханная обида всему русскому народу, оскорбленному въ своихъ святѣйшихъ чувствахъ, такъ какъ сто милліонъ русскаго народа исповѣдуетъ православную вѣру“*). А відтак кличев розпуці: „Какое удовлетвореніе административныя власти согласны дать оскорбленному чувству не только жителей Залуча но и всего русскаго народа и цѣлаго християнскаго міра?!“ —

Се так пише газета, яка кількома стрічками в зад відпекуєть ся, що не пропагує схизми. Колиб хотів твердити противне і доказувати, то треба би зі згаданої часописи наводити цитати майже з кожного числа а на се за малі рамці отсеї розвідки**). Досить сказати, що число, в якім се надруковано 616 від початку істнованя Прик. Руси. А ся газета не сама одна. Вона має собі до помочи ще два популярні виданя, що стоять на єї програмі, а то: „Голосъ Народа“ і „Русскую Волю“, а попри сі несогріше сповняють в сім згляді свою ролю буцім соперниці згаданих газет: „Галичанинъ“ і „Русское Слово“. Ось що пише пр. „Галичанинъ“ про факт переходу Залучан на схизму: „Того рода пропаганда не можетъ выйти въ пользу галицко-русскаго населенія, особенно, если сообразить, среди какихъ именно обстоятельствъ и по какимъ поводамъ населеніе села Залуче присоединилось къ православію“. Значить ся, що Залучани не тому зле зробили, що вирекли ся своєї св. католицької віри, а тому, що за скоро, не в пору се вчинили. Треба, мовляв, було підіждати на догіднійші обставини, може трошки пізнійше, як буде вже більше таких сіл до сього підготовлених. А далі пише таке:

*) Прик. Русь ч. 616 з 1911 р.

**) Гляди мою статю в „Руслані“ з 1910 р. чч. 64, 65, 66. п. н. „Єгипетська язва“. В. Г.

„Въ религиозныхъ вопросахъ слѣдовало бы смотрѣть и считать ся болѣе съ душой народа и ея потребностями и не вести простонародіе на рискованный путь“. Треба, мовляв, скривати ся поки що зі своїми задушевними почуваннями і бажаннями, бо поки ще не пора їх проявляти на зверх. І тільки всього. „Галичанинъ“, газета, що правда, нині вже мало почитана, але будь що будь читана переважно часткою русофільського духовенства, в якій видавничій спілці засідають переважно съвященники, всього на такі слова здобула ся в залучанській справі. Якогось осудження злого вчинку апостазії анї, анї...

А Залуче, сеж не спорадичний випадок. За ним виедовз пішов Теляж в Сокальщині з батюшкою Ілечком, а відтак Ждиня на Лемківщині з батюшкою Сандовичем. І хитро-ж обдумано. Щоби обійти місцеві закони, не спроваджуєть ся родовитих закордонних батюшок, лиш тутешним галицьким молодим людям-очайдухам, відповідно підготовленим в місцевих русофільських бурсах подаєть ся помічну руку, уміщуєть ся їх в закордонних схизматицьких духовних заведеннях; вони там „доучують“ ся, висъвячують ся на батюшок і якби зівсім нічого, вертають до своїх сіл, купують собі хати тай „служать православні обідні“. І пропаганда іде смирно-тихісінько. Такий батюшка балакає собі в селі з одним-другим і поволеньки зискує собі прихожан. Як доносять часописи, сї „отці-місіонарі“ мають бит забезпечений. „Діло“ в ч. 253 з м. р. пише, що Сандович зі Ждині дістає з російської казни квартально по 600 рублів а доносить також, що на сих трьох постерунках не кінець. Бо Росія в недовзі має прислати до Галичини ще нових трьох місіонарів, які осядуть в Стрілісках в Бобреччині, в Беньківцях в Рогатинщині і в Батієві в Брідщині. Знов же „Руслан“ в 215 ч. з м. р. подає до відома, що виховуєть ся в сїм році в Житомирі около 20 душ. В ч. 242 „Руслана“ читаємо, що перед двома-тремя тижнями, значить десь при кінці вересня м. р. „кружляло між довіреними людьми русофільського табору письмо: „до русскихъ студентовъ Прикарпатской Руси, в яком не підписаний комітет „ревнителей православія“ взиває русофільську молодіж громадно в православні духовні семінарі. Услівя легкі: низша гімназія і посьвідка від **Р. Н. О.** (мабуть „русской народной організації“), що кандидат є „русскихъ убѣжденных“, за те з’обовязуєть ся по скінченню студій присвятити свою працю „въ западныхъ рубежахъ Россіи, включая Австрійскую область“. В новійших газетах дістаємо знов нові веселі вісті: Ось „Діло“ (з 4/XI 1911. Ч. 256) в приватних телеграмах а „Руслан“ (з 8/XI 1911. Ч. 259) в передовиці повідомляють нашу суспільність, що російські праязичі і церковні круги ладять для нас з весною 50 съвіжих батюшок, яких має сюди прислати осібне товариство, що зветь ся „Русская православная миссія“, а тамошні півофіціальні ор-

гани преси як „Новое Время“ і „Московскія Вѣдомости“ накликають всі міродатні чинники до віднови галицької православної церкви і до засновання православного єпископства в Галичині. —

Та „Прикарпатская Русь“ мимо того всього заявляє, що вона далека від якої небудь пропаганди схизми в нашім краю. І має по часті слушність. Вона-ж схизми не пропагує отверто. Вона знає, що се на мало придало би ся, як би вона взяла в руки „восьмиконечный крестъ“, вийшла між наш народ тай кричала: „Християнський мире під'яремного Прикарпатя, покидай злочасну унію а вертай до своєї прадідної православної віри, до віри всієї державної Руси“! Ні, так не вдало би ся. Далеко красший спосіб так хильцем, боками, критим* штихом по рецепті тої істіно-руської приповідки, що і „капіталь“ прибрѣла и цѣломудріе соблюла“. Отже від часу своїх уродин, від коли єї лиш гр. Бобрінський у свѣт Божий пустив та своєю мошонкою поблагословив, стараєть ся вона своїм читачам на всякий лад з'огиджувати їх рідну католицьку віру і Єрархів рідної Церкви і певна сього, що тим способом сугестії найкраще прочинить ся до зненавидження нашим на родом своєї рідної сьв. Віри і Церкви а консеквентно вкаже йому, що йому, як малозначному відломкови великого „русского народа“ слід причалити до тої віри і церкви, до якої сей народ належить, себ-то до цареславної схизми. Тож передівсім плюгавить нашу церковну Єрархію. Без подання якихось конкретних фактів всі русофільські часописи раз-в-раз торочать аж до згудження, що наш Високопреосвященный Митрополит сьвідомо і пляново стремить до златинщення нашої Церкви, а йому ідуть під лад всі другі Владики бо вони Його креатури і сліпі орудія, що тойже Митрополит і не може инакше поступати, бож Він „польскій шляхтычъ“, „бывшій австрійскій офицеръ отъ улановъ“, що Він а місцева краєва польська управа то одно і те саме, що Він разом з намісником Д-ром Бобжинським всіх сил добувають, щоби спольщити наш народ і т. и. *usque ad dulce infinitum* *). А така популярна газета як „Голось Народу“ ще собі ліпше дозволяє. Там аж кишить в кождім майже числі від таких соковитих епітетів на адресу наших Преосвящених Владик як: „украински бискупы“, „іезуито-базыльяне“ і т. и. „Русская Воля“ знов, яка є явною цареславною експозитурою „русской народной организации“ вже без найменшої церемонії позволяє собі шкалювати нашого Найдорожшого Архієрея такими прізвищами як „Шептюхъ“ або навіть „głupi Jedryk na Szeptycach“. І то всі сі „издания“ шкалюють свого Архипастиря як раз тоді, коли Він в тяжкій недужі бореть ся між житєм а смертю, коли вся галицька, католицька Русь заносить горячі молитви до Все-

*) Гл. „Прик. Русь“ чч. від 580 — 630.

вишнього о двигнене з ложа болізни. Тоді то Прикарпатская Русь в ч. 528., ніби то в дописи з Америки пише ось як: „Можеть-ли русскій народъ молить ся за архієрея, подъ руководствомъ котораго составляютъ ся проекты, какъ выбросить изъ русской церкви церковно-славянскій языкъ а на его мѣсто ввести баденіевскаго бастарда, украинскую гутирку? Можеть-ли народъ молиться за архієрея, прогоняющаго найболѣе преданныхъ народу богослововъ изъ духовнаго училища. Русскій народъ не имѣетъ своего архієрея, а зато имѣетъ какъ церкви такъ и своего замаскированнаго лютаго врага. По христіянскому ученію слѣдуетъ молиться и за враговъ, однако самая искренняя молитва галицко-русскаго народа не превратитъ польскаго графа въ искренне-русскаго — это несомнѣнно!“.

Такого діждав ся наш Архієрей від тих, що чванять ся, що вони стоять на сторожі чистоти нашого сьв. Обряду. І чиж треба ще прямої пропаганди православія, чи треба ще взагалі чогось більше, щоби нашим непросьвіченим, темним людям з'огидити їх сьв. Католицьку Віру, їх сьвятий східний Обряд, їх духовних провідників Архіпастирів? І чи з такої лектури не то селяни, але і інтелігенти чи сьвітські чи духовні можуть набрати ся привязаня до своєї Віри і Церкви? А до тої як раз фракції русофільства, репрезентованої вище згаданою пресою належить ціле *грос* русофільського нашого духовенства і з ого духовенства двох є соймовими послами, що видко в цілости пишуть ся на програму і пресу тої фракції, коли ніколи ні словечком публично не обізвались на обиди нанесені своїм Архієреям і далі вважають відповідним бути в соймі репрезентантами сеї фракції, бо не поскладали мандатів ані з партії не виступили?

Чиж не мусить у читачів такої преси виробити ся т. зв. *Zweiselensystem*? І така духовна страва іде без ніякого протесту у хати інтелігенції сьвітської і духовної і під стріху селян і до русофільських читалень, де переважно головами є русофіли сьвященники. А ті, що в горі там при редакціях вже добре пильнують справи, щоби завсїгди удержати ся на своїй висоті і свою їдь на всякі способи присолоджену пускати спровола, по капельці, але постійно між своїх читачів. Ся так подавана отруя робить своє, і доводить до сього, що навіть і сьвященик того напряду, коли раз враз такого начитаєть ся а не читає нічого иншого, то доходить опісля до такого видосконалення, що коли дістане приміром пастирське посланіє до відчитання вірним в церкві, то без ніякого скрупулу опустить се місце, де говорить ся про сьв. Сьвящмч. Йосафата Такий факт мав місце в селі Р... Г...го деканату. Про сей факт писав торік

покладно о. Щепанюк в ч. XV—XVI. „Ниви“. Та поки що досить про пресу.

Другим таким посередним агітатором цареславія треба вважати всілякі русофільські товариства і заведення. Про бурси і пансіони вже й не згадую, бо про се досить начиталося по газетах. Але товариства. Пригляньмося приміром „просвѣтительному обществу им. Мих. Качковскаго“. Те товариство, се властиво „капище“, в якому управляється культ божища цілого сторонництва апостата Наумовича. „Отець протоіерей Іоаннъ Григорьевичъ Наумовичъ“ се альфа і омега. Як найбільшими похвалами його заслуг для Подяремної Руси всякі збори згаданого товариства зачинаються і кінчать ся. А вже сего року на загальних зборах товариства дня 29 вересня 1911. не було кінця і міри восхваленіям і величаніям сего „просвѣтителя“ Галицької Руси. Голова товариства в своїй інавгураційній промові сказав між иншим ось що:

„И такъ сего року минає 20 лѣтъ съ дня смерти первого учителя и просвѣтителя Галицкой Руси а учредителя нашего Общества. Но скѣлько намъ приходится терпѣти изъ-за того великого челоуѣка. Намъ вмѣняють въ вину, що мы его почитаемъ... Онъ намѣрѣвъ на вернути Востокъ на унію. Средствомъ, котре его должно було привести до цѣли, була чистка обряда отъ латинскихъ примѣсей. Но сталося иначе. Обстоятельства такъ сложились, що Онъ не бувъ въ состояніи приблизитися до своего идеала и вмѣсто на вернути Востокъ на унію, бувъ прямо принужденъ самъ присоединитися до православія“ *). Такі слова в устах голови товариства, призначеного для просвѣти народу католицького віроіспорідання мабуть не потребують коментарів. А дотичний пасус своєї промови кінчить ш. голова дослівно так: „Если бы вамъ, дорогой братья, приказали оплювати своихъ родителей, чи вы то сдѣлали бы? Подѣбно и намъ невозможно отказаться отъ почитаня великого Наумовича. **Обрядова справа тутъ не при чѣмъ**“... Ага, то апостазія від сьв. Віри і Церкви то то дрібничка, то то називаєсь тільки „обрядова сторона“. Відтак на тихже зборах ще двох бесідників-селян промовляло теплими словами про того народного великана а один навіть (Летник із Пальчинець в Збаращині над самим кордоном) звиває до складок на здвигнене йому пам'ятника. І чиж на сих зборах не було ані одного сьвященника, який би був спростував слова шановного голови і який би був вияснив зібраному народови, що то була не якась там „обрядова сто-

*) „Русское Слово“ ч. 41 з 1911 р.

рона“, але таки по просту мерзка апостазія. Скаже дехто, що то може можна би простити, що се лиш так сего року вирвало ся, бо то ювілейний 20 рік від смерти Наумовича, а всеж він основатель товариства і в початках ним чимало займав ся, то і треба було про нього згадати*).

Але ні. Такі поклони і похвали в його честь повторяють ся кожного року на загальних зборах, в осібнo видаваних книжочках, у всяких привітних письмах і депешах на збори. Досить переглянути пам'ятну книжку в 25 літній ювілей об'єднання написану в 1899 р. другим апостатом Осипом Мончаловським і тогож автора другу книжку видану в тімже році п. н. „Иванъ Наумовичъ, его жизнь и дѣятельность“. Як се товариство мусіло вміти подбати про удержане нашого народу в привязаню і любови до своєї св. католицької Церкви і Єї Архипастирів, досить заглянути в першій з наведених книжок на стр. 153 і перечитати привітну телеграму, прислану на ювілейні збори з Дрогобича. Вона звучить: „Духъ пок. Михаила и на будущее время да владѣетъ на св. Руси на пользу ея вѣрныхъ сыновъ и для очищенія ея отъ „Андреевъ“ — Русскіе мѣщане“. Також дещо цікавого можна дочитати ся на стр. 165. тоїж книжки, як привітствує ювілей апостат Лука Цибик, протоєрей з Радома в Росії. Він пише так: „Честъ имѣю поздравить достохвальное Общество съ радостнымъ народнымъ юбилейнымъ торжествомъ 25-лѣтія его учрежденія просвѣтителемъ галицкой Руси о. прот. Ив. Гр. Наумовичемъ, съ сердечнымъ благопожеланіемъ ему на тернистомъ пути-поприщѣ его всякаго благоуспѣванія въ подвигахъ для блага св. церкви и многострадальной галицкой Руси. Вашъ землякъ Лука Цыбикъ“.

Заходить питанє, яку то церков вважав пок. протоєрей св'ятою, для якої складає обществу бажаня дальшого „благоуспѣванія въ подвигахъ“, чи сю, яку покинув, а якої вірними є майже всі члени общества, чи сю, до якої пристав??

І дивувати ся, коли темний народ, начитавши ся сього рода „изданій общества“, от хочби згадати з найновііших: Ч. 423. Безбрачіє и бракъ нашего русского духовенства“ (11.000 екземплярів) або Ч. 427. „Савонарола“ (11.000 екземпл.), дальше статей по різних „народнихъ газетахъ“

---

*) Тут годить ся зазначити, що в сам день ювілею смерті а зглядно самоубійства через отруєнє сего апостата (чого навіть не перечить його біограф О. А. Мончаловський) т. є. 17. VIII. 1911 всі наші русофільські львівські газети вийшли з відповідними передовицями повними похвал для сего „страдальца за рускій народъ“ якъ виражаєть ся „Галичанинъ“ і з портретами ювілята. (Гл. „Руслан“ ч. 191 з 1911 р.) В. Г.

и „руських календаряхъ“ про Унію, про сьв. Йосафата і т. и. та надививши ся по тихже виданнях на рисунки різних великоліпних цареславних храмів в Росії і портрети цареславних діячів, — прийме радо між себе місіонарів „русской православной вѣры“? —

Коли такъ слідити по всіляких русофільських газетах, брошурах і книжках, то побачимо сей дивний об'яв, що автори і письменники-публіцисти сього напряду, коли прийдесть ся їм писати про віру, то між нашою католицькою вірою у східнім обряді а між російським цареслав'єм майже ніякої не роблять різниці, лиш хіба вздыхають, що наш обряд попсований латинськими додатками, але в сути річі одно і друге дуже собі близьке, майже те саме. Колиж на відвороті роблять порівняне між нашим обрядом а латинським, то тоді рів непроходимий, одно і друге щось собі дуже далекого. І коли в своїй уяві доглянуть, що нашому обрядови грозить якась лиш тінь лятинізації, ого, громи сиплють за громами, а де знов розходить ся о апостазію від нас до цареслав'я, то згадують евфемічною фразою: „Н. Н. присоединился къ православію“. Кілько то газетярскої бібули з'уживаєть ся нашими русофілами на торочене теревенів, що наші Владики заганняють нашу Церков у латинство. Вони сами добре знають, що то неправда, але торочать таке раз тому, щоби приподобати ся своїм хлібодавцям а по друге тому, бо лють їх бере, що Господь Бог дав нам від недавнього часу вже всіх таких Архієреїв, які сьвідомі того, якого народу є Архипастирями, і які пильнують, щоби дорогою якої небудь контрабанди цареславна їдь не мала приступу у нутро нашої Церкви. Чомуж ті добродії не викажуть коли у своїй пресі, але так точка за точкою тих мнимих лятинізаторських затій наших Владик? Чи се може лятинізація, коли наш Епископат заохочує свою паству до піднесеня культу сьв. Йосафата, нашого рідного сьвященномученика за нашу рідну Церков? Або може се латинщенє, що Владики не спротивляють ся сьому, як по наших церквах править ся в маю наш таки рідний параклис до Пр. Д. Марії?

Ага, хіба ще се, що не боронять засновувати по Церквах брацтва Найсолодшого Серця Ісусового, розповсюдненого з дуже гарним вислідом в цілім католицькім сьвіті? Четвертого можливого закиду вже мабуть не знайдуть. А чи ті добродії сього не бачать, що як раз за керми теперішніх Преосьвящених Владик, яких вони і їхні проводирі так безпощадно а голословно огидять і в своїх письмах і навіть з парламентарної трибуни, — в нашій Церкві завела ся яка така обрядова однообразність, багато давних чисто східних практик при богослуженнях відновило ся, які справді були або пішли в забуте або таки дійсно за давніших Владик златинщили ся. Як раз тепер зачинає у нас щезати максима: „що поп'як, то тип'як“. Та я відважу ся зрадити справжні задушевні гадки сих добродіїв.

Вони тому таким тараном бють на теперішню нашу Церковну Єрархію, бо знають гаразд, що безповоротно минули ті часи, коли то можна було заманити Владик до окраси на якісь свої збори чи політичні чи наукові під претекстом благодіяння для сьв. Руси, щоби відтак можна було там, де сего треба, похвалити ся, що, мовляв, з нами і Церков і народ. Інші часи настали. Минуло ся, не вернеть ся.. Нинішні Архієреї їм заваджають, вони боять ся Їхньої контролі і викидають Їх навіть зі становищ почетних протекторів деяких інституцій, які колись були загально-народним добром а опісля опинили ся в руках русофільської фракції. Хтож не тямить того соромного для русофілів случаю, як виділ „Галицко-русской Матицы“ на своїх загальних зборах з 24 мая 1900 року зважив ся скинути зі становища свого протектора і випросити зівсім з товариства Їх Ексц. Впреосьв. Митрополита Кир Андрея і то як пише сей виділ „єдинодушно“, мимо сього, що членами згаданого товариства є чимало сьвящеників. І той виділ мав ще чоло в своїм письмі до Високопреосьвященого Архієрея оправдувати ся, що зробив се в наслідок ухвали зміни статута, яку хвалено тому, бо члени „Гал.-рус. Матицы“ прийшли до пересьвідчення, що „взаим оотношеніе между греко-католическими Владыками и русскимъ населеніемъ Галичины стало замѣтно слабѣть. Греко-католическіе Владыки, примѣняяськъ натынутымъ политическимъ отношеніямъ, водворившимся между правительствомъ и верховодящею въ Галичинѣ польскою партією съ одной а русскимъ населеніемъ съ другой стороны, начали все больше уклоняться отъ народныхъ стремленій“*). А далі звиняють ся, що мусіли так вчинити, бо придержували ся резолюції, ухваленої зїздом „мужей довѣрія русскаго населенія Галичины въ Львовѣ 27/I. 1900 года“, яка звучить:

„Существованіе, сила и величіе русскаго народа почивають на двухъ основныхъ началахъ: на сознаніи племеннаго и культурнаго единства всего русскаго народа и на нерасторжимости русской народности отъ русской народной церкви“. Чи до отсеї резолюції ще треба пояснення, що „русскою народною церковію“ сего народу, в якого імені отсе нажить ся є ніщо инше як лиш російська цареславна схизма?! Се скандальне письмо підписав тодішний голова Матиці пок. Богдан Дідицький і секретар пок. апостат Осип Мончаловський. А мабуть для піднесеня любови і привязаня до Свого Архієрея видано його друком і розкинено між „свій“ народ...

*) Гл. брошуру: Митрополитъ Андрей Шептицькій и Галицко-русская Матица, Львовъ 1905 г.

Третьою інституцією, яка також посередню чимало причиняєть ся до пропаганди русофільства і цареславія є „Народный Домъ“. Ся почасті цісарська даровизна, віддана в 1849 р. Русинам міста Львова, а по часті інституція здвигнена складками всеї Галицької Руси, якої цілею мало бути служити для культурного піддвиження нашого народу, опинила ся остаточно в руках русофільської фракції. Русини з народного табору раз від разу протестували проти того загарбання і остаточно сьогодні справа ужиткованя сеї інституції русофілами вже лиш на волоску висить і в Бозі надія, що вже незабаром перейде в руки природних своїх властителів. Та ба! Дотеперішня управа Народного Дому, в якій склад входить шістьох греко-католицьких священників, забагла перед своїм уступленем окрити ся такою славою, такою вічною памятю в народі, з якою перейшли до історії всякі Герострати, Нерони, Діоклетіяни, Атилі, Батії і. т. и. Трагедія з 19 вересня 1911 р. всякому звісна. Розповідати її не потрібно. Католицькі священники викинули на улицу католицьких монахинь лиш за те, що сї останні в своїм дівочім інституті виховували наших дівчат в душі сьв. католицької Віри і привазаня та любови до свого рідного українсько-руського народу. А верховний орган русофільства „Прикарпатская Русь“ в своїм виданю з 26/VIII 1911. так мотивує сей геростратовий вчинок управи Народного Дому: „Упорствующія монашенки, нашедшія себѣ милостивый пріютъ въ подвопросномъ помѣщеніи русскаго Народнаго Дома, въ этомъ отношеніи перещеголяли даже жолковскихъ базиліанъ. Послѣдніе ведутъ антинародную агитацію путемъ изданій (Міسیونар, Міسیونарчик і т. и.), первыя же содержатъ пансіонъ и школу, въ которыхъ путемъ тенденціознаго воспитанія превращаютъ русскихъ дѣвушекъ въ фанатичныхъ мазепинскихъ ненавистничекъ“. Колиж тільки дали знати СС. Василянки про намір викинення їх, зараз повідомлено про се в радісних словах, як доносить „Руслан“ в ч. 215 з м. р., протектора нашого русофільства гр. Бобрінського і „Сьв. Синод“ в Петербурзі, що „католичество падаетъ подъ наборомъ русской православной вѣры“.

Коли о тім брутальнім викиненню безпомічних СС. Василянок, як і взагалі про всілякі подвиги нашого русофільства заговорили з обуренем крім краєвих часописий також віденські газети, як висше мною наведена Reichspost а опісля Vaterland в ч. 465 з 12/X 1911. п. н. „Russophile und schismatische Umtriebe in Galizien“, то управа „Народного Дому“ надіслала до „Vaterland-y“ спростованє, в яким звиняєть ся, що вона Василянок викинула лиш тому, бо була до сього приневолена „angesichts der sich immer steigenden Wohnungsnot und der enormen Höhe gestiegenen

Miethzinse in Lemberg“, і обіцяє дотеперішній монастир (а певне також і Церков) завалити і на тім місці побудувати кілька 3—4 поверхових камениць, щоби бідним Львов'янам легше було знайти помешканє. Може воно й так коли буде, що мешканці Львова збогатять ся о кільканацять помешкань, а греко-католицьке населенє Львова збідніє о одну Церков, але поки що, як читаємо в ч. 626 „Прикарпатской Руси“ з 20/XI. 1911. колишній монастир віддав тепер Совіт „Народного Дому“ на касарню для Союза Русскихъ Дружи́нь. І тамъ дня 18/XI., пише Прик. Русь. „въ 3 ч. дня, въ домѣ по ул. Зыбликевича № 30. гдѣ ранѣше жили иконоборцы-базилянки, состоялось публичное испытаніе делегатовъ провинціальныхъ Русскихъ Дружи́нь“.

Там, де недавно наші інокині заносили свої молитви до Всевишнього і трудили ся над вихованєм наших дівчат, там ось тепер розносить ся грімка московська команда русофільської „Народної міліції“. Чи по такій щасливій заміні льокаторів можна у членів Совіта Народного Дому сподівати ся горячого привязаня до сьв. католицької Церкви? А як тойже Совіт виховує хлопців в своїй величавій бурсі при Курковій улиці, про се також досить було заміток в щоденній пресі, тож про сю бурсу і згадувати не треба. Є у нас ще одна інституція, яка повинна би бути гордістю нашого народу, а є на жаль також розсадником тих погубних ідей, бо в руках тої самої фракції. Се наш стародавній Ставропігон. Інститут властиво церковний, брацтво, яке має головну накладню церковних книг. І той то Ставропігон дає в своїй камениці приміщенє жіночому русофільському товариству „Жизнь“ з його школою шитя і бурсою для дівчат. Бурсачки сього товариства попри науку шитя вчать ся ще „русской исторіи“ і „русскаго литературнаго языка“.

В „Прикарпатской Руси“, ч. 591. з дня 9/X. м. р. читаємо на самім переді телеграму такого змісту: „Радомъ 8/X. — Сегодня состоялось здѣсь освященіе и открытіе памятника, посвященнаго бл. п. протоіерею Лукѣ Цыбику, благодѣтелю львовскаго Общества русскихъ женщинъ „Жизнь“. Памятникъ сооруженъ на средства Общества „Жизнь“ и дочери покойнаго. На освященіи присутствовали представительницы о-ва Жизнь. — Гумецкая“.

Отже всьо в порядку. Жіноче товариство, зложене з членів-католичок, в якого виділі засідають жінки наших сьвященників, справляє памятник апостатови-схизматикови і висилає делегацію на „чинъ освященія“. Торік знов писав „Руслан“ в ч. 38., що учителька великоруської мови в тім пансіоні водила бурсачок на богослуженє до львівської схизматичької церкви. Видко, що поведене в тій бурсі і взагалі в тім товаристві чомусь несподобало ся львівській поліції, бо вже в 564 ч. Прик.

Русь доносить жалібну вість, що Ставропігія під пресією поліції вимовила „Жизни“ дотеперішнє приміщенє.

Ставропігія в своїй книгарни в осібній габльотці виставляє книжки з російської схизматичької богословської літератури, тамошні житя сьвятців, описи монастирів, лавр, скитів і т. и. І такий крам виставляє на приману тай розпродує греко-католицьке церковне брацтво! Як умотивувати потребу виставлюваня і продаваня сього рода книжок у Львові, де схизматичьких душ нема може й 10, се питанє полишаю отвертим... Лиш так для аналогії прошу собі представити, чи було би се можливим, щоби якесь приміром німецьке католицьке товариство, що має свою книгарню тай ще в чисто католицькім місті, виставляло за вікнами, захвалювало і продавало богословські лютеранські або кальвінські книжки?

Наші русофіли раз хитрі людиці. В своїх, так сказати-б офіціальних органах преси вони буцім то прямо не пропагують цареславія. Та до інтензивнійшої в тім згляді роботи вони мають, як я вже висше згадав, такий собі ніби покутний органік „Русскую Волю“. Се вже цілком явний, щирий і отвертий орган пропаганди схизми. „Русская Воля“, се газета, яка тільки лиш має до роботи, що плюгавити нашу греко-католицьку Церков і нашу гр. кат. Єрархію а рівночасно кричить, що ми всі повинні бути схизматиками. Друга її робота — заваблювати щорічно десь під кінець серпня збаламучених селян на „богомоліє до русскихъ святынь Почаева и Кіева“. Таке паломництво їздило і сего року і як пише київська „Рада“ в ч. 187 з м. р. приїхали вони в числі кількох десятків душ на російську стацію Радивилів дня 12 ст. ст. серпня. Там стрітив їх звісний архімандрит з Почаева о. Виталій і в своїй промові сказав до них між иншим, що прийде час, коли „подъ яремная, зарубежная Русь“ порве свої кайдани і злучить ся „съ единой, недѣлимой, самодержавной русской державой и подъ скипетромъ православныхъ монарховъ“ зазнає того щастя, що й інші частини Мало-росії. Коли ж „Рада“, в дальшім тягу сеї своєї статі наклеїмила кириню наших схизматичьких агітаторів то „Прикарпатская Русь“ в ч. 565 з м. р. обурила ся на се, бо се, як каже „паломничества галицко-русскихъ крестьянъ въ Почаевъ и Кіевъ, эти центры религиозной жизни всего русскаго міра і т. и.“

Та досить того доброго. Що-ж нам ввиду сього діяти? Наш сьвятий обовязок як сьвящеників сьв католицької Церкви і як добрих синів українського народу в інтересі релігійного і національного добра осьвідомляти та остерігати народ перед сею погубною струєю, хоронити його перед сим подвійним

спроневіренєм найвзнеслійшим ідеалам та утверджувати його у вірности для сьв. католицької Церкви і української нації. —

Терпилівка 29/XI. 1911 р.

Свящ. Володимир Герасимович.

о. Теодозій Нудрик.

Методичні стремління в науці катехизму.

(К о н е ц ь).

В и к л а д. Два молодці були склеповими помічниками або як кажемо субектами. Батьки їх були убогими, однак виховали їх в чесноті. Недавно покінчили оба практикувати а вже заробили тільки, кільки їм потрібно було на жите. Однак їх заробок був замалий, щоби ще часто могли забавити ся зі своїми товаришами. Під той час здибали они в склеповім магазині мошонку, в котрій було близько 3. марки. Знали отже, до кого належить мошонка, бо бачили, що до магазину ходив лише властитель склепу. Мимо того умовили ся гроший не віддавати а справити собі якусь забаву. Запитані властителем, чи не знайшли згуби, заперечили. Однак слїдив таки властитель їх обох та переконав ся о їх несовісности. не мав вже до них довіря та з часом видалив їх із служби. Иньшої служби вже не могли найти, бо кождий, хто їх хогів прийняти, випитував попередного властителя а сей розповідав правду. Через се попали у велику нужду і рішили ся крадежию роздобути собі гроший. З початку крали малі суми. відтак щораз більше, аж вкінци вкрали велику суму гроший. Крадіж обдумав старший. Не був однак на стілько відважним влізти в чужий дім, тому виправив молодшого; колиж молодший поповняв крадіж, старший проходжував ся перед домом і вважав, чи не буде хто переходити дорогою. Иньшим разом також присвоїли собі більшу грошеву суму. Знали іменно, що оден багатий чоловік мав переходити сам лісом. Тому, вислїдивши дорогу, котрою переходив, напали на него і відобрали єму гроші. А що сей чоловік боронив ся, замордували его. Поділили ся грїшми і удали ся до чужо-

го міста, де їх ніхто не знав. Старший зложив склеп з годинниками і дорогоцінностями, молодший потратив всі гроші і далі крав. Коли украв щось золотого, як годинники або перстені, приносив се своєму старшому товаришови. Сей платив єму десяту часть вартости і продавав сесі річи в своїм склепі. Старший збирав ще гроші в той спосіб, що продавав деякі годинники за цілком золоті, хотяй в дійсности були лише позолочені. Через то ставав ся чим раз багатшим. Однак чим більше складав, тим більше бажав мати. Єго жадоба росла з дня на день. Коли прийшов який убогий і просив милостині, відганяв без милосердя та ще й ганьбив. Одного разу просить єго знакомий о позичку 100 марок, був в потребі, бо через хворобу попав в нужду. Купець з початку опирав ся позичці, а вкінці позичив тих 100 марок під услівем, що той єму заплатить за позичене місячно 10 марок. Но прийшло таки нещастє на него. Єго молодшого спільника придержано на крадежи. Купець бояв ся, щоби спільник єго не видав, тому постановив утечи до Америки. Спакував свої дорогоцінності і допустив ся єще ось такого обману. Пішов до многих із своїх знакомих і позичив багато грошей. Обіцяв небавом віддати. Коли вже мав гроші в руках, всів на корабель, котрий прямував до Америки. Тимчасом спільник оповів всьо перед судом. Зателеграфовано до поліції в Америці і коли купець хотів вже в американській пристани висісти з корабля, тоді арештовано єго. Му-сїв віддати весь маєток набутий нечесно і відобрав заслужену кару.

Поясненє. а) (Розбій і крадіж). Купець, о котрім я вам що йно оповів, став ся через крадіж богачем. З початку оба товариші допускались менших крадежий, пізнійше однак крали що раз більше. Так звичайно буває у злочинців. Початково не йде з крадежию так легко. Совість не дає їм супокою. З часом однак замовкає совість. Злочин стаєсь несовісним і нічого собі вже з сего не робить, коли допускаєсь більших крадежий. „Хто малим зачинає, великим кінчає“ каже пословиця, яку маєте і в катехизмі. (Повторити). Оба помічники зачали малими крадежами і доправили вкінці до того, що допускались великих крадежий. Ба, одного разу поповнили навіть розбій і морд. Не мали наміру замордувати сего багатого чоловіка, хотіли єго лише обдерти, однак в таких случаях дуже легко приходить до морду. Так також стало ся. Оба були початково злочинцями, а вкінці стались розбишаками і убийниками. До сего може кождий дійти, хто лише зачинає малою крадежию. Діти! стережіть ся отже крадежи! Не присвоюйте собі ані одного феника, котрий до вас не належить. Не беріть яблоска, яке є чужою власностию. Совість не повинна вам дозволити навіть на крадіж дрібничок в дома. І родичам не вільно нічого забирати. Крадіж заборонює сема заповідь Бога. „Не кради“ приказав Бог. Спамятайте собі: „Сема заповідь за казує

шкодити ближньому на его майні розбоєм або крадежию“. (Казати повторити).

б) (Співділанє). Останньої великої крадежи допустив ся сам молодший помічник. Він іменно вліз вікном і виніс гроші з хати. Однак старший завинив так як і молодший, бо радив молодшому до сего, об'яснив єму, як має се виконати і допоміг єму до сего, бо стояв перед домом і уважав, чи хто не надходить. Через се поповнив він такий самий гріх як властивий злодій. Спам'ятаймо собі: „Розбоєм або крадежию грішити нейно лише той, котрий поповняє розбій і крадіж, але також всі ті, котрі єму до сего радять або помагають“. (Казати повторити).

в) (Посередництво). Старший помічник, по морді в лісі, перестав красти. Мав досить гроший, щоби розпочати торгівлю, з котрої міг мати тільки зиску, кілька потрібно би було на жите. Однак крадежи розбудили в нїм таку жажду, що бажав ще більше мати. Нічо отже дивного, що було се єму на руку, коли молодший товариш зносив до него крадені річі. Злодій сам не міг тих річий продавати, бо сейчас викрилиз крадіж. Купця знова не посуджували, щоби міг мати такі предмети, длятого супокійно їх передержував і перепродував. Купець був отже посередником в крадежи. Так звуть ся тоті люди, котрі крадені річі переховують і продають. Посередник є так лихим чоловіком як і злодій. Значить, купець завинив при тих крадежах так як злодій. Длятого посередника карають так само як злодія. І наш катехизм говорить виразно о посередниках: „Розбоєм і крадежию грішать нейно самі розбишаки і злодії, але також і ті всі, котрі крадені предмети купують“. (Казати повторити).

г) (Обманьство). Ще иньшого способу уживав купець на своє збогаченє. Продавав іменно годинники за золоті, хотяй они в дійсности не були золотими. Люди мусіли платити за них так як за золоті. Та несовісність купця зове ся обманьством. В сей спосіб купець кривдив людей так, неначе би їх впрост обкрадав. Через обманьство люди зазнавали кривди на майні. Длятого і обманьство є заборонене, і коли Г. Бог взиває: „Не кради“, хоче через се заборонити нейно крадіж, але також і обманьство. Загяйте собі: „Сема заповідь Божя закаує шкодити ближньому на его майні обманьством“. (Казати повторити). Обманьства стережіть ся! Було би пр. обманьством, колиб ти продав своєму товаришови оловець та сказав єму, що він більше коштував, як в дійсности ти заплатив. Стережіть ся також ожданувати своїх родичів. Коли родичі посилають вас на купно, не вільно вам нічого купувати з тих гроший а відтак сказати, що товар більше коштував. Так само післанцям не вільно при купні задержувати для себе гроший.

г) (Лихва). Ще одного, дуже обридливого діла допустився купець тоді, коли его знакомий був змушений у него позичити гроші. По причині хвороби попав сей знакомий в нужду і потребував сто марок. Богатий купець був початково без серця і нехотів позичити грошей. Але коли роздумав, що з позички може мати гарний зиск, позичив бажану суму. Однак зажадав за кожний місяць десять марок проценту. Спершу бідний чоловік не хотів пристати на се. Однак конечно потребував грошей і вкінці мусів згодити ся так високий процент платити. Сума того проценту на рік виносила 120 марок, а купець повинен був взяти на рік найвисше чотири марки! А крім сего бідний довжник мусів звернути і довг. Так використав купець нужду ближнього. Таке поступованє також нечеснє і є тяжким гріхом; сей гріх називає ся лихвою. Коли власть довідає ся про лихву то карає лихваря дуже строго. Лихва є властиво крадежию, також отже до лихви відноситься сема заповідь Божа. „Сема заповідь Божа наказує кривду ближнього на его майні лихвою“. (Казати повторити).

д) (Знайдені річі). Першою несовісністю тих обох помічників було, що не звернули знайденої мошонки з грішми. Знали добре чия була. Ніхто иньший не міг згубити, як лише властитель склепу. А ще коли їх властитель спитав, чи не подидали его мошонки, могли бути певні, чиї се були гроші. Мимо того задержали знайдене собі. Колиб були здидали мошонку на улиці, тяжко булоб відгадати, до кого она належить. Тоді могли би бути собі задержати гроші. Колиж були несовісні. Несовісного діла допустили ся тому, бо не заробляли еще багато. Гроші вистарчали їм лише на конечні потреби, они однак хотіли піти до театру, напийти ся пива, курити тютюн. На се не вистарчав їх заробок. Длятого пішли за пожаданєм і присвоїли собі знайдену річ. Розуміє ся, не було нічого лучшого, як вкрасти своєму панови три марки. Ті три марки були чужою власністю і ту чужу власність они собі присвоїли. Запам'ятайте то добре: „Розбоєм і крадежию грішать нейно лише властиві розбишаки і злодії, але також і ті всі, котрі не віддають знайдених річий“. (Казати повторити).

є) (Довги). Остання несовісність, якої допустив ся купець полягає на тім, що робив довги і рівночасно постановив їх не віддавати. Хто затягає довги, сей має обовязок їх віддати як лише може. Однак купець постановив із позиченими грішми виїхати до Америки, а звідтам вже не дати о собі знати. І таке поступованє не є цілком лучше від крадежи. Повторіть за мною: „Розбоєм або крадежию грішать нейно лише властиві розбишаки і злодії, але також і ті всі, котрі не віддають довгів“.

ж) (Несовісна кривда). Бачите, що є багато гріхів протів семої заповіді Божої. Повторіть кілька таких гріхів. Можна

сказати: Кожний, хто тільки шкодить ближньому на майні, грішить против самої заповіді Божої. Говоріть за мною: „Сема заповідь Божа наказує шкодити ближньому на єго майні“. Наш купець шкодив своїм ближнім на всі можливі способи і то способами нечесними. Колиб був жадав купець від своїх гостей лише такої ціни, яку в дійсности мали товари, колиб був жадавав уміреного проценту від позички, тоді не було би жадного гріху. Тільки тоді поповнює ся гріх, коли ближньому шкодить ся в нечесний спосіб. Повторіть за мною: „Сема заповідь Божа наказує шкодити ближньому на єго майні в нечесний спосіб“.

Зібране. Сема заповідь є: „Не кради“. (Пит. 1.) „Сема заповідь Божа наказує шкодити ближньому на майні розбоєм або крадежию, обманьством, лихвою, або в якийсь инший нечесний спосіб“. (Пит. 2.) „Розбоєм або крадежию грішать не лише властиві розбійники або злодії, но також і ті всі, котрі їм дораджують або помагають, котрі крадені річи купують, знайдених не віддають, довгів не платять“. (З замітки): „Хто малим зачинає, великим кінчає“.

Приноровлене. а) Г. Бог покарав крадіж одного разу дуже строго. Було се за часів Ісуса Навина. За божою помічю здобули Жиди місто Єрихон. Начальник Ісус Навин заявив Ізраїльтянам, що після приказу Божого, часть добичі належить жертвувати Богови. Говорив іменно: „Стережіть ся і не дотикайте ся сего, що вам є зборонене. Що є із срібла та золота, мідяні і залізні начиня мають бути Господеві посвячені і для Него зложені“. Місто здобуто а один із Ізраїльтян забрав деякі дорогоцінності, призначені Богови на жертву. Зобачив між здобутими предметами дорогий плащ пурпуровий, золоту штабу і 200 золотих предметів. Злакомив ся на се і закопав в землю біля свого намету. Небавом однак спіткала єго кара. Коли Ізраїльтяне хотіли здобити одно сусідне місто, Бог відмовив їм помочи і тому були побуті. Ісус Навин не знав, що Ахан допустив ся крадежі, звернув ся до Бога з просьбою о ласкаве поданє причини, длячого програно борбу. Бог сказав до него: „Згрішив Ізраїль, недодержав умови тому, що забрали посвячені предмети і укрили під землю. Доти не поконаєте свого ворога, доки не зглядите сего, котрий допустив ся крадежі“. За ласкою Божою переконав ся Ісус Навин, що Ахан був злодієм. Тоді післав службу до намету Ахана і ті віднайшли укриті річи, віднесли до Ісуса Навина і висипали перед своїм паном. Тоді Ісус Навин приказав випровадити Ахана, а з ним єго доньки і сини та винести єго майно перед намет. Ахана укаміновано разом з дітьми. Намет із всіми річами спалено. На трупах повстала велика гора з каміня. Бо Ахан згрі-

шив не й но против семої заповіді Божої, але також і против першої заповіді Божої гріхом съвятотатства (крадіж посьвячених Богови річий); тому то така строга кара. Також его сини і доньки понесли смерть; бо були посередниками і співділателями.

б) Застановіть ся, які гріхи сповнили ви против семої заповіді Божої?.. Допустили ся ви деякої крадежи? Може задержали деколи гроші при купні?...

Ось так в цілості виглядає катехиза після монахійської методи. Stieglitz-a катехизи мають більше в собі, так сказатиб, жизненної сили. Особливо его послідна часть: приноровленє, є все назвичайно совісно оброблена.

Отся метода з початку була названа „психольогічною методою“, однак против сеї назви виступило багато противників. Відтак дехто от пр. Dr. W. H. Meunier звали єї „методою Stieglitz-a“; сам Stieglitz пропонував назву: „генетична метода“. Вкінці запропоновано назву „монахійська метода“ а взглядно „монахійська катехитична метода“ і на сю назву загально згоджено се разом із творцями тої методи.

Монахійська метода повстала на основі формальних степенів філософа і педагога І. Ф. Herbart-a (1776—1841). Звернув свою увагу на Herbart-a сам Stieglitz і свої перші катехизи випрацював цілком невільничо за Herbart ом. Так само і Weber. Его знова катехизи перші (числом 8) були о ласці божій, в котрих навіть невільничо держав ся гербартівської термінології степенів. (1. поданє ціли 2. сполученє-Verknüpfung, 3. наглядність-Anschauung, 4. розвиненє понятя-Begriff, 5 зібране-System, 6. вправа-Übung). Дальша зміна а властиво розвиток монахійс. методи опирає ся на педагогії Д-ра Willman-a. Праці сего чоловіка на поли педагогії є незвичайно цінені Нині він є одною з перших поваг наукових а діла его є на основах чисто християнських. Для того від тепер (1900 р.) за Willman-ом закинено офіційально числити пять степенів (частий) в поодинокій катехизі а числить ся вже лише три головні части а прочі дві побічні (як се висше подано). Розуміє ся, що части монах методи що до значіння, а деякі і назви, ріжнять ся від гербартівських.

Монах. метода позискала від разу дуже багато приклонників. Між ними були й такі, які в основі годили ся на ту методу, рівночасно однак виказували єї слабії сторони річевою критикою. І коли нинішні катехизи після сеї методи цілком інакше виглядають, як в попередних роках, то се як раз завдяки тим критичним замітам. Самі творці монах. методи не опирають ся, бо йде їм о се, щоби тоту методу о скілько лише можна усовершити. Правда, не можна винайти такої усовершеної методи, котру можнаб приноровити до всіх дітий і у всіх школах, так як то мріяв Pestalozzi, але всеж таки добрі основи научання недопустять до блуканини і дадуть красші висліди у науці. І се є також одною з причин повстання монах. методи. У кате-

хизах витворив ся в великій мірі спосіб катехизованя егзегетичного, додавши до того ще абстрактність самого катехизму, виходила лекція нудною та сухою. А наслідок сего кождому ясний *). Цілковитою новостою монах. метода не є. Ціла вага сеї методи лежить в тім стараню, щоби предмет подати наглядно а через се має ся вплинути найбільше на чувство та волю і тим способом лишити катехуменам подану правду живою на ціле житє. До тої цілі стреміли вже так сказатиб предтечі монах. методи. Що правда, нема у всіх точного опредїленя катехизи на основі психології, однак чим ближші они нашому часови, тим се виразнійше виступає. Угольним каменем тої індукційної методи є сьв. Августин в своїм ділі: „*De catechisandis rudibus*“. Відтак заступають той напрям: Bossuet, Fenelon (1651—1715)**); Overberg (1754—1826); Gruber († 1835 архієпископ Сольногороду; G. Мей сучасник і иньші. Особливо Gruber цілковито підходить своєю методою до монахійців. Докладну аналізу поглядів Gruber-a і сю згоду его катехиз із монахійцями подає I. Eising в „*Die katechetische Methode vergangener Zeiten in zeitgemässer Ausgestaltung*“. Wien 1905.

Тепер перейдемо до противного табору, то є до приклонників аналізу (поясняючої аналізу) або егзегези.

Як було висше згадано, аналітики забирають також своє слово в справі методики. Були змушені заговорити. Як звісно, монахійській методі надавано спершу назву „психологічна“. Конечна консеквенція була така, що пояснююча аналіза є хиба „непсихологічна“. Впрочім Stieglitz цілком отверто твердить і доказує непсихологічність пояснюючої аналізу***). Доказує іменно в той спосіб, що виходить із засади: *Omnis cognitio incipit a sensu*. Значить: змисли наші розуміють предмет, душа творить собі з того духовий образ (*phantasma*) а через осуд і заключене то переміняєсь в понятє. Отже дорога пізнаня є: змисловий образ — фантастичний образ — понятє. У пояснюючій аналізі є се відворотно. Зачинає ся вже готовим понятєм, розчленовуєсь его і аж на кінци даєсь відповідний примір. Для того отже, що тота метода властиво не веде до понять і занедбує а радше безсильна своїм впливом на чувство і волю, для того повинно ся єї уживати лише виїмково і то як раз там, де вже позискалось понятє і при повторенях.

Иньшої однак думки є аналітики. Виступили они в оброні аналізу будьто таки в монах. органі: „*Katechetische Blätter*“ будьто осібними ділами. До визначнійших належать:

*) W. Pichler: *Unser Religionsunterricht*. Wien 1907 (*Unterrichtsmethode* стр. 128).

**) Д-р. Р. Кельвер: *Коротка історія педагогії*. Львів 1895. стр. 74. і 128.

***) J. Stieglitz: *Die Münch. Meth. (M. kath. kurs 1905)* стр. 171 і 172.

J. Schraml: „Das Prinzip der modernen Anschauung und die Anschauung im Religionsunterricht“ та „Auf der Grenze der christlichen und modernen Pädagogik“. Regensburg 1899, 1900; Dr. W. H. Meunier: „Die Lehrmethode im Katechismus-unterricht“. Köln 1905.; Dr. Jos. Hollweck: „Die textanalytische Methode“ видана в: Der Münchener katechetische Kurs 1907. Kempten und München 1908. —

Отсі автори стають в опозиції до монах. методи, роблячи єї багато закидів. Особливо Dr. Meunier, в згаданім ділі, обробив незвичайно совісно з критичного становища обі методи: синтетичну (розвиваючу аналізу) і аналітичну (пояснюючу аналізу). Яко рішучий аналітик в багато разів за строго осудив монахійців а за багато приписав егзегетичній методі. Всеж таки, застановляючись над вартостію і значінем обох метод, признає дві добрі прикмети монахійській: 1) она держить ученика в тривалій увазі, 2) змушує ученика до духової самодіяльності. Пояснююча аналіза має знова ту добру сторону, що не потреба їй багато часу а через се є она в спроможі подати всякого рода средства наглядности. Аналітик отже унагляднить одну і ту саму надприродну правду порівнянєм, контрастом, оповіданєм, нарисом, етичним образом, всякими родами бесідничої концентрації та увзглядненєм відносин. Монахійська метода сего не може зробити, бо держить ся унаглядняючої єдності. Тому монах. метода пригожа для низших клас, бо у тих дітей є нерозвинене думанє.

Після пояснюючої аналізи поступає ся ось так*): Катехит або ученик відчитує 2—4 питання виразно, в голос. Відтак слідує поясненє чужих чи незвісних слів в той спосіб, шоби діти зрозуміли і зміст питань. Отсі питання діти мають вивчити на память. На найближшій годині відпитувано заданє і тепер що йно зачиналась властива катехиза. А катехиза складаєсь із пяти або шести методичних частий. Пр. після Meunier-a: 1) поясненє, 2) доказ, 3) опрокиненє, 4) приноровленє до житя, 5) впоєнє. Після нашої (о. Гузара) катехитики: 1) введєнє, 2) виклад, 3) поясненє, 4) доказ, 5) приноровленє, 6) впоєнє. Поясненє йде слово за словом, речєнє за речєнєм. Дуже часто стрічаємо ся із загальними поняттями, яких основні знамена треба дефініцією означити. До творєня тих понять можна двояко доходити або аналітично або синтетично. Аналітично, коли даю відразу дефініцію і єї освітлюю примірами, синтетично, тоді коли від поодинокого (приміру) доходжу до загального понятя, значить до дефініції. Впрочім прочі части переводять ся цілком після правил методики. Коли в монах. методі при кожній катехизі мусить увзгляднити ся всі пять частий без взгляду на предмет, так при аналізі буває інакше. Иньша рч, що не все вдаєть ся

*) Dr. W. H. Meunier l. c. стр. 49. 50.; Dr. Fr. Noser. Katechetik 1901, стр. 75.

монахійцям перепровадити катехизу точно після тих п'ять частий, бо нераз декотрі зливають ся або прямо бракує їх, однак в засаді старають ся таки перевести. При аналізі (пояснюючій) узглядняєсь правда і сли можливо всі части приноровити то добре, а ні то лише ті, котрі дадуть ся. Залежне се отже від можливости і конечности. Пр. подаю правду против котрої нема закидів. В катехизі відпаде опрокинене. Попаю правду якої всі понятя ясні, відпаде в катехизі пояснене. Також розвиток дітий та відповідний час впливають на се, чи ужити всіх методичних частий чи ні. Впрочім не всі аналітики держать ся тих п'яток чи шістьох частий. Так пр. згаданий Dr. J. Hollweck на катех. курсі в Монахію 1905. р. у своїм викладі: „Die textanalytische Methode“ поручає лише три методичні части: 1) *Propositio*, 2) *Expositio*, 3) *Applicatio*. Тоді *expositio* містить доказ, пояснене і опрокинене. Noser *) знова у своїй катехитиці подає чотири степені на то, щоби угрунтуватн знане катехизму а ім.: 1. приготоване, 2. подане нового (тут належить: виклад, пояснене, впоєне), 3. поглиблене, 4. приноровлене до життя.

Маючи погляд на одну та другу методу стоїмо перед питанням: котру методу вибрати? Дуже влучно відповідає сам Meunier: Є вроджені аналітики, є вроджені синтетики. Та метода хиба найлучша, котра найшвидше та найпевнїше веде до ціли. І як раз о се розходить ся. Будь що будь нового руху на полі методики не можна мовчанкою збути. Монах. метода має свої слабї сторони, але й має багато доброго. На перший плян багато трудности робить унаглядняюча єдність. На однім взорі чи примірі мусить вивести ся кілька правд. Дійсно тяжко замаркувати на тім взорі всі знамена правди. Бо коли деякі знамена виступлять на примірі виразно, так другі вже слабше. І се цілком природно. Іноді буває й так, що виходить путанина в катехизі через се, що утруднює ся докладне відріжнене понятя, які входять в склад, дефініції. Дальше закидають сій методі незвичайно довгі пояснення та зібраня. Через се на годину дасть ся переробити найвисше два питання. За то доброю стороною є, а навіть найважнїшою, вплив на чувство і волю та узгляднене прав асоціацій.

Монах. методу старав ся я примінити в практиці і в школі на нашім терені. В минувшім шкільнім році аплікував в III і IV. класі народної школи міського типу через оден піврік (літній). Із результату того був ще по більшій части невдоволений тому, що йшло мені нескладно. Найбільшою трудностю було наломати ся до унаглядняючої єдности а відтак перепитуване заданих лекцій. Сего року вже аплікував я монах. методу в гімназії в перших двох класах (I. і II.) до середного катехизму в зимовім півроці. В першій класі вдало ся з малими виїмками подати катехизи сею методою (Символ віри). В другій класі вже

*) І. с. стр. 102.

мусів обмежити катехизи на монах. методі. Пр. пять запов. церковних годі було так обробити. Переглядаючи предмет і на другий піврік тих двох кляс, прийшов до переконання, що дещо дасть ся обробити після монах. методи, дещо лише способом індукційним без узв'язання монахійських степенів а дещо навіть способом аналітичним. Свою пробу виконував я в той спосіб, що в однім відділі подавав катехизи монах. методою, в другім рівноряднім переважно аналітичною. Більший інтерес та більшу інтензивність було слідно в першім відділі, хочай і в другім відділі, старав ся я предмет унагляднити після вимог методики. За то другий відділ упорав ся зі своїм предметом скорше чим перший.

Монах. метода повинна бути для шкіл сільського типу прямо ідеальною. Взявши на увагу різнородність дітей (степені) в однім відділі та їх чисельність, як годен иньшим способом дібрати ся до їх уваги та впливу на чувство і волю, як не катехизою монахійською Взагалі монах. метода має перед собою будучність. Праця над її усовершенем поступає швидко. Самі катехитичні курси є свідомством сего, а відбули ся такі: в Соляногороді 1903., Відни 1905 і 1907., Монахові 1906, 1908 і 1910.

В таких разі аналіза мала би бути злишною. Однак так не є. В багатьох разях сї обі методи мусять лучити ся а аналіза, після деяких авторів, має своє приноровлене головно у вищих клясах, де то ученики мають вже певний засіб катехизмових відомостей. В кождім разі стоїмо перед великою переменою на поли методики наочування катехизму. А пізнанє сеї методи принесе вже нині чималий хосен.

Церковна літопись.

З конференції австрійського Епископату. На послідній конференції австрійського Епископату раджено передовсім над декретом Папским, який зменшає число св'ят. Більшість епископів заявила ся за задержанем дотеперішного стану. Справу предложено до порішення Папі, додаючи просьбу, щоби позволив і на дальше обходити св'ята Божого Тіла в дни, на котрий припадає оно нині і щоби полишив для Австрії бодай одно св'ято в честь Матери Божої. Дальше ухвалено уладити в вересни с. р. (від 12 до 15) евхаристичний конгрес у Відни і утворено в тій цілі центральне бюро, котре буде приймати зголошення і уділяти

всяких інформацій. (Гл. „Нива“, ч 23, р. 1911, ст. 734). Відтак раджено над потребою поліпшення конгруї парохів і підвиснення сьвященикам п'ятилітніх додатків. Ухвалено просити правитель-ство о поперте тої справи. Застановляла ся також конференція над справами шкільництва і вихованя молодіжи та заявила ся рішучо за творенем в середних школах Марійських конгрегацій. Дальшим предметом нарад були апостазії старших учеників і рух умів, якого цілію відірване як найбільшого числа вірних від Риму. Говорено також о наміренім основаню католицкого університету в Зальцбурзі, о опіці надемїгрантами і о місіях на желїзничих двірцах. Врешті ухвалено вислати адресу до португальского Епископату.

Новий єпископ краківський. Дня 29. падолиста м. р. пре-конїзував сьвятїйший Отець на Консисторїї між численними иншими новими єпископами також нового князя-єпископа краківського, князя Адама Сапігу. Новий єпископ краківський учив ся богословських наук у Львові, відтак в Інсбруці, а вкінци в Римі, де осягнув докторат з канонїчного права. В Римі заїзнав ся і заприязнив ся з нинїшним кардиналом секретарем стану Мері дель Валь. Висьвячений в р. 1893 (в 26 році житя), працював вперед як сотрудник в Язлівци, відтак як віцеректор духовної семинарії у Львові, а пізнійше як соборний крилошанин у Львові. Займав ся живо справами суспільними, ремісничою молодіжю, організацією і пресою католицкою, брав участь в католицких вічах, був віцєпрезесом місцевої ради Товариства сьв. Вінкентого а Шавльо і т. д. Покликаний до Риму був в Ватиканї речником польского народу і причинив ся до заложеня в Римі польского госпіціуму.

Католицкі віча. По вічах в Перемишли і в Берні Моравскім, відбули ся єще в листопадї м. р. два загальні католицкі віча, а то віче в Вінер-Найштадт (Долїшна Австрія) і віче угорських католиків в Пешті. Долїшно-австрїйске віче удало ся знаменито. Учасників було до 8000. На вічу порушувано справи шкільні, організаційні, робітничі, жіночі і т. п. — Віче угорських католиків відбуло ся в Пешті від 11 до 14 листопада м. р. Була се величава манїфестація живого католицкого руху і глибокого пересьвідченя о дуже важних завданях католицизму на Угорщині. Мимоходом згадаємо, що католицкий рух на Угорщині в послїдних часах сильно розвинув ся. Один католицкий союз людовий числить вже понад 250.000 членів. — Найзнаменитшою бесїдою на вічу була бесїда бувшого міністра віроїсповідань гр. А. Аппонього о конфесїоналізмі. Також засїдана поодиноких секцій і організацій були дуже інтересні. На них обговорювано справи школи, організації молодіжи, робітників, слуг, жінок, недільного відпочинку урядників і торговельних помічників. Вельми актуальну справу порушив на послїднім публичнім засїданю посол Д-р. А. Сїмонї-Семадама о секуляризації церковних дібр, котра то справа є в програмі угорських жидів і їх христїянських прислужників.

Моральність католицького духовенства. Недавно появилася німецька брошура якогось Брікнера, в котрій представлено проступки католицьких священників, євців і монахів, за останніх 10 літ. Річ природна, що ціль брошури з'огидити духовенство. Отже серед 400.000 священників і монахів знайшов той Брікнер аж 38 негідних і з великою радістю ділить ся зі світом таким вислідом своїх дослідів. Та якраз те так мале число негідних, і то протягом розмірно довгого часу, дає моральности католицького духовенства найкрасше свідощтво. Та й тут єще не кінець. Як ствердило бюро католицької преси в Франкфурті, то і з тих 38 „фактів“ поданих Брікнером є багато не правдивих. І так стверджено, що Францішканина, який за неморальні діла мав бути засуджений на півтретя року в'язниці, не було і нема на світі... Стверджено також, що „факт“ неморального поступку одного Єзуїта в Карвіні з особою, до котрої єго покликано з Найсвв. Дарами, є нікчемною клеветою. Стверджено дальше, що „факти“ ув'язнення в р. 1895 і 1896 аж 176 італійських священників за неморальні діла, є чистою видумкою. Італійський міністер справедливости, до котрого віднесло ся франкфуртське бюро о інформації, відповів, що про якісь ув'язнення священників в такім числі нічого не знає... — Отсе повинні собі затишити редакції „Громадського Голосу“ та „Землі і Волі“.

Протест тирольських селян проти реформаторів супружа. Дня 17. грудня м. р. відбули ся в Інсбруці загальні збори тирольського Селяньського Союзу, на котрих ухвалено між іншими таку резолюцію: „Загальні Збори протестують торжественно проти заміреної парламентом зміни теперішнього супружого закона католиків і проти зогиджування при тій нагоді католицької Церкви та її священників. Збори жадають, щоби всі послы Селяньського Союзу і католицької Австрії заступили ся за нерозривностию супружа і всіми силами поборювали заходи около усунення сеї таїнственої установи“.

Важне рішенє. Адміністраційний трибунал з нагоди одного спеціального випадку рішив, що діти католицьких родичів мусять бути хрещені. Сей обовязок не устає і тоді, коли би родичі признали себе безвіроїсповідними, бо після устави дитина виривді до 7 року належить до віроїсповідана родичів, але безвіроїсповідність не є віроїсповіданєм; рішаючим отже є віроїсповіданє попереднє.

Італійські неповідження. Сей рік є для Італійців фатальний. Не тільки що неповідить ся їм в війні, але неповідло ся їм також дуже з сегорічними виставами з нагоди ювілею сполучення Італії. Величаві вистави в Римі, Туруні і Фльоренції мали стягнути сотки тисяч чужоземців, а між ними також монархів, а тимчасом монархів не приїхав ніхто крім сербського Петра, туристів прибуло дуже мало, а паломництв не було зовсім. Многих вздержав від виїзду на вистави згляд на Святийшого Отця, а більшу єще часть відстрашила обава холери, котра якраз в тім році на-

вістила Італію, головнож портові міста. А треба знати, що мешканці того краю живуть головнз туристів. Тож відчули вони діймаючо сей рік. Многі родини попали через те в матеріальну руїну, чого доказом численні банкрутства ріжних торговельних підприємств котрі дійшли в однім дни в самім Римі до числа 77. Торговці творів штуки і старинностей не знаходять покуннів, властители готелів і пансіонів нарікають на брак гостей, ювілейні вистави м ло хто звиджує.

ВСЯЧИНА.

З нагоди Різдва Христового і Нового Рок8 засилаємо нашим Вп. Предплатникам, Читачам і прихильникам бажама Веселих Євкат і Щасливого Нового Рок8 !

„Pereat національна ідея, vivat попофобія“.

Здавалось би, що національна ідея, яку перший на галицькій Україні видвигнув Маркіян Пашкевич, згуртує в гіднім відсвяткованю Єго роковин всіх, кому дорога та національна ідея. Оно так повинно би бути і так буває у других культурних народів, лиш не у нас; у нас завсїгди знайдуть ся люди або й цілі організації, котрі в хвилях, скажім, рокових видвигнуть свій партійний антагонїзм.

Доказом сказаного є відтягненє ся сїчової організації від Маркіянового обходу Бережаньщини дня 17 падолиста а дотичну заяву (поміщену в „Ділі“ Ч. 254 з 15/11 1911) годить ся пригвоздити на вічну памятку яко доказ національної безідейности радикально-сїчової організації. Яко причину усунєня ся від Маркіянового сьвята подала сїчова організація, що член комітету о. Дубіцький на проповіді в Лісниках виступив проти сїчового здвигу, а о. Кордуба враз з польськими ксьондзами підписав протест до староства, щоби заборонило похід сїчовий.

Все одна і та сама девіза радикалів: всьому винні попи, отже они і завили, що Січи Бережаньщини відтягнули ся від кого народного сьвята. Після спростованя („Діло“ Ч 259) о. Дубіцьвиходить, що він не лиш не виступав проти сїчового здвигу, але противно візвав був Січ до участи в здвизі з тим, щоби

січовики яко християни були вперед на Службі В. а на будуче, щоб вплинули на свою організацію, щоби она січові обходи визначувала на час поза Богослуженєм, а не на 9 год. рано, як то було зі здвигом.

Що до о. Кордуби, то також неправда щоби він протестував проти січового походу, як видко з его спростованя („Діло“ Ч. 265); але навіть коли би так було, що о. Кордуба протестував проти січового походу, то чи его протест вже мав бути достаточною причиною відтигнення ся від національного обходу? Чи Маркіянова ідея вже не варта тільки, щоб при ній уступили на бік всякі партійні рахунки? Не дивуватиб ся, колиб під дотичною заявою підписаний був який там Лаврук або сам д-р. Трильовский але дивне, що єї підписав Д-р. А. Чайковский, чоловік немало заслужений для народної справи. Похвальна є партійна солідарність, але не вільно забувати, що основою народної партії чи організації мусить бути національна ідея. Коли однак та ідея не була в силі притягнути січову організацію Бережанщини до вспільного Маркіянового обходу, то видко, що в тій організації ідея національна грає маловартну роллю. І оно так дійсно є; не національна ідея, але якесь антипопівство висунулось на перший плян в січовій чи радикальній організації. Відома загально річ, що панове радикали залюбки ширять свою кириню там, де сьвященик-Українець працював або працює над піднесенем народної сьвідомости; але щоби они противставляли свою роботу москвофільству або польонізації, то до того їх нема. Який занепад національної сьвідомости густо-часто у найбільших радикалів, нехай буде доказом факт, що на польско-русофільську лісту увійшов до ради повітової Кол., колишній найбільший сторонник Трильовского. Найревнійший читач „Громадського Голосу“ не упігне ся о права рідної мови, хоть як переконують его, що волос з голови єму не спаде, коли не прийме польского наказу платничого або якого письма від властей, він похитає головою, тай тільки. Коли приходить ся такому „вченому“ радикалови щось підписати, то питає, чи писати по польски чи по руски, і наконець показуєсь, що він по руски майже не уміє. От і маєш національну ідею.

На сей темат неодно мігби розповісти всякий, що приглядаєсь радикальній роботі пр. в Коломийщині або Снятинщині. Тай не дивниця. „Громадський Голос“ і д-р. Трильовский (vide хотьби календар „Запорожець“ на р. 1912) вислюють цілий свій розум лиш на нищене „попівства“; для них попівство то червона плахта для бика. В виду того промова атамана січового при відслоненню пропamятної таблиці Маркіянової в Коломії (8 грудня) являєсь хіба іронією над ідеєю Маркіяна. Цікава річ, що „Діло“ не уважало за відповідне напamтнувати з національного становиска поступок січової організації Бережанщини. —

Партійні з'їзди.

В часі латинських Різдвяних свят відбулись з'їзди всіх наших політичних партій, а то партії націонал-демократичної, християнсько-суспільної, радикальної, соціалістичної та обох фракцій русофільських. З тих з'їздів замітний є передовсім з'їзд русофільських новокуреників, а відтак з'їзди націонал-демократів і християнських суспільників. Русофільські новокуреники се партія наскрізь православна і радикальна. Та помимо того русофільські священики беруть в ній живу участь, а навіть належать до її заряду. Се просто шкандал, можливий хіба лише серед наших ненормальних відносин. Із зборів націонал-демократів годить ся піднести заяву одного бесідника, прийняту гримкими оплесками усіх присутних, що націонал-демократична партія стоїть на основах християнських. Коби лише сю заяву переводили націонал-демократи завсїгди послїдовно і в практиці... Збори християнсько-суспільної партії замітні ухвалами між іншими отсих резолюцій:

1. Збори хр.-сус. союза протестують рішучо проти посуджувань, які стали відомі в останніх часах, мовби то союз надживав християнських клубів для низких цілій і п'януть їх як злобну і нічим не доказану клевету.

2. Збори солідаризують ся з домаганнями інших народних партій в справі реформи соймової виборчої ординації і жадають такого числа всіх мандатів соймових, яка відповідає чисельній силі руского населеня в краю.

3. Збори уважають начерк виборчої реформи проф. Старжинського незгідним з інтересами, достоїнством і дійсною чисельною силою руского населеня в краю і тому неможливим до принятя.

4. Збори домагають ся поправи положеня (щоби вийшло в уставу, а не дар ласки) вдів і сиріт по священиках, а також матеріального положеня руск-кат. приходників, а особливо побільшеня платні сотрудників.

Спростоване.

В 23. ч. „Ниви“ м. р. появилась під заголовком „В справі осудження „Ниви“ на вічу в Станіславові“ інформація одного з учасників того віча, підписаного буквою С., незгідна з дійстним станом річі. Прошу протє о поміщенє в найблизшій числі „Ниви“ слїдуючого спростованя:

1) Не єсть правдою, що резолюції против „Ниви“ віче зовсім не ухвалило;

2) Не єсть правдою, що на віче прибуло 150 священиків, та що на полудневих нарадах було всего около 35 священиків і то переважно самі „молоді“;

3) Не єсть правдою, що при ухвалюваню резолюції із сих „відважнійших“ повиходили, а лишилися самі такі, що видячи, як

перші ОО. мітрати та каноніки підносять руку, не могли і свої не піднести ;

4) Також не єсть правдою, що коли прийшла черга на резолюцію против „Ниви“, на сали було всього кільканайцятьох наймолодших священиків і неправдою єсть, що аранжери віча з ними вже безпардонно поступали ;

5) Врешті не єсть правдою, що над резолюцією в справі осудження „Ниви“ не було голосованя і що проти „Ниви“ не було взагалі ніякого голосованя.

Взагалі треба зазначити, що тон цілої сеї статі „Всправі осудження „Ниви“ зміряє до того, щоби повагу віча і вартість ухвалених на нїм резолюцій по можности як найбільше обнизити.

Шкода, що редакція „Ниви“, не постарала ся о якогось певнийшого кореспондента, або не вислала когось з поміж членів свого комітету редакційного *). Тогди і інформації для загалу руского духовенства були би певно вірніші і більше об'єктивні **).

Єсть фактом, що на вічу було понад 200 священиків, що на полудневих нарадах були з незначними виїмками майже всі ті самі учасники, що на ранішних нарадах.

Не обнизило би то зовсім поваги віча, наколиб на нїм були самі молоді священики, — але то не єсть згідне з правдою, бо власне на вічу в Станіславові було много старших священиків, — мігбим навести що найменше 50 назвиск самих старших священиків.

Спеціально що до дискусії в справі резолюції о „Ниви“, річ сю вияснив виконаний комітет священичого віча в „Рустані“ (ч. 283 м. р.), тому не виджу тут потреби ще раз то само повторяти ***).

За президію віча священиків станіславівської Епархії

о. Антоній Глодзьнський.

3 Загребу пишуть нам :

Читав я в 22. чис. „Ниви“ м. р. „Заяву“ Виділу Товариства сьв. ап. Павла у Львові, яка звернена передовсім до священицтва русофільської партії, членів Совіта і Общества. В ній запитує ся їх „прилюдно, чому в хвилі досвіду не дали доказу sentiendi cum Ecclesia, чому не обстали за католицким монастирем і інститутом і т. д.“ (ст. 674).

*) Редакційний Комітет незапрошений, а навіть не повідомлений, не міг нікого висилати на віче. — Р е д.

**) Можливо, але хто сему винен, що так не сталося? Кому мала Редакція більше вірити, чи тим, що легкодушно і без найменшої підстави, осудили „Ниву“, чи людям для неї прихильним, а при тім вельми поважним і взірцевим священикам? — Р е д.

***) На нашу думку Комітет нічого не вияснив. — Р е д.

Яко греко-католик і Русин вже довший час пильно сліджу за рухом, працею та усіми змаганнями духовенства в Галичині. Смуток обгортає серце, коли читаю, що в останні часи діє ся там у Вашім краю, як наглядно готує ся терен до схизми. З власного досвіду знаю, що руский нарід дуже слабо обучений в річах віри тай що справді грозить йому небезпеченство схизми. Єще більший смуток обгорнув моє серце, коли я довідав ся, що наміряє ся у Львові зробити зі сестрами Чина сьв. В. В. — і що в дійсності з ними зроблено. Гадав я, що бодай сей факт потрясе душами усіх правдивих католиків тай що в протягу одного тиждня усі дадуть вираз своєї влячності зглядом Сестер за їх труди і працю на поли релігійнім і народнім. Думав я: Г. Бог допустив сей тяжкий удар передусім на сьвященство, щоби його збудити, з'єдинити, тай щоби воно піднесло для Сестер, а тим самим і для сьв. Церкви і для своїх літій достойні помешканя достойний дім виховавчий, з якого будуть виходити будучі матери, виховані в душі католицькій, які би відновили в душі Христовім увесь нарід руський не лиш в Галичині, але й в Росії, Америці, Канаді, Угорщині, Хорвації, Босні і т. д. Однак і сей тяжкий удар неначе за слабій. Виділ Тов. сьв. ап. Павла домагає ся від сьвящеників Совіта і Общества Народного Дому, щоби вони словами пожалували за сей страшний факт, якого допустили ся. А чиж чоловік не говорить більше ділом як словом? Думаю отже, що сим вдоволити ся не можна, але, сли дасть ся, треба підняти ся якогось иншого способу в тій цілі.

Що до помешкань для Сестер Василіянок важу ся подати ось таку пропозицію: Най усе католицьке руське духовенство добровільними складками вибудує помешканє для Сестер Василіянок. В тій цілі обіцюю ся давати через 10 літ по 100 К., сли мені Господь піддержить жите і здорове. Много й много вибудувало сьвященство для ворогів Божих і своїх, найжеж раз і для Бога підійме ся отсего красною діла, в честь Непорочно Зачатої, а під патронатом сьв. Йосафата. —

Загреб, 19/12, 1911.

о. д-р. *Діонисій Нілради* ректор гр. кат. семінар.

Нові книжки.

Д-рь Діонисій Дорожінскій. Матеріялы до исторіи життя і смерті св. священномученика Йосафата Кунцевича, архієпископа Полоцького. I. Катехизмъ отъ слуги Божяго Йосафата сочетанный. Отбытка изъ „Церковного Востока“. — Львовъ 1911, ст. 35.

„Катехизм“ попереджений вступом, в яким говорить шан. Автор про потребу видавання творів сьв. Йосафата, про его „Катехизм“ і вкінці відповідає на заміти Дра Щурата, поміщені в „Неділі“ (ч. 15 з м. р.).

Д-рь Діонисій Дорожінскій. Матеріялы до исторіи життя і смерті св. священномученика Йосафата Кунцевича, архієпископа По-

лоцкого. **II. Регулы Йосафата для своихъ пресвитеровъ.** Отбытка изъ „Церковного Востока“. — Львовъ, 1911, ст. 26.

В короткім вступнім слові представлений моральний стан сучасного сьв. Йосафатови руского духовенства, а тим самим пояснена генеза Регул сьв. Йосафата. Як Катехизм, так і Регули були долучені до активъ беатифікаційного процесу сьв. Йосафата.

Звіт з діяльності Краєвого Союзу Шкільного (від заснування дня 4. марта 1910 до 1 жовтня 1911 р.) Львів, ст. 9.

У Звіті подана вперед коротка історія заснування К. Союзу Ш. і его розвій, а відтак звіт касовий.

Ювілейне виданє комітету для обходу 50 тих роковин Т. Шевченка у Львові, 1861 – 1911. Кобзар, збірка композицій до слів Т. Шевченка в укладі на мішаний хор. Зредагував др С. Людкевич. Ст. 24. Ціна 2.40 кор.

Зміст „Кобзаря“ такий: 1) М. Лисенко: Ой діброво, темний гаю!; 2) М. Лисенко: Калина; 3) М. Лисенко: На городі коло броду; 4) Ф. Колесса: Ой умер старий батько; 5) Топольницький: Ой три шляхи; 6) Ст. Людкевич: Закувала зазуленька; 7) М. Волошин: Чого мині тяжко; 8) І. Воробкевич: Думи мої; 9) І. Біликовский: Думи мої; 10) Д. Роздольский: Сонце заходить.

В переднім слові до отсего Музичного Кобзаря каже его видавець Др. Ст. Людкевич таке: „Отся збірка має хоч в части зарадити загальній пекучій потребі і недостачі добрих а легких хоральних творів до Шевченкових поезій, пригожих до продукцій нашими міщанськими і селянськими хорами на провінції з нагоди рік-річно устроюваних вечерниць поета по всім закутинам галицької землі. — Узглядняючи сю потребу, комітет.. поручив... окремій комісії.. зладити... відповідне виданє композицій до „Кобзаря“ Шевченка в укладі на мішаний хор, оригінальних, як і перероблених з мужеских хорів і інших, які сьпівністю і легким укладом не переходилиб технічної спроможности виконання нашими хорами на провінції“...

Дохід з розпродажі призначений на „Рідну Школу“. Набувати „Кобзар“ можна в Книгарні Тов. ім. Шевченка, Львів, ринок, 10.

О П О В І С Т К А.

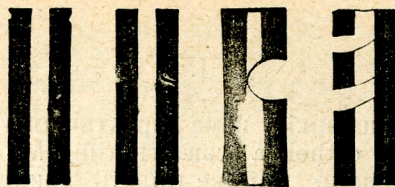
У всіх справах сьвященичих поручаю Всч. Духовенству горячо і совісно канцелярію адвокатску П. Совітника Дра Макса Левицкого, Львів, ул. Валова ч. 23, який дав мені в справі з Прокураторією Скарбу сьвітлу раду і поміч, за що єму щиро дякую. — *о. М. Феденшин*, парох в Білківцях.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає

сьвящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефца.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 2.

Львів, 15. січня 1912.

Рік IX.

Пробудім ся зі сну!

(Причини та жерела схизми в нашій народі).

„Настали люди, котрі Божу єдність сьв. Церкви хотять в нас розривати, до стада словесних овець Христових зближає ся вовк, що шукає, розхитити і розпудити вівці... Отож перед тими фалшивими пророками перестерігаємо вас дорогі братя, перестерігаємо також перед всіми книжками і часописями, котрі вам дають“. Сими словами звернули ся всі три русько-католицькі єпископи дня 31/3, 1910 в спільнім посланню до вірних своїх єпархій, та загрили свою паству до більшого привязаня до католицької церкви та стереження ся фалшивих пророків

Від хвилі, коли єпископи напімнули вірних, лихо не тільки що не зменшило ся, але зростає, більшає — та запустивши глибоко коріне в землю, підриває віру католицьку в одних, а в других сильно її ослабляє. Послїдними часами боляк сей показав ся вже наверх — вже основують православні парохії, а вірні католицької церкви зголошують свій перехід на схизму. А як півурядові газети російські, „Новое Время“, „Москов. Вѣдомости“ та орган сьв. Синода „Церк. Вѣдомости“ звіщають: се іно початок. Надія є, по їх думці, що 200 парохій перейде на лоно синодальної, схизматичької церкви.

Де корінь сему лиху та що ми, католицькі сьвященники маємо робити? *)

*) Я свідомий, що Поляки використають сю статю, щоби нас очернити перед сьвітом католицьким. Най робять, що хотять. Тільки пригадую їм, а) що клир польський був одною з причин, чому унія не розвинула ся; б) між єпископами польськими були навіть примаси, що хотіли з'організувати народну польську церкву.

I.

1. В нас св'ящеників нема практичного знання, що то є *sentire cum ecclesia catholica* (св'в. Ігнатій). Ми не жиємо вповні її житєм, не відчуваємо, нас не болять кривди єї нанесені. Не одно св'ято обходить католицька церков, не одну побіду тріюмфує, а ми навіть не зареєструємо сих св'ітлих моментів в наших дневниках. Вороги висьмівають церкву, обкидують її болотом, докладають всякого з'усилля, щоб знищити каголицькі догми, кидають богохульства в твар Христови, ставлячи Єго Маєстат на рівні з особою Будди а Непорочну Діву хочуть скинути з престола Божої Матери, здираючи з неї найдоросший Єї жемчуг, дівство; — а ми мовчимо, найбільше одним другим словом опрокимоємо їх закид. Ледво кілька деканатів запротестувало против редакції „Діла“, яка зневажила найсв'ятіші наші почування релігійні. Мати Церков терпить розп'ята, а ми ледво від часу до часу вискажемо їй наше співчутє. Ми, католицькі св'ященики, займаємося більше собою, більше обходить нас політика, більше приманюють нас кличі лібералів-політиків, як бажання св'в. Церкви.

2. Св'ященики нашої церковної провінції, передовсім твердої партії, мало доторкують різниць між церквою католицькою а схизматичькою. А за через се наш народ, ввірений нашій опіці духовній, мало ознакочлений з догмами католицькими. Погляди церковні нашого простолюдина та інтелігенції не много різнять ся від поглядів Уніятів з часів перед катастрофами нашого церковного організму за Катерини II, Николая I, та Александра II. Колиб Галичина була прилучена до Росії та колиб чиновники російські подібно поступали, як се робили за Семашки та Попеля, я переконаний, що не тільки загал руссофілів, але навіть частина народовців перейшла би на схизму.

Що більше, св'ященики руссофільської партії з проповідальниці апотеозують апостата-Наумовича; ні словечком не згадують, що ми діти католицької церкви. Чи чув хто з уст руссофіла-св'ященика на проповіді: віра католицька або церков католицька; чуєш лишень часто: „св'ята Русь“, „наша віра“, „наша церков“. Многі з руссофілів не почитають св'в. Йосафата, наслідуючи в тім Попеля*): „Іншіи тои самои школы ложні пророки говорять, та єще по книжках см'ють писати, що наш св'в. св'ященоченик Йосафат не см'ятымъ. Въ безбожности своей йдутъ такъ далеко, що на память того великого святого кидають бридкий клеветы“ **).

*) I. B. Ostatnie chwile Unii pod berłem moskiewskiem, Lwów, 1878. стор. 106.

**) Посланє Пастырське до вѣрныхъ своихъ епархій, Жовква, 1910, стор. 11.

Не почитають Серця Хр. Що більше навіть перед другими Слов'янами на Велиграді в присутности руского єпископа виступають против сего набоженства. По думці многих русофілів-св'ященників набоженство до Божого Серця є латинським набоженством, немов би латинники мали иньшу науку христ'янську, як ми орієнтало-католики: „Деякі знова кажуть, що Божественному Серцю Христа Спасителя не належить ся водь людей богопочитане, або що почитати любовь и милосердіє Христа Спасителя єсть чужимъ нашому обрядови, а инші кажуть, що частійше причащати ся то не наша установа“ *).

Иньші не відправляють богослуження церковного на празник Непорочного Зачатя Матери Божої, бо, кажуть воно не апробоване церковним синодом, хоч львівський синод не тільки дотичне богослуження апробував, але приказав місто давнійшого уживати та відправляти богослуження, зладжене о. прал. Дольницьким **). Ба навіть оден св'ященик католицький забирає ся спалити богослуження Непор. Зачатя М. Б., прислане еп. ординар'ятом — лишень порушений просьбою побожної невісти дарує їй відносно богослуження.

Ледво хто з русофілів відважить ся пояснити сї справи своїм парохіянам, бо знає, що народ ним самим навчений, назве його поляком, зрадником „русскої“ віри. Робять то, що зробив провідник св'ятотюрців еп. Куземський: „Czy nie popełnił (Куземський) zbrodni rozdziału kościołów, czy nie wykroczył, chępiąc się, że nigdy w kościołach łacińskich mszy św. nie odprawiał, że Unia będzie silną, gdy się oprze na prawosławiu, tj. schizmie? Zerwawszy ją, zewnątrznie, rozrywa się zarazem wewnętrznie węzły j. dności. Świąt nakazanych synodem Zamojskim, zawsze uroczyscie obchodzonych: Bożego Ciała z całą oktawą; św. Josa-fata, patrona Unii, którego nieskazitelne zwłoki w Białej, w tej dyecezyi spoczywały, jakby na świadectwo świętości obrządku a zbrodni schizmy, — wcale nie święcił, aby schizmy nie obrażać“ ***). Попель разом з иньшими апостатами, вносячи просьбу до царя о приняте до церкви православної, ось так відзиваєть ся:

„Obecnie w katolicyzmie, z inicjatywy tegoż papieża (Пія IX) wprowadzone zostały dogmata, jak to: o niepokalanem Poczęciu przenajświętszej Maryi Panny i o nieomylności papieża, nieznane starożytno-chrześcijańskiemu światu, nieznane i naszym przodkom przy zawarciu unii“ ****). Подібні переконання нуртують в серцях

*) Посланє пастырське. Жовква, 1910, стор. 12.

**) Извлечение изъ церковнаго устава на годъ 1911, о. Ореста Сиротинського, стор. 59, в „Ниві“ 1911, ч. 2, стор. 63 слїд.

***)) I. B. Ostatnie chwile Unii pod berłem moskiewskiem, Lwów, 1878, стор. 82. Ruś chełmska, napisał E. Bańkowski, Lwów, 1887, стор. 63—96.

****) Czas, 1875, n. 90; знаходить ся просьба-акт апостазії також в „Ostatnie chwile unii pod berłem moskiewskiem“, стор. 200—209. та в Ліковського: Історія Унії в 18 і 19 вв.

русофілів. Острими словами нап'ятували їхню роботу єпископи в спільнім посланію: „Въ многихъ селахъ настали люди чи самі вже зѡпсуті, чи черезъ иншихъ збаламучені, котрі хотѣли бы якъ наибѣльше вѣрныхъ христіянъ вѣдѣвати вѣдъ святои єдности церковной. Всяда баламутятъ васъ, представляють вамъ, що наша вѣра єсть вѣрою православною, одною и тою самою якъ православна въ Росіи, кажуть навѣтъ, що въ Росіи вѣра лѣпша вѣдъ нашої“*).

3. Газети русофільські, одні („Голосъ Народа“ і „Прикарпатска Русь“) піддержувані русофілами-св'ященниками, а другі навіть св'ященниками редаговані („Галичанинъ“, „Русское Слово“) нападають на Церков католицку, висмівають набожества католицкі, понижають єпископів католицких, лайками підривають їх значінє церковне, — а залюбки записують на своїхъ шпальтахъ важнійші події з житя православної церкви та єпископів схизматичких, затирають ріжницї між католицкою церквою а православною, індиферентно відносять ся до справ католицкої церкви. Що більше одні потайки та обережно, а другі отверто та ясними словами заохочують до схизми, до злуки з схизматичкою церквою.

Не буду згадувати, що названі газети роблять з історією унійської церкви, як представляють житє свв. Йосафата. Се кождому знана річ, — вистарчить тільки пригадати калєндар „Галичанина“, в яким поміщено історію унії, та житє свв. Йосафата в „Русскім Слові“: се аж надто ясні докази. Та хоч єпископи, „Нива“ і „Руслан“ безнастанно звертають увагу на кертичну роботу, названі газети нич собі з того не роблять — а з св'ященників-русофілів ледво один-другий відважить ся за-протестувати проти такої підпольної роботи.

Пособляє тій роботі „Ц. Востокъ“, який вже в I. зошиті заявляє, що русофіли зглядом начальства церковного „будуть здержаны и осмотрительны“.

4. Руссофіли-св'ященники — як безнастанно доносять газети — пособляють паломництвам до матушки Росії, де Галичани мають придивити ся великолїпїю богослужєня церковного та обучити ся в правдивій, православної вірі, щоби вернувши домів могли ширити православіє. Поручають або самі висилають діти католицкі до шкіл православних в Росії, де вони виховують ся на апостатів релігійних та ренегатів національних. Ту саму задачу сповняють русофільські бурси в Галичині, що зістають — на жаль — під доглядом та опікою духовних католицких русофільських — св'ященників. Під їх то омофором викладають академики або і самі професори по бурсах історію церковну православної церкви та катихизм схизматичкий. А

*) Пастырское посланіє, 1910, стор. 10.

вже годї згадувати про твори, які видають русофіли, навіть сьвященники, товариство ім. Качковського та Ставроп'гія. Єслиби чужий нам чоловік взяв до рук дотичні твори та зачав з них судити о нашій вірі, бувби зневолений сказати, що ми схизматики.

5. А що найбільше: вони спокійно ведуть свою роботу, бо ніхто не потягає їх до одвічальности — пособляють схизмі, бо деякі з консисторії захираюють їх своєю протекцією.

6. Та й народовці менше вражливі стали на ширене схизми. Борять ся проти неї більше з мотиву національного. А на се впливають нац. демократичні газети, що небоят ся зневажати найдорослі сьвятоші релігійні. Зневажити богохульством Ісуса Христа або Матір Божу — се по думці редакторів: нескладна фраза. Реєструвати тільки звіти соціялістичні та радикальні, се для інформації конче потрібно.

7. Не менше завинили і Поляки, що за часів історичної Польщі спинили розвій Унії, — а тепер протегуючи русофілів, даючи їм лучші парохії, представляючи їх перед рядом Віденьським за консервативних, а з другої сторони висміваючи наш обряд та переводячи тисячі Русинів на обряд латинський: — самі викликають схизму („nie zaszkodzi trochę schyzmy“).

II.

Другим чинником деструктивним: се обрядовщина. Хоч тільки лиха нам накоїла, все таки до неї вертаємо. Ми не тільки хочемо задержати чистоту нашого обряду, але все нам подобає ся, що було колись в наших обрядах, хоч воно противить ся вірі католицкій та не відповідає потребам часу і душі людської. Що є в православній церкві, російськім обряді, ми в себе заводимо, хочби воно було зверхним висловом схизми. А заражені обрядовщиною не іно русофіли, але навіть многі народовці. По тій причині кілька заміток.

1) По многих церквах наших відправляє сьвященик богослуженє церковне з православних тріод, міней, требників. Тому не дивниця, що нераз почути можна з уст сьвященика науку не схожу з догмою католицкою. Деж причина сему? В деяких церквах лишили ся книги богослужебні ще з часів, коли галицькі єпархії були схизматицкими. А коли старі книги знищать ся або їх зовсім нема, просить сьвященик Ставропігію о присланє дотичних книг літургічних. А Ставропігія, яка відай ніколи не була щиро-каголицкою, присилає книги літургічні, передовсім міней, схизматицкі. Прийде ся в недалекім часі заперечити, що *lex orandi є lex credendi**). Католицкі сьвященики почитають сьвятих російських, врують практично в науку схизматиц-

*) Нива, 1911. 4 стор. 33—41.

ку. Ба навіть що до католицьких видань тріоди, требника і ин-
потрібно другого Атаназя Шептицького, який би всьо справив.
І его порученє не всюди виконане. Ог пр. „Замѣчательно, что
даже и изъ этихъ еще службъ неразумный Шептицкій хотѣлъ
было вычеркнуть службу св. Іоанну Постнику, 2 го сентября, —
вѣроятно на томъ основаніи, что этотъ святой угодникъ пер-
вый принялъ такъ любимый папами титулъ вселенскаго (т. е.
патріарха). Впрочемъ базилиане почаявскіе настолько были умны,
что не послушались его, и имя Іоанна оставили во всѣхъ своихъ
богослужебныхъ книгахъ, гдѣ есть святой*). Такими словами
осуджує роботу Ат. Шептицького Хойнацкий, а хвалять Васи-
ліян, що в так важній справі не хотіли послухати свого настав-
ника церковного.

Про сю недочету в нашім обряді ось так відзиває ся
князь Макс: *Alius defectus qui aliquando invenitur in liturgiis
orientalibus, est defectus sanae criticae, est nimia facilitas in reci-
piendis rebus apocryphis vel dubiis. Imo scripturae apocryphae
(молитва Манассії на Повечерію в.) nonnunquam in liturgia graeca
adhibitae sunt. Ita v. g. in prophetis veteris testamenti deberent
sufficere illi laudes, quos verae scripturae illis tribuunt. Tamen prae-
ter haec synaxaria etiam apocryphas et fabulosas narrationes de
vita prophetarum simul indicant. Imo quoad vitam divini Salvato-
ris in perpaucis rebus evangelia apocrypha adhibita sunt.. Etiam
quoad sanctorum vitas res non satis certae, imo certo falsae adhi-
bitae sunt. Lugendum est v. g. quod adhuc exstet festum septem
dormientium Ephesinorum“**).*

2) Многим обрядовцям подобають ся церемонії російські,
хочби навіть їх ніколи в нашім обряді не було. Наслідують вѣ
всім Росиян, заводять в нас практики церковні російської цер-
кви. Промошують дорогу до схизми, як се робили Семашко,
Лужинський, Попель. Вони всі зачали від чищення обряду, а
скінчили на апостазії. І в нас вже викидають дзвінки. І
Лужинський в Полоцькій єпархії зачав від сего: „Лужинській на-
стояль на устранині изъ употребленіи вѣ уніятскихъ церквахъ
при богослуженіи колокольчиковъ и устраивавшихся вѣ свѣтлую-
великую субботу гробовъ“***). Иньші скидають з престола цвѣти,
уживають ріпиди, доливають до Найсвв. Крови теплогу свв.
Духа (горячу воду), приодівають (навіть вже один народовець)
російську рясу, робять обходи без Святих Тайн, тільки з кре-

*) А. Хойнацкий, Западно-русская церковная Унія вѣ ея богослу-
женіи и обрядахъ, Кієвъ, 1871, стор. 433. (Х. в сѣм творі змішав з бологом
наш обряд).

**) Maximilianus, Princeps Sax., Praelectiones de liturgiis. orientalibus,
Bernae, 1904, p. 39:

***) Г. Шавельскій, Послѣднее Возсоединеніє съ православною цер-
ковію уніатовъ Бѣлорусской єпархіи (1833—1839), С.Петербургъ, 1910, стор.
872, гл. стор. 223.

стом в руці. Ассесор ун. Консисторії Ігнатович „16 сентября 1835 г. въ отсутствіе пр. Василя (Лужиньского), совершилъ въ Полоцкомъ Софійскомъ соборѣ крестный ходъ по латинскому обряду, не съ крестомъ, а съ дароносицей“. За що зараз донос зроблено на него до Петербурга*). По думці наших обрядовців всюда має бути поступ, розвій, жите — тільки один обряд має стати архівом, съвятощі церковні старими ґратами, недопасованими до обставин часу і потреби душі.

3) Тою дорогою йшли люди, що завели наші рускі епархії в Росії в обійми схизми. Тому не дивниця, що про уніятских архієпископів Полоцких Лісовського і Красовського, що перші зачали чистити наш обряд та заводити практику російско-православної церкви, ось так Шавельский висловлює ся: „Счастье. было, выпало на долю Витебской губернии съ другой стороны: въ концѣ 18 и началѣ 19 вѣковъ ея архипастырями были Лисовскій и Красовскій, которые, если и не имѣли въ виду возсоединенія уніатовъ съ православною церквою, то своими преобразованіями церковно-богослужебнаго уніятского чина невольно вели ихъ на путь соединенія“ **).

На більшу скалю робили се Лужинський, Семашко, Куземский, Попель. Помагали їм в тій роботі російські чиновники. „Витебскій гражданскій губернаторъ Шредеръ отъ 13 октября 1833 г. писалъ министру внутреннихъ дѣлъ Блудову: а) что во многихъ уніятскихъ церквахъ помѣщены иконы съ изображеніями святыхъ въ католическихъ монашескихъ орнатахъ, поставлены монстранції, вмѣсто паникадилъ — высокіе подсвѣчники; б) что употребляются колокольчики, коими одѣтые по католическому обряду, вмѣсто стихарей, въ бѣлыя полотняныя рубашки сверхъ платья, мальчики дзвонятъ для подачи знака, когда падать на колѣни; в) что значительно измѣненъ напѣвъ церковный, а въ нѣкоторыхъ церквахъ заведены органы; г) что во многихъ церквахъ устроены скамьи; д) что въ церквахъ, обращенныхъ въ православіе, замѣчено, что прежде не совершалась предъ литургіей проскомидія, не читались Часы, не употреблялись копыя, просфоры и агнецъ приготовлялся не священникомъ, а постороннимъ лицомъ“ ***).

Білоруский генерал-губернатор Кн. Хованьский доносить дня 30/12 1834, до обер-прокуратора съв. Синода: „По нѣскольку разъ въ одинъ день совершаютъ на однихъ и тѣхъ же пре столахъ шептаныя мши или литургіи, проскомидіи не всегда отправляются (!); агнецъ для священныхъ даровъ приготовляется иногда за мѣсяць и болѣе въ комнатахъ священослужите-

*) Г. Шавельскій, Послѣднее Возсоединеніе. стор. 203.

**) Г. Шавельскій, Послѣднее возсоединеніе. стор. 4, гл. стор. 47, 64, 66.

***) Г. Шавельскій, Послѣднее возсоединеніе. стор. 22.

лей, вино употребляется нерѣдко столовое бѣлое, а не красное (біле вмісто червоного); разные римскія одежы еще не остав ляются при уніятскомъ богослуженіи; царскія врата во время литургіи не затворяются... Великаго входа не бываетъ; свяще-ники, облачаясь въ діакоńska одежы, отправляютъ несвой-ственную ихъ сану должность діакона, произнося, къ отправля-ющему богослуженіе священнику: „благослови владыко“, цар-скія врата отворяють и затворяють дьячки“ *).

А коли в Цетербурзі рішено за радою Семашки знищити Унію, згодили ся цар, Блудов і Семашко, що підготованем до заведеня православія може бути тільки примінене уніятского обряду до православного: „Слѣдуетъ замѣтить, что до време-ни назначенія въ Полоцкъ еп. Смарагда (православний еп. в Полоцку з 1833—37 р.) и командировки туда же Лужинскаго вопросъ о бытіи унії былъ рѣшенъ окончательно, плянь ея уничтоженія Сѣмашкою виробстанъ, министромъ внутреннихъ дѣлъ Блудовымъ принятъ и Государемъ одобрень. По плану этому было предложено постепенное перерожденіе уніятской церкви и сближеніе ея съ православною, по-средствомъ переустройства, согласно правиламъ греко-восточной церкви, уніятскихъ храмовъ и преобразованія богослужебнаго чина. Чрезъ перво-спитаніе народа, а главнѣе всего — чрезъ первоспитаніе и раз-положеніе къ православію уніятскаго духовенства“ **).

Примір ві всім давали апостати, що ще перед консекра-цією обіцяли перевести епархії свої на православє, Семашко та Лужинський, які за собою тягнули старого, немічного, боязли-вого, хоч вірі католицкій відданого, уніятского митрополита Булгака. Ще перед р. 1839. від 1833 р. приказували відправляти богослуженє з православних літургічних книг, заводили звичай російскі православної церкви, зірвали всяку звязь з Р. мом, клириків образовано по їх приписам з православних догматик, — викидали з обряду церковного всяку церемонію, що завели уніяти, навіть тоді, коли церемонії уніятскі були дисципліну і обря-ди православної церкви і то навіть такі, що були зверхним за-переченям віри католицкої Очищеню обряду через Семашку і Лужинського найдокладнїше інформують записки, зладжені через обох названих апостатів ***).

*) Г. Шавельскій, Послѣднее возсоединеніе. стор. 23. гл. стр. 76 слѣд.

**) Г. Шавельскій, Послѣднее возсоединеніе. стр. 74.

***) а) Записки Василя Лужинскаго, архіеп. Полоцкаго написані в 1870 р. а видані академією дух. Казанською в р. 1885;

б) Записки Іосифа (Семашки), митрополита Литовскаго видані в р. 1883. Петерб. Академією наук.

По 1839 р. лишила ся тільки одна епархія уніятська в Росії, еп. Холмська, яка в недовзї ділити мусіла долю своїх по-сестр. Вже р. 1840 єпископ Шумборський, під напором з сторони Николая I. видає послане до вірних, в якім змінює сам без дозволу Риму деякі обряди уніятські; але напімнений папою Григорієм XVI. та листом ученого уніятського мітрата холмського Павла Шиманьського перепрошує вірних за дане згіршене та відкликує р. 1844 попереднє розпорядженє, але робить се словами, які наглядно вказують, як покїрна і віруюча була його душа *).

Дальше пішли його наслідники, передовсім еп. Куземський та псевдо-адміністратор Попель. Єпископ Куземський, хоч може в добрій вірі, підготовав ґрунт до прийнята схизми. Куземський ненавидить латинїзм, апробує всі розпорядки адміністратора Войціцкого, хоче на православїю оперти унію, не сьвяткує Божого Тїла і сьв. Йосафата, приказує, щоби вояки уніяти сповїдали ся не перед латиньским, але православним сьвящеником, роздає молитвослови православні, нагромаджує православні книги, щоби їх в відповідній хвилі роздати, чистить обряд та достроює його ві всім до обряду православної церкви **).

Назначений тільки цивільною властію на адміністратора, Попель доводить до кінця роботу заїніційоновану Куземским. Роздає книги літурґічні православні, викидає вівтар сьв. Йоса-

γ) „Воспоминанія о греко-униятской церкви въ западномъ краѣ“, архієп. Антонія Зубко“ поміщені в журналі „Русскій Вѣстникъ“ р. 1864, т. 53; — 1889 видані осібно Кояловичом.

Література :

1) Русская греко-униятская церковъ въ царствованіе имп. Александра I-го. П. О. Бобровскаго, 1890 г. Спб.

2) Состояніе униятской церкви въ царствованіе имп. Александра I-го П. О. Чистовича (Правосл. Сбозр. 1879 г.)

3) Подготовка реформъ въ русской греко-униятской церкви (1803—1827) П. І. Бобровскаго (Литовск епарх. вѣд. №№ 49, 50 і 52, 1888 г. и № 1—6, 1889 г.).

4) Къ предстоящему пятидесятилѣтію воссоединенія русскихъ униятъ 1839 г.“ М. О. Кояловича (Церковн. Вѣстникъ, 1889 г. № 9—1).

5) Обильну літературу подає Шавельскій в ділі: „Послѣднее воссоединеніе съ православною церковію униятъ Вѣлорусской епархіи“. (1833—1839 г. г.). С. Петербургъ. 1910, стор. X—XXIV.

*) I. B. Ostatnie chwile Unii pod berlem moskiewskiem. str. 14—24. E. Bańkowski, Ruś Chelmska, 22—28.

**) Ostatnie chwile Unii pod berlem mosk. str. 63—92 E. Bańkowski, Ruś Chelmska, str. 77—96. J. Pelesz, Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom, Wien, 1880, 2. B. s. 857—861. E. Likowski, Geschichte des allgemeinen Verfalls der unirten ruthenischen Kirche im 18 und 19 Jahrh. Posen, 1887, 2. B. 198—211.

фата, сповідальниці та лавки з церкви, викидає також монстранції, дзвінки. Місто ручника по його приказу уживають до Сл. Божої губки; до чаші доливають горячу воду (теплоту Духа св.); на Службі Б. споживає діякон Найсвятійші Тайни не на престолі, тільки на проскомидийнику; заводить всюди Попель заслону над вратами царськими; викидає бічні престоли. Викидає з символа віри: *Filioque*; зносить съята: Божого Тіла, Непорочне Зачатє М. Б., св. Йосифа. Одним словом переминює обряд уніятський, викидає догми католицькі, багнетами та переслідуванем при помочи цивільної влади приготує, а в кінці сам з іншими апостатами соборно переходить на схизму *).

Як розважимо історію Унії та історію обряду уніятського, немов против волі насуває ся чоловікови конечний висновок з такого розважання, що чим більше приноровлювано наш обряд до російського (Лісовський, Красовський, Семашко, Лужинський, Куземський, Попель), тим скорше переходили уніяти на православіє а відносні обрядовці були менше вразливими на перехід уніятів на православіє. З другої же сторони, чим більше при збереженню суцних складових чинників нашого обряду заводжено конечні зміни, достосовані до потреб часу і душ людських (митр. Жоховський, синод Замойський Кішка, Атаназ Шептицький), дух католицизму в нашій народі збільшав ся, доходив до великого розвою **).

III.

Що нам робити ?

1) Обзнакомити народ докладно з ріжницями догматичними між церквою католицкою а схизматичкою. На проповідях та катехізаціях об'яснити треба науку о церкві, о обовязках кожного християнина належати до правдивої церкви. Вже Григорій XVI. в посланію 17/7, 1841 до митрополита Левицького пригадує сей обовязок: „*Illud vero dolendum, quod ex servata apud Ruthenos Catholicos sui Ritus disciplina occasionem arripiunt Graeco-Russi acatholici, ut eos subdole avertanta Romana ecclesia, quasi in diverso ritu diversam habente religionem, atque adeo impellant facilius ad schismaticam suam communionem, quam vix in paucis ac nullius pene momenti rebus ab illorum cultu distingui commiscuntur. Probe autem nosti, Venerabilis Frater, quanta penes rudiorum praesertim populum vis esse soleat in huiusmodi cavillationibus ex rerum similitudine externaque veluti facie fetitis. Ne*

*) *Ostatnie chwile Unii pod berlem moskiewskiem*, стор. 93—253; *Li-kowski*, П. В; стор. 212—284; *Pelesch*. П. В. стор. 862 слідуючі.

**) Цікаві замітки в справі нашого обряду подає Павло Шиманський в листі до еп. Шумборського. Лист видрукований в *Przeglądzie Poznańskim*, т. 1860, I. та I. В. *Ostatnie chwile Unii pod beriem rosyjskiem*, Lwów, 1878.

desistas itaque toto pastoralis vigilantiae studio prospicere, ut tuus iste grex iis fraudibus minime capiatur. Hunc vero in finem praecavere primum oportet, ne idem illud seductionis periculum majus esse evadat ex nova aliqua commutatione, qua scilicet Rutheni catholicorum ritus ad pleniorum cum schismaticis similitudinem accomodentur... Huc imprimis spectat, ut intento jugiter animo caveas, ne clerus populusque iste missalia accipiant, aut catechismos, aut alios liturgicos seu religiosos quoscumque libros, qui ex officinis schismaticorum prodierint*).

2) Крім проповідий, розмов приватних треба звернути велику вагу на видане відповідних брошурок, книжок. Вже крок перший зроблений, примір гарний дав нам о. сов. Лежогубский, який недавно видав брошуру: „Де знайти правду?“ Жовква, 1911. Сказав я, що велику вагу класти треба на видаванє відповідних брошурок, бо православні розкидають вже між народом свої видання, розсилають по різних околицях свої схизмофільські газети.

3) Піднести треба жите релігійно-моральне в нашій народі. Можна се легко зробити, коли троха доложимо праці в тім напрямі. Часте припинанє сьв. Тайн, закладанє різних брацтв та конгрегацій церковних сильно роздмухають огонь запалу релігійного та піднесуть жите моральне в нашій народі. Є тільки дві трудности. Перша: се збільшенє праці церковної, а сьвященники вже і без того обтяжені многими занятями. На мою думку при добрій волі та хоч малім пожертвованю з нашої сторони ту трудність можна усунути. Друга трудність се запозичуванє практик церковних з иньшого обряду. При збереженю суцїх річий нашого обряду, думаю, що тільки той може піднести подібну трудність, що не розріжняє обряду від догми, форми від змісту та сліпим і не чулим є на потреби душ людських.

4) А що до змін, реформ в нашій обряді треба нам конечно тримати ся норм поданих Павлом Шиманським, Григорієм XVI, Пійом IX, та посланєм вспільним всіх трох наших русько-католицких єпископів**).

На мою думку лист П. Шиманського є так великого значіння, що бувим дуже вдячним, єслиби Хв. Ред. „Ниви“ помістила його лист в „Ниві“ або осібною відбиткою. Шиманський ознакомлює нас з розвойом нашого обряду та подає норму, по якій можна би заводити зміни в нашій обряді.

*) Лист Григорія XVI, опублікований митр. Левацким в посланію до вірних з дня 11/X. 1841. Григорій XVI. висказує в своїм листі жаль з причини апостазії Семяшки, Лужинського, Зубка.

а) Лист Павла Шиманського до єп. Шумборского гл. в горі;

б) лист Григорія XVI. до митр. Левицкого з дня 17/7, 1841 р.

γ) лист Пія IX. до єпископів руских 23/5, 1874 (Acta S. Sedis. t. VII, p. 591).

Наведу дотичні норми словами Пія IX:

a) „*Ea regula omnino servanda est, qua statuitur, inconsulta Sede apostolica, in sacrae liturgiae ritibus nihil esse innovandum, etiam nomine instaurandi caeremonias, quae liturgiis ab eadem Sede approbatis magis conformes esse videantur, nisi ex gravissimis causis et accedente Sedis apostolicae auctoritate.*

Hisce porro juris principiis, quo pro universis ritus orientalis ecclesiis sapienti consilio fuerunt sancita, regitur quoque, ut pluries data occasione declaratum est, praesertim in superius memorato brevi Pauli V., liturgica disciplina Ruthenorum.

b) Maerentes adhuc prae oculis habemus circulares litteras, die 2 octobris anni 1873 editas, quibus infelix ille pseudo-administrator (Попель) divini cultus exercitium sacramque liturgiam innovare audeat, ea plane mente, ut in catholica Chelmensi dioecesi schismaticorum liturgia inducatur; et ut rudes et simplices decipiendos, eosque facilius decipiendos, eosque facilius ad schisma impellendos, ipse non erubescit in medium proferre nonnullas apost. sedis constitutiones, earumque sanctionibus in suum sensum detortis fraudulenter abuti.

c) Nec alicujus momenti est, quod ad fucum faciendum aducitur, nimirum liturgicas hujusmodi innovationes proponi, ut orientalis ritus expurgeretur et ad nativam integritatem restituatur. Quandoquidem Ruthenorum liturgia nulla alia esse potest, nisi quae ve a sanctis ecclesiae Patribus fuit instituta, vel synodorum canonibus sancita, vel legitimo usu inducta, apostolica sede sive expresse sive tacite semper approbante;

d) et si quae variationes temporis lapsu in eadem liturgia occurrerunt, eae profecto non inconsultis Romanis Pontificibus et potissimum ea mente invectae sunt, ut hujusmodi ritus a quavis haeretica vel schismatica labe eximeretur, atque ita catholica dogmata ad incolumitatem fidei tuendam et bonum animarum promovendum rectius et clarius exprimeretur. Quocirca sub dolosa specie ritus expurgandi eosque in integrum restituendi nihil aliud intenditur, nisi parare insidias fidei Ruthenorum Chelmensium, quos ab ecclesiae catholicae gremio distrahere, et haeresi ac schismati devorere perditissimi homines admittuntur.

e) Praedecessores nostri, R. Pontifices, satius consultiusque duxerint, ritus hujusmodi, quae in parte nec fidei catholicae adversantur, nec periculum generant animarum aut ecclesiasticae derogant honestati, approbare seu permittere*).

Agitur de re gravissima, videlicet de salute animarum, cum illegitimae innovationes catholicam fidem et sanctam Ruthenorum unionem in summum discrimen adducant.

*) Лист Пія IX. до руских єпископів з дня 25/3 1874.

5) А однак многих змін потреба в нашім обряді. Нормою в тій справі повинно бути переконанє, що обряд є зверхним висловом віри нашої душі, достосованим до потреб не одиниці, але цілого загалу, відповідаючим вимогам часу, а передовсім потребі душі людскої*).

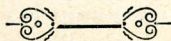
Кристинопіль 20/XII, 1911.

о. М. Галуциньський Ч. С. В. В.

АНДРІЙ ІЩАК.

Чи Христос жив ?

Се питанє видвингнене на арену спорів протестанцкою теологією XIX віка здає ся бути вже давно полагодженим. Про історичність особи Христа не сумніваєсь нині найповажнійший між протестанцкими теолоґами, знаний скрізь проф. берлінського університету Гарнак — для своєї поваги протестанцким папою названий. Література, що обговорює се важне питанє так много дала доказів за історичністю Христа, що здає ся всяка дискусія на сю тему вже злишна. Не лише в кожній католицкій аполоґетиці можна знайти перегляд шкіл, що ставили ріжні теорії що до автентичности Єванґелій і описаних в них містерій Христового житя, не лише кожда книжка з обсягу нашої біблійної літератури боронить історичности Христа, але далеко богатша що до біблійної літератури ліберальна протестанцка теолоґія вважає історичне істнованє Христа за річ доказану.

А прецінь ! А прецінь питанє се наробило знов остатними роками много шуму, викликало до публичної дискусії людей ріжних відтінків і напрямів серед протестантів, не перестало обговорюватись нині так в протестанцкій як і в католицкій пресі, що гірше зі сторони протестанцкого радикального клира ідуть з'усилля дорогою публичних відчитів „усьвідомлювати“ народ, що Христос є мітичною особою а ціле Ёго житє описане Єванґелистами і Апостолами се комплекс орієнтальних мітів і жидівских передань про виідеалізованого Мессію.

*) Гл. мою статю в „Ниві“, 1911, ч. 2 і 3.

Сї незвичайні розміри прибрало питанє про історичну статтю Христа від часу, коли проф. філософії на університеті в Карльсрує, Артур Древе, написав книжку про Христові міти (Arthur Drews — die Christusmythe 1909. I. Bd. I. Aufl. 1910, II. Aufl. 1911, II. Bd.), а союз моністів зробив для неї рекламу в американськiм стилі. Врешті виступив сам автор в р. 1910, 31. січня і 1 лютого з публичним рефератом в Берліні, де не пощастило ся йому в диспуті з Гарнаком і Соденом, опісля в Дармштаді, Бні і иньших містах Німеччини, щоби в той спосіб розповсюдити між протестантами свою науку. Однак і в тих містах дістав слушну відправу зі сторони протестанцких біблістів Ензена, Гункля і др. Рівночасно розвинула ся богата письменна література, пішла дискусія так в протестанцких як і в католицких журналах, появились з обох сторін грубі томи книжок на тему: Чи жив Христос?

Серед ріжнородних голосів сеї горячої полеміки переважає один голос — се згода всіх біблістів так протестанцких як і католицких, що твердженє Древе є пороненим плодом нефахового ділетанта, який не має понятя про стан біблійної науки і впрост ігнорує орієнтальну археологію і лінгвістику*). Се доказано Древеви на всіх публичних диспутах, а кождий з рецензентів не вагає ся сказати за Н. Weinell'ом знані слова Павльзена про Гекля: „Man müsse sich eigentlich schämen, dass ein deutscher Universitätsprofessor ein solches Buch hat schreiben können“. Моя задача вказати на головні елементи теорії Древе і зібрати головні докази проти неї з сеї цікавої і непозбавленої для нас вартости полеміки.

I.

„Я з Е. Гартманом і В. Шнегеном є того погляду, що те так зване християнство ліберальних пасторів містить в собі під кождим взглядом повно суперечностей, що оно є наскрізь неправдиве, що оно своєю зворушаючою балаканиною, своєю безлично позірною науковістю систематично закопує простий змісл правди у нашого народу. Тому треба безвзглядно поборювати той романтичний культ Христа, що найуспішніше можна довести до кінця, коли йому усеуне ся з під ніг ґрунт в приймаю історичного Христа“. Так каже Древе в своїм вступнім слові, яке є неначе єго програмою і заявою єго партійної приналежности. Она ясна і очевидна. За всяку ціну, навіть за ціну пожертвованя наукової вартости своїх виводів на радикальнім жертвеннику своєї партії, хоче Древе одним гротесковим ґестом знищити „романтичний культ Христа“, згасити те сонце;

*) Так пр. цитуючи знане місце Ізаїї: Се дїва во чревї зачнесть (7, 14), признає сам Древе, що не вміє читати єврейского тексту. (Katholik 1911, 88).

що свѣтитъ еще на христiянськiм горизонтi. Що бiльше, вiн старавсь переконати себе i других, що робить се — *risum teneatis* — в iнтересi самоi релiгiї, з пересвѣдчення, що вiї дотеперiшнi форми нинiшним вже не вiдповiдають, що передовсiм „взуанiзм“*) iсторичної (лiберальноi) теологiї є в самiй основi нерелiгiйний i длятого становить найбільшу перешкоду в правдивiм релiгiйним поступi. Коли взяти еще те пiд увагу, що реформувати христiянство лiберальних пасторiв взяв ся нефаховий теолог, але професор фiлософiї в Карльсруге, який вiрно вступає в слiди монiстичної фiлософiї Гартмана, то кождому стане очевидним, про що ся розходить. Не йде ту о розв'язанє важного питання, пад котрим наука теологiчна ломить собі голову — не йде о рiшення справи при помочи нових документiв i наукових дослiдiв. не йде о пiднесенє в гору серць вiрних, а йде про чисто деструкцiйну роботу, яка має знищити все, що в теологiї iснує, усунути в iм'я релiгiйного „поступу“ Христа з горизонту релiгiї i з сердець вiрних. Не здобули ся на се противники Христа в часi найзавзятiйших боротьб христологiчних 4 i 5 го вiка — треба було монiстичної фiлософiї 19-го вiка, щоби цiле житє Христа узнати мiтом i категорично заявити, що iстория нiчо не знає про сю статть. Першi христоборцi Цельзiй i Порфирiй узнавали лиш деякi моменти Христового житя за легендарнi i мiтичнi, але нiколи не важили ся вичеркнути з iсторiї особи Христа.

Щоби дати мiсце повному радикалiзмови мусiла сотворити новочасна фiлософiя иньшi основи свѣтогляду. З поширенням iдей Спiноци i Канта зачато розрiжнювати мiж iсторичним i догматичним Христом, що до нинi є догматом лiберальноi теологiї. Тепер хочати поступати наперед нема иньшого виходу, як усунути всi „легенди“ житя Христового i лишити з Христа лиш скелет, який може кождий дослiдник оживити власною кровю т зн. пiсля свого суб'єктивного уподобаня — або признати догматичного Христа, що значить зрезигнувати зi становища лiберальноi теологiї. Щоби уратувати лiберальну теологiю вiд сеi другої консеквенцiї повстає напрям радикальний, який „в iм'я релiгiйного поступу“ хоче усунути „романтичний культ Христа“ i вичеркнути особу Христа з iсторiї. Напрямом сей сотворила однак не наука бiблiйна а монiстична фiлософiя. Почавши вiд Геґля, Шеллiнга, Шопенгавера а кiнчачи на Гартманi i Дреусi усунено цiлковито значiнє особи в людськiм житю а висунено на вiї мiсце iдею. Абстрактнiй фiлософiї Геґля дав Маркс конкретну форму в матерiалiстичним способi пониманя iсторiї а бременський пастор Kalthoff застосував маркськову методу до iсторiї повстаня христiянства в своїх книжках „das Christusproblem“ (Leipzig 1902) i „die Entstehung des Christentums

*) Сего виразу ужив перший Шлегел, щоби нап'ятувати культ Христа зi сторони лiберальних протестантiв.

(1903). Кальтгоф перепроваджує радикально марксівські ідеї, що не одиниця, але маса творить історію.

Жадного героя не узнає ся за історичний фактор. Таксамо християнство не є ділом одного героя, але масовим рухом римського пролетаряту. Християнство витворило ся серед найнижших верств народа і зляло ся опісля з етичними стремліннями часу. В образі євангельского Христа не треба видіти нічо иньшого, як ідеал перших християнських громад. Позірно історичні малюнки треба принимати аллегорично. Коли йде мова про терпіння і смерть Христа то се є образ терпіння пролетаряту і смерті християнської так великого числа бідних-невільників. Апостол Петро символізує римську громаду, котру опановують централістичні думки; слово Христос є гаслом, якого уживає пролетар в своїх розрухах. Се матеріалістичне поняття історії, яким так хвалить ся нинішня соціал демократія, мовлячи, що перший Маркс „поставив філософію Гегля, що ходила на голові на ноги“, є одним з елементів, які входять в склад світогляду Дрекса і його книжки.

(Дальше буде).

о. Ник. Садовский.

Да прійдетъ царствіе твоє „Евхаристійное“!

Жиємо в часах, в котрих ненависть ворогів до Христа і до Ёго католицької Церкви є так велика і завзята, що християнин, бачучи ті ворожі атаки і злобні напади на саму згадку про се дрожить та ставить собі питанє: „Що дальше буде? До чого те все доведе? На чім оно скінчить ся?“

Жиємо в часах, в котрих слова Отченашу: „Да прійдетъ царствіе твоє“ і слова св. Ап Павла висказані про царство Христа: „Подобаєть бо Ёму царствовати, дондежи положить вся враги подъ ногама своїми“... видають ся неімовірними і не до здійсненя на землі межи людсьми, бо бачимо з страхом і переляком, що на світі межи сучасними людсьми не йде до сего, щоби Христос царствував, але радше до сего, щоби Христа зі світа з житя, з душ і серць людських зівсім усунути та прогнати.

Одначе сей страх і переляк може повстати тільки в душі християнина такого, що в него є дуже слаба віра в Христа. Адже ми бачимо з другої сторони, як сучасна модерна філософія і наука, ворожа науці Христовій, doprowadила до банкрутства всякої мисли*). Ми бачимо, як поступ, культура, о скільки не оперті на засадах науки католицької церкви, стають ся руїною щастя людства**). Ми бачимо у цілім житю сучасного людства брак виспих і взнеслих гадок, провідних гарних ідей, а замість сего видно тільки велику анархію в житю і апатію до життя.

А се банкрутство мисли, ся руїна щастя людського, ся анархія і апатія до життя, що бажають запанувати над Христом, самі собі дають свідощтво, що не тільки, що не запанують над Христом, але що мусять ся покорити Христу і впасти до Ёго святих дорогих ніг Божих.

Ми християне-католики маємо нині сей особливий обовязок показати нашу віру в Христа і давати повний доказ, що в наших душах, в наших серцях в нашім житю, в нашім народі ніхто не може і не сміє панувати тільки Христос, і то той Христос, що лишив ся посеред нас, що живе разом з нами, що перебуває в наших Домах Божих у Найсвятійшій Тайні Евхаристії утаєний.

Нині цілий світ католицький живе під знаменем Евхаристійного культу. Та про сей Евхаристійний культ бажаємо де-що написати.

В чім лежить Евхаристійний культ? Евхар. культ лежить у богочитаню Найсв. Евхаристії, у віддаваню Божої чести і поклону утаєному під видами Хліба і Вина Ісусу, у побожнім поведеню в Церквах в часі Богослужень, у достойнім припичаню св. Причастия, у як найчасгійшій св. Причастію, в обходах і процесіях з Найсв. Дарами у зїздах і конгресах Евхаристійних, взагалі культ сей лежить у живій вірі і любові Ісуса в Евхаристії.

Евхаристійний культ у перших початках християнства стояв дуже високо; пізнійше занепавав, а разом з ним занепаало і християнське жите.

Нині сей культ підносить ся у цілім католицькім світі і стає ся тим доскональший, чим яснійше є пізнане Ісуса, чим живійша віра, чим тіснійша звязь, лучність і любов до Ісуса.

Кождий християнин-католик, на коли тільки зверне увагу на се, що є Евхаристія, мусить признати, що культ Евхаристійний, що розвиток і поступ ёго, є не тільки справою одною

**) „Розум і наука“ о. Н. Садовского.

*** „Модерна суспільність а щастє людства“ тогож автора.

з найперших і найважнійших, але таки самою найпершою і найпотрібнішою.

Тому про се не будемо говорити, а скажемо про те, від кого залежить розвиток сего культу?

А відповідь на се питанє дуже легка. Розвиток Евхарист. культу від нікого так незалежить, як від католицьких священиків. Ми скажемо єще більше. Слава і честь Ісуса в Евхаристії не так залежить від самого Господа Нашого Ісуса Христа, як від священика. Се дивні слова, а однак так є!

Адже наколи священик католицький не відправить сьв. Літургії, то нема в єго церкві Ісуса в Евхаристії; а наколи відправить, то є.

Наколи священик не поучить вірних про присутність Ісуса в Евхаристії, то вірні не будуть знати; а наколи поучить, то знати будуть.

Наколи священик Ісусу в Евхаристії не віддає Божої чести і поклону, то і люде не будуть віддавати; а наколи він буде віддавати, то і люде те саме учинять.

Наколи священик не заохотить вірних, щоби приступали до Ісуса, наколи Кивот замкнений держить і тільки кілька разів в році отворить, то Ісус буде закритий для вірних, буде замкнений, а про Ісуса ніхто не буде знати, та ніхто не буде до него приступати.

Чиж не правда?

У нас Евхаристийний культ єсть єще вельми слабо розвинений. І не міг розвинути ся а се по части з вини самого духовенства. Адже не буду далекий від правди, наколи скажу, що єще донедавна, заки основувано в нас Братства Найсьв. Тайн, дуже мало і рідко коли проповідало ся о Ісусі в Евхаристії. У великім пості була може одна або дві науки на сю тему і на тім кінець. А нераз діялось таке, що не один священик за 20—30 літ свого священства може ані одного разу не сказав проповіді про Найсьв. Евхаристию.

А сама пословиця, яку нераз чуємо з уст наших людей: „Пан-Біг високо, а цісар далеко“ є найлучшим свідощвом браку живої віри в Ісуса Утавного. Наш селянин вірить в Господа Бога, але єму здаєть ся, що Господь деє дуже далеко від него, деє аж в небі. Він знає, що Ісус жив тому 19-сот літ на землі, що Жиди Єго розпяли, що воскрес, що взніс ся на небо.. але є багато таких, що не знають, що Ісус є у кожній Церкві на престолі під видами Хліба і Вина, є багато таких, що їх знанє у тій так важній і сьвятій справі є дуже неясне, непевне і темне.

Тому нічо дивного, що при таких обставинах Евхаристийний культ у нашого народу розвинути ся неміг. А культ сей нині є так вельми конечний. Таж ми нині не маємо способу як ратувати народ перед невірством з одної сторони, а апоста-

зв'язу з другої. Ми в тїм зглядї безраді не маємо жадного ліку. А однак спосіб є, рада є, лїк є, а то Евхаристійний культ! І нічо так, як Евхаристійний культ!

Адже наколи ми сьвященники попрацюємо на поли Евхар. культу, наколи розширимо і поглибимо знанє і почитанє Евхаристії, наколи допровадимо до сего, що наші вірні будуть переняті живою вірою і памятю о Ісусї, наколи по кождїй сповїдї будуть стеречись грїху, щоби як найбільше разів приступити до сьв. Причастія, наколи будуть відчувати потребу бути все з Ісусом, з Ісусом мислити, бажати і жити, наколи повстане така тісна зв'язь і жива лучність з Ісусом — о якій говорить сьв. Ап. Павло: „не живу азъ, но Христосъ въ мнѣ“ тоді 10 таких сьвятих душ наверне сто невірних, а 100 сьвятих наверне тисяч апостатів.

Отверто скажемо, що, хочби який сьвященик 20 лїт працював з найбільшим посьвяченєм і пожертвованєм. з найбільшим напруженєм своїх сил, хочби уживав всяких найкрасших, найуспїшнїйших способів до двигнення свого народу в Божм житю, до піднесена єго на висшїй степенъ сьвятости. то за 20 лїт не доконає того, що може дуже легко доконати за 1—2 роки, коли заведе в парохії Евхаристійний культ.

Скажемо єще більше. Хочби який сьвященик, щоб навернути до Бога своїх вірних, жите своє дав, то однак своїм мучеництвом не причинив би ся так до слави Ісуса і до спасеня своєї душі, як через піднесенє почитаня Ісуса в Евхаристії.

Адже Ісус в Евхаристії більше значить, як жите не тільки одного чоловіка, але жите цілого людства!

Нехайже слава і часть Ісуса в Евхаристії буде цілю і завданєм всеї нашої духовної праці на рік 1912. Нехай вплиє нове жите і в нас і в наш народ! А праця наша нехай буде більше-менше така:

1. Що місяця у першу неділю скажїм у кождїй парохії при виставленю Найсьв. Тайн проповідь о Найсьв. Евхаристії чи о устанавленю, чи о присутности Ісуса, чи о сьв. Причастїю.

2. Научїм всіх вірних, почавши від дітий, сеї коротенької молитовки: „Будь Господи Ісусе благословенний, в Найсвятїйшїй Тайні утаєний“. Ту молитовку нехай кождий скаже, клько разів входить і виходить або переходить коло церкви. Нехай не буде ні одной душі, котра би сих слів не знала.

3. Научїм поклін віддавати Ісусу, щоби він був дійсно божим поклоном, а не якоюсь комедїєю.

4. Научїм, щоби вірні у Церкві, а передусїм підчас осьвяченя і сьв. Причастія в найбільшїм скупленю клячали.

5. Заохотїм, щоби як найчастїйше приступали до сьв. Причастія.

6. Де нема єще Братства Найсьв. Тайн, а є єще кілька сот таких церков, щоби в сїм році конечно оснувати.

Се нехай буде робота передусім для всіх членів товариства сьв. Ап. Павла на рік 1912. А дасть Бог дочекати на р. 1913 будемо мати инше завданє!

Ся робота є так конечна, як конечною є слава і честь Ісуса, як конечне є спасєнє душ наших і наших вірних.

Ся робота є так сьвята, як сьвятий Ісус в Евхаристії присутний — що є жерелом всякої сьвятости.

Ся робота є ангельська робота; бо наколи ангели у небі славлять безнастанно Ісуса дивлячись „лицем к лицу“ то ми на землі маємо безнастанно славити Ісуса утаєного під видами Хліба і Вина в Найсв. Евхаристії

Кінчу словами: „Да приїдець царствіє твоє Евхаристійное“!

Церковна літопись.

„Gazeta kościelna“ у відповідь на резолюцію о. сов. Стефановича. Навівши цілу резолюцію о. сов. Стефановича, прийняту на довірочних зборах руского духовенства д. 7/XII м. р. в справі латинізації, додає до неї редакція „Gaz. kośc.“ від себе такі уги: „1) Аж надто очевидна річ, що українське духовенство, зібране 7. грудня м. р. в сали „Сокола“ при ул. Рускій, не мало на оці інтересів релігії і католицької Церкви, лише зле понятий інтерес власного народу. Ми будуємо костели і каплиці, щоби ратувати наших вірних, котрих стратили вже сотки тисячів якраз тому, що не мали ані костелів, ані духовної опіки на місци, а стратили завдяки ревній акції руского духовенства в користь его обряду і народности. Каплиці ті приносять немало користий також Русинам.., а український патріотизм видить в кожній нашій каплиці замах на свій нарід і стремління до „перетягування на лат. обряд“.

2) О „деморалізації учеників через обідянки стипендій“ ми не чули ніколи — просимо о факти! 3) Як ми вже писали в „Gaz. kośc.“, руки водять ся справді деякі наші сьвященики перекованєм, що не потребують вже вязати ся Конкордією, коли по рускій стороні мало хто еще її заховує і коли в нинішніх обставинах сей уклад виходить лише в користь Русинів. 4) З радостію перечитали ми послідні речєня резолюції о. Стефановича: і ми бажаємо горячо, щоби Апостольська Столиця зволіла якнайскорше вглянути в сю справу, щоби прислала своїх делегатів, які би прослїдили докладно і безсторонно на місци

причини борби що веде ся в східній Галичині о душі, які би прослідити, в скільки випадках і серед яких обставин нарушено Конкордію від р. 1863 до нині з боку руского і з боку польского, які би представили Сьвятійшому Отцю небезпеку, що грозить Унії і душам народа — не від польского духовенства! — Заки се наступить просимо поновно всіх Веч. Співбратів, які щось знають про нарушене Конкордії через Русинів, аби зволили оголошувати всі такі факти в „Gaz. kośc.“. Доси оголосили ми вже цілий їх ряд, але се доперва мала частина з загального числа“...

Таке пише „Gazeta kościelna“ у відповідь на звісну резолюцію о. сов. Стефановича. До сеї відповіді хочемо додати кілька слів.

Під точкою 2) просить редакція „Gazet-и kośc.“ о факти деморалізації учеників через обіцянки стипендій. В сій справі — за фактами — просимо редакцію „Gaz kośc.“ удати ся хочби до заведеня ОО. Воскресенців при ул. Пекарській, а саме до кс. ректора Нетчука. Він сам може достарчити безліч автентичних фактів, потрібних польській редакції. Просимо лише пригадати ему учеників, давніших, або теперішних, як Штойка, Бачиньского, Томашівского, Калиновича, братів Пришляків, Петрика і багато-багато инших. Просимо дальше удати ся до ґрундвальдської бурси і поспитати ученика Кошманюка, що его спонукало до переходу на лат. обряд? Цікаво було би також прослідити причини переходу на лат. обряд учеників львівських гімназій як: Вучми, Байцара, Войтиньского, Крисоватого, Герматюка, Дикого, Штоґрина, Криніцкого і ин.

Під точкою 3) пише „Gaz. kośc.“, що лише „деякі“ польські священники ломлять Конкордію. Се сьвідома лож. Сама польска церковна найвисша ерархія в східній Галичині стоїть на чолі акції, якої ціль перетягувати рускі душі на лат. обряд. Треба на се доказів? Вистарчить прочитати в дневниках щомісячну статистику переходу з одного обряду на другий. Що говорить ся статистика? Вона говорить якнайяснїше, що польські єпископи приймають без дозволу Риму рускі душі до свого обряду. Дальші докази можна знайти по руских консисторских реґистратурах. Тут переховують ся акти, в яких польський Ординаріат повідомляє рускі духовні власти, що ті а ті особи перейшли на латиньство. А вкінци канцелярія кс. Лібревского при костелі сьв. Анни у Львові, під боком Ординаріату, чи не достарчає наглядного доказу на те, що не лише „деякі“ польські священники, але сам польський єпископат ломить Конкордію?

Як „Gaz. kośc.“ з свого боку, так „Нива“ знов з свого боку просить поновно Впр. Отців о надсиlane фактів перетягуваня Поляками руских душ на лат. обряд для оголошеня їх в нашій часописи.

Цінне признане. В тижневнику „Русское Слово“, ч. 52 з 28. грудня м. р. в статі „На чисту воду“. читаємо таке: „Те-

пер же застановім ся над вопросом так зов. православія. Переходять українські громади на православє, а ми уже тішимося, що то не наші і хочем, без потреби, ділати новокуреників білими, хотя знаєм, що они чорні... Нема где правди діти, і треба справу раз поставити на чисту воду. Наші новокуреники взялись на правду до православної агітації і ведуть ю всюда, где лиш попадут! „Русское Слово“ не єсть релігійною газетою, аби розбирати догми віри і доказувати, що та віра добра а та недобра, но зі взглядів політичних (!), „Русское Слово“, яко желающе нашому народу добра — мусить рішительно виступити против новокурсної роботи! Новокуреники ширять в народі ворохобню, агітують за переходом на православє — не ізза релігійної ревности... Но агітують за переходом на православє для того, аби показати своїм хлібодаателям зза кордона, що они не дармують, що їм не даром дає їсти ґр. Бобринський. Гірка то правда, але правда“...

Реформа супружного закона в парламенті. Внесенє звісного всенімця Маліка, предложене парламентови в часі обряд над бюджетовою провізорією, а взиваюче правительство до внесеня проєкту закона, який змінив би обовязуючий тепер в Австрії супружий закон, відкинено, але на жаль дуже незначною більшостию, бо 197 голосами проти 177. Голосованє було поіменне. За внесенєм Маліка голосували з руских послів Д-р. Трильовський і Лаврук. Інші усунули ся від голосованя. Значить, що жаден з присутних тоді в парламенті руских послів, не почуває ся католиком... А що подумати собі про деяких справдішних католиків, котрі на так важнім засіданю не явили ся?

3 Росії. Дума державна приняла перший параграф проєктовної через правительство устави толеранційної. Сей параграф звучить, що перехід на инше віроісповіданє є дозволене до перва по осягненю повнолітности (т. є по 21. році житя). Дальше дозволений є перехід лише з одного віроісповіданя християньского на инше християньске, або також з нехристияньского на християньске. — Суд окружний в Петербурзі засудив редактора католицкої часописи „Віра и жизнь“ о. Около-Кулака, обвиненого о богохульство, на замкненє в кріпости через пів року. Згаданого „злочину“ мав допустити ся о. Около-Кулак в статі „Католицизм і старообрядовість“.

Віроісповідні відносили в австрійскім парламенті. В Австрії (без Угорщини) виносить (після конскрипції з р. 1900) число католицкого населєня ріжних обрядів 91 процент, жидівского до 5 процент, протестантского і православного разом до 4 процент, а старокатолицкого і безвіроісповідного до 1 процент. А в австрійскім парламенті з р. 1907 було на 514 послів 459 католиків (27 ґр. обр., 2 вірм. обр.), 11 православних, 7 протестантів, 2 старокатоликів, 14 жидів і 21 безвіроісповідних. В теперішнім парламенті упало число католиків на 439 (менше о 20), т. є. 86

процент, число Жидів на 12 (менше о 2), т. є. $2\frac{1}{2}$ процент; за те зросло число старокатоликів о одного; послів протестантів є тепер 25 (більше о 18), т. є. $4\frac{1}{2}$ процент, а безвіроісповідних 24 (більше о 3), т. є. 4 процент. Лише православні ($2\frac{1}{2}$ процент) полишилися в тім самім числі. Католицькі послы становлять більшість серед всіх народностей, заступлених в парламенті (Кроати і Словінці суть навіть всі католиками); тільки Румуни (5), Серби (2) і Русини буковинські суть православними. З німецьких послів належить 22 до протестантського віроісповідання; крім того є один протестант в клубі чеськім, а два (Д-р. Бузек і Д-р. Міхейда) в клубі польськім. Жидівські послы походять переважно з Галичини; 7 з них засідає в клубі польськім. Двадцять чотири послы зголосили ся як безвіроісповідні. З сих належать майже всі, бо 22, до клубів соціалістичних (10 Німців, 9 Чехів, 2 Італійців і оден Поляк). Поза соціалістичними клубами є безвіроісповідним один німецький народовець і один руский радикал — Д-р. Л. Бачинський.

З'їзд німецьких учителів-католиків відбув ся недавно в Кайзерлявтерн. Учасники рішучо осудили шкільництво, виключаюче виклад релігії і ведене в душі свіцкім. Союз католицьких учителів прилучив ся отже своїм виступом до вказівок баварського єпископату і виразно зазначив своє становище на випадок вибуху шкільної борби. Союз є сильною і скоро розвиваючою ся організацією, котра в р. 1890 числила 649 членів, а нині має їх вже 19 674. В католицькій Німеччині освідомлене католиків є, як відомо, значно більше, чим деінде, а в наслідок того розвій католицької преси і письменства є величавий. Існуюче від 65 літ товариство сьв. Кароля Боромея для розширювання добрих книжок числить нині 151 000 членів і має 3 265 філій по містах і селах. Видає річно на ціли пропаганди пів міліона марок. Також брацтво сьв. Йосифа числить нині 200 000 членів. Протягом 10 літ розкинуло се товариство по краю п'ять міліонів примірників поважних наукових католицьких книжок. Католицький союз пресовий в Баварії з'єднав собі протягом 5 літ вже 10 000 членів і має понад 100 читалень та 55 бібліотек. Найповажніший союз в Німеччині, що існує 40 літ, так зв. Augustinus-Verein, має більше як 1000 членів, самих дневникарів, посередничить їм в праці, веде пресове бюро і уділяє заповоги на випадок неспосібности до праці.

Приналежність до релігії — а характер.

В р. 1905. появилася книжка І. Марціновського п. з. „Нервовість а світогляд“, в якій автор висказує погляд, що модерний, особливо сучасний, нервовий чоловік, який під впливом різних житєвих питань більше терпить, як колинебудь, може досягнути спокій не так через спосіб житя, як радше через відповідне п о н и м а н н є житя.

Поминувши иньші річі, які автор висказує в своїм ділі, з тим однак мусимо згодити ся, що лише ясний і свідомий ціли світогляд може дати чоловікови внутрішній спокій, може єго здібности і схлонности спровадити на одностайний і послідовний шлях думаня і діланя. Се потверджують також досвідчені лікарі*), коли кажуть, що спокійний і ясний стан душі і свідоме ціли стремління є могучим лічним средством особливо для тих, що хорують на „розбиті“ нерви або терплять вже наслідки такого стану.

Непевний і невироблений світогляд подибуємо переважно у старшої гімназйальної і академічної молодіжи.

Тим ще не хочемо твердити, що наша старша молодіж загально є нервова, но і в цілости не перечимо сего, бо хто слідить житє нашої молодіжи, особливо академічної, не може заперечити, що її поступованє має щось спільного зі станом нервовости.

Оно в часті і річ природна. Непогамовані пориви і почутє молодечої сили спричинює легко певного рода нестайість в думаню і діланю.

До сего приходять різні преріжні впливи зо внї. Ріжні напрями в теорії, найріжнороднійші форми житя і приміри в практиці, зустрічають молодого академіка і если він досї зіставав під певним впливом і задержував певний спосіб житя, впроваджують єго в замішанє. Бурі із всіх сторін — із внутр — із внї, з гори і з долу старають ся майже насильно рівновагу єго нутра порушити — Таку борбу у нас мусить переходити майже кожний, бо у нас за мало звертає ся уваги в школі на виробленє характеру, зглядно до тепер ще нічо не зроблено, а по друге, такі виробили ся відносини, що дуже легко попасти в зневіру і піддати ся корупції. — Но молодий чоловік повинен всім тим бурям оперти ся і з отвертим умом і піднесеним чолом стреміти до ідеальної ціли. Він повинен вроджені свої здібности і схлонности при помочи своєї волі так образувати, щоб ціле єго думанє і діланє йшло послідовно і рівномірно до ідеа-

*) Dr. Baumgarten, єго виклади в Vörlshofen.

лу, до добра. Він не повинен руководити ся анї хвилимовим уподобанєм, анї настроєм, анї переходовими внїшними впливами, але противно, цілу свою енергію повинен звернути в сторону ідеалу і добра — иншими словами: він повинен досягнути, — не лише досягнути, але посїсти і щораз більше розвивати ті прикмети, які загально звемо сильним характером.

Чи можливе виробленє характеру без одноцїльного, ясно понятого свїтогляду? Ні. Хто не вмїє на старі і вїчно нові питання: Що значить цїлий свїт, а передовсїм чоловік? Звідки він повстав? Яка єго цїль? Хто рядить єго совістю? Хто царює там над зьвіздами? — хто не вмїє на ті питання дати собі відповіді, сей не буде мїг свого думаня і свого діланя оперти на якімсь сталім фундаменті, а опре їх на змінчивім уподобаню або хвилимовім настрою.

Свїжим приміром суть от хочби послїдні новини нашої літератури.

На днях видав студ. філь. Волод. Юринець збірку поезій: „Чергою хвиль“, яка дає наглядний доказ про душевний стан нашої молодїжи і є заразом доказом, який стан душі може бути, коли чоловік не має виробленого свїтогляду. Нїякого ідеалу... нїякої цїли... Поет вчить „лиш красу цїнити“, а сам „мандрує хщаами тернини і не безжалеєсно одразу“... То знов „від всїх дарів краси-природи втікає“ і „із нїдра вириває все що стїйне, тревале, що миле, любе, гармонійне“... То знов „як розбавлена дитина нахиляєсь по дикі цвїти“, у які „переливає свою тугу неясну“, „а в серцю чуєсь порожнеча“. „Свїт“ поета, то „свїт глухої ночі“ а „ідеал — нїчим не бути“. П. Юринець признає ся у вступі, що ще не має виробленого свїтогляду і тому цілу вартість кладє на се, що хвиля несе. „Вартість бачу — каже — в кожній своїй хвилині... як дитину пригортаю її до себе. А щоб в друге не побивали грудий, а грали легким, пестливим тоном спомину, кладу їх на часинку у спід серця, припещую огляданєм принадної, скінченої краси“.

Так! Хто не має виробленого свїтогляду, сталого фундаменту, ділає під впливом хвиливого настрою, або „принадної краси“.

А чи може пр. такий безжурний свїтогляд, який дає монїзм, виробити сильний характер? Знов ні. Бо хотяй-би монїзм дав нам ясний погляд на всі средства, якими повстала панорама всесвїта, то на питанє, який змісл того всего вдоволяючої відповіді дати не вмїє.

Самож жите з монїстичного пункту видженя — се нужденна глулота. Без вигляду на жите позагробове, без надїї на особисту безсмертність, на справедливість, тратить оно змісл і значїне. —

Тому не трудно зрозуміти, що люди, які виходять з того пункту видженя, так легко піддають ся під вплив пануючих

пристрастий, хвилевих зворушень і змінчивих вражінь. —

Виробити і утвердити характер може лише теїстичний світогляд, релігійний, передовсім християнська релігія. — Християнська релігія в вдоволяючий спосіб розв'язує всі так зв. загадки сьвіта, дає вдоволяючу відповідь на основні питання життя. Она видає личности, які вміють взнестися понад буденщину, отрясти ся о скільки можливо з її зависимости, які вміють свої пристрасти, норови і хвилові настрої поконати і витревало ступають по сильній основі любови і добра. --

Понялось християнську релігію в її властивім значінню, то бачить ся, що християнська релігія має сталі і незмінні засади і до людей ставить она строгі і невідмінні домагання. — Віруючий християнин о стільки є зв'язаний релігією. Але як-раз та зв'язь домагає ся сили характеру. Она хоронить чоловіка від безнастанного блукання поміж так різнородними поглядами сучасности, она не дає єго серцю так легко піддаватись впливам змисловости, она зараз на початку ставить єму перед очі ясну норму єго думання і ясну ціль єго ділання і показує средства до її осягнення. —

Але мігби хтось запитати, чи не противить ся свободній індивідуальности чоловіка, щоб він все в своїм думанню і діланню був — що так виражу ся — границями обставлений? Чи тідне є молодого академіка давати себе так вязати? Чи не повинен він всі ті зв'язи пірвати, оперти ся на самім собі, собі самому витворити світогляд і доперва в сей спосіб доспівати до самостійного характеру? В певнім розумінню можемо і мусимо на всі ті питання притакнути. Як раз кат. Церков не лише по-звляє, она домагає ся строго наукового досліджування суппозицій і основ віри.

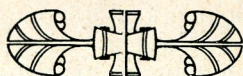
Проти гіпотез недовірків, які думають, що мають для свого безвірства наукові основи, стоїть віруючий не з безосновною сліпою вірою — противно він має для своєї віри найважніші основи розуму*) І о скільки хтось більше поступив в образованню, науці, тим основніше і всестороннійше може і повинен основи віри поглиблювати і в'яснювати. Віра з одної сторони сягає в вічність і незмінність Божого єства, з другої лежить в глибині людського серця і в основах людського знання. Мимо сего, а радше власне тому, що она неспокійний і колибаючий ся людський ум нормує, робить єго правдиво свободним, свободним від непевности і сумнівів в важних нераз рішаючих питаннях життя, свободним від пристрастий, змінчивого успосіблення і настрою. Тому то приналежність до релігії є наймогутішим чинником вироблення сильного

*) Собор Ватиканський.

характеру. Глибоко релігійні християни були і суть, як свідчить історія і досвід, все внутрішньо вироблені і на зні сильні характери. —

Волод. Лиско.

Всячина.

Причинок до русофільско-православної пропаганди.

Зі Шнирова пишуть нам: Село Шнирів дек. брідського лежить на самій границі російській, куда переходить маса емігрантів російських до Австрії. Дня 6/12 1911 р. з'явився в Шнирові в корчмі вечером перейшовший границю селянин галицький з п'ятьма хлопцями на пів закованими. Називаєся Василь Баран з Бринців церковних, повіт Бібрка, і перед місцевими селянами, запомороченими по часті впливом почаївським, повів, що його змусило виправляти ся в Росію — і відтак в нужденний спосіб вертати. —

З сусідньої парохії від Бринців церковних, о. Андрей Яворський з Борусова, вербував в серпні м. р. в їх селі молодих хлопців до виховавчого заведення в Росії обіцяючи, що діти вийдуть з того заведення священиками, лікарями, адвокатами, а яко священики будуть могли відтак вернути до Галичини. Зголосили ся до него родичі умовленого дня з дітьми; о. Яворський збирає ся, їде з ними на колію, на стації однак декотрі утекли домів, а п'яток поїхали з о. Яворським до Львова. У Львові забавив о. Яворський з дітьми два дні, де з'явив ся кологий якийсь молодий пан, котрому діти були поручені. Коли однак сей панок впав в підозрінє поліції, що тільки дітей селянських має коло себе, задержано його на поліції. З'являє ся тогди о. Яворський на поліції. посвідчає, що протокол сего панка правдивий і поліція львівська по телеграфічнім запитанню родичів в Бринцях, пустила діти. Але в дальшу подорож з дітьми їде сам о. Яворський до Бродів. З Бродів не їде до Радивилова колією, лишень висідає в Бродах на стації з дітьми і пішки їде з ними до села Вучини, де за селом недалеко ліса єсть російський постерунок російської сторожи пограничної, але жадного правного переходу через границю нема.

Лишивши діти на території австрійській, сам о. Яворський удав ся до коменданта постерунку і по конференції комендант дав салдата, котрий мав попровадити та показати стежку полеву і о. Яворський забравши діти по вказівкам салдата пійшов

до Росії. А треба знати, що перехід туди для кожного иншого єсть немислимий, бо навіть з документом в руках т. є. перепусткою або пашпортом мусить ся йти за Бродами через рогачку, де єсть до того крім салдатської сторожи осібний уряд, де чиновники відимують документа. —

Діти умістив о. Яворський в Яблонові, де були під доглядом батюшки російского. Перший місяць пасли вівці, другий вовну дерли, а з науки вчили ся лишень російского языка. То суть хлопці 12—13 літ віку, в Галичині ходили до 3 і 4-ої кл. нормальної, отже коли побачили, що в науці не поступають, а завернули їх в Росію до 1-ої класи, тай не розуміють бесіди російської, а до того ще голодовати мусять, бо харчовано їх по песому, остогидло їм все те жите в Яблонові і написали лист до родичів в Галичині в Бринцях, що їм зле єсть і они радіби вернути. Зробив ся в Бринцях межи родичами гармідер, пишуть до Яблонова, щоби діти точно описали, під яким взглядом зле їм. По вказівкам відай (таки чи не з Борусова) дістають хлопці в Яблонові наказ, що не сьміють до родичів писати без дозволу заряду. Коли не надходила з Яблонова жадна вість, родичі в Бринцях (межи ними одна вдовиця) виделеговали з помежи себе з початком сего місяця Василя Барана і тойже вибрав ся до Росії, взявши з собою 160 кор. Коли приїхав до Яблонова, діти рвались до Галичини, але заряд видати їх не хотів. Отже Василь Баран на другий день взяв ся на спосіб. Сказав, що діти з ним лиш перейдуть ся троха, він їм дещо купить а відтак приведе їх до заряду. В той спосіб удало ся єму діти вивести і з ними вертати до Галичини. — Але в Радивиліві не пустили через таможню, отже шукає ратунку в пачкарів, котрим солено мусів оплачувати ся так, що з 160 кор. взятих з собою мав коло границі 11 кор.

На дворі сніговиця, студено, а пачкар граничний через два дни тримав Василя Барана з дітьми в стодолі в сінї побояючись, щоби в хаті з салдатів котрий або їх довіренників не застав Василя Барана. Коли прийшла відповідна хвиля зміни сторожи показує пачкар, куда В. Баран має через границу і річку утікати. Бере В. Баран свого хлопця на плечі, а прочі дрипчуть за ним по коліна в снігу, а відтак переходять річку в пояс глибоку і студену. Перейшовши щасливо границу, непомірені салдатом, знайшли ся в пустім поли, а що то було в вечер, то не могли бачити сусіднього села. Натрапляють на стирту соломи двірської і постановляють в тій стирті переночувати, де могли на завсїгди заспати. Але на щастє, коли мокрі усадовились в стирті, надїхав чоловік з Корсова. Хлопці закликали о поміч і чоловік їдучий показав їм блиське село Шнирів, котрого через мрак не бачили. Дали ногам знати і за пару хвиль знайшлись в корчмі, де Василь Баран зібраним людям все оповів. Тут прийшли хлопці до себе, люди забрали до теплих хат, а на другий день В. Баран з п'ятьма хлопцями і 11 коронами вибрав ся до Бродів, а звідси поза Львів до Бринець церковних.

Віддаване темпоралій — спростоване ґрунтових книг — спірні справи ерекцій.

I. Митрополича Консисторія закомунікувала в Арх. Відомостях з р. 1909 в ч. IX з дня 25. жовтня в друге розпорядок Президії п. к. Намісництва з 12. падолиста 1902 р. ч. 29335 до всіх старост, яким приказує ся, щоби віддаване ерекціональних ґрунтів перепроводжували на місци з означенем катастральних парцель і фактичних границь, а в разі дослідження, що границі суть нарушені, розслідити справу нарушення зараз на місци, списати докладний протокол, котрий би міг служити до перепроводження ревіндикації присвоєного ґрунту; вкінци приказано, що Всч. бе-нефіціяти будуть обовязані домагати ся в кождім случаю передачі темпоралій на місци і в катастральних границях. — Порушую так важну квестію, щоби духовенство підняло в тій справі конечно якусь акцію.

Если з Намісництва вийшов такий розпорядок, то знак, що справа дуже важна. А однак від 1902 р. до нині не чути голосів духовенства, як практикує ся віддаване ґрунтів парохіяльних, хотяй розпорядок М. Консисторія закомунікувала духовенству ще 5. грудня 1902 ч. XVI. ст. 115. Арх. Від. Не знаю, чи розпорядок Намісництва всюди не виконує ся, та в Старостві Збо. знаю два случаї, де в однім, в парохії Б. староста не віддав ґрунту на місци, заслонюючи ся тим, що Консисторія є в непорозуміню, а в другім в парохії Бе. вийшов на подвіре і сказав: віддаю в границях о. М. (і то на жадане сьвященника). Отже лише літерально вимовив а в дійсности сьвященника викпив. Щоби сей розпорядок не пішов в забуте, треба конечно не приймати такого віддання, евентуально жадати втягнення до протоколу жадання пароха і відмову або й протоколу не підписати і сейчас донести М. Консисторії цілу подію, а власти мусять остаточно виконати свій обовязок, бо єсть такий розпорядок. Та до сего треба всюди однакової акції пр. обговорити всюди на соборчиках і солідарно домагати ся в кождім случаю віддання темпоралій в мисль розпорядку Намісництва.

II. Тепер відбуває ся спростоване книг ґрунтових, тож кождий парох повинен домагати ся від комісара для спростованя ґрунтових книг перемінєня і означєня ерекціональних границь, особливо непевних парцель. Практика: в парохії Б. домагав ся парох від комісара зі Зб. того, однак той заявив, що треба 4. місяці наперед донести до суду, тоді може комісар словнити жаданє. Та відкиж ми се знаємо, що є такий закон, чи норма, щоби зголошеня надсилати аж 4 місяці наперед і очевидно знов яких 40 літ буде дальше непевність, нарушеня границь і спори з селянами. На разі, поки не одержимо інструкції від Всв. Консисторії в тій справі, варта би, щоби кождий парох сейчас урядово доніс до суду і просив, щоби при спростованю ґрунтових книг з весною 1912 р. також ерекціональний ґрунт обмірено.

III. Спірні справи парохій зн. ерекціонального маєтку парохій перед судом, має заступати, як звісно п. к. Прокураторія

Скарбу. Однак Прокураторія Скарбу, не маючи фондів на се і відповідного числа концептових сил, делегує звичайно пароха, як заступника прокураторії перед судом і звалює весь тягар клопотів на священника. Які се труднощі, неприємності і кошти (непотрібні) для священника.

Наперед Прокураторія не хоче понести жадних коштів процесу пр. если судова комісія їде на місце спірної парцелі, треба з гори зложити гроші (найдалше до 8 двів). Суд відносить ся з тим жаданем до Прокураторії а Прок. до священника з візванем або й з просьбою, аби покрити сам ті кошти, а по скінченню процесу буде ему се звернене. Але, як звісно, парох не має права видавати процесу о власність (скарга віндакаційна); провізорию може після закона також сам виточити, однак з засади не повинен того робити (іzza коштів), лише прокураторія. Отже логічно і для засади не повинен ні оден священник поносити жадних коштів процесу за Прокураторію, хотяй би на початок і на око ходило о дрібну квоту. Дальше йдуть належитости свідкам, яким треба заплатити. Знов суд відносить ся до Прокураторії а та до священника. Найгірше, що ми не маємо в тім згляді інструкції, не знаємо і не маємо жадної норми. Оден в багатшій парохії платить зн. покриває за Прокураторію, другий на убогій парохії не хоче, бо і звідки? Хто предвидить кінець процесу? А на slučaj програна для тих, що платять (закладають за Прокураторію) спадають консеквентно потім всі кошти і... кількасот корон.

З другого згляду прецінь ніхто не занедбає при нарушенню якої парцелі боронити правди, хотяйби судом, між присягаємо, що не запропастимо майна парохіяльного. Для представлення на шого в тім згляді невиносимою дальше а просто понижаючого положення, ілюструємо приміром. В селі Б. мотало ся десятки літ з одною парцелею ерекці. (бо декотрі священники з доброго серця або прямо з недбальства не боронили), на якій люди з початку спорадично а відтак на добре пасли худобу. Остаточно треба зробити якийсь кінець і парох пробує на ній виконувати посідане, та коли люди по prostu не дають, не хочуть чути о ніякій табулі, посіданню попередників, виточує Прокураторія Скарбу процес о власність, отже делегує священника, як свого заступника до суду. Священник не хоче або й не може прийняти делегації, бо пр. хорий, або того дня перешкоджений в годині терміну функціями, або якась „vis maior“ не дозволяє їхати до суду. Прокураторія не хоче згодити ся на се ніяким чином, навіть скаржить священника до Консисторії, що він не хоче подбати про свою справу. Що робити? Остаточно їде. Переслухані свідки жадають належитости свідка. Суд відносить ся до Прокураторії а та каже священникови платити. Сей знаючи, що хтось мусить програти, боїть ся евентуально поносити сам всіх коштів, звертає Прокураторії і заявляє, що рішучо не буде платити.

Тепер Прокураторія ухвалює... екзекуцію і суд переводить справді на ерекції екзекуцію! Як страшно, як соромно!

Удаючи холодність і спокій заявляє парох екзекуторови, що ерекція не має рухомого майна... екзекутор відходить. Тепер на пустім селі думай отче що з того буде! Може за тиждень прийти з порученем секвеструвати твоє майно. Треба додати, що провінціональні адвокати нич не порадять на се, бо таких справ з Прокураторією і ерекціями не практикують. Борони майно парохіяльне, борони засаду!...

Іде нещасний по всіх, радить ся, питає; ніхто не знає. Случайно довідує ся аж у Львові, що там є оден адвокат, емеритований радник ц. к. Прокураторії Скарбу, може той порадить. Справді находити такого добродія; сей порадив і зробив. Інтервеніює в Прокураторії і в Намісництві, представляє, що такі видатки і кошти повинен покривати фонд релігійний, сеж не особиста справа священика. Помогло і гроші на кошти свідків асигновано з релігійного фонда.

Та кілько то клопоту, мозоли, страти здоровля і гроший. При тім „odium“ людей, яким ніхто не в силі вияснити, що тут Прокураторія Скарбу скаржить і процесує ся. І світ не милий а Прокураторію треба заступити. Чи ще і того треба, щоби священик мав бути адвокатом! Яке положене в суді. Повномочник пізваних адвокат а заступник Прокураторії, державної інституції — священик, який має тільки правничого знання, що день перед розправою з напруженем по цілоденнім занятю, перегляне устав процесовий з правотаря Евина. І така „сила“ заступає Прокураторію!

Гадаю, що хто вирозуміє все те а ще, як мав таку практику, певно, як і ніхто не заперечить, що так дальше не може бути. Духовенство кожної дієцезії повинно і мусить мати свого синдика, для всіх таких справ священичих, сплачуваного ричалтово найраціональнійше з релігійного фонду. Такий спеціаліст-синдик полагоджував би всі ті справи сам, солідно і однаково а тоді не було би такого хаосу і зайвих історій.

На закінчене додам, що Прокураторія Скарбу висилаючи делегацію парохови до заступства її, робить се в остатніх днях „per express“, неоплаченого післанця. Такого урядового, неоплаченого письма, ніхто не повинен приймати; се спрактикував пишущий і коли тих експресів було за много, остаточно більше не приняв і вже більше не діставав неоплачених депеш.

Таких справ є річно в Галичині багато. В повіті Зб. знаю сего року о трох справах, де парохі ізза спору о посіданє мали подібні клопоти а особливо в парохії П — Справа переважна. Треба її все мати на серцю, всюди обговорити на соборчиках, поставити внесеня і просити Преосвящені Ординаріати, аби постарали ся нам о дієцезальних синдиків. Се конечно, бо дотепер наше положене понижаюче. — *о. Мел—ий.*

Нова часопись.

З днем 1-го січня 1912 р. починає видавати Руське Товариство лікарське у Львові місячник „ЗДОРОВЛЄ“ орган посьвячений

гігієнічно-санітарним справам українсько-руського народу. Редагує Д. р. Євген Озарчевич. В органі сім містити ся будуть: 1) Статі з області наукового досліду, кавуїстики, відносин здоровних, руханки і фізичного виховання. 2) Збірні звіти зі стану сих наук. 3) Подрібні звіти, рецензії і бібліографія. 4) Всячина змісту санітарно-гігієнічного. 5) Порадник гігієнічний. 6) Термінольоґічний куток. 7) Хроніка. Часопись ся буде змісту науково-популярного і буде містити все цікаве, що в тім напрямі приносить теперішній поступовий світ. Буде она не лиш першим таким фаховим органом в українській мові, котрий буде свідчити про культурність нашого народу, але буде загалом цікавим материялом до лектури для кожної інтелігентної однини. Проте не повинна она бракувати в нійкім домі нашої української інтелігенції, бо кожний знайде в ній щось інтересного до прочитання. З огляду, що адміністрация бажає як найскорше упорядковати наклад, просить ся присилати як найскорше передплату. Передплата виносить: річно 4 К. піврічно 2 К. квартално 1 К. Поодинокє число 50 с. Редакция: Львів, Підвале 7. І. поверх. Передплату належить пересилати на руки: Вп. Д-ра Ів. Березницького, Львів, Підвале ч. 7. партер. Для Росії 2 руб. Для Америки 1 доляр.

П дяка для „Достави“.

Високоповажана Дирекціє!

З правдивою приємністю спішу донести, що іконостас уже цілковито укінчений. Вчєра відбуло ся благословєне. Люде дуже ним тішать ся, бо виглядає імпозантно. Робота у всіх деталях солідна, артистична і відповідаюча духови нашого обряду. Цілість робить дуже добре і чаруюче вражінє, — ддятого виражаю Вп. Дирекції, так моїм як і моїх парохиян іменем, глибоку, та вповні заслужєну подяку Щасть Боже! до дальших трудів на вибраній дорозі, а наші церкви незадовго завдяки праці і стараням Вп. Дирекції будуть заосмотрєні у артистичну і солідну утвар за відповідно не велику ціну.

Різьбяр Ваш се правдивий свого рода артист, чоловік незвичайно солідний і чесний; єго набутку ддя „Достави“ можна тільки як найсердечнійше погратулювати.

Русько кат. Уряд парохияльний в Озерянці д. 1/І 1912.

сввящ. Петро Чумак в. р.

парох і декан.

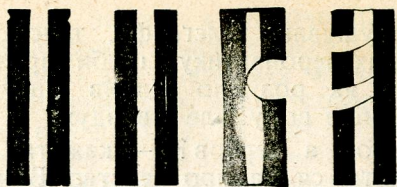

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає

сввящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 3.

Львів, 1. лютого 1912.

Рік IX.

Юліян Дзерович

катехит.

Пересуди і безосновні закиди супротив духовенства.

Здасться нема другого стану в людській суспільності, який би мав подібну різнородну долю, як стан духовний. З одної сторони високе почитане серед народа, пошановане навіть від незнайомих лише задля духовної одежи, а з другої сторони погорда і ненависть від ворожих церкві елементів, уїдане радикальної і соціялістичної преси. Як почитане сьвященника задля високої місії, яку серед народа сповняє, та задля високого уряду, який займає є зовсім природним, так ворожнеча і ненависть духовенства не дадуться зовсім оправдати. Годі нам перейти та знати всі закиди, які вороги духовенству роблять; ми заміряємо доторкнутись лише найголовніших та найчастіших закидів, а розсудивши їх об'єктивно признасть кождий неупереджений, що посуджуване духовенства о певні блуди, підсуване єму нічим не доказаних стремлінь, є лише пустою, перемеленою фразою, якої ніколи не дасться доказати.

II.

Суспільність бажає матеріального поступу, а церков його поборює.

На всіх полях та царині людського знання та техніки шалений поступ! Досить назвати желізниці парові та електричні,

кораблі парюю порушувані, телеграфи, телефони, кінотеатри, а в найновіших часах аеронавтику, щоби признати, як могучий є геній людський та як розумно підбив він у свою власть не лише землю, не лише воду, але і воздух.

А духовенство? а Церков? — кажуть вороги: — вони кажуть лише молити ся, та про царство Боже дбати, а матеріяльний поступ уважають мов за лихо, мов за нещастє, і спиняли єго і спиняють о скілько можуть єго спинити; а коли вже бачуть єго тріумфи, єго поступ, то з зітхненєм у грудях споминають старі, добрі часи. Ми — кажуть вони — діти поступу, а духовенство: назадники, вспятники, ретрогради!

Легко сказати, та тяжко доказати — скажемо ми, бо факти та жите якраз що иншого говорять. То справді духовенство має бути ворогом поступу? А не виділи ви духовенство, як благословить перші поїзди желізничі, новозасновані фабрики, машини, як молить ся при спусканю кораблів на води? Чи ж не уложила Церков для благословеня плодів вашого розуму прегарні молитви? А ось недавно читали ми, що єпископ Новак з Кракова благословив перші роботи при будові каналів в Їжезіні. А що Церков хоче бачити публічно освяченими, то мала-би потайки ненавидіти і осуджувати?

Гляньте но лише на духовенство всіх часів і країв! Ви найдете в їх ряді многих, які з сьвітськими людьми ішли в заводи, щоби обогатити сьвіт пожиточними відкриттями та винаходами. Возьмім для приміру найновіший здобуток: аеронавтику, отже першим чоловіком, що пробував літати у воздуху, був монах англійський Олівіє де Мельсбері в р. 1060, що погіб трагічною смертю. Хиба хотіли-б ви правді в живі очі лож завдати, коли б ви сказали, що по монастирях, в тихих затишних монастирських келіях, не повставали також геніяльні плоди праці сьвящеників та монахів! Вже се вистарчило б, щоб нашим обвинителям уста замкнути; але ідім далше!

І віра і розум учать нас, що Бог сотворив всі річи на землі для чоловіка; то все є єму піддане, він є правдивим царем землі, якій не розказує так силою своєї матеріяльної сили, як більше силою свого розуму, який є взнеслим відтінем розуму вічного Сотворителя. Всі ті безчисленні і чудні сили, які рука Сотворителя з самого початку в матерію вложила і котрі тут неначе дрімать, встають за покликом людського голосу, підходять до него з пошаною і кажуть: „Ми готові тобі служити: розказуй!“...

„Растіте і мно жите ся“, сказав Бог до першого чоловіка, а через него до єго наслідників: „наполняйте землю і господствуйте єю“ (Битія 1. 28). Той Бог, що з розумом і вільностию вложив нам і силу і право до панованя над землею, певно хоче, щоби ми і наше панованє виконували. Єслиб Всевишний був сего не хотів, то був би подібний до того чо-

ловіка, що своє поле засіває, а не хоче плодів з него, що дерево засаджує, а не бажає збирати овочів з него. Кожний крок отже, який ми робимо для опановання матерії, то є лише здійсненем Богом сотворених сил, лише усовершенем Ним зачатого діла, виповненем его приказу: „і господствуйте єю“, се є лише новий похвальний гимн в честь Сотворителя. Таж як раз тим прославляє чоловік Бога, що укриті Божі скарби виносить на світло днєвне і каже щораз новій струні співати похвалу Творцеві вселенної.

Єще одного годї тут не узгляднити. Власне винаходами, поступом на поли науки проявляєть ся єще одна чеснота, наказана нам Господом Богом і вложена в наше серце, а то любов до ближнього. Та любов наказує нам дві річі: о скільки можна зменшати терпінє і бут поправити. А до отриманя сеї подвійної ціли материяльний поступ є дуже сильним средством; бо він змушає природу, свої плоди умножувати і потребам і добру людскости лучше служити. Материяльний поступ є отже предвиджений євангельским законом, яко конечне средство для сповнення тогож. Усунути его з товариства людского значило-б відвести воду ріки, щоби не наводнити низше лежачої долини, та заголодити тисячі родин. Чи може отже Церков такої руїни собі бажати?

Так отже безосновною є клевета, немов би духовенство противилось материяльному поступови людскости; та годї тут на одно не звернути увагу.

Если ми є панамі над матерією, то не будьмож єї слугами, ми безсмертні, а вона дочасна лише; наша ціла ціль не в ній лежить, а у висших стремліннях до вічності. Не даймошь отже замучити обіймам матерії, не забуваймо попри неї на чисті, святі радости духа. З материяльним поступом най іде поступ моральний і релігійний, бо горе чоловікови тому, що через материяльний поступ занедбав би моральний і релігійний! Такий стратив би рівновагу і вмiсто осягнути вижини, для яких призначений, упав би в калюжі та болото земне.

II.

Суспільність бажає духового поступу, а Церков є єго ворогом.

Як на перший закид ми відповіли перечучо, так і тут мусимо відповісти на сей другий закид, що рішучо несправедливо обвиняє світ Церков тими словами. Таж материяльний поступ є очевидно овочем духового поступу і науки. Ті два поступи є нерозлучні, як причина і наслідок; де лиш світло духа засїє і наука процвітає, там у материяльнім поступі появляють ся практичні приміненя першого. Найперше думаємо, потім ділає-

мо, а твори наші, як посеред житя нашого розсипуємо, се лиш відгомін нашого думаня.

І тому то бачимо, що Церков від Христа установлена охоронює, попирає і спомагає науки і умієтності і то не лише ті, що суть тісно звязані з наукою віри, але і такі, що або дуже мало, або і зовсім єї нічого обходити не повинні. Церков оснувала перші школи, гімназії, університети і академії; досить нагадати на наші братські, ставропигійські школи, на нашу Могиллянську академію; она оснувала перші бібліотеки, як прим. славна бібліотека заложена Ярославом Мудрим при церкві св. Софії в Києві. Монастирі і у нас і у других народів були розсадниками культури і просвіти. Аж опісля приходять світські люди, які виручають Церков у єї роботі. Майже всі перші почини на тернистій дорозі наук, майже всі перші книжки, які до рук народа дістались, завдячує народ Церкві. І за які гроші, за яку плату, за яку нагороду працював сей побожний монах над народом в школі? За убогу монашу одежу і кусок насущного хліба. Чи бачив хто світ хоч би в десятій часті так занятій працею, як се була Церков та духовенство, щоби лише побороти тьму, ублагороднити серця, світло правди розширити, науку піднести? І тут Церков мала би бути противна культурному розвиткови, любити тьму і народи держати в неучтві? Ані одної галузи відомостей не можуть вороги Церкви назвати, яку би Церков осудила, бо Церков навіть против такої не виступала, з якої вороги кували оружје против неї, щоби єї шкодити.

Тому нехай собі мужі науки закладають де і кілька хочуть і які хочуть школи, основують нові катедри, вишукують нові способи і методи дослідів, то суть они в праві і не мають чого боятися, що Церков против них підійме свій голос. Та поза тими сферами наук є еще область знаня і відомостей, про які лише Церков і віра рішати мають, бо науки їх рішити не годні, не в силі. Суть бо такі містерия т. є. цілком певні відомости, що сили учених, найученійших перевисшають, се є депозит віри св. святої, і наука, хоч би всі сили випружила, не доведе противного прим., що сей світ не сотворив Господь Бог, що по смерті чекає нас загробове житє, що єсть Бог в Трійці і т. д.

III.

Суспільність хоче поправи матеріяльного буту людскости, а Церков сего собі не бажає. Вона ворожа соціалізму.

Чи треба аж доказів на се, що Церкві та духовенству все

залежало та залежить на матеріяльнім добробуті людскости? Досить ужити хоч би такого хлопского аргументу, що если парохіянам лучше поводитись ся, если вони багатші, то і сьвященникови ліпше. І Церков все старалась і старається і запобігти нужді людській, а традиция перших християн, де був окремий чин, дияконів, що займав ся зменшенем біди людскої та вишукуванням бідних, на се хиба найкрасшим доказом. А що Церков против соціялізмови виступає, то ділає се лише з тих причин, що соціялізм через тези знесення приватної власности, оголошення вільности розводів, т. зв. вільної школи, сприватизованя релігії, та счеркнення взагалі релігії яко учительки моралі, став поборювати найосновніші догми релігійні. Впрочім соціялізм вже нераз через неудачу заложеня громад після засад комуністичних в практиці доказав, що він своєю утопічністю і нездійснимістю не годен бути навіть суррогатом християньского сьвітогляду.

IV.

Суспільність хоче свободи індивідуальної. Церков сего не хоче.

До найкрасших своїх здобутків числить нинішня суспільність личну свободу. Нині кождей найбільшійший, епігон давніших паріясів-смердів може сказати: „Я єсьм вільним горожанином, я є паном своєї волі! Проч від мене!“ А я питаюсь, чи не Церков то була, котра перші підвалини до личної свободи клала, якою чоловік є чоловіком, сам собі належить, а не є річчю, не є худобиною? Церков перша тронула струну его природы, его самосвідомости і нагадала єму на его гідність; она перша нагадала єму на его походженє, на его „образ і подобу“, его ціль: стреміти до неба; она вложила на него обовязок его личної відповідальности. Коли Церков почала свою спасенну діяльність на землі, була людскість поділена на подвійну класу людей: вільних горожан і невільників, котрі могли бути як річ яка продані, заміняні. Неустанною працею протягом шести до семи столітій перемінила Церков рабство та невольництво на відносини службові, при яких господарі мусять слугу яко індивідуальність шанувати і не сьміють привязувати его ані до себе ані до рілі, як давніше они були „glebae adscripti“. Се був перший крок до свободи; під оживляючим подувом Церкви і нею основаної цивілізації зникло і кріпацтво; зникла панщина. Церков могла аж тепер сказати: „Встань, воспряни, ти уже чоловіком!“

А хто-ж, як не кардинал Лявіжері своїм неутимимим трудом вертає гідність людску не християнам, але нехрещеним неграм, чорним муринам. Муж сей, що в імени Папи голосив гід-

ність людського імені, а негідність невілляництва, вимовним доказом того, що Церков була і є все за індивідуальною свободою людської одиниці.

(Конець буде).

АНДРІЙ ІШАК.

Чи Христос жив?

(Д а л ь ш е).

Крім елементу о виразнім підкладі філософічним, на яким спочиває ціла штучна будова запозичених поглядів автора, констатуємо ще два інші головні елементи більше історичної і біблійної, ніж філософічної натури. Се так званий „мітологітіс“ і „етимологітіс“. (Сеї назви ужив перший І. Вайс).

Вже Штравс перенятий наскрізь геглівськими ідеями пристосував теорію мітів в значній мірі до Христа *). Однак він ще уважав Христа за історичну особу, до якої мав в першій своїй періоді надзвичайне поважане, а в другій періоді велике співчуте, як до мрітеля нездійснених ідей. Скрайні консеквенції витягнув з науки Штравса його ученик Бруно Бавер, який вичеркнув існуванє Христа з історії. Після него образ Христа завдячує лиш євангельським видумкам **). Подібно як се пізнійше доказував Кальтгоф було для него християнство спасительною ідеєю для понижених народних верств. Ісуса представлено як ідеального царя проти могучим тодішнього світа ***).

Штравсові думки підхопила теперішність і перепровадила з безглядною консеквенцією. Розповсюднені нині студії над порівнюючою релігією дали тому напрямови багато поживи. В поганських релігіях і містериях віднайдено культ, який ви-

*) Dav. Friedr. Strauss-Leben Jesu (1835/6).

**) Bruno Bauer: Kritik der evangelischen Geschichte und der Synoptiker (1841/2).

***) Bauer: Christus u. die Caesaren, der Ursprung des Christentums aus dem römischen Griechentum (1877).

старчав, щоб зложити цілковитий образ Христа. Книжка, що в тім напрямі велику відіграла роль і вплинула на погляди Дрекса, се „Передхристиянський Христос“ американця Сміта з фаху професора математики. Сміт старає ся доказати, що вже давно перед христовою ерою існував культ Христа. Євангельський Ісус не є нічим иньшим лиш тим мітичним культом Христа, який продовжували між Жидами секти Наасенів, Тераневтів, Ессаєїв і др. Місто Назарет в часах повстання християнства взагалі не існувало а прикметник „назарейський“ се лиш иньша назва того самого культу.

З иньших жерел випроваджує культ Христа марбурський ассиріолог Єнзен в книжці „das Gilgameschepos und Weltliteratur“ (1906). Він стоїть на чолі суперечки, якою вславив ся Деліч (Babel-Bibel) і старає ся вишукати могучі впливи епохи „гільгамеш“ на цілу історію передовсім жидівську а в першій мірі на Старий і Новий Завіт. Після Єнзена є ціла історія Мойсея, Ілїї, Христа запозичена з сего вавилонського епоса. Врешті, коли курйозні парарелі Єнзена нікого з ассиріологів не переконали, написав він брошуру для народу пз. „Мойсей, Ісус, Павло, три варіянти переказів про вавилонського богочоловіка гільгамеша“ (1909²). Тут повторює він цілу пристрастну полеміку проти теологів, щоби доказати, що не лиш Мойсей, Ілія, Ісус, але також Павло се мітичні особи, котрих біографія взорована на вавилонським епосі.

Крім Єнзена згадати треба еще про тих орієнталістів радикального напрямі в протестантській теології, що хочать скрізь доглянути вплив вавилонського міту звіздного на цілий Новий Завіт а передовсім на опис Христового життя. На чолі тих ассиріологів стоїть нині Вінклер. Однак проби виказати вплив міту звіздного на Новий Завіт не нинішні. Вже при кінці 18 віку виступив з сею теорією один Француз*), котрого висміяно в книжці „Чи жив коли Наполеон?“, доказуючи, що Наполеон не існував а ціла історія про него се вплив сонічного міту**). Недавно написав польський письменник Andrzej Niemojewski книжку: „Gott Jesus“ München 1910), де наново збирає старі фантазії про вплив міту звіздного на культ Христа. Після него є ціле життя Христа, починаючи від народження з Пр. Діви аж до вандрівки учеників до Емаус, одною астральною брамою***). Сей „мітологііст“ Єнзена, Вінклера і двох англійських мітологіістів Робертсона і Фрацера загнав Дрекса так далеко, що всі історичні докази на існування Христа вважає він ex cathedra за фальзифікати і непорозуміння і з тих на его думку фальзифікатів

*) Dupuis: Origines des cultes.

**) Pérès: Comme quoi Napoléon n'a jamais existé. Книжочка видана недавно по німцки: Hat Napoleon gelebt? Kirchheim (Stuttg. 1910).

***) Meinertz: die Existenz Jesu (Theol. u. Glaube 1911, 533—5).

доказує, що Христос не існував. Позитивними доказами Христового міту суть для мего мітичні черти, котрих зіставлене вдоволяє єго цілковито. Відака не знає цілого ряду мітольоґічних черт, які зібрав знаменитий ассиріолоґ Куглер з історії Людвига IX. в своїм письмі проти панбабільоністів. Чи є отже Людвик IX. мітичною особою? *).

Полишаючи на боці аргументи проти, які обговоримо в слідуєчій розділі, перейдім до третього елементу древсової доктрини. Се „етимольогітіс“. Він іде в парі з мітольоґічними пробами оброблювання Христа і змагає в комічний нераз спосіб толкувати імена після їх символічного значіня. Сей елемент, подібно як і попередній, має також своє головне жерело в теорії Сміта про існуючий культ Христа серед жидівських сект перед Христом.

Якіж докази дає Сміт-Древс на поперте свого твердження про передхристовий культ Христа? Тут Древс не чує себе так певним, як в своїх моністичних поглядах — противно змінює дуже часто свою думку і виразно просить, щоби єго не все оцінювати після першого видання книжки.

Іменно виходить Древс з założеня, що в часі повстаня християнства давала ся відчувати на світі загальна туга за Спасителем. Такий настрій панував так серед Жидів, як серед поган. Се не дасть ся заперечити, се підносить кожда християнська апольогетика, але Древс кує з сего założеня аргумент для свого погляду, що культ Христа існував серед жидівських сект еще перед приходом Христа. В перепровадженю сего твердження стрічаєм знов два хибні предположеня: що жидівська реліґія ніколи, навіть в часах Мойсея, не була стисло монотеїстична і що ізраїльський вожд Ісус Навин представляє мітольоґічну особу в самій річці ефраїмського бога сонця-урожаю. Еще в третім виданю — думає Древс — можна сказати „всі признаки“ говорять, що Ісус Навин або Ісус Спаситель се власне ся назва, під якою почитували певні жидівські секти маючого прийти Месію. В додатку однак до третього виданя лагодить Древс сю свою думку словами „деякі признаки“. Полишаючи на разі на боці перше тверджене Древса, що жидівська реліґія ніколи не була стисло монотеїстична, розгляньмо ближе друге тверджене, що Ісус Навин є мітольоґічною особою. Се тверджене більше симптоматичне для елемента званого „мітольоґітіс“ і для способу думаня самого автора. Древс не вдоволяє ся сконстатованєм тотожности обох „мітичних“ осіб Ісуса Навина і Ісуса Спасителя, але збирає еще иньші „материяли“ до свого твердження так зі Старого як і з Нового Завіта.

Пророк Захарія представляє в двох місцях (3, 6, 9—15) коронацію Ісуса Йосидекова, що повернув разом з Зоровавелем з

*.) Schlögl: Allg. Litter-Blatt 1911, № 21, 647.

вавилонської неволі і причинив ся до відбудовання сьвятині. В обряді посвячення Ісуса Йосидекова на первосвященника видить Древе коронацію Ісуса на Мессію і випроваджує звідси передхристовий культ Христа. Три цілком різні особи Ісус Навин, Ісус Йосидеків, Ісус Спаситель се для Дрекса „очевидно“ один і той сам символ давно існуючого серед Жидів Христового культу. Що се не три особи а три обяви одної і тої самої ідеї Христа і єго культу мають служити для Дрекса докази з Нового Завіта. Апостол Павло, що покликав до життя Христову релігію, дуже близько підійшов до того давнього христового культу, підхопив єго і впровадив в жите як нову Христову релігію. „Хрещенє і сьв. вечера суть для сьв. Павла до тої степені звичайними обрядами, ворожбитством, що він без вагання крестить особи умерші підставляючи живих на їх місце, а негідне споживанє і пите при вечери Господній уважає причиною хвороби і смерті“ *).

На передісторичний культ Христа має вказувати після Дрекса єще один гимн ігностичної секти Наасенів, який переказав нам Іполіт. В тім гимні просять Христос свого небесного Вітця за спасенє всіх людей. Не маючи ані тїни доказу за собою, твердить сьміло Древе, що гимн сей „після всіх познак“ є передхристовим. Він ігнорує попросту сей факт, що стверджено і доказано в науці зависимість сего гимну від посланій сьв. Павла і письм сьв. Івана євангелиста. Він знов бере за доказане впрост сьмішне предположенє, що ігностицизм існував єще перед Христом і йде в своїм класичнім доказі до заключеня: „без жадних перешкод можна прийняти що они (Наасени) почитали Ісуса як єство бже і Спасителя незалежно від християньского Ісуса“ **). Сю незалежність передхристового культу Христа посуває Древе в дуже далеку історичну минувшість тим більше, що назва Ісус не є жадним власним іменем, але загальним знаком чи символом, що означає Спасителя. Доказом символічного значіння назви „Ісус“ служить саме сьв. Письмо (Мт. 1, 21), де Ангел говорить сі слова до Йосифа: и наречѣши ѿма емя Іиѣх: тоѣ во спасѣтъ лѣди своѣ отъ грѣхѣх ѿх.

Як бачимо метода Дрекса дуже вигідна — неперевірючи критично жерел, не дивлячи ся на їх зміст і сенс брати з них докази для свого заложеня, що Христос не жив. З недоувіреня великою вірою в стійність свого заложеня бере Древе історичні факти за зовнішні церемонії передхристового культу, уважає імена історичних осіб за символічні назви рівнож символічного Христа, старає ся за ціну найгрубшої ігноранції перекрутити кожде назвиско чи висказ, який дасть ся в найбільше наївний спосіб поставити в звязи з виразом „Ісус“. Правдивий етимологі-

*) Katholik 1911.

**) Theol. u. Glaube 1911, 539.

тіс! Впрост клясичним его приміром є етимольогічне випроваджуванє Ісусового прізвища „Назаретянин“ не від міста Назарета, але від єврейського *na-nosri*, що значить хоронитель. Тут приходить Древсови до помочи Епіфаній, який подає звістку про істнуванє секти Назореїв перед Христом. Се вистарчає для Древса, щоби поставити твердженє: „прізвище Христа не має нічого спільного з Назаретом; таке місто навіть не істнувало; его видумали пізнійші християне“.

Даючи загальний огляд елементів, що входять в склад древсової доктрини, треба дати також загальну єї оцінку. В тім напрямі вистарчить повторити слова сьв. Бонавентури, що таку доктрину лиш могло зродити:

*lectio sine unctione
speculatio sine devotione
investigatio sine admiratione
industria sine pietate
scientia sine caritate
intelligentia sine humilitate
studium absque gratia.*

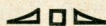
(Дальше буде).

о. Леонід Пужницький.

О науці релігії на основі теперішних учебників шкільних.

(Реферат відчитаний на I. зїзді катехитів середних шкіл 2/XII 1907).

Тема незвичайно важна і так широка, що переробити єї в однім рефераті є річ неможлива. Реферат мій — якого тему подали самі Ексцеленція — буде лише нарисом гадок реформи легонької; гадок не лише моїх питомих, але більшости катехитів львівських; а реформа — если єї можна так назвати — можлива в найкоротшій часі до переведеня, бо дотеперішні учебники лишаємо. Оминаємо сю трудність — заведенє нових учебників, трудність не лише фізичну, але і усуваємо всяку критику тих учебників, яка завсїгди випалаби дещо суб'єктивно, і такою

була би она і дальше супротив нових і найлучших підручників шкільних. Стоїмо бо на тім становищу, що катихизит учить, а не учебник.

Чогож учимо? На се відповідь в знанім питаню катихизмовім: „Як сповняв Ісус свій учительський чин? Учив правд віри, котрі маємо вірити і чеснот, в котрих маємо вправляти ся“.

Се наша ціль на катедрі шкільній. Маємо приготувати учеників до правдивого житя, основного знання правд віри і впоїти в молоді серця любов до чесноти. Житє чесне, богоугодне учеників — се наша ціль: а се можливе, коли знанє правд віри буде у них таке, яке повинен мати пересічно — інтелігентний чоловік.

Образованє наукове в середній школі поділене на 2 части: 1) образованє, яке дає низша гімназія і 2) образованє вище, яке здобуває молодець в висшій гімназії. І наука релігії мусить з тим поділом числитися, та при теперішнім розкладі нашого предмету є оно дійсно таке, з тою лише ріжницею, що ученик в низшій гімназії не чує історії церкви, між тим, коли історію всесвітну в головних нарисах переробив. Думаю, що з тим браком повинні ми числитися і чудові картини з історії Церкви визискати не лише на екзортах, але і при науці Літургії.

Літургіка „не типик“, сказано в предмові до сего учебника, тому головна її ціль: вказанє красоти обряду, заключаючого котрусь правду віри і моральности, показанє красоти виреченя в дотичній молитві-пісні, і глибоки гадок, хотьби навіть з поминенєм філософського випровадження дотичної назви. До того, думаю, найкрасші рамці: історія, особливо перших віків, Христової Церкви, та короткі житєписи дотичного Отця Церкви. Доповняти учебник мусимо історією стилю; будова церковей се також історія релігійного житя християн. Щоби ученик побачив красу пісень, щоби дотична молитва чи пісня піднесла єго серце, повинен мати попри тексті старославянським і гарний переклад на народній мові і о такім додатку до літургії я мрію. Там знайшли би місце в перекладі не лише пісні з Літургії (бо ті суть по молитвословах), але і з утрєні: Полїелей, Ангельський Собор, Возвеличенє Пр. Діви, І. псалом (103) з Вєчїрні, Сьвіте Тихий, Парастас, виїмки з канона воскр. і Андрея Критського, а особливо Параклис — хотьби в скороченю. Богатство поезії душі, почитаючої Пр. Діву, доперва тоді влучило би в серце молодця, і більше загрїло би єго до побожного привязаня до нашого обряду, чим відповідь на питанє: „що то є кондак а що тропар?“ Вдоволім ся, як відповість, що се пісня. Трактат о Тайнах дає нагоду до повтореня правд віри, які ученик доперва пізнав (в класї I. і II.)

Науку катихизму уділяємо на основі Еп. Катихизму розложеного на два роки, з пропущенєм не лише непотрібних для дїтий питань пр. о обовязках родителїв чи наречених, але і за

великих і за довгих. Ми у Львові завели згідно ось такий поділ: в I. класі 1. Символ, 2. Молитви, Тайни взагалі, Покаяння спеціально. Гріх. Послідні річи. В II. класі: 1. Заповіді Божі, Церковні і рівночасно наука Літургії о Церкві, Сьвятих (1 год. тижнево); 2. О Тайнах, Благословенях та Праведности з Катихизму і о Тайнах, Благословенях з Літургії (так само 1 год. тижнево). Думаю, що мусимо згодитись на одностійне трактоване сих обох предметів, хотьби навіть і зі взглядів на учеників переходячих в тих роках з одної середньої школи до иньшої. Одна лише трудність мучить нас, яка виходить все з того, що маємо в першій і другій класі учити правд віри, моральности і зачинати тут катихизмом а не біблією. Потрібно нам примірів уложених в порядку катихизмовім з прямими відкликами до поодиноких питань, примірів з сьв. письма, з життя сьвятих, з історії. Біблія викладаєсь доперва в III. і IV. класі, тож тяжко нераз покликатись на се, що мало ся учити в народній школі, тим менше можна се зробити, коли і там знижено науку біблій в III. і IV. класі до маленького підручника, а більше об'ємистий учебник перенесено до школи виділової, з якою середні школи немають стичности. Тож ясна потреба видання II. додатку, а іменно підручника з примірами до катихизму і то з примірами того рода, щоби они не були приноровлені чи лише обчислені на обмежений вік дітей, але таких, яких ми не повстидали би ся повторити еще раз і старшому хлопцеві.

Понятно також, що браку сего не заступить зазначуване в тепер. катихизмі в примітках поодиноких місць з біблій Старого Завіта чи Нового.

Після нового пляну науки релігії, який тепер входить в життя, мусить наука Старого Завіту бути скорочена, бо час єї триває лише один піврік в III. класі і то другий. На перший піврік возьмемо прочі части з Літургії. Думаю, що вистарчить нам в низшій гімназії вложити, виучити ученика коротко історію розвитку протоєвангеліон, вказати на пророцтва о Спасителю та представити прообрази в історичній звязи а тим уже сповнить ся задача приготування до науки Нового Завіта.

Учебник до сего найважнішого предмету уложений пок. автором самотійно, але признати треба не так, щоби відповідав зовсім цілі нашої праці. Ми маємо молодим серцям показати божественність Особи Ісуса Христа на основі історії Ёго туземского життя (тут має місце і оповідане про чуда) 2. Ёго науку, немов з ёго найсвятійших Уст (тут місце на Ёго пророцтва), вкінці маємо представити Божественність ёго сьв. Церкви — оповідане з Діяній Ап. Сего не осягаєсь ґрупуванем предмету після змісту, ученик бачить те саме в иньших виданнях. Думаю, що виклад наш сего предмету може оперти ся на тім самім учебнику, ходило би лише, щоби упорядкувати поодинокі §§., а сей спосіб, при помочи мапи та коротких оповідань з топо і географії Палестини (хотьби на основі Дідона: Ісус

Христос) представить молодому хлопцеві хоть в приближеню того, що „нас діля чоловік і нашого ради спасенія шпедшаго з небес“. Се найкрасше повторене катихизму, найкрасший примір до всіх правд, а тим самим найосновнійше приготовлене до науки релігії в висшій гімназії. З тої лише причини мусимо признати, що перенесенє науки біблїї Нового Завіта до класи IV є дійсно зовсім на місци, є умотивоване.

Переходимо до висшої гімназії. Придивім ся коротко науці иньших предметів в тих 4-ох висших роках. В языках класичних покинено всякі вправи, а читають авторів з оригіналу, то само діє ся в языках краєвих, подає ся їм оригінальні твори літератури старинної і нової і пояснює ся; — до дому даєсь читати твори, які доповняють шкільну науку. З тих творів здають ученики справу на годинах шкільних, їх обговорює ся всесторонно, а навіть, як се діє ся в послідних часах, допускає ся учеників в т. з. їх читальнях до зладження відчитів в області того, що читало ся. Тим способом образує ся ученик; він сам бачить, що стає на висшій степені, чим стояв в низшій гімназії; він набирає через се замилованє до певного предмету, а вкінци, скажім се, він часто-густо даючи докази, що знає більше, чим є в учебнику, дістає на сьвідомстві ноту: „відзначающий з замилованєм до предмету“ ноту, яку мені не судилось не то дати ученикови, але навіть бачити з предмету релігії.

Щож ми даємо рівного зі свого предмету?

Даємо догматики 2 на 2 роки (а в реальній школі навіть на 1 рік). Книжки безперечно незвичайної ваги, займаючі основність правд віри, але в який спосіб уложені! Дефініції нашпиковані виреченнями-цитатами, котрих, як нема на одній стороні, скажім, 12—20 то є один на 8—12 ліній! Безперечно, що ученик, коли катихит схоче сего вимагати за всяку ціну, виучить ся, але, чи набере любови-замилованя, не лише до предмету сего, але до цілої ідеї, яку сей предмет заступає, то річ дуже сумніва, бо в практиці показало ся вже нераз инакше. Мусимо ясну дати собі відповідь на питанє: чи маємо приготувати учеників до богословія? Їсли би така була наша ціль, то зовсім єї не осягаєсь в сей спосіб тим більше, що се вік ученика — вік сумніву в авторітет, вік віри — гордості в свій розум! Наша ціль перворядна: скріпленє віри в ученику, а тим самим і чесноти та охорона від сих повисших небезпек, а ся ціль буде осягнена, коли ученик набере замилованя до предмету сего, а се (в певній границі) повинен набрати кождий. Тогді коли почує в собі покликанє на богословіє, то охочо піде за сим покликом. Виклад догматик є між иньшим причиною того, як мало замилованя до нашого предмету, як він мимо інтензивної праці совісного катихита сходить в очах многих на *malum necessarium* або „велику павзу“, а се бачимо опісля хотьби з сего, що зі сьвітських академиків ніхто не цікавий у нас на виклади професора теології, які він оголошує „publice“. Инакше дієсь на заході! —

Товариші по званю оповідають мені про нечуване заінтересоване богословієм у світських академіків на університетах німецьких (протестантських).

Чим оживити її? На се вказав вже давно наш Ординариат, коли візвав нашого простолюдина, щоби набув собі сьв. Письмо в тексті церковнім і в перекладі. Знаю села, де повно примірників розійшло ся, люди читають, а наш ученик, навіть відзначаючи, коли верне до родини, встидати ся мусить, що не знає сьв. Євангелія. Правда, що тут виходить сейчас потреба видання дешевого сьв. Письма в перекладі в малім форматі, але се не є зовсім ніякою трудностю.

Коли би ученики на годині догматики мали сьв. Письмо в переводі в руках, як би се оживила ся і змінила ся наука! В ній мусіли би брати участь всі в класі. Приходимо до якогось доказу із сьв. Письма, от пр. що „Син Божий єсть Бог і має всі свойства Божі“ (І. 10. 30). Чиж не красше перечитати з учениками ці чудові слова Спасителя, якими відповів Жидам в Соломоновім хіднику, що казали: „Доки нас морочити меш? Коли ти Христос, скажи нам явно?“, і так перевести догматично сю правду. Прочі цитати можна задати до дому до вишукування і здавання справи (при поясненю катихита) в школі. Се би набрало якоїсь форми лектури домашної із сьв. Письма під руководством Церкви, котрої представителем єсть катехит. Побожний, а хотьби навіть лише цікавий ученик не вдержав би, щоби вишукавши дотичне зацитоване в книжці місце в сьв. євангелію, не докінчив цілої глави. В такий спосіб ученик помалу познакомиť ся із сьв. Письмом не лише з єго змістом, але єго способом оповідання, єго сьв. стилем! Впрочім не потребує додавати, що сам тон катехита, відчитуючого місце сьв. Письма, єго почесть до сих сьв. слів, впливає незвичайно на серце ученика, тим більше, що тут практично, скажім, наглядно покаже катехит се, що мав би учити голословно (в класі V): „спосіб представлення живий, природний, ясний, драматичний“, „вісти історичні, географічні, топографічні, етнографічні, хронологічні і etc“...

Мігби мені хтось закинути, що на се не стане часу. Оно однакеж лише видає ся, бо маємо не одну, але більше карток в догматиці одній і другій, які можна опустити і яких в новіших підручниках уже нема, як прим. о сьвященстві жидівськім, о скинії, о празниках, о жертвах, о значіню неволі вавилонської, з другого боку суть і такі річі, які вже в підручниках скорочуєсь, хотьби і зі взгляду на се, що се належить до строгонаукової студії, як пр. окреме трактоване автентичности цілости і достовірности книг Мойсєєвих а окремо прочих Старого Завіту, тим більше, що часто має нагоду катехит познакомиť учеників коротенько з новою течією науки і вказати, де правда,

хотьби навіть лише мало подати ся і діло, котре о сїм ясно і правдиво говорить. Остаточно стоїмо супротив евентуальности: або возьмемо побіжно-катихизмово, але тогді все, або возьмемо деякі партії повнійше, а проче коротше.

Ся друга дорога вказана в кождім предметі найлучшими педагогами. Учеників не кождий трактат рівно займає, а тим самим влучає в серце. Я хочаби при кінці року шкільного знати, котра партія догматики одної і другої найбільше подобалась, заряджував (тайне) голосованє картками. Сего може собі дозволити лише катихит, що є в тім „щасливім“ положеню, що я, значить ся має в I. класі (відділі) в висшій гімназії і пятьдесят і кілька учеників. Тим чином довідався я, що партії о потребі релігії, о божественній Особі Христа, о єствованю Бога, о єствованю душі, о єї безсмертності і о Пр Евхаристії були для учеників інтереснійші!

Такі партії можна взяти опісля (хотьби в слідуєчій році — яко лектуру приватну) просторнійше, хотьби задаванєм прочитати деякі трактати з апології пр. *Nikolas-a Philosophische Studien über das Christenthum* або виїмки: з *Hettingera: Apologie des Chr.*, хотьби предметом науки було тоді що иншого, бо концентрація науки є всюди, тим більше у нас конечно потрібна.

Виїмками сьв. Письма (в перекладі на народну мову) можна заступити багато місць теперішніх обох підручників догматики: так в V. кл. при історії сотвореня сьвіта, потоцу, покликания Авраама, виході з Єгипту, при історії вандрівки Ізраїльтян, при псалмах Давида, при науці о пророках великих, о Книзі приповістий, I. Сираха, (щось подібного, як маємо в дотеперішнім підручнику Старого Завіта), при науці о Божестві Христа (пр. поміщенєм: Ісус перед Пилатом на основі всіх 4-ох євангелистів, Ісуса поява по воскресеню), вкінці о науці про Церков. Сей трактат мусимо оживляти історією. Тут найкраще належить історія Отців Церкви (хотьби не повна) і історії такі, як про Галілея. Догматику спеціальну при виїмках сьв. Письма а не цитатах оживить також історія єресей — яку лучше тут перенести з історії Церкви та тим дасть ся догматиці підклад історичний, бо і догматика се є історичний розвиток поясненя науки І. Христа через нешибочність Церкви. Нехай ученик хотяй в VI. класі побачить в грецкім тексті Нікео-Царгородський Символ, та має під рукою хотьби грецкі виреченя наших Отців Церкви з тих творів чи висказів, якими они осуджують єреси або висказують віру хр.-к. Церкви. Як гарно при Несторіянізмі можна помістити основну науку віри о Пр. Діві (тут треба зазначити, що в догматиці один

§. 29. і то на $\frac{1}{4}$ сторони о тім трактує дуже скупю), перевести пояснення з тої точки протоевангеліон, оперти загальну почесть навіть і на Апокрифах, яких так багато в нашій старинній літературі, о свободі від гріха первородного, повноті благодати, о Приснодіві, о т. з. братах Ісуса, тим більше, що почесстю до Пр. Діви перевисшають Отці Церкви східної, церков західну. Оповіданє сьв. Кирила Ал. про величаву овацію зроблену Отцям Церкви на соборі Ефескім більше порушить і загриє серце до Пр. Діви, чим сотка цитатів відорваних від себе. Виїмками а не цитатами із сьв. Письма треба нам оживити так важний трактат, яко Пр. Евхаристії, а виїмком із творів сьв. Отців апостольских і пізніших, науку о Т. Покаяня, щоби наглядно вказати на лож, немов би ся тайна, се форма винаходу людского.

Виходить з сего, що потрібно нам до обох догматик доповнюючих додатків, де би були поміщені одвітні місця з сьв. Письма Старого і Нового Завіта, так само виїмки з творів Отців Церкви. В німецькій догматиці, яка обов'язує тепер у Відні, є поміщено не лише виїмок з твору сьв. Августина „De civitate Dei“, але грецький текст з Матея 22 (притча о весіллі царскім і з Луки 15, притча о блуднім сині, з Діяній 17: сьв. Павло в Атенах і єго послання І. Кор. 15: о воскресеню тіла. Они помішують в учебниках догматики виїмки з своїх поетів (Walter v. d. Vogelweide аж до Гетего: „Фавста“ та „Aus meinem Leben“. Треба призадуматись і нам над тим, чи не скріпляти наших правд також і сими людскими средствами, гарними творами наших писателів (Шевченко, Шашкевич, Щурат), а зовсім не мішати ся тим, що той або сей писатель в иншій творі відступив від віри хр.-к. Церкви. Таж Гете болів над тим, що „революція моральна, викликана християнством, в місце розкішної Венери поставила бліду Діву, а сумним образом Розп'ятого заступила Аполлона“ і казав, що є рівнодушний для всякої релігії крім рел. християнської, якої не терпить так само „як тютюну і блощиць“.

Авжеж конечна річ покликуватись на твори письменників при науці етики. Тяжко нам займатись в класі спеціально богословскою казуїстикою, але при викладі покликуватись на особи в творах класичних (чужих і наших) є річчю незвичайно корисною і се не лише при трактатах о вірі, але і при науці о заповідях Божих, вказуючи на добрі характеристики на гріхи

Науку висшої гімназії замикає наука Історії Церкви. Є загальне пересвідченє, що лучше було би кінчити гімназійну науку етикою, але поки-що се лишаєсь так само проектом, як і се, щоби не Катихизмом а Біблією починати гімназію

Сей рік науки є найкоротший, а підручник доволі об'ємистий. Всеж таки можна єго вичерпати, тим більше, що

много подій можна взяти коротше таї часто буває наука на тлі уже знанім. Гадаю, що мігби бути переведений також поділ на 1) історію політичну Церкви і на 2) історію життя релігійного в Церкві — а в обох частях мусить катихит справляти пересвідчення ложні, які набувають ученики в часі своїх студій. Коли перенесимо історію єресей до догматики VI. кл., житєписи декотрих Отців церкви до догматики V. евент. IV. кл., буде се тут лише повторенем. Вкінці „теорії та змагання в 19 віці“, гадаю, краще місце мають в етиці і там сей трактат перенести би належало.

Суть і тут місця, при яких треба за се задержатись довше, чим они представлені в учебнику, а до таких зачисляю пр. історію схоластики і містики (Тома з Аквіну). —

На тім кінчу і єсьм пересвідчений, що як взагалі в педагогіці, в поданю науки, в формі подання і в виборі предмету є вічний посту, так і нам ніяк відхилятись від него, наколи не хочемо коштом добра будучого покоління остатись позаду. Заки змінять ся учебники, поможім ученикам (тим більше екстерністам) доповняючими додатками I. до Катихизму, II. Літургії, III. Дог. з. IV. Дог. частн. V. сьв. Письмо Н. З.-Євангелія, щоби они на лавці шкільній і в цілім житю практично признали правдивість слів Спасителя: „Щасливі очі, котрі видять то, що ви видите. Говорю вам, що многі пророки і царі бажали видіти то, що ви видите а невиділи, і чути то, що ви чули, а не чули“. —

М. Антонів

Із подорожи по нашії а не своїї землі.

„Было время — процвѣтала
въ міръ наша сторона
.....Нынѣ церковъ опустѣла
школа глухо заперта“. — *Пушкинъ.*

При кінці місяця липня станув я на границі „тюрми народів“. Тут вже на вступі переконавсь я про правду слів пісні,

„Нива“ ч. 3.

характеризуючої цілу „роскіш“ життя народів завмираючих під кнутом кроводержавя. В пісні тій співавсь ся про дар свободи для мертвих та про арешти для живих. Се дар царського маніфесту свободи. Зі мною живучим склалось, як з живими тут водить ся. Коли висів я з поїзду на границі й вірні наказам сторожі безпеки перевірили мій паспорт, прийшла черга і на просмотрюване річий. Що за злорадна усмішка заблисла на лиці „бистро-умного ревідента“, коли між моїми річами знайшов дві книжочки писані в нашій мові. Не помогли мої заперення, що се нічим небезпечні писаня; марні вийшли вказівки, що сі книжочки вийшли в Києві, й суть дозволені російською цензурою. Все дарма — „нужно просмотрить“ — була одна відповідь. Ну, хай-би там на сім покінчилось. Але тут підійшов до мене новий панок, та давай випитувати мене про моє занятє, ціль, напрям моєї подорожж. По вступнім сім розговорі заявив мені, що мушу остати ся під арештом, яко підозрілий... Завели мене в осібну кімнатку. Тут приступив до мене пан з довгими руками та з вивченою обережністю став обсмотрювати мої кишені, от з цікавості, чи не найде у мене чого цікавого. Трусанина вийшла без успіху. В часі тої гостини поїзд, яким мав я їхати далше, відійшов.

Щоб не вкучилось мені дождити другого поїзду, завели мене до осібної, для підозрілих гостей приладженої кімнати.

Зі мною ввійшло до неї двох „хозяїв“. Ті панове стали розпитувати мене: що я за один, де їду, в якій цілі і пр... На їхні питання не відповідав я нічого. По кількох хвилях подали мені підписати письмо; від сего я відказавсь. В кінці винесли мої опікуни. Скрипнув ключ в замку, я остав сам. Розглядаючись по стінах, обстанові могою приюту, розмірковуючи над непривітним моїм положенєм, просидів я так більше як годину. Аж тут блисла мені гадка, страхом спонукати моїх мучителів, щоб випустили мене на волю. Ото уложив я телеграму до австрійського конзуляту в Києві. Почав я стукати в двері та кликати: відчиніть. Й стукав я та кричав щораз то голосніше. Остаточно відчинились двері. В них зявивсь сторож моєї неволі, кремезної будови салдат, та став випитувати мене, чого мене треба? В відповідь подав я йому уложену телеграму з проханєм, щоб дозволив мені її надати куди треба. Нельзя! — звучала повна пересердя відповідь. Коли виняв я пять карбованців і став вговорювати салдата, щоб послухав моєї просьби, сей сейчас змяк. Забрав письмо і гроші, зачинив двері, та зник. Маневр сей увінчав ся повним успіхом. Ото через яких три години опять відчинились двері. В них побачив я урядову фуражку та блискучі ґузики. З уст тої казбонної машини почув я, що можу вийти, та дождити поїзду. Слава Тобі Боже, я на волі! І радісно мені стало і сьмішно. Радісно, бо й ко-муж воля не мила? Сьмішно, бо і за що було тут мене придержувати? А над усе розсьміявсь я над строгостію російських

чиновників, у яких рублем та страхом доконаєш того, чого чесною дорогою зробить не в силі. Так то буває в дряхлій Росії. Страх не дає злочинцям спокою, палить жаром їх заячу душу, а вони під тягаром його осліплі, ві всім добачують небезпеку руїни пановання безправя, яким зросли. Для скріплення драконськими законами освяченого крово-державя, найбільше зло не буде після їхньої етики злом, коби лиш пішло на рахунок ратованя „отечества“.

Від сего часу, хочай і проживав я у людей „благонадежних“, так все оставав я під сердечною опікою поліції. Но з часом я до сего звик, так що байдужі вийшли для мене відвідини місцевого пристава, його допити про мій прожиток, та уподобаня житя народу в „рускомъ краѣ“. Колиж мої опікуни побачили, що я нічим небезпечна людина, так і догляд за мною змалів. З сего скористав я, та став я свобіднійше приглядатись до житя нашого народу. Вибравсь я на мандрівку. Терен моїх мандрівок ограничив я на сей раз на волиньщину, житомирщину, любиньщину, радомщину, київщину. Річ ясна, не був я у всіх селах та місточках, а лиш в тих, де сподівався щось більш інтересного пізнати. Найбільше інтересним було для мене приглянутись по змозі духовному житю рідного народу, пізнавати пожитє польсько-католицьких священників зі священством схизматичьким, та відповісти собі на питання, де тут причина в застою ширеня царства Христового на землі, хто тут винен, що сьвята ідея католицизму не прибирає ширших конкретних форм, не захоплює в свої обійми ширших мас нашого народу?.

I.

Розказувати про безпросвітний прожиток завмираючого в тенетах духа і тіла нашого народу стогнучого під правлінням кнута, се річ жалка до болю — ради його теперішного стану, й радісна радістю крізь сльози, для надій на дрімаюче краще будуче. Оставляю згадки минувшини ткані суевірними сподіваннями, се списане на картинах історії. Тепер гляньмо на се, що осталося з нащадків прадідів, великих серцем і душею. Осталися маси народу без вождів, непобідимі герої — в слові, неустрашимі побідники — без діл.

І чи могло бути інакше? Ось бо від нашого народу поліп царства відняв можливість жити, розвивались рідним житєм просвітним, а вмiсто сего накинув йому ледом дишучу мертвечину, перетворюючу молодечі душі в яничарів. Українцєви не вільно любити своєї народности, бо любов до своєї вітчизни, то в очах ваших гнобителів то саме, що бути державним зрадником. І не дивниця, що коли стрічувсь я з нашими братами селянами, та заговорив до них в рідній мові, так ті спершу встидали ся говорити до мене рідною мовою, а стали калічити „кацапщиною“. Бо як говорили — „мова українська-хахляцька,

проста, не пристойть до лица благородного⁴. — Коли розговоривсь я з ними, та розказав дещо про нашу бувальщину, пояснив їм хто ми є, так плакали сердешні над гіркою своєю судьбою.

Дух нашого народу поють отруєю, однак він серцем чує ту заподіяну йому кривду, хоч гаразд й не розуміє. А кривда ся болить тим яркійше, коли зважимо, що заподіяна підступом братньою рукою. Так то за помилки предків платити мусимо даниною духа і крови. Не красше між панами, як між хлопами. Інтелігенцію нашу, яку довелось мені пізнати, можнаб поділити на три відділи. Ото один — то малороси по крови, відпекуючи ся найменшого народнього діла труса ради, а плекаючи до культу релігійного піднесену льюальність. Другий відділ, — то ряди національних нігілістів, потапаючих в химерах утопії. А там третій — малий гурток щирих, трудящих синів обдертої вдовиці, неньки України. Поміж ними видно проблеск рідного життя, яке однак гей та маленька річка гине між піском російщини. Вечерниці, танці, які мож побачити, устроювані ними говорять нам лиш, що у них українство „в моді“. Правда, они люблять свою Україну, та тільки про сьвято. В гуртках своїх радше уживають мови російської, чим рідної; в родинних кружках рідко єсть она в виключнім уживаню. Коли-би Ви закордонні други вимели сьміте перше з власної хати, коли-б дримаюча на дні Вашої байдужности любов до рідного слова ділом ожила, то й серед тих обставин гнєту булоб інакше у Вас, відраднійше, не так сумно.

Нічо відраднійшого не міг я доглянути й на царині церковного прожитку нашого народу. І не дивно. І якже може бути інакше, коли у самих пастирів, батюшок, живучих в багній казющини заникла іскра Божя, а перетворились они в вузкий духом і серцем державні машини, для яких найвисшою нормою ділань, то сьвяте царське: „быть по сему“. Перед тим кумиром клоняють ся усі, та прожитку ради, як ті платні шинкарі, сповняють наложені обовязки. Поведене сього духовенства влучно схарактеризував сам народ: „Віра то у нас Христова — говорить народ — а вот попи у нас антихристові“. „їхнє діло то тільки гроші брати, а поради від них, то як від каменного ідола — прости Господи“. І справді з темноти народа, то они уміють хорошо скубсти вовну на свій хребет. Ось що приключилось в селі Р... люблинської губернії. Один селянин вернувши з поля домів, побачив яйце лежаче під клунею. Ось і біда. Спішить до батюшки, плаче, просить, щоб сей відмовив — бо буде нащастє. Оповів, що приключилось йому. Щож, батюшка рад помочи. Пішов, забрав яйце, а за се, щоб відмовив нещастє, одержав 10 карбованців. Ось примір духовного просвітителя.

Так то до нужди духової нашого народу долучилось замиране душевне. Від него бо давно віднято всю красу, поезию свободного широко-синівського розговору з Богом. На місце сего

впроваджено смертним подихом холодом відтручуючу формалістику й казньовщину. Від народу відобрано правдиву віру. Перед його бо очима скривають правдивого Христа Спаса Многомилостивого, а вмiсто Него, представляють йому другого чужого Христа казньовного. Вмiсто цілющої води віри, дістає народ оцет. Тим чином утверджують наш народ з його високою вдачою релігійною в суевірію, та втручують його в безвіре й засуджують на смерть душевну.

II.

Слiди можливо виносимого пожиття св'ященства схизматичького з польським — годі добачити. Перші видять в польським католицизмі не тільки перемiну віри, но змiну народности, зраду російського духа і культури. Вони то, о душі зрощені на негaтивних основах російського богослов'я, заражені їдию протестантської ненависті зглядом духовної монархії, осліплі блеском російських ідей, не знають границь в своїх народних протестах проти вселенської влади одичако правих наслідників Христових, засiдаючих на престолі св. Петра.. Ві всім, що не належить до державної церкви, а передовсім в св'ященстві католицьким, бачуть вони слуг Антихриста. В своїй заїлій ненависті, в піднесеній до фанатизму нетерпимости, зза плота поліції, під охороною кнута, уїдають на все, що св'яте для католика, а не по нутру їхньої сліпоті. Орудієм в поборюванню католицизму єсть в їх серцях ненависть, на устах брехня освячена такоюж цілю, а єсли се не помагає, так „спасительний“ донос довершить хвиливу побіду.

Чим-же відповiдає св'ященство польське на напади? Подібними средствами, хоч в значній мірі лагіднішими, ненавистію та погордою до всего, що носить на собі знамя російської культури, бож она після їхнього розуміння, се пережиток „відвареної“ татарщини, а сама церковь російська — то мертва византійська гнилизна, гідна хйба посьміховиска та опльованя. Тим чином польське св'ященство, яке без сумніву висше стоїть від схизматичького що до вартости моральної, воює з напастником подібним огнем, яким його печуть. І чи при таких об'явах братньої любові, суть можливі хоч примітивно людські прояви сусідського пожиття, обопільного порозуміння, вирівнання ріжниць та успішної апостольської праці?

Чи раз бував я на богослуженнях в римо-католицьких церквах, — заходив також і до схизматичьких. І щож, відправи — як обряди велять, але в проповідях довелось мені почути не слова Божі, а хйба за допустом Божим розсiване кукілю І так в селі У... волинської губернії, благочинний називає католиків „продавцями Христа, а хтоб важивсь перейти на їх обряд, той тим самим стаєть ся зрадником своєї вітчизни, відступником від св'ятої віри прадідів, та проклятим Ляхом“. В містечку Х...

тоїж губернії, знова польський проповідник грозить карами пекла всім „що посьмілиб молитись тою мовою, якої уживають ті, що в друге розпялиб Христа, колиб нині зявивсь ось в тім місті в людськїм тілі“. — І щож народ на се? Попам схизматичьким не вірять, хоч їх і боїть ся й говорить „попу та ворю, все в пору“.. Про щирість серця схизматичьких батюшок геніяльно висказуєть ся народ в слїдуючій гадці: В давні часи були в церквах деревляні посудини, а попи золоті; а нині посудини золоті, а попи деревляні“ — А еще в іншій пословиці так говорить народ: „От при церквах проживають, а волю діявольську совершають“. Чиж потреба влучнїйших осудів? Що до польських свьячеників, то народ шанує їх для їхньої побожності, однак все їх підозріває, та для їх польскости ненавидить їх з серця. Про успіх праці годї й говорити. Бо ось тут і біда, що польські свьяченики, хоч і розуміють потребу божання українського й російського народу, однак не хочуть, приноровитись до них, бо се не єсть згідне з задушевними їх нїми бажаннями, а навпаки, в очах їх тотожне зі зрадою польського месияїзму. — На доказ сказаного ось подїя: Було се в місточку П... житомирівської губернії, в день Преображення Господнього. Будучи в тім часі в згаданім місточку, зайшов я до римо-католицької церкви. Як раз було еще перед Службою Божою. Народа повна церква, що й годї перейти. Розглядаюсь по народі. Бачу, хрестять ся три рази, бють поклони, чую шепіт молитов: Отче наш... под Твою мілость, а там знова — верую... В першій хвилі мав я вражінє, що єсьм в нашій церкві в Галичині. Гляджу дальше, то ту, то там, молять ся деякі дівчата з книжочок... Підходжу близше й бачу писані вони в нашій мові. І дивно і радісно... Вкінци загули орґани, почалась служба Божа. Дожидаю проповіді. І ось понеслись слова проповідника о Т. очевидно в польській мові. В проповіді йшла річ про значінє знамени св. креста. От і скінчилась проповідь, — скінчилось і Богослуженє. Народ почав виходити з церкви і я з ним. Ту цікаво мені стало розговоритись з народом. Приступив я до гуртка дожидаючих під церквою дівчат і молодців, бо й хтож скорший на язик як не они. Поздоровивсь я з ними по звичаю, та став розпитувати звідкіля они, про хазяйство, урожай і проче... За сей час до нашого гуртка приступили і хлопці та хазяї ріжного віку. Взяли они мене за літника з поблизького села. Гаразд, хай і так буде. Серед допитів звернув я наш розговір на почуту проповідь, та став хвалити їхнього свьяченика. Хвалили і мої знакомі, які що раз відносились з більшим довірем до мене. „Добрі ті наші ксендзуньо, нема що й казати — озвався один із старших селян — но коби, ще так говорили, як ви. А то як вам заговорять, — правда все так чисто, як би з книги читали, такої що правда, то правда ну, але як заговорять, то якось годї всего гаразд розібрати“. — „Та як то не розумілисьє того, про що нині говорили“

— питаю. — „Поняв, відповідає сей сам селянин, так і не до ладу“. — „І про щож говорили нині наші ксендз?“ — Та як би то вам баринь сказати? Ругали нас, що не уміємо як слід крестити ся, та сповідати ся, а пройшло пожалоста, ей Богу не розібрав“. — „І з вас ніхто не тямить більше“, поспитав я про чих. Більша часть мовчала, деякі крутили головами, а инші відповіли — „конечно нічево“. — З душі радо говорив б я був і довше з сердечними нашими людьми, так перешкодою тут став о. парох Т..., який вийшовши з церкви підійшов до нашого гуртка, та почав питати в чім діло?... Народ замовк. Тоді підійшов я до о. Т... представивсь, перепросив за наш розговор під церквою, подав свої папери — паспорт, сю необхідно складову часть чоловіка. (Бож треба знати, що в Росії чоловік складається з трьох частий: паспорту, тіла і душі). О. Т... усьміхнувся і кланяючись осталим з громадки моїм знакомим, попросив мене до себе в хату. Годі мені було від запрошення випроситись. В хаті з першу пішла наша розмова про жите в Галичині. О. Т... був скупий в слова та дуже обережний. З часом розговор наш ставав що раз то сердечніший. З годом звернув я мову про пожитє польських сьвящеників зі схизматицькими. Се оживило о. Т... Став він широко оповідати про нелюдське поведене державних шпіонів, про душе-хватський апетит місцевого батюшки, про темноту народу, про тягар бідної в успіхи над ним праці... Тут переповів я мій розговор з селянами під церквою, та запримітив, що більшість з них, то український народ, який як чув я, мало що розуміє польську мову. Тому успішнійше булоб до него промовляти в його рідній мові. Отця Т... змішала на хвилю моя увага. По хвилині застанови озвався та признав, що поміж його вірними єсть майже дві третини українського народу. Однак згодитись на мою увагу він не в змозі. А се тому, „бо уживанє не польської мови не лежить в інтересі Церкви католицької в Росії — де католицизм і народність польська так тісно суть між собою злучені, що назва Поляк і католик, чи на відворот, то все одно. Таке введене чужої мови єсть противне місійній праці польського духовенства. Уживати хахлацької — чи як ви кажете української, або російської мови в проповідях, або додаткових богослуженнях, — продовжав о. Т... — про що були старання єще з 1906 року зі сторони Апостольского Престола, се слизька дорога. Бо нам польським сьвященикам лежить на серци, щоб народ сей як найдальше відсунути від гнилої схизматицької пропасти, щоб поперетинати усі нитки вяжучі його з нею, й вищипити в його серця віру щиро-католицьку. Се в инший спосіб не дасть ся осягнути, як тільки при помочи нового обряду та мови“.

„Ну, гаразд — озвався я, лиш таким поведенем справи причиняєтесь до винародовлення своїх вірних не польської народности, відпихаєте їх від себе, які таки суть привязані до рідної мови, звичаїв, та голод їх душевний заспокоюєте народною нетерпимостию. А над усе зводите понятє Церкви Христо-

вої, основаної для всіх народів, в вузкий ящик Церкви народної, щось на подобу секти маріявітів, або польських старообрядців в Америці, а остаточно не станете різнитись в своїх зусиллях від ідей російської церкви, ну а сеж булоб за трагічним вислідом вашої місійної праці, хоч і конечно послідовним. От бачите, у нас в Галичині побіч Церкви польської католицької, єсть і Церков католицька руська. Однак в розцвіті католицизму нічим не єсть небезпечний ні обряд руський, в сущности той сам, що і у схизматиків, ані уживане української мови в проповідях і додаткових богослуженнях. — „А, звели ви мову на уніятів, перебив о. Т... Щож они за католики? Таж найлучший доказ стійности їхнього католицизму бачимо в судьбі здавленої унії тут в Росії та в теперішнім нахилі галицьких руссофілів до схизми. Шкода других, єсть осторогою для нас. І тому то домагатись від нас введення не польської мови до католицької Церкви в Росії, єсть жадаєм річи нерозумної, бо на нас справдилаб ся тоді приповідка: прийми комірника до хати, а він тебе вижене з хати. І то робити в тій ціли, щоб після віроятної можливости з'єднати кілька схизматиків, так не сталаб скірка за виправку... А впрочім десь також розговорились ми, от краще розкажіть, як вам подобаєть ся житє в Росії“?...

На тім покінчили ми нашу дразливу розмову, та як добрі приятелі стали говорити про справи „веселійші“.

Ось Вам В.Пов. читачі начерк одного розговору із многих подібних йому, які чи раз вів я з польськими „апостолами“ католицької справи.

Розвязка питання, в чім лежить перепона в зростаню католицької ідеї між нашим народом, по подібних провіреннях ділань й задушевних бажань польських сьвящеників, стала мені ясна. Погорда до обряду східного, ненависть до всего, що не польське, нищить найкрасші заміри та сподіваня богатих успіхів.

Можливо місійонарі польського католицизму забули, що душею всіх сьвятих ділань то такеж намірене, а душею наміревя — любов. Так, любов, бо се животворне чутє, що лучить любленого з люблячим, усе в силі побідити, навіть і смерть. Ненависть знова, се чутє негатиwне, будувати не в силі, а все тільки болючо ударяє й побіди над ураженням серцем ніколи не здобуває. Душа зранена смертоносною стрілою ненависти, ніколи не злучить ся з напастником, не повірить, хоч би й найсьвятішим його замірам, а навпаки, на ненависть такоуж відплачуєсь влякою. Се звичайний обяв з людської природи впливаючих ділань.

Правда, діланє польського сьвящєнства можнаб оправдувати невідрадным його положенєм серед матні кроводержавя, послугуючого ся в поведєнєм зглядом него дволичною безпринципальностию та ренєгатською безхарактерностию. Можнаб пробувати злагоджувати вплив ненависти болєм живучим в серцю кожного Поляка, ради кривд, історичної смерти рідної держави,

заподіяної ворогом... Так всеж таки се все не в силі оправдати польських священиків з пізнаних мною губерній — до ділань радше руйнуючих, чим будуючих царство Боже на землі. Вмісто простягнути руки з охотою несеня щирої помочи для блукаючих в невіжестві, жаждучих корму душ, і з серця повного любови заговорити до них, вони воюють ненавистію, ведені радше жаждою пімсти, чим помочи. Тим чином шукають себе самих а ніколи Христа. В їхньому діланю палить їх горячка будовавля Польщі, а не царства Христового. Словом, далеко далеко в своїй сліпо ї народній відбилися від прообразу Того, що сьвіт любовию побідив й новий заповіт любови в спадщині лишив. А причина тому ясна, більшість бо польських священиків були все в першій мірі тільки Поляками, а не щирими слугами Христової справи. Того нас Українців учить історія спільного пожитя, історія церковної унії на Руси-Україні.

Що Поляки завзялись знищити русько-католицьку Церков, про се сьвідчать численні документи подаві Матковським, Ліковським, Кояловичом, Бантиш-Каменьським. А що такими суть і нині, се бачимо наглядно на кождім кроці. Що до погляду на ширене католицизму-унії, в сути річі одної й тої самої гадки єсть так закордонне польське свящєнство, як і галицьке. Більшість його як гляділа так і тепер глядить на сю Божу справу, як на чисто політичну комбінацію, прямуючу в першій мірі до взмцнення сил історичної Польщі. Тому то галицькі Українці католики все будуть в очах польського свящєнства за мало католицькими: а щоб зміцнити у них дух католицький, треба перемінити їх „пережитий“ руський обряд, усунути руську мову з церков, вигнати жонате свящєнство, ну а їх самих загнати в польську різницю. Цьвіти таких ідей та задумовних бажань можна найти при кінци книжочки о. Бородзіча п. з. „Pod wozem i na wozie“, та в другій книжочці тогож автора п. з. „Na Rusi galicyjskiej schyzma się gotuje“. Згаданий автор, у якого неясність богословського знання єсть основою оклеветання членів велиградських зіздів о модернізм, а подражнений шовінізм каже йому посудити їх о неослявізм, висказав тільки загальне бажанє, та давно начеркнений плян діланя польського свящєнства. Кому звісні сі писання згаданого автора, сей їдкий пашквіль на апостольські зусилля злуки церков, сей певно прихилить ся до висказаних мною гадок. Такий погляд на справу ширєня католицизму в Росії єсть послїдовним впливом розуміння, яке о католицизмі має польське духовєнство. Після його розуміння, польський католицизм то не корм оснований на обявлєних правдах і призначений для всіх народів, — даючий заспокоєнє людському розумови й житє для людських сердець, а тільки — як каже о. М. Болєста — в книжочці п. з. „Potwarz czy nierozrozumienie“ — „то лущина тверда як опока окружаюча звєно народности“. — На таке розумі-

не польського католицизму зовсім влучно відповів о. Пальмієрі в книжочці, п. з. *Mohlianismus et panpolonismus*“.

„Де ся лущина пукла — каже о. Пальмієрі — там вшех-польський овоч аж надто очевидний. Там показуєть ся в цілій своїй наготі правдивий польський католицизм, що в цілій польській історії служить за средство винародовлення народів, яким судилось ввійти в склад давної Польщі“.

III.

Для доповнення спостережінь з часу моєї мандрівки, годі промовчати про руйнуючі ділання иньшої еще марки, спiniaючі екстензивний та інтензивний розріст католицизму серед нашого народу.

Не маю тут на думці кретової роботи схизматичьких батюшок, але хочу вказати на прислуги в користь релігійно-народної апостазії таки наших, доморослих зрадників москальофілів. Про працю наймитів російської іреденти в Галичині чи мало розвідався я із розговорів з російськими батюшками. Згадаю тут лиш про один мій розговор з протоєреєм, полководцем по рандзі о. С... із житемірщини. Будучи в домі згаданого „побідника“ ворожих течій російської церкви, раз розговорились ми і про унії в Галичині. Між иньшим поспитав мене щирий батюшка ось так: „Скажіть, будь ласка, на чім основуєть ся католицизм галицьких Русинів?“ Вжеж, що не на переченях об'явлених правд віри, які лягли догматичною основою російського царо-папізму — відповів я, — не на основі витвореній людськими руками, а на фундаменті положенім самим Христом Спасителем, якого й адова сила по вік не переможе. — Тут мій батюшка розлютивсь. Назвав мене сліпим фанатиком й додав, що Галичина „та споконвіку корінно російська країна“ з хвилию, коли з'єдинить ся з великою Росією, так тоді й сліду не стане з унії. І так як тепер в Холмі на горі з далека видніє каплиця поставлена на пам'ятку знесеня унії, так прийде час, коли і з церкви сьв. Юра у Львові „заясніє знамя побіди руської віри“. „Сказали ви — продовжав з запалом дальше — ось перед хвилию, що церков російська то вкуня без поштитя, в якої стінами трує перед кнутом, а стовпами поліція й салдати.

А щож у вас держить стільки добрих батюшок при унії, як не страх смерти з голоду? Ви темний ідеаліст. Ми знаємо красше вас всіх, чим ви себе самі!“ Тут звернув ся мій розгорячований захитник до бюрка, відчинив. Перекидаючи папері, чогось шукав. Остаточно виняв спору скількість звязаних писем, розв'язав; перекидаючи одно за другим і вказуючи на них, яко на доказ німих сьвідків правди сказаних ним слів, закричав: „Ту всьо знаємо, що у Вас за утиск над бідними, незахищеними батюшками! Знають і ваші владики, що ґрунт слабкий під їх

ногами, та тому і лякають ся рішучо виступати проти стільки добрих батюшок! "Що там було ві всіх тих письмах, годі точно знати. Коли остигла горячка, схаменувсь мій полководець. І хотий живучи вже через кілька днів в могого хазяїна тїшивсь я його довірем й сердечною гостиною, так тепер якась нечиста гадка шибла йому до голови. Видячи се його заклопотане, димркувавсь я в чім річ, й коли запевнив я його, що може бути спокійний, мій батюшка прийшов до себе, та по хвили сказав: „і я хоч малорос із діда прадіда, і хоч люблю Україну, однак не бувбим ніколи католиком-унїятом“. —

Ось маленький начерк із одної розмови. При сїй нагоді довідався я, про що перш не сподївався почути. Не нічо иньшого, як слїд та гороскопи схизматицько-русифікаційних з'усиль, які від десятки лїт веде русофільска „охрана“ між нашим народом в Галичині.

До dokonаних фактів, роботи російської іреденти, не від річи буде дочислити і слїдуючий: Як звїсно, від кількох лїт за спонукою платних аґентів російської ідеї, та за підмогою деяких скрито-схизматицьких наших „католицьких“ сьвящеників, почались паломництва, чи радше вивози нашого збаламученого народа до Почаєва та Київа І 1911 року не обійшлося без него. Про побут тогорічних „богомольців“ в Почаєві вже звїсно. Тут міркую по коротцї розказати про гостину їх в Київі. В навечере Успєня Пресв. Богородиці, після оповіщєнь російських часописий, прибуло до Київа 175 паломників з Прикарпатської Руси. На ділі було їх 73 Перебуваючи як раз тоді в Київі з Впов. П. К., якого стрїнув я в моїй мандрівцї, ми радї були побачитись з юридивими „краянами“ і поспїшили до Печерської Лаври. По дорозі довідались ми, що наші паломники суть на Аскольдовій могилі Зайшли і ми туди. Тут побачили ми гурток людий проводжуваних монахами. Були се як раз галицькі „богомольці“. Розглядаючись по написях на гробівцях, ступали ми за ними. Ось і задержались они на одній із могил, та стали сьпівати панахиду. Напись вказувала на могилу того, що прегарно зачав, а так нещасною долею апостата запропастив свій вік — Ів. Наумовича. Підчас панахиди російські батюшки крутили головами на „іспорчений“ обряд, но й радї мусїли бути і тим, висказуючи своє вдоволенє словами „окончательно хорошо“. — По скінченїї панахиді озвався один із гурту „богомольців“, — та калїченою російщиною став просити помершого о „потїху, витревалїсть на тїї дорозї, на котру покійний ведений Божим духом сам попав“. — По мові слїдувала знова промова російського батюшки. В бесїді своїй звеличав він помершого назвою „сьвітильника та подвижника правди“. — Заохочував присутних до прямованя по вказанїї помершим дорозї, й висказуючи надїї, що через рік прийдуть поклонитись сьвятим місцям не десятки, як тепер, а тисячі „прозрівших“ братів. Галичан — закінчив.

По сїм покинули ми наших прочан, та попрямували в сторону Лаври. За десять хвиль стали ми перед воротами золотверхих сьвятинь. Пройшовши через ворота, над якими побудована церков сьв. Тройці, ввійшли ми на велику площу. Тут опинились ми серед непроглядної юрби народу, що зійшов ся з найдальших сторін України, ведений жаждою душевного корму. Ходячи від гуртка до гуртка зібраних наших братів, розговорюючи з ними, вже під вечір стрінулись ми в друге з галицькими прочанами. Прилучились ми до селян, що були із скалатщини, брідщини, збаражчини, рогатиньщини Раді розвідати, чи вдоволені з богомілья, випитували ми їх, як подобавсь їм Київ, церкви і пр.

З розмови їх видно було вдоволене, „бо і дорога мало що коштувала, а чоловік дурничкою побачив сьвіт“. „Но добре, що з нами суть наші єґомость — озвавсь до мене мій сусід із брідщини — а то можна би тут і пропасти“. Ну, та деж би вас ту самих пустили — озвавсь я.

По нитці до клубка — так довідавсь я, що не оден єґомость, але було їх аж чотири, розумієть ся, були поперебирані в сьвітські одія. Відтак розпрацались ми з нашими селянами, та поспішили до контори, довідатись про паломників з Галичини.

Ту сказали нам, що замешкали они в четвертім „корпусі“. — Пішли ми туди. Переходячи коло приюту вказаного нам, стрінувсь я із одним з паломників, знаним мені лично. Був се П. М., із бережаньщини, недонкінчений гімназист, теперішній платний агент російської кириії. Підійшов він до мене, та витаючись „облобизав“ мене. Й не прочував я, що се був поцілуй Юди. Не вспів я його еще розпитати, коли приїхав, як подобаєть ся йому Київ, як сей перепросив мене, що мусить відійти на хвильку, та просячи, щоб я заждав на него, — пішов в свою дорогу. Й став я терпеливо його дожидати. Но по кільканийцятьох хвилях вмiсто мого знакомого, вийшло трох „палочників“. — Станули недалеко мене, та вимахуючи палицями почали в мою сторону слати слова, як: шпіцель, висланник Шептицького, кости поломимо і т. п. Відтак в товаристві трох монахів та кількох наших учеників гімназизальних зблизились до мене, та серед слів, яких встид тут повторяти, зажадали, щоб я сейчас опустил мури Лаври, а то винесуть мене. Видячи „привітний“ настрій палочників й немаючи охоти довести до безцільної бучі, — по їдкій розмові й висказаню зрадникам слів правди, розпрацівсь я з громадами та пустивсь домів. Не вспів я з моїм товаришом П. К. вийти за мури Лаври, аж тут ведені галицьким гімназизаєстом, знаним мені вихованком ставропігійської бурси, два поліцаї приступили до нас, й заявили нам, що остаємо під арештом, яко підозрілі сильщики (шпіцлі). На запитанє, на якій основі можуть они се робити, відповів поліціант звиняючись, що так доложили йому зробити єты люды сь Галицькѣ. — Ну й гаразд. Думали підлі запроданці, що при помочи огидного доносу дадуть новий доказ платної преданости, та при діланю

свѣдомой брехні удасть ся їм впакувати безвинні жертви в зуби кнута. З під опіки поліція нашою чистою справою ми увільнили ся. Були прикрі короводи, однак і тут переконались самі істинні охоранники про підлоту донощиків, бо й сам пристав поліції сказав: „як могли се зробити ті галицькі підлі штуки“. —

Тепер питаю Вас. отці „католики“, учасники послѣднього вивозу, чи нахабна жажда наживи здавила у Вас зовсім голое совѣсти й почутя того, чим Ви маєте бути? Чи ж скрито дволичним Вашим діланем, риючи під Христовою винницею, вмѣсто солию землі, не стали Ви помелом підлим? Колиж не брак у Вас відваги до підлої зради церкви й народу перед лицем Всевидучого, так чому вьжетесть й не стає Вас в Ваших заячих серцях на стільки чести, щоб посьміли Ви отверто показатись, що з Вас за птиці? Думаєте отже, що тайні Ваші зносини з житомирською схизматичською консисторією остануть повіки в тайні? Настане слухний час, коли маска облуди спаде з Ваших безхарактерностию характерних ділань. А тепер, може уражені словами правди, Ви й Вам подібні станете протестувати проти „очернень“ Вас, та зажадаєте канонічного процесу, як зробив се свого часу теперішній апостата Гудима? Відважтесь хоч раз в житю Вашім скинути шкіру хамелеона й покажіть ся людьми о щирій душі! Й хочай би Ви, та Вам подібні, стали оправдуватись повними фарисейської преданности словами, й обливали бруд Ваш лайками, однак діла Ваші брехню завдадуть Вашій мові! Чи ж в построєню чотирох схизматичьких „місійних“ осель в Ждини, Теліжи, у Залучу і Грабі, єсьте Ви вільні хоч від морального співділання? Сего сказати Ви не посьмієте! Бож проти Вас кричуть вивози „богомольців“, висилки власних дітий та збаламучених селян в схизматичькі кузні яничарів. А і послѣдний факт викинення СС. Василіянок із хати, чи се не плід Ваших подвигів релігійно-народної апостазії?

Ви розгніваєтесь за слова правди, бо она для Вас страшна, страшнійша від голови Медузи. Так на охолонене Вашого гніву, пригадаю Вам в альбом слова апостола народів:

„Невозможно бо просвѣщенних единою і вкусивших дара небеснаго, і причастников бивших Духа святого, і добраго вкусивших, Божія глагола і сили грядущаго віка, і отпадших, пакы обновляти во покаєніє, второе распинающих Сина Божія себѣ і обмѣчающих“. Євр. гл. VI в 4.

Волею бо согрішающим нам по пріятії разума істини, ктому о грісѣх не обрѣтаєт ся жертва“. Єв. гл. X. 6. 26.

Допись з Америки.

До статі Впр. о. Герасимовича — „Проект церковної контролі над нашою еміграцією до Америки“ — подаю кілька заміток, тим паче, що єсьм парохом бодай якоїсь часті б. парохіян тогож отця. Як з одної сторони показує о. Г. в своїй статі доволі знакомости з тутешніми відносинами в Америці, так з другої сторони дивує мене, як міг він аж на такий папшпортовий проєкт впасти — в краю майже необмеженої свободи. До тепер рідко котрий з емігрантів привозить з собою мблитвослов, а ту кажуть єму з „папшпортами“ мельдуватись по урядах парохіальних, якби мало наш мужик мав сеї благодати „мельдованя“ в старім краю.

Жиючи ту вже майже пять літ, набрав я досить досьвіду з нашими людьми, і знаю, що они, особливо парохіяне з Поділя, дивують ся, як то може бути, що кілька разів они до Церкви приходять, так все сьвятять паску. Я ту маю одну третю парохіян з Поділя — і хоч Церков мають під боком і хоч ніхто від них не вимагає нічого, бо вступне до церкви я зніс на самім початку, коли ту прийшов (падолист 1908 р.), так сї люди на стид та ганьбу цілими днями, а радше неділями — пють і пють, в карти грають, бють ся та вигукують. А коли трафить ся, що оден або другий колись прийде до сповіди — перед шлюбом — або принесе дитину до хресту — так тільки єго і виділось той раз — і знов аж біда притисне, то покажесь чи то в церкві чи у сьвященика. А щоби оправдати якось своє недбалство — то чи ту, чи в краю, оповідають несотворені річи, о яких нікому і не снилось. Пан Біг високо а Америка далеко — і може вірять і сьвято, що в Америці „попи здирають“ — „за сповідь кажуть платити“ — „до церкви тебе не впускають“ і пр. пр. так лиш щоби кілька з сих побрехеньок вешігнути, якими нас американьських душпастирів обдаровують.

Тільки вже писалось чи то в „Ниви“ чи в „Руслані“ про американьскі відносини, що то всьо ще раз переповідати гадаю злишнім. Скажу лиш коротко, що кожда парохія має з гори означені суми за певні послуги духовні — чи то похорони, чи шлюби чи що інше. А так як в краю суть установи, так і тут, яких ані сьвященикови, ані одиницям не вільно зміняти. І ті „такси“ не суть знов такі страшно високі. Високими они здають ся, наколи перечислити ся на корони. А леколи зважить ся, що ту доляр має вартість таку, скільки у нас ґульден — то не гадаю, щоби протокол — голшене оповідий — Служба Божа — сьпіваний шлюб — вивід — коштував в краю менче, як 10 ґульденів. А так і з прочими „таксами“.

І звичайно не ті кричать, котрі свої церковні обовязки виконують, але сі, котрі літами в церкві не бувають. Що до сповіди — то засадою єсть, що перед Великодними сьвятами сповідають ся парохіяне, а по сьвятах ті, котрі парохіянами не суть. А сего люди як раз не хотять розуміти, що замало єсть тут „на губи“ причисляти ся до парохіян, коли обовязків парохіяльних не сповняєсь. А сі обовязки суть слідуєчі: 1) Бути обрядю греко-католицкого. 2) Жити чесно. 3) Раз до року найменше до сьв. Тайни приступати. 4) До церкви учащати. 5) Свою колекту місячно платити. — Місячна колекта ріжна в кожній парохії — між 50 п. а 1 дол. І то не єсть примусове. Дасть — добре, не дасть-ще і виклене колектора — ще ліпше. Але бо ті люди, котрі ніякої колекти парохіяльної не платять, ані ніяких видатків — чи то на школу, чи на дзвони — чи на що інше не поносять — ті самі люди хотіли би мати рівні права до всего — чи то до заряджуваня маєтком парохіяльним — чи то до обслуги духовної — а коли їм відповість ся, що если хотять мати ті права — приміром до сповіди перед Великодними сьвятами — щоби урегулювали свої обовязки парохіяльні — тогді в крик, що „щип каже собі платити за сповідь“ і не сповідають ся — вертають до краю і там дальше чернять. А ані словечком не спімнуть, що сьвященик їм і тим всім, котрі не суть парохіянами, визначив час по Великодних сьвятах — і навіть запрошує чужих сьвящеників, щоби лиш висповідались. І так повстають легенди — добрі люди в краю дивують ся, як так може бути, як єпископ не вгляне в сі справи, які то сьвященики в тій Америці мусять бути здеправовані, які користюлюбиві, а при тім лїниви! А що не лиш люди добрі, але і вище поставлені так думали — то най послужить висказ нашого Впреосьв. Митрополита, коли вертав з Америки до краю. „Я гадав, що Ви ніч не робите, лиш долари збиваєте, а тепер переконуюсь, що еслиби сьвященство в краю половину лиш того робило, що Ви тут в Америці — то певно малибисьмо значно красші успіхи нашої праці“. Щоби не бути голословним, скажу про себе.

Субота вечером 23-го грудня від семої слуханє сповіди сестер Брацтва Непорочного Зачатя і прочих. Неділа 24-го сповідь і перша Служба Божа і проповідь о год. 7-ій рано в костелі в North Tonawonda 14 м. від Buffalo, для тамошних Русинів. О год. 9-ій рано Всеночне, Утрєня, Служба Божа, розумієсь з проповідєю — в Buffalo. О год. 1¹³ п. п. виїзд до Toronto Ont. (Канада) — 117 миль англ. Тамже о год. 7-ій вечером Вечірня, проповідь — год. 9. дальше — в читальни. Понеділок 25-го лат. Різдво — сповідь, Служба Божа о год. 9-ій рано.

І то не єсть щось надзвичайного. Майже кожний з нас має по дві Служби Божі що неділі з проповідями — не згадуючи про читальні, школи, віча, проби сьпіву, театральні вистави, котрі трудно, щоби без нас відбулись. А де ще шпиталі — а

відвиджуване хорих по домах, а „плейзи“ (околиці приналежні до якоїсь церкви), котрі суть віддалені від 10 до 25—30 миль від центрум. А мимоцілої нашої праці — люди все ще думають в краю, що ми нич не робимо, лиш сидимо в хаті, а доляри нам от сиплять ся самі через комин. — Розписав ся я умисно так широко, щоби дати який такий погляд, що майже єсть в практиці не до здійснення — систем „пашпортів“. Раз зі взгляду, що люди самі сего не зроблять ані схотять робити, а по друге, що наші Русини зі взгляду на брак організації нашої еміґрації — еміґрують куди попаде — де їх агент заведе — і відтак живуть і не журять ся о нич більше, лиш аби кілька долярів до краю заслати татови або жінці за ґрунт і мати решту на бочку пива. Я сам відкрив яких шість-сім місцевостей — тут в околици Buffalo — де жили по кілька літ Русини, про яких ані ніхто не знав, ані они самі не дбали, щоби дати про себе знати. Щоби лиш кілька вичислити: Rochester, N. Y. — переважно з Рогатинського, яких 60 родин. Тепер вже з'організовані, мають вже і церков. Niagara Falls, N. Y., яких 20 родин, заходилось коло будови каплиці. Lockport, N. Y. — дві три родини — за то яких шістьдесять робітників працюють при сплавному каналі між озером Erie і Ontario. Titusville, Pa. — около десяти родин з Комарнянщини. Dunkirk, N. Y. около дванайцять родин — так само з Комарнянщини і т. д.

Там де єсть яких десять родин, мож числити в трое більше самотних, котрі при тих родинах мешкають — суть, як ту кажуть, на борті — себто на утриманю. Про ті „борти“ мігбим писати без кінця, як они деморалізують наш нарід, але воно колись іншим разом. — На сам кінець ще одно. Дивують ся в краю, що ту в Америці ширить ся православє, — що ту люди стають рівнодушними що до віри, если не впрост тратять віру — а за се все — винують нас, американських душпастирів. Ми дістаємо се, що Ви, Отці духовні — в краю виховали — і сего, що Ви за двацять-трийцять літ не зробили, не жадайте, аби при тутешних відносинах, ми за два три роки направили. Хоч оно може бути прикрим читати — так я отверто скажу, що від більше як пятьдесять літ — руске сьвященство в Галичині мало в своїх руках простий наш нарід, а за сей час не научило єго не то читати або писати, але впрост не научило сей нарід бути ані чоловіком, ані Русином, ані католиком. І ми се в Америці бачимо на кождім кроці і відчуваємо на нашій шкірі. І понеже не люблю голословно щось комусь закидати, дам на се докази. Нема народу на сьвітї, — котрий би мав так мало етичних понять, як Русини. І то найпримітивніших, як пошани чужої власности, чести, дотримання обітницї, часу, точности, чистоти. Наш Русин зовсім не робить собі шкурулів украсти вугля з ваґонів желізничих, набрати дерева з чужого ліса, знищити чуже поле, набрати бульби або яблук з чужого огорода. Наш Русин зовсім не числить ся з тим, що

оно не є по людски другого обмовити, очернити, єму роботу відібрати. Наш Русин рідко коли, щоби дотримав слова, на час щось позиченого віддав, або на час прийшов до церкви, або на представлене, або на віче. Єсть доказаним, що коли числить ся з культурою народів, то числить ся, кілько мила сей нарід уживає на поєдинчого мешканця. Англієць уживає 9 фунтів, Німець 8, Француз 7, — а Австрієць **0.9** — навіть не цілий фунт. А кілько єсть наших хат, де про мило і не чуєш? І тому не дивниця, що хати наших Русинів певно гірше виглядають, як стайні американців, а фетор — задуха в них впрост убійча. В парі з тим іде чистота тіла. І при тім всім чи відмовите стійности мому твердженю, що нам ще далеко до цивілізації і що не научилисьмо наш нарід бути людьми? —

А друге — то звисне і в краю. Наш Русин буде всім, лиш не Русином. Буде звати себе і Поляком і Галіціяном — і австріяком і Русским і Слов'янином — лиш не Русином. В Канаді виробилась осібна нація „Галіціянів“ — і єсть їх лиш 150 000 — сто п'ядесять тисяч! І аж треба було Англіїців католиків, котрі відкрили, що то жадні „Galicians“ лиш „Ruthenians“. Я від коли прийшов до Америки — вже іде п'ятий рік — ані разу не дістав іншої відповіді на мое питанє: з відка Ви? — як — „я з Галіції“. Коби бодай сказав з Галичини! А кілько разів — коли я заговорив до Русина по руски — а він не підозріваючи в миві руского сьвященника, відповідав мені по польски.

А що до віри і обряду! Чи єсть нарід на сьвітї, котрий би так мало дорожив своєю вірою і обрядом, як Русини? Русинів всюди повно — лиш не там, де они повинні бути. Кілько то Русинів в польских костелах, кілько в православних церквах (96 процент вірних схизматичких церков в Америці, се наші Галичане!), кілько сект в Канаді — презвитеряньских — баптистів — а навіть методистів! І все з нашого Русина буде, лиш не католик руского обряду! І чи то все не стверджає мое твердженє, що за п'ядесять років не научено нашого Русина бути ні чоловіком, ні Русином, ні християнином-католиком? А тепер домагатись, щоби ми того Русина за кілька літ переробили — і зробили примірним католиком, Русином і чоловіком? Наколи ми єго дістаємо таким, що навіть перекреститись не знає, а лиш вимахує руками або обтріпує порох з сурдута! Що іншого з молодим полонїнем. О скілько сей Русин ще пішле свою дитину до рускої школи — то мож бути певним, що та дитина своєю відомостию катехізму і практичним християнством — певно перевиєднає знанє не одного кравого інтелїгента. Єсли отці духовні хочете мати контролю над емігрантами, а єю контролю розумію, щоби душі Ваших бувших парохіян — не погубились, а лиш спаслись, то на се не треба пашпортів, лиш праці, праці і ще раз праці. Виробіть з Ваших парохіян людей, виробіть з них Русинів, виробіть християн католиків. Одним словом виробіть характери. Бо

нич нас Русинів так не з'їздає, нич так не нищить, як в краю, так і поза его межами, як брак характерів. Не гнівайтесь, що може дещо за остро я написав. Не хотів я і не хочу нікого ображати — одно лиш маю на ціли пишучи сі стрічки, а се спасене душ і добро мого дорогого-рідного народа!

о. Лев Сембратович.

Церковна літопись.

Смерть нунція. Дня 20. с. м. умер у Відни папський нунцій Александер Бавона. Уроджений в р. 1856 в Рокка ді Камбіо, висвячений р. 1879, здобув в Римі докторат богослов'я і права і був професором канонічного права в римській семінарії. Відтак посвятив ся службі дипломатичній і був вперед при нунціятурі в Мадригі, відтак в Брукселі і опісля нунцієм в Бразилії. З Бразилії перенесено его до Відня д. 2. червня 1911 р.

Православна пропаганда. Часописи донесли в останніх днях про перехід на православ'я цілого села Долге, прилученого до парохії Радоцин, якої парохом є русофіл (старокурник). Рівнож з самого Радоцина мало вплинути до староства в Горлицях кілька чи кільканайцять подань, в яких зголошено перехід на схизму. — Апостата Сандовича, що мимо заборони староства відправляв свої „молебні“, покарано тритижневим арештом. — Якийсь „Лемко“ в „Прикарпатській Русі“ (ч. 668) пише, що Лемки суть „православними від часів прийняття християнства і такими себе уважають“. Лемки суть того переконання, що „унію нам насильно накиннули, не питаючи народа, в виду чого ми (Лемки) остаємо ся і дальше православними, як наші діди і прадіди. Так думають і учать своїх дігій, з роду в рід, майже всі Лемки“. „Чому Лемки не заявляли свого православ'я офіційно?“ — питаєсь дописуватель новокуреного русофільського органу і дає таку знаменну відповідь: „Тому, що всі приходи на Лемківщині занимали сьвященники „руських убождених“, хоч католики, але яко добрі політики, вони „обходили“ питанє православ'я, не доторкались сеї дразливої струни своїх прихожан і за те Лемки прощали їм уніятство“. — „Руслан“ (ч. 11 с. р.) доносить, що в ново-сандецкій бурсі достарчає бурсакам їх начальство майже всіх політичних русофільських часописий тукраєвих, а навіть

американських, звісних пропагаторів схизми. — Зновже в ч. 10 (с. р.) в дописи з сянїччини читаємо, що в селі Загірю, в парохії русофіла о. Івана Калужняцкого, селяни висказують ся з легковаженем про примат Папи та сильно зазначають свою єдність з православем. Парох їх — о Іван Калужняцький — всо се толерує і чомусь тему православя в своїх науках завзято обминає. — Русофільський посол о. Сеник дістав від Преосвященного Митрополичого Ординаріату у Львові приказ зложити соймовий мандат з тої причини, що єго діяльність являє ся шкідливою для Церкви і народа. Така сама судьба чекає також о. Колпачкевича Рівнож приказав Преосв. Митр. Ординаріат всім сьвященникам (п'ятьом), що суть виділовими політичного русофільського товариства „Русская Рада“, зложити свої уряди в сїм товаристві. Сподіємось, що се лише початок. На черзі тепер між іншими „Народный Домъ“, редакційний комітет „Галичина“ та єще одна інституція, з якої іде найбільше згіршеня в католицький рускоукраїнський народ. — Російська православна місія бере ся енергічно за роботу не лише в Галичині, але також в Холмщині. Надійчесь, що вилучене Холмщини буде найдалше до липня узаконене, пригтовляє вона що найліпших православних місіонарів до „навертання“ на православє бувших уніятів в Холмщині, що по виданю толеранційного закона перейшли на католицизм.

Русофільство на новій дорозі. „Руслан“ (ч. 17 с. р.) містить таку характеристичну новинку: „Не знаю, чому доси ні одна з часописий не занотувала вельми характеристичного факту участи майже всеї русофільської шкільної молодіжи в йорданських торжествах православної церкви при Францішканській улиці. А преці же і хор православного торжества складав ся з русофілат, між якими найшли ся певно вихованці русофільських бурс, які очевидно за честь вважали собі участь в торжествах „Русскої“ церкви. Із старших русофілів ми бачили також майже всіх в православній церкві, — деякі ступали в поході біля представника російського консуляту, щоби в той спосіб заманіфестувати свою єдність з російським правительством. Парадував також.. Д-р Дудикевич в окруженю селян, парубків і дівчат, із Знесіня!“ — Коли узгляднимо факт, що поза вихованками бурси „Народного Дому“, бурси селянської і Ставропігійської, русофільської молодіжи шкільної майже зовсім у Львові нема, то будемо мати понятє, під яким впливом позістають питомці висше згаланих бурс. А треба знати, що верховними настоятелями тих бурс суть переважно наші русофільські сьвященники Передовєїм бурса „Народного Дому“, звісна з того, що її вихованки суть переняті православним духом (колишній домашній учитель сеї бурси, Бендасюк, друкував, по донесеням урядової часописи „Gazet-i lwowsk-oї“, в Ставропігійській друкарни, заяви переходу на православє), позістає під безпосереднім доглядом двох русофільських сьвящеників, головно предсідателя

„Народного Дому“ о. Івана Костецкого (того самого, що на французский спосіб викинув на улицу СС. Василянки).

Два письма. Під таким заголовком містить „Русское Слово“ (ч. 2, з р. 1912) статтю, в котрій читаємо, що редакція сеї часописи одержала недавно два письма такого змісту: Перше письмо: „Читав бим „Русское Слово“, але оно служить ворогам Руси. Запродалось оно намісникови Божинському і графу Шептицькому і так пише, як они ему диктують. „Русское Слово“ розпинає ся за католицизмом, за унією, „Русское Тлово“ признає папу римского головою Церкви, а то сором, то зрада русскої ідеї! Но я не дивуюсь „Русскому Слову“, оно мусить так писати, бо инакше стратить ласку у Митрополита Шептицького і намісника Божиньского. Отже як довго Ви будете грати в езуїтско католицку дудку, так довго я „Русского Слова“ не буду читати. Поправте ся і наверніть ся з блудної дороги, а я собі тоді заперенумерую Вашу газету“. — Друге письмо: „З новим роком 1912 — перестаю пренумерувати Вашу газету, а то для того, що не можу погодитись з его антикатолицькими тенденціями, з его агітаційними статтями за православем, з его схизматичким духом! Як довго „Русское Слово“ не стане правдиво католицькою газетою, так довго я его не можу читати і не можу допустити до того, аби мої селяни его читали“.

Редакція „Русского Слова“ запевняє, що оба ті письма (о т же і перше!) писали духовні особи, наші сьвященники, що оба письма суғ автентичні і що редакція може їх на жадане кождому цїкавому показати!

Міжобрядові непорозуміння в східній Галичині. На відозву поміщену в 2. ч. „Ниви“ з сего року в справі ломання конкордії зі сторони латинського клиру і власний політичних та перетягання наших людей на обряд лат., служу слїдуючими фактами: Будучи торік провіз. катихитом шкіл народних в Ліску, мав я в клясі в школі двоє руских дітий зарібників, котрі за намовою польского катихита, а навіть декого зі сьвіцьких урядників польских, дали ся (зглядно їх родичі ради хлїба) перетягнути на обряд латинський. Мої реагованя на се нічо не помогли, як се звичайно буває.

Ось відпис рішення тамошного староства в дотичних справах переходу: „Рішенем ц. к. Староства в Ліску з дня 15/12 1910 ч. 41025/10 з покликом на постанову арг. I. і VI. уставу інтерконфесийної в Австрії з дня 25/5 1868 ч. 49, перейшла з обр. гр. на лат. Геновефа Рахвал родж. 13/4 1903 в Тісній ад Балигород донька Йосифа обр. лат. і Анни з Гирчів обр. руск. зарібників в Ліску, на підставі (мнимої і фалшивої?) умови передшлюбної межі родичами сеї дівчини заключеної, що всі діти їх підуть за релігією батька“. — Тут ясна річ, що умова важно заключена допускаєма лиш межі католицькою стороною а акатолицькою,

але у нас всьо можна і право натягнути. Се староство зволило нібито прийняти до відомости!? Іроїя чиста. —

Другий факт:

Рішенем Староства в Ліску з дня 27/1 1911 ч. 2652 з мильним покликком на постанову арт. VI. устави інтерконфесийної з дня 25/5 1868 ч. 49 перейшов з обряду руск на лат. Антін Салуж родж. дня 17/1 1904 в Ліску син сторожа шкільного Станіслава обр. руск. і Катерини обряд. лат. яко неїтний; а тим часом він скінчив 7 літ, отжеж в тім часі устава сьвіцка навіть не позволяє переходити з одного обр. чи віроісповідання на друге і се зволило прийняти Староство до ласкавої відомости; як сей цілий процес переходу і приготования до него відбував ся, вже не буду, яко сьвідок, описувати, бо се по більшій часті зна на річ. Прошу се для ілюстрації помістити в „Ниві“ на памятку „Gazecie kościelnej“. — *о. Петро Андрейчик*, бувший катихит в Ліску, а тепер парох.

Католицизм в Росії. В виду так голосного крику по різних російських церковних часописах про католицьку пропаганду в Росії, цікавою являєть ся стаття в однім з послідних чисел петербургських „Церковныхъ Вѣдомостей“, де говорить ся між иншим таке: „Католичене Західної Руси посуває ся дуже поволи. Правда, на разі удало ся католицьким сьвященикам при помочи формального терору зібрати обильні плоди. Але відтак побідний похід католицизму задержав ся, а останними часами поводжене пропаганди зовсім зредуковало ся до вислідів розмірно марних. Від р. 1905 удало ся еп. Роппови, що працював в Західній Руси на славу Риму і Польщі, притягнути до католицизму яких 300.000 православних (вчисляючи в те і Холмщину). Се число однак є дрібницею в відношенню до маси православного населення на Західній Руси (18 міліонів), особливо, коли узгляднимо, що здобувши 300.000 нових adeptів, католицизм в тім самім часі не менше (коли не більше) стратив своїх давних adeptів, тих саме, що перейшли на маріявітизм і зірвали всякі звязи з папством і Римом. В той спосіб католицизм і его побідний похід остаточно коли не поніс страт, то в кождім разі не зміг ся. Та мало сего. Поводжене католицької пропаганди, зредуковане в теперішній хвили до марних розмірів, може похвалити ся нині лише поодинокими переходами, що не становить надзвичайного приросту католицького стада. Тимчасом маріявітизм росте і ширить ся далеко скорше. Тепер переніс ся він до західних губерній, де всюди повстають маріявітські громади.“

Зрієт католицької преси в Німеччині. Як сильно зросла католицька преса в Німеччині за послідні літа, показує отся статистика: В р. 1890 було там католицьких 1) дневників 94, часописий, що появлялись 2) 4 рази тижнево — 0, 3) три рази тижнево 48, 4) два рази тижнево 55, 5) раз на тиждень 75, отже разом 272; в р. 1900: 1) 171, 2) 7, 3) 94, 4) 59, 5) 88 — разом 419; в р. 1909: 1) 278, 2) 14, 3) 134, 4) 83, 5) 64 — разом 573.

Статистика католицьких часописий німецької Австрії в р. 1909 представляє так: дневників 13, часописий, що виходили три рази тижнево 2, два рази тижнево 16, раз тижнево 37, двотижневників 8, місячників 1 — разом 77. З сего припадає 15 на Долішню Австрію, 12 на Горішню Австрію, 4 на Сольногород, 4 на Стирію, 14 на Тироль і Форальберг. 16 на Чехи, 5 на Моравію, 5 на Каринтію, по 1 на Шлеск, Країну і Буковину. Отже на 9 мільонів католицьких австрійських Німців припадає 77 часописий, з того 13 дневників, а на 22 мільйони католиків Німеччини 573 часописий, з того 278 дневників!

Моральність французької молодіжи. Від р. 1882 існують у Франції школи безвіроісповідні. Цікаво приглянутись, як стоїть моральність між молодіжню, що вийшла з тих шкіл. Отже коли попередніми літами (в р. 1881) було між молодіжню (до 21 р. життя) проступків найбільше 16.000, то в р. 1890 (коли вийшли в світ перші ученики безвіроісповідної школи) число проступків зросло до 35.836. А треба тямити, що загальне число шкільної молодіжи зовсім за той час не збільшило ся. В р. 1894 число проступків зросло вже до числа 39.218. В рр. 1898 і 1900 вийшли розпорядження міністерські до поліційних і судових органів, аби на проступки шкільної молодіжи дивитись крізь пальці. Се є причиною, що в останніх літах статистика виказує найбільше 38.000 проступків серед учеників. — Так само сумно представляє ся статистика самоубійств серед французької шкільної молодіжи. Коли число самоубійств в р. 1836 виносило лише 147, в 1871—1875 рр. 193, то вже в р. 1896 скочило воно на 607, а в р. 1900 навіть на 901. А завсїгди не забуваймо, що загальне число дітей за той час полишилось майже те саме.

Розвій християнства в Хінах. Поступ католицької релігії в хінським цїсарстві представляє ся після останніх статистичних обчислень так: В р. 1903 загальне число християн виносило 783.000, в р. 1904 — 803.000, в р. 1905 — 880.000, в р. 1906 — 950.000, в р. 1907 — 1,014.205, в р. 1908 — 1,141.711, в р. 1909 — 1,210.054, в р. 1910 — 1,292.287. — Гарно також розвиває ся місія в Монголії. — Теперішній диктатор Хін, Юан-ші-кай, відносить ся до католицьких місій дуже прихильно.

ВСЯЧИНА.

В справі заєви о. ректора Д-ра Ніярадія.

З великою приємністю перечитав я в І. ч. „Ниви“ заяву о. ректора Д-р. Ніярадія з Загребу в справі Інституту СС. Василянук у Львові. Гадки сї давно снували ся менї по голові, но з таким проєктом не мав я сьмілости виступити, лишаючи се поважнішим людям. О. Ніярادی повинен бути висловом всіх щирих синів нашого народа і їх католицьких почувань а передовсім нашого сьвященства.

На кривду заподіяну СС Василянкам повинні ми відповісти не лише словом співчуття, але ділом заявити наше признание. СС. Василянки своєю працею в народї, своїми інститутами і школами, передовсім учительськими семінарами і гімназією заслужили собі на вдячність. — Коли тепер „Совіт Нар. Дому“ з ненависти до католицького духа і до народної ідеї, які они вщиплювали у свої вихованки, викинув їх на улицю, так що тепер тиняють ся по різних найнятих кімнатах без монастиря і без каплиці, а з ними і наші дівчата, то ми, щоб показати, що нам залежить на народнім і в католицькій душі вихованню наших дітей, щоб дати СС. Василянкам певного рода „votum“ довіря за їх повну пожертвованя працю, повинні виставити такий Інститут, щоб був гідний нашого національного достоїнства і наших релігійних почувань.

Се повинні ми зробити зі згляду на теперішнє положенє; се мусимо зробити, если хочемо мати добру опінію перед католицьким сьвітом. Се буде і належним протестом проти сего некультурного вчинку наших русофілів.

При тім заявляю, що також на ту ціль обіцюю ся в короткім часї зложити 100 кор. — *сьвящ. Володимир Лиско*, сотрудник в Олеську.

Причинок до православної пропаганди.

Супроти зростаючої пропаганди православя серед нашої суспільности, становище наше мусить бути яркіше сформуловане, мусить кріпшати в основах і зі здвоєною енергією звертати ся в сторону сих православних „мрак тьмавих“, що нависли над нашим народом і тягнуть до нас грізним валом від півночі.

Пора нам стати на становище! І се уже не просте понятє обовязку, се, що так скажу, інстинкт самооборонний взиває нас згуртувати ся до оборони проти православя.

Аж жаль бере, що тліючу іскру православя не придопталисьмо в час сильною стопою, чекалисьмо, аж спалахне грізним

полум'ям... що не витворилисьмо відпорности на сю струю серед нашого народу, що не моглисьмо збудувати кріпкої стіни, о котру розбила би ся всяка проба російського уряду, перед котрою розвіяли би ся всі політичні обрахунки швидко.

Позбавлені опіки ряду, котрому зручно замкнено очі на відносини краю; поневолені „католицьким“ сусідом, котрий кидав інтерес католицизму на поталу національних евентуальностей, мусимо опертись лише на свої сили, аби ставити чоло убійчим струям; мусимо витворювати духа готовости навіть на переслідування за католицьку Церков, коли непевні часи дають нам передсмак історичної судьби наших закордонних братів. Положення наше вимагає здвоєння чуйности та холодного призначення над жерелом зла та середниками зарадчими.

Безперечно, що поважним аргументом православної пропаганди в нашій народі є між іншими „звінкий“ аргумент сусідньої валюти. бо не треба на се аж доказів, що ширення православ'я між нашим народом, то дорога забавка російського ряду. І як раз сей аргумент являєсь дуже небезпечним для бідних, темних, польскою „культурою“ винищених мас нашого народу.

Сей аргумент може стати ся найнебезпечнішим там однак, де стрічає ґрунт податний на деморалізацію.

Бо чим же суть ті запиті ватаги громил, які увихають ся підчас виборів по наших селах, розносячи заразу алкоголізму і православ'я?

Чим же та молодіж, що паде в заставлені сіті православних бур?

Чим же ті круги нашої суспільности, що ради хліба стають пропагаторами православ'я на услугах російського ряду?

Се можуть бути темні, економічно зруйновані, але такі віде правди діти, етично не вироблені, не укріплені маси нашого народу.

Тому то несучи в народ просвіту, та двигаючи его з економічного занепаду, не повиннісьмо спускати з ока етичного моменту, бо піднесення етичної урвни витворить zarazом відпорність на деморалізацію, та всяке хрунітво, а в данім случаю відпорність на „звінкий“ аргумент православної пропаганди. Ось примір: В селі Н. Н. „вінкий юноша“ спроваджений місцевим чинником під невинною фірмою приготавляючого курсу для хлопців, — має много вільного часу. Вільні хвили посв'ячує мороці „русска-во язика“ та інших „істинно-руських“ начал. Ті вільні від занять хвили з'уживає рівнож на поїздки в сусідні села, де уряджує зібрання і проголошує бесіди о єдинстві народа та зачіпає очевидно і справу віри. „Наша віра, каже, то точно та сама, що єї ісповідує 100-мільонний народ в Росії: лише наша трохи м'якша, а русская твердша“.

Гурток слухачів стягнених надією на гостину, приймає такий висказ яко невинне пояснене річи, яко коментар до звідки

іноді звістних „істин“, а всяку тїнь непевности розвиває куртуазія для „щедрого“ гостя. Мовчки, без протесту приходять інші подібні вискази. За тим „многая літа“ і істинно русска п'ятика за привезені деньгі, котра згідна з девізою „просьвітителей народа“ — „трезви ся“ — протягаєсь через ніч і слідуючий день. (Се дійсний факт.)

Наведений висказ юноши в очах слухачів такий невинний, то зручне рекомендоване лучшої, бо „твердшої“ віри православної, то свідоме ширене ложі о єдинстві віри, аби усунути всякі скрупули совісти перед пропагандою православля, — то вкінці штучне витворюване політичних симпатій для чужого, сусідного ряду.

Сей примір, думаю, поясняє наведене твердження: нам потреба подати многим кругам нашого народу лік проти сеї податливости на деморалізацію.

А лік сей — то широка квестія просьвіти та економічного піддвиження, а сі дози не повинні іти осторонь етичного укріплення — а тоді нарід покаже двері влізливим просьвітителям, а весь бруд, що налітає з півночі, сплине без шкоди по чистій душі народу.

Не можна заперечити, що у нас в останніх часах много уже зроблено на поли осьвідомлення нашої суспільности в справі так важній, як політична, російська пропаганда царя і православля: повстала уже і література серед нас, яка відкриває царя і православне копито русофільського духа, много уже зроблено, що отвірає очи на безпеку для св. віри від сего північного повітря. Однак все таки мусимо поставити собі питанє, чи сего всего досить? Ні! як на розміри небезпеченьства цілком не досить.

Тут ходить в першій мірі о небезпеченьство для св. віри.

Однак видаєсь мені, що в релігійнім вихованю народу за мало підносить ся квестію православля; приймаючи річ як *per se notum*, за мало вказує ся на ріжницї догматичні православля, за мало осьвідомляє ся в тім зглядї з амвона і в сповідальниці, — за мало поучає ся о забороні читання писем апостатів, — о цензурах церковних, — за мало катехизує ся нарід на тему православля.

На сю останню недостачу хочу звернути увагу.

В німецьких дієцезіях, де населенє мішане, де стикають ся католики і протестанти, там катехетам католицким іде дуже на руку коротенький, ледви 8 листків числячий додаток до малого катехизму, що містить ріжницї католицкої і протестантської науки.

Привід до єго написаня подала авторова ся обставина, що протестантским дітям подавано особенну науку о ріжницях віри, при чім католицьку науку з'огиджувано в неможливий спосіб.

І се було відтак не лиш причиною несправедливості і погорди для католиків, але надто в тім дусі вихована молодь протестантська докучала пізнійше католикам многими вирафінованими закидами против католицької науки. А що діти католицькі не побирали спеціальної науки о різницях віри, тому атаковані пізнійше не уміли відповідати на закиди, а навіть стидалися своєї релігії.

Для того як раз okazала ся потреба короткого і приступного представлення різниць католицької і протестантської науки, аби ёго подати дітям при укінченню школи яко оружжя охорони проти атаків ворожих на ціле житє.

І справді видано таку книжочку*), формату малого катехизму, в якій по короткім історичнім вступі подає ся все наперед дотичну науку католицьку, котрій відтак протиставить ся протестантська — а вкінці слідує ядренне, нераз дотепер збите ложної науки подане в висказах означених числами, що для перегляду і спам'ятання дуже корисне. Закінчене становить короткий додаток о мішаних супружествах.

Ся книжочка написана дуже приступно, бо призначена для дітей та до масового ширення поміж народом, стала ся охороною проти всяких неясностей та сумнівів, проти експериментів ворожих для католицької віри. Ся книжочка єсть важним чинником в релігійнім вихованню німецької католицької молодіжи, а для своєї принадної форми і дешевости може масами розходити ся між нарід і взагалі сповняє свою задачу знаменито.

Ми находимо ся днесь в подібних відносинах; тож коли оказуєсь нам потреба протиділати масовому пропагованню православ'я — такий додаток до наших малих народних катехизмів, *mutatis mutandis*, був би дуже пожаданий. Ёго би можна розкинути масами поміж нарід, особливо в zagrożених позиціях, де би многим отворив очи, а у молодшого покоління став би ся тим чинником педагогічним, що несе відпорність на пізнійші злі впливи.

Річ ціла в тім, аби сей додаток вийшов з під пера нашої найспосібнійшої сили катехетичної; аби при всій серйозности мож було відчути любов та жаль задля заблуканих одиниць серед нашого народу;

аби була поставлена строга границя серед сего грішного лавіровання, затемнюваня понять, серед сеї повени підозрілих поглядів, над якими так зручно працює популярна русофільська преса;

аби положено натиск на чужі гріхи на сїм поли дуже небезпечні, як мовчати на гріх, похваляти, вспівділати через пренумерату, поширане православної преси, брошур і т. п.

аби зазначено якими красками, як великим гріхом ? по-стазія; які небезпеченства душі криє легкодешне трактуванє правд сьв. віри; які кари церковні, який сором наносить відступникам від матери Церкви;

аби при виключеню всеї політичної партійности зазначено хіба, що добрий Русин єсть все вірним сином католицької Церкви, чого доказом переслідованя і муки, які зносили наші братя за кордоном від лютого тирана.

Колиб додати добрий образок сьв. Йосафата і гарну молитовку до Него до виученя на память, — така книжочка стала би важним чинником спомагаючим для нас душпастирів під нинішню добу.

В такій формі не моглаби бути предметом зачіпної критики популярних російських письм, бо рівночасно було би се отвертим поборюванем католицизму, а се у нас єще таки не можливе

Не менше ц. к. Рада шкільна не могла би противити ся єї з'ужиткованю в школі.

Тих кілька гадок кинених принагідно серед незвичайно важних хвиль, які переживаємо, нехай принесе хотяй би найдрібнішу услугу задля добра нашої, тільки ворогів маючої Церкви. — о. О. Гн.

Ще кілька слів в справі С.С. Василянк і „Народного Дому“.

В „Церковнім Востоді“, органі Сьв. Йоана Золотоуст. читаю оборону „руського“ духовенства в загалі, а „руських“ сьвящеників, членів совіта упр. „Нар. Дома“ в особекности, перед „напастями“ сьвящеників Українців.

І наївні собі і безличні слова оборони.

Забувають „руські“ сьвященики, чи удають, що не знають першої засадничої kwestії, що „Народний Дом“, єсть нашим руським, а як ми звемо тепер „українським“ народом здвигнений, на місци і звалищах дарованих цісарем.. Сеж факт, що все духовенство і весь варід, ще тоді нерозділений, причинив ся до здвигнення тої інституції і до помноження добра того „общества“... Гроші, гроші роблять, особливо, як не видає ся на нічо гідного. Так і тут збивали капітали, но і тепер уживають.

Маєтки „Народного Дома“ суть отже маєтком народним, що случайно ще остає ся в руках партії, котра тепер перестає бути народною, і котра скорше чи пізнійше лишить ся без народу — бо хотяй би і здійснили ся пляни „руських“, що „батюшка“ возьме нас в своє посіданє, то і так живого народу не здавить, а здоровий варід боляк таки переможе і він відпаде.

„Народний Дом“ віддав каменицю, церков і пр. С.С. Василянкам не яко благодітель, — він їм дав і они обовязали ся не для личних користей, але для народу працювати і

працювали. Виховували нашому народови членів пожиточних, ідейних... і правдиво пожиток мав нарід з того, що їх „Народний Дім“, там помістив. „Имѣніе“ „Народного Дома“ не єсть „имѣніемъ“ кількадесяти людей..! Права „Народного Дома“ суть права народу і совіт, коли був народний, дав „имѣніе“ на пожиток народови. Нині, коли він перестав бути народний, викинув працівників народних С.С. Василянук, а імовірно схоче помістити виховавців відступництва. „Політика“, котрої „русскі“ св'ященники випирають ся, політика огидного сорта, була причиною, що викинули С.С. Василянук !

Хвалять ся „русскі“ св'ященники, що „Народний Дом“ пострів за $\frac{1}{2}$ мільйона Преображенську церков і пр. І хтож то пострів? О. Костецкий і Сомр.? Чи дали они свого гелера? Народ собі поставив через „Народний Дім“.

Так абстрагуючи всякі параграфи, констатую, що „Народний Дім“ має „имѣніе“ народне на пожиток народу уживати, — що С.С. Василянки як найкраще користали і користоно уotreбляли тої часті „имѣнія“, котре їм віддано, нехай і в часову аренду, в уживане — і працювали для народу і не мав права „Народний Дом“ їх викидати. Лише ненависть до ідеї, котра в народі єсть, а котрої „русскі“ св'ященники і другі члени, котрі утримують ся неправно при тім народнім „имѣнію“, стали ся ворогами, єї відrekli ся, стали ся єї зрадниками, а тим самим і народу — ненависть до ідеї — і до прав народу їх спонукала, що викинули С.С. Василянки.

Не підлягає сумнівови, що С.С. Василянки працювали в дусі католицкім — для католицкого народу і католицкі св'ященники під тим взглядом не повинні мати жадного сумніву, — а прецінь голосували за їх викиненем, чи ради католицизму? — Чи там засядуть, можуть засісти люди більше католицкі? Ні, ніколи. Вже пропала ся інституція для дійсного католицизму — і під плащиком католицизму буде ширити ся русизм, а потому і католицизм буде мусів уступити..

Так отже без найменшого застереження „Народний Дім“ поступив як товариство, котре явїчари загарбали в свої руки, і викинув С.С. Василянки, бо они не були розсадниками зради народови свому і вірі католицкій — зробив се проти волі народу, бо і у Львові і в Галичині нарід не є „русский“ в їх значіню а руский, український, навіть рахуючи збаламучених, в подавляючій більшості — і нарід наш не є „католицкий“ православний, а католицкий, через правдивий католицизм, через єдність, через Папу.

Отже таки пятно зради мусить лишитись при тих руских св'ященниках, котрі голосували, а бодай не протестували в справі видаленя С.С. Василянук. — Н.

Поступова етика.

Найспосібнійший сучасний український писатель В. Вин-

ниченко, по переконанням соціаліст, видав недавно брошуру: „О морали господствующих и морали угнетенных“ (Львів. ст. 92), в якій читаємо таке: „Єдиної абсолютної, вічної моралі не було, бути не може і нема її. Нема єдиної правди, а є правда переможця й переможеного.. Люди старають ся робити добро своїм найблизшим. До сего їх спонукують інстинкти і взгляди власної користі: близкі скорше допоможуть в нужді... Єдиним стремлінням в наших взаємних відносинах може бути тільки добро своєї групи, своєї класи. І тільки се. Все, що шкідливе для групи, буде шкідливим і для нас... Тому супроти ворога свого і своєї групи (класи) можна ламати всі установлені законами і звичаями норми моралі, що значить „бути чесним з собою“. А щоби „бути чесним з собою“, „треба, каже Винниченко, щоби я не брехав собі, не обманював свого почуття ні розуму. Жан-дармови можна брехати, бо се наказує меві і розум і почуте: правдивістю з ним я загублю й себе й своїх товаришів. Можна брехати навіть товаришеви, коли брехнею вратовуєш його. Але, коли я брешу своєму товаришеви і вратовую себе, то я брешу не тільки йому, але також своєму соціальному почуттю“. „Бути чесним з собою“ не значить „догоджати скверні“, а згармонізувати, злити в одно ціле всі сторони людини“. (Іл. „Неділя“ ч. 3, р. II).

Отсе етика чоловіка XX століття! Сумно дуже! Те, що ще недавно уходило за варварство, за погляди поганьських, напівдиких народів, те саме нині стаєть ся основою „поступової етики“! Непоняте для нас є також становище редакції „Неділі“ зглядом отсих нісенітниць Винниченка. Під виписками (поданими нами в горі) з брошури Винниченка помістила вона оті слова свого рецензента: „Отвертий лист Винниченка заставляє думати над порушеними в ній питаннями, написаний живо, віє від него щирістю. Сим він найбільше цікавий“. — Є над чим думати!

Прогулька до Італії.

Нас просять оповістити таке: В часі від 19. лютого до 12. марта 1912 відбуде ся прогулька до Риму і Неаполю. Кошта надзвичайно низкі. Ціна для І. кл. 540 кор., для II. кл. 420 кор., для III. кл. 360 кор. За сі гроші дістане кожний повне удержанє на цілий час прогульки. Довше задержать ся прогульковці в Венеції (2 дні), в Римі (4 дні), в Неаполю (4 дні) і в Фльоренції (1 день). Програму можна дістати у Йосифа Шельца — Gemeinderat, Wien, 6. Bez., Aegidagasse, 22.

Загальні Збори Товариства Катехитів.

В звіті із загальних зборів Товариства Катехитів, який був печатаний в останніх числах „Катехитичного Місячника“, пропущено через недогляд отсі точки:

X. Внесеня і інтерпеляції.

1. О. Гуньовський не годить ся що до одної точки реферату, де безуслівно ганить ся доноси. Наводить слова з Єванг. свв. Матея про братнє напiмненє і примічає, що у нас є хибне понятє товарискости, щоби крити бруді Повiдомленє властий по вичерпаню всiх способiв братнього упiмнення, наколи є руководженє чесними мотивами, не є доносом.

2. О. Бабин предкладає слiд. внесенє: „Видiл Тов. катехитiв зверне ся до всiх катехитiв гiмназiй i реальних шкiл з просьбою, щоби они вплинули на виходячу з тих шкiл молодiж, щоби вона згуртувала ся в окреме християнсько-католицьке академiчне товариство“.

4. О. Патрило: приchyняє ся до виводiв о. Гуньовського, зазначаючи, що сам в тiм виглядi з користним впливом викладав на екзортах та предкладає внесеня:

а) Тов. катехитiв зволить взяти участь в акцiї учителiв видiлових i народних шкiл в справi зрiвняннi їх з урядниками 4. найнищих рангi.

б) Тов. катехитiв зверне ся до Преосвящених Ординарiятiв з прошенєм, щоби зволили в порозумiнню з лат. Епископами установити вспiльних патронiв для молодiжи обох обрядiв.

4. О. Порайко: предкладає слiдуюче внесенє: „Видiл Тов. катехитiв поручить своїм кружкам взгл. поодиноким членам, щоби iнформували Преосв. Ординарiяти про невідраднi обставини, наколи при мiйських школах виключно учителi-поляки одержують посади, так що нема навить кому повести рускi дiти до своєї церкви, провести рускi молитви, навчити руску пiсню, а коли управитель школи визначає їх до iнвiгiльованнi молодiжи до церкви, неохочо присутствують на Богослуженню, а та холоднiсть заудiляє ся й молодiжи.“

5. О. Глiбовiцький ставить внесенє, щоби видiл вислав пропамятне письмо до В. ц. к. Ради шк. кр. в справi iменованнi учителiв-Русинiв по мiйських школах.

6. О. Дубiцький предкладає 2. внесеня:

а) додаткове до внесеннi о. Глiбовiцького: „Представленє до ц. к. Ради шк. кр. через Ординарiяти в справi iменованнi учителiв-Русинiв в мiйських школах повинно бути оперте на дiйсний статистицi з поодиноких шкiл, де часто нема нi одного Русина або є лиш одиницi.“

б) Видiл тов. кат. поручить своїм членам iнформувати себе взаiмно що до ученикiв, якi переходять з одного заведеннi до другого а якi часто є елементами деструктивними“.

7. О. Кордуба предкладає внесенє: Видiл Тов. катехитiв вiднесе ся до Преосв. Ординарiятiв з просьбою, щоби видали iнструкцiї своїм репрезентантам в Р. Ш. О., щоби вони доложили всяких заходiв в цiлi iменованнi бодай мiнiмальної скiльки учителiв-Русинiв при мiйських школах.

8. О. Гуньовський піддає ще раз під розвагу братне напiмнене. Він сам у власній шкiльній практицi впровадив мiж учениками автокорекцию. Раз на тиждень вказує ученикам, як вести ся поза школою; на другий тиждень випитує їх, як про се пам'ятали; спершу не признавали ся, але вiдтак набирали довiря і признавали все. —

9. О. Проць ставить внесенє: „Тов. катехитiв постарає ся о основанє видавничої спiлки, яка заняла би ся видаванєм книжок релiгiйного змiсту, якi би в научний спiсiб збивали закиди против релiгiї, против церкви і против нашого духовенства.

10. О. Гузар поясняє, що тов. сьв. Павла маючи мiсионарську цiль і вiдповiднi фонди є покликане, щоби заняло ся тою справою і проте закладанє нової якоїсь спiлки є зайве. —

11. О. Проць вносить тодi, щоби Тов. катехитiв поургувало ту справу в тов. сьв. Павла.

12. О. Галандюк вносить, щоби Тов. катехитiв заняло ся видаванєм журналу вiдповiдного для молодiжи, в якiм би можна ще сильнiйше чим в брошурах реагувати проти шкiдних впливiв у молодiжи. А при тiм щоби катехити подбали о закладанє захоронок, де вiд наймолодших лiт дiточi серця пiдготовляють ся до школи і церкви.

13. О. Манько Ч. С. В. В.: Видiл постарає ся:

а) о приспiшенє виданя одноцiльного молитвослова для шк. молодiжи,

б) о виданє поправного катехизму,

в) о виданє пiдручника екзорт або о помiщенє екзорт в розширенiм „Катех. мiсячнику“. —

14. О. Гузар поясняє:

а) Чисто-шкiльний молитвенник вже є на укинченю.

б) Катехизм можна лиш улiпшувати в рамках катехизму виданого австр. єпископатом і такий катехизм доповнений молитвами і пiснями вийде вже сего року.

г) „Кат. мiсячник“ не може на разi бути розширений, бо нема на те фондiв“.

Наш проповiдничий додаток В останнiм числi з минувшого року обiцяли ми видавати при „Ниви“ щомiсячними випусками проповiдничий додаток. По замкненю однак рахункiв за р. 1911 показалося, що се дiя на нас рiч — бодай на разi — неможлива. В останнiх роках друкарня значно подорожила, а ми цiну за „Ниву“ лишили ту саму, що й передше. Ризикувати знов нам годi, бо кромi „Ниви“ видає наш Комiтет також і „Основу“. Збiльшенєм обiму „Ниви“ через проповiдничий додаток, ми просто зарiзали би ся. Замiсть проповiдного додатку видамо небагом перекладом на нашу мову збiр наук одного з найлiпших сучасних проповiдникiв. Цiна спорого тому сих наук буде для Вн. Предплатникiв „Ниви“ значно знижена.

ВIДОЗНА.

На поклик ювiлейного комiтету столiтних роковин Маркiяна Пашкевича зав'язав ся в Солотвинi комiтет, який поста-

вив собі задачею здвигнути на могилі бл. п. о. Антона Могильницького пам'ятник.

Гріб о. Могильницького знаходить ся в Яблінці пов. Солотвина, удержуваний старанем місцевого пароха о. Н. Рудницького, а на нім деревляний хрест з майже нечиткою польською написею. А прецінь гріб сей криє моці одного з тих, що перші піднесли народний прапор, перші важили ся писати народною мовою.

Інші народи на гробах своїх перших вістників ставляють пам'ятники, які збуджують подив в культурнім сьвітї, зазначаючи тим способом свою пошану для них. — І ми народ! — Чи ж місця, де спочивають наші труженники мають заростати травою, так щоби вже третє покоління не знало, де вони спочивають? Чи ж годить ся, щоби гріб одного з перших, що поставили народню мову на престїжу літературної, зазначувала напись в чужій мові? Чи ж се не глум над ідеєю, за яку боров ся і терпів покійник? Здаєсь, що на сї питання нема двоякої відповіді.

Ми мусимо поставити пам'ятник на гробі бл. п. о. Могильницького, гідний руського народа, збудований жертвами цілого народа, щоби весь народ зазначив свою пошану та дяку для автора „Скита Манявського.

Тому то підписаний комітет відзиває ся з горячою просьбою до цілого українського загалу о жертви на будову пам'ятника. Відзиваємо ся до всіх культурних і економічних товаришень, до всіх сьвідомих Русинів-Українців. Не жалуйте дрібних жертв. Се не викинений гріш, бо число народних пам'ятників підносить народну сьвідомість і є мірою пошани народу до своїх діячів та до своєї бувальщини

Всякі жертви просить ся присилати на книжочку щадничу каса Райфайзена ч. 44 в Яблінці гочта Солотвина. Комітет: о. Н. Рудницький, парох в Яблінці, о. Теофіль Білинкевич, о. М. Кречковский.

Комісія просьвітно-організаційна Товариства „Просьвіта“, яка переняла на себе переведенє гадки, піднесеної ювілейним комітетом М. Пашкевича, поручує як найгорячіше отсю відозву і має повну надію, що ще сего року літом буде міг поставити відповідний пам'ятник на могилі бл. п. о. А. Могильницького в Яблінці — За комісію просьвітно-організаційну товариства „Просьвіта“:

о. Теодозій Лежогубський
провідник.

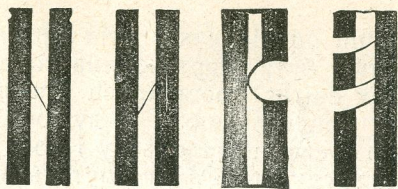
Антін Галяк
за секретаря.

На пресовий фонд „Основи“ зложив Вп. о. Волод. Сухий з Ладанців 2 кор. і Вп. о. Шмериковскій 1 кор.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св'ящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 5.

Львів, 1. марця 1912.

Рік IX.

О. Евстахій Цурковский.

Вплив радикалів на нашу політику і наші суспільні відносини.

Дивлячись на розстрій, який у нас запанував, на ті партії, які потворились у ворожій супроти себе кадри, о яких не можна сказати, що мають одну ціль, а змагають до неї лиш іншими дорогами, представляють одноцільний організм, розложений на части, котрі представляли би лиш різницю тактики, що суть то лиш ряди, котрі окремо маширують а разом бють, а ряди з дорогами розбіжними від цілі, як партію москвофільську, котра цілком перечить наш народний ідеал і виставила прапор, який має національно нас знищити; партію радикальну, котра здає ся на зверх тримати ся національного прапора, але бе на все то, що творить суть народа, на его традицію, се єсть на все то, що его доси тримало і вязало, як і на всі ті основи, на яких моглибсьмо розвивати ся jako однокультурні поруч з другими народами, а ставлять нас в противеньство до пануючих основ і наражають на наше поборюванє, тож у внутрі нашім єсть партією, котра підкладає міни під наше істнованє; — партію соціалістичну, котра будьто єсть інтернаціональна, а в практиці доводить до успіхів, як бачимо на пану Николаєви Ганкевичеві і єсть союзницею радикалів; вкінці партію новітню християнсько-суспільну, котра по своїй назві здає ся бути партією як раз на часі, ідучою нам на відсіч, однак в ґрунті річи єсть партією виміреною як раз против наших кругів духовних, що уходять за неблагонадежні, щоби їх з'ізолювати

і місто них *ad nutum* офіційних кругів краєвих видавати оречення о моральности і бути партією, на котрій спочив би від противників наших епітет „*porządnych Rusinów*“ — дивлячись на ті партії, котрі представляють силу розбіжну від центра, видимо межі нами вежу вавилонську і констатуємо сей факт, але не піднімаєм ся труду, щоби приглянутись єму близше і пізнати, що не єсть він якоюсь появою у нас відірваною, случайною, довільною, замовленою, але плодом з нашого посіву, цілком природним процесом з тої організації, яку утворилисьмо покинувши давнішу нашу організацію, яку малисьмо, так звану „консолідацію“, а під напором обставин перетворились з радикалами в партію так звану „націонал-демократичну“, котра утворила иншу організацію, до якої ввійшлисьмо на основі вільно прийнятої програми і обопільних умов, що видавались для обох партій конечні і користні. Умови ті були: Радикали жаждали, щоби народовці зірвали з „консолідацією з русофілами“, щоби перестали називати ся народовцями а прийняли назву націонал-демократів; народовці знов жаждали, щоби радикали перестали творити партію і на основі обопільно прийнятої програми творили одну партію націонал-демократичну. Умови ті були обопільно торжественно прийняті. Умови ті народовці дотримали, котрі по своїй природі були такі, що мусіли бути зліквідовані зараз при пактах, а радикали досягнувши, чого бажали, умови не дотримали, ставши в короткі знов радикалами, як і передше були з замахом братоубійчим на партію народну. Наслідком того ми більше розбиті, як були, бо порозв'язували усе, а не зв'язали нічо, прогнали духа праці для вільного добра і поставили інтерес партійний висше всего, з чого мусіли укладати ся наші відносини суспільні в тих формах, як їх видимо тепер, що маємо москвофілів з програмою правдиво московскою, ширячих московство, радикалів, котрі на забій бють народовців, що тримають ся традицій народних і пануючих культурних основ, на яких народовці гадають розвивати ся з другими, називаючи їх за то „назадниками“, „заскоружлими“ Усунувши спільний знаменник, який лучив нас в праці для загального добра, мусимо бути сьвідками того, як рідні діти свою неньку Русь-Україну гірше найлютішого ворога розпинають.

Що принесла нам наша організація давніша, а що теперішня, о тім можемо найкрасше пересьвідчитись з порівняння нашої історії з періоду перед теперішньою нашою організацією і періоду по теперішній нашій організації. Щоби пересьвідчитись о успіхах якоїсь організації, мусимо взяти на увагу, що вона застала і серед яких обставин приходило ся їй щось здобувати, чогось доказати. Перший період мусимо розпочати від часу, як ми прийшли з під Польщі під Австрію. Для розслідження справи мусимо передовсім запитатись: як виглядала тодішня Русь? Після жерел всіх істориків руских чи польских, Руси тогди як не було, бо се, що творило Русь, була несьві-

дома себе верства народа, котра була в невольництві, позбавлена всяких прав і зрівнана з інвентарем, котрою властитель-пан міг орудувати після своєї подобі і супротив якої не обов'язували ніякі закони морали. Се, що звалось інтелігенцією рускою, було спольщене і споглядало на сего мужика з горда. Одно огнище, де здивався мужик з руским словом, була церков, але і ті пастирі були в просьвіті упосліджені; їх став підносити і рівнати з латинським клиром доперва австрійський ряд, головню цїсар Йосиф II. Ті, в котрих руках спочивав мужик, були можновладні, мали велику власть в своїх руках і великі впливи в горі, котрі були тим значнійші, що були се абсолютні ряди.

В таких то положеню і при таких обставинах проводирі, котрі взяли ся при церкві, руске духовенство, допровадили до того, що розбудили нарід, єго осьвідомили, осьвітили, уморальнили, з'організували, причинили ся до полекш в невольництві, роблячи, як то знаєм з хроніки про сьвященника Гудза, представлення в цїсарскім дворі; інформуючи Двір про рускі справи, піднесли сей нарід суспільно, національно, культурно, морально, економічно і політично, зробили з того мужика-річи, мужика-Русина, зробили єго народом, котрий научив ся слухати своїх проводирів, дбати про себе і будувати Русь.

Правда, початково уживали перші діячі не мови народної, але мови церковної, але за те неможе стрінати їх заміт роботи противонародної. Положим ся в їх часи, а пересьвідчимось, що не діялось то, як то люблять деякі критики або і історики закидати, з аристократизму, але з конечности. Коли Русини не мали чим хвалити ся, раді були, що мають язик, котрий був викінчений, рівний з клясичними мовами, з котрим могли показати ся перед своїми гнобителями і сказати: дивіть, що ми маєм, маємо щось лучше від вашого, з чим ваше в граматичі і вислові і рівнати ся не може. Висунене сеї мови дало підставу до жадання о признанс права для сеї мови і признане розвитку на тій мові. То була причина, для чого Русини добили ся в тодішніх часах катедр на університеті і добили ся руских народних шкіл.

З взможенем ся народа, при подуві так званої весни народів, котра заповідала знесенє неволі, творились, як знаєм з житєписи нашої „Трійці“, народні організації і у нас в семінари, котрі виставили наш народний прапор і на народнім ідіомі закладали будучність для руского народу. Поки не вдарила визвольна година, тодішні діячі народні не могли прийняти єго в угол своєї діяльности, нарід був немічний. Коли прийшов 1848 р., рік свободи, тогди признались до сего язика усі і згорнулись коло сего прапора як оден муж. Найкрасший се доказ, що партій противонародних не було. Ожило усе і на народнім слові стали виходити часописи і видаватись книжки. Коли настала реакція і воля народів не мала ніякого політичного значіння,

прийшло до реакції під взглядом языка і у нас, поверталось до языка церковного нагад. Коли-же по нещасній італійській війні настав рік 1861, віджив знов рідний язык. Коли-же рік 1861 відбіг в свободах для Русинів далеко від р. 1848, тогди настав межи Русинами розлам. Ті, що держали доси провід політичний в своїх руках, видячи упосліджене, стали подібно як Чехи оглядатись за сильними плечима, за якими могли би робити напір на правительство до уступчивости для Русинів і шукали таких плечий в Росії, котра здавалась бути приятелькою Австрії, приїшовши їй в поміч в клопотах з Уграми і здавалось, що слово єї за Русинами в Галичині заважить много, з якою навязали зносини через російского ученого професора Погодіна, котрий в цілях научних приїздив до Галичини. Для зєднання собі Росії стали тримати ся дальше языка церковного і з'огляду на то були прозвані русофілами. Колиж конституція, якаб і не була, покликала народи до житя, тож струя народна не могла повздержатись і живе слово муїло представляти горожан. Конституція була проголошена для народів живих, тож живе слово мало послужити яко маніфестація на зверх, а у нас взглядно яко еще та сила, котра мала витворити з нас силу горожанської і оперти нас на нас самих. Рідне слово мало віддати таку службу, о якій говорить геній наш: „а на сторожи їх поставлю слово“. Річ природна, що та партія, котра перед конституцією була слабонька і без більшого значіння, з ударом години свободи, стала розвивати ся з силою елементарною, чому пособляв еще сильно розвинений на той час рух народний межи Поляками. Рік 1863 був роком повстаня Поляків в Росії; наші Поляки обходили его дуже маніфестаційно. Усьо, що жило, носило конфедератки, чамари і весь народний стрій. Русини стали носити собі шапки козацкі, свої чамари і козацкі шаравари. Поляки обходили тогди дуже торжественно всякі богослуження з всенародними походами, проповідями, ставленем хрестів; — у нас стали обходити також всенародні богослуження за пок. Яхимовича, а школярі декуди за Шевченка, шварцуючи богослуженє під чужою назвою. Памятаю еще тепер, як то торжественно обходились у нас такі богослуження, сипались могили, прикрашали ся зеленю, за якою їздили школярі сьвітами, робили шпаліри, прибирали ся в відзнаки і занимали ся як найширшими запрошеннями. А що голови польські мислили тогди о відбудованю Польщі, тож і Русини почали мислити о Україні і заройлось всюди від тайних громад, котрі поставили собі за задачу пізнавати ту Україну, єї історію, географію, літературу, словом, осьвідомлялись, іти в народ і одушевляти его для своєї України. В атмосфері загального одушевлення ріс дух руский ростом непомірним. Найкрасшим показчиком того духа буде „Мета“, яка стала виходити, а о якій висказувались пізнійші критики, що писала вона, як би мала за собою міліонову армію та 1000 армат. В ту пору припадає раптове зрущенє спольщеної нашої інтелігенції, заснованє „Бесіди“, театру,

а найголовніше той красний час, о котрім, хто его переживав, може сказати, що був в казочній Аркадії, в яким не видавалось нічо неможливого, здавалось от, от, буде самостійна Русь-Україна, вкриється своїм війском і роїтись буде від бунчуків і гетьманських жупанів. А який то був час і під зглядом політичним, найкрасше нехай зілюструє его обставина, що Русини до тодішнього сойму вибрали 46 своїх послів, повне число, яке могли вибрати.

Та по Кеніггрецу, де Австрія утратила весь союз німецький і перетворювалась у внутрі інакше, прийшов рік 1867 іншої конституції, яка принесла нам кислиці, віддала нас в зависимість і залежність Поляків, повернула нас в давніше ярмо, іно в инакшій формі рабства до Поляків.

Супротив того давніші проводирі, котрі називались тепер партією старою, видячи такий несподіваний зворот для Русинів виданих тими, яким Русь сповняла найлучшу свою службу на ласку тим, котрі виступали проти держави, видячись опущеними державою і засудженими на загладу, давніші проводирі тим менше могли перетерпіти і перенести таке положенє і тому посунулись о крок дальше в шуканю попертя для себе і проголосили: ми і Росіяни один народ. Правда, р. 1868. правительство спонукало сойм до заключеня згоди з Русинами, однак було се більше теоретичної натури і до згоди не прийшло. Поляки хотіли трактувати тогди змолодшими, яких представляв в соймі совітник Лавровський, але позитивного не було з того нічо, бож річі такі, що uznawali ту партію яко народну і в деяких позиціях давали дещо для них, за якийсь успіх брати не можна, бож так виходило з порядку річі. Один єсть лиш успіх, яким та партія з того часу могла виказатись, а то сей, що в школах заведено язик живий і вибрано комісію з того сторонництва до укладаня шкільних книжок. Із того часу впроваджено в школах кулішівку і мова жива знаходить що раз дальше поширенє.

Стара партія видячи, що через конституцію з 1867 ми належимо до Австрії лиш формально, а властиво до Поляків, тож за неволенє Русинів в Галичині хотіли реванжуватись їм в Холмщині, де польщили вони Русинів на великі розміри, куди стали емігрувати численно і там ставити їм перепони до польщення і хотіли тим зробити еще натиск на тутешних Поляків до уступств для Русинів тут.

Відносини суспільні межі одною і другою партією були партійні, на скільки тамті не хотіли відступити від церковщини і віддаляти ся від діячів і писателів наших давніших, але не були ніколи ворожі. Партія молода уважала таке становище старих чимсь природним, не виріжнюючим їх від інших народів. Не іно у нас, але всюди так було, що давніше річі наукові писано мовою церковною, тай хто знає літературу польску, знає добре, коли входило живе слово до літератури, то ті початкові твори суть переповнені макаронізмами. І у нас

інакше бути не могло, реакція мусіла наступити, але дух часу був могутнійший над все, конституція знала лиш живих.

З'огляду на то, що відносини між одними і другими були лиш партійні, праця для загалу з виключенем напряду язикового, була спільна. Виключаючи штаб у Львові, котрий був нетерпимий і не відступав салі на вечорі Шевченка, по провінції ішло все спільно. Доля народа лежала на серці однако усім. Не було справи, котра обходила весь нарід, де не знайшлиб ся діячі з одної і другої партії разом. Де які збори, чи віча, чи поклик на засноване якоїсь інституції, чи на місії, знаходились все одні і другі разом. Голос тревоги досягав усіх. Пригадую собі хвилию, коли то по Баденівських виборах висилано масову депутацію, давали на то свої складки одні як другі. Усі здобутки загального характеру, крім чисто партійних, здобувались разом. Усі каси, Торговля, завдячують своє істноване спільним силам. Були се партії, о котрих можна було казати, що окремо маширували, а разом били, були партії о серцю народнім. Найкрасшим доказом згідливого поступовання обох партій були репрезентаційні законодатні тіла — де без огляду на партійність, ішли разом усі. „Консолідація“ межі партіями, хоч не формальна, але в дійсности була усе. Партії мали рахунки межі собою, але на вні виступали однако разом. І та обставина мала до себе, що правительсто приказало жезізно-му намісникови Баденьому зробити межі Русинами лад. І тут прийшло до відомого соромного акту, який єсть відомий під шумним заголовком „Нової ери“, зглядно містив деякі концесії для Русинів, але від „ери“ був далекий, не зміняв нічо і мав на меті нічо більше, як концесіями розбити дотеперішню нашу консолідацію, що на разі удало ся, бо народне сторонництво відлучило ся від старої партії. В той спосіб стали ізольовані одні і другі і спостерегли ся, що був се лиш маневр на розбите Русинів і партія звана „Романчуківцями“ вицофала ся з партії „угодовців“ і тим разом прийшло до формальної консолідації межі обома партіями, так званими москвофілами і сторонництвом молодшим.

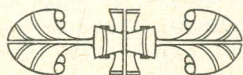
Спілка ся була дуже не наручна міродатним кругам краєвим; тому за всяку ціну старали ся обі ті партії розбити. Пора здавалась догідна, коли стара партія обжалована була р. 1882 по поводу зголошення громади Гнилички на православє о зраду державну. Тимчасом молодші доказали через процес графа De la Scalla пок. Качала і „Діло“, що вина в тім виключно була графа de la Scalli.

За те відплатила ся партія старша партії молодшій тим, що по не удалій угоді, коли посол Романчук відступив від сеї угоди яко фікції, а з ним найчільніша і майже що не вся партія, староруска партія ввійшла назад з партією молодшою в консолідацію тим разом формальну, творячи організацію, яка в своїх основах рівнала ся організації нашої держави.

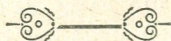
Австро-Угорщини. Кожда партія мала свою начальну власть і піддавала ся їй а в справах спільних партії вибирали своїх делегатів, котрі переговорювали ся і важні, зглядно обовязуючі всіх рішення були ті, котрі були підписані через президію управи обох партій. І дійсно пора та єсть в історії нашої порою найбільшої нашої слави. На ту то пору припадають перші Баденівські кроваві вибори, котрі піднесли наш престіж і звернули на нас увагу ширшого світа. А і кампанія парляментарна ішла рівнож солідарно. „Консолідація“ та наша мала такі суспільні відносини межи нами, що мимо мнимо заключеної угоди, краєві круги міродатні побачили супротив Русинів підорваний під собою ґрунт і як меч Дамокля завислу над собою конечність допровадити до правдивої якоїсь угоди чи радше до впровадження якогось правового ладу межи обома народностями в краю. Що до основ культурних, се єсть тих основ, на яких опирає ся теперішній пануючий світовий лад, одна як друга партія не представляла ніякої межи собою ріжниць і круги міродатні не могли представити їх яко партії якогось перевороту, загрожуючі в який будь спосіб теперішньому світовому ладові. В „консолідації“ представляли Русини на вні неоторимий мур, перед яким вздержувала ся і була безрадна уся сила противників і против якої потрібна була лиш міна, яка складала би ся з розкладового матеріялу помежи самими Русинами, що готов би був експльодувати коли небудь, і зорганізації сеї зробити руїну та змінити її у її основах.

(Конець буде).

АНДРІЙ ІЩАК.

Чи Христос жив?

(Д а л ь ш е).

II.

Що сказати на висше наведені „докази“ Дрекса? Накопичили хотіти видержати з ним в тім патосі, з яким написане его вступне слово до „Христового міту“, треба би спарафразувати его власні слова: „сі так звані дослідди моністичного філософа

містять в собі під кожним виглядом повно суперечностей, они суть наскрізь неправдиві, они своєю зворушаючою балаканиною, своєю безлічно позірною науковістю систематично закопують простий змісл правди“. Одно все позістає певним, що фрази непокликаного ділетанта — як каже Гарнак — нерозв'язали в самій річі Христових мітів. Наколи філософічні і мітологічні докази Древса мають деякий позір науковости, то сего цілковито не можна сказати що до его філологічних елюкубрацій і етимологічних натягань ріжних імен. Лишім в спокою залюбки уживані Древсом фрази „правдоподібно“, „без сумніву“, „після всяких познак“, „очевидно“, „в кождім разі“, якими в браку стислих доказів запевнює нас автор, що его конклюдентні правдиві — а возьмім під розвагу т. зв. етимологітіс.

Цілий спосіб доводження, що Ісус Христос, Ісус Навин, Ісус Йосидеків се мітологічні особи, що відносять ся до одного і того самого культу первісного ефраїміцкого бога-сонця, пригадує дуже влучний доказ, що Наполеон є ідентичний з сонцем. Се має вказувати вже сама назва Наполеон. В Греків уходив Аполло за бога-соця. Грецька назва Apollon походить від аролео-нищу. Сонце нищить своїми лучами. Наполеон нищить людей. Імя цілком подібне. Тільки буква Н на початку заважає. Але она є після деяких написів цілим самозвуком, бо там пише ся повне назвиско Неаполеон. Але на се є вияснене. Самозвук не походить власне з грецького і відповідає зміцнюючій партикулі *nai*. Імя отже означає: правдивий знищитель, правдивий Аполло*). Сей жарт не є ані на волос менше науковий, як спосіб доказування Древса. В сей спосіб можна би доказати, що пр. прізвище Волос не відносить ся до живучої особи, оно є „очевидно“ назвою праслов'янського бога Волоса, котрий рівнож не є історичною тільки мітичною особою, символом старинного культу. Ся ідея впроваджена пізнійше як історична особа не є нічим иньшим лиш доказом „волосових мітів“.

Подібно як Древс доказує, що назва „Назаретянин“ не відносить ся до Назарету, бо такого міста не було, видумали его пізнійші християне, але є ідентичне з Ісусом, є тимсамим символом ідеї Спасителя, значить хоронитель — подібно кажу — можна би нині „науково“ доказати, що назва походження Лютра „von Eisleben“ є ідентична з Лютром, що більше означає той сам символ лютрової ідеї, що сама назва „Luther“. Доказує ся в слідуєчий спосіб: Eisleben складає ся з двох слів Eis і Leben, означає лід і жите. Лютер впровадив в лід католицької церкви жите, отже назва „Luther“ є ідентична з „Eisleben“ і означає символ релігійної ідеї оживлення закаменілого католицького життя.

Але жарт на бік! Древс крім свого „наукового“ методу має ще об'єктивні докази, які становлять неначе субстрат цілої нау-

*) Katholik 191I, 139.

кової форми. Об'єктивних доказів не можна збувати сьміховинками, про них треба сказати щось позитивного.

До об'єктивних доказів належать цитати сьв. Письма і повага Отців церкви Епіфанія та Іпполіта. Дивним оно видає ся, що автор, який уважає всі докази сьв. Письма за легенди або впрост за фальсифікати, хоче власне тими фальсифікатами доказувати правдивість свого твердження, а навіть, коли треба, узнає повагу сьв. Отців. Але годі, треба погодити ся з фактом, що робить се навіть моністичний філософ.

Що до цитованого Дресом місця зі Старого Завіта (Зах. 3; 6, 9—15) вистарчить заглянути до сьв. Письма, щоби сконстатувати, як негідно надуживає его автор для своїх „наукових“ цілей. В першій часті своєї книги говорить пророк Захарія про свої „нічні видіння“ (קִדְּמִיךְ נִבְיָאָה Зах. 1, 9), які мав про будуче відбудоване єрусалимської сьвятині і про Єрусалим, як будучий центр наново відродженого культу правдивого ізраїльського Бога. Над Єрусалимом сповнять ся всі обітницї, які сплили перед вавилонською неволею на Сіон. Передовсім предвиджує пророк, що ревний первосьвященник Ісус, его сучасник, який тепер не має ще риз відповідних своему достоїнству, одержить „כִּדְאָרְךָ חִטִּיךָ на главах“ (Зах. 3, 5) і вінець з срібла і золота (Зах. 6, 11) і що він буде прообразом найбільшого сьвященика з роду Давидового, маючого прийти Мессії, коли буде поступати „כְּכֹהֵנִיךָ“ Господних і хоронити Его „בְּכֹהֲנֵיכֶם“ (Зах. 3, 7). Про коронацію Ісуса на Мессію, якої домагає ся надзвичайна фантазія Дреса, нема ту і згадки. Також неможна ту знайти нічого такого, щоби бодай натякало на тотожність особи Ісуса мосидекова, первосьвященика за часів пророка Захарії, з Ісусом Навином з покоління Ефраїм, провідником ізраїльського народу до обіцяної землі. Все те етімологічні видумки автора, які не мають найменшої підстави в цитованих ним жерелах.

Друге місце сьв. Письма, яке має доказувати передхристівий культ Христа є еще грубшою містифікацією автора. Передовсім не цитує его Дрес проти всяких засад своєї „науковости“. В цілїм сьв. Письмі годі знайти, щоби сьв. Павло приняв поганський звичай хрещення умерших і поручав его своїм християнам.

Хрещенє умерших є властиве секті мормонів*), яка вірить, що в той спосіб змиє грішник по смерті свої гріхи і їде до неба. Віра ся оснований на хибнім толкуваню сьв. Письма: „понеже чѣто сотворѣтъ крѣщающіа мѣртвихъ ради“ (I. Кор. 15, 29). Певне сю мормонську інтерпретацію сьв. Письма має Дрес на думці говорячи про хрест мертвих. Але місце сьв. Письма, де ап. Павло згадує про тих, що крестили ся замість померших, зовсім

) Творцем сеї пантеїстичної секти є Американець Joe Smith (1805 в північній Америці).

ясне. Старий Коринт був за часів Павла славний з грецької культури, штуки а також розпусти, яка пішла в поговір. Тут прийшов Апостол народів перший раз 53 по Христі і по піврічній апостольській роботі заложив ту християнську громаду. Скоро однак по відході св. Павла почали вдирати ся до коринтської церкви різні блуди, яким хотів Апостол зарадити в своїм першій нам нині не звіднім листі. З слідуемого листу, нинішнього першого послання до Коринтян, писаного з Єфезу коло 56 р. бачимо, що в коринтській церкві крім неморального життя і партійних роздорів панували різні релігійні блуди. Іменно виникло велике непорозуміння що до питання про воскресення умерших. Многі, що не позбули ся поглядів грецької філософії перечили воскресення тіла. Їм посвячений цілий передостатній розділ першого Павлового листу до Коринтян. Апостол пригадує громаді коринтській свій перший у них побут і свою науку, яка в нічім не ріжнить від науки інших Апостолів пр. ап. Петра. Однак підносить проти пануючого блуду, що підставою христової науки є воскресення із мертвих. Коли би Христос не воскрес, бракло би цілої підпори християнської віри в воскресення всіх. Колиж знов не було би воскресення мертвих то і Христос не міг би воскреснути. Але воскресення Христа є фактом, отже також наше воскресення існує. Дальше провадить Павло доказ *ad hominem* висміваючи поганський звичай крещення умерших: коли взагалі нема воскресення то для чого дає крестити умерших? їм нащо кресту? В той спосіб пятнує Апостол забобонний звичай тих, що не віруть в воскресення мертвих, з другої однак сторони думають, що умерші мають якусь користь, коли їх окрестить ся. Нерозум тих, що не вірять в воскресення перевищає — після слів Апостола — легкодушність тих, що співвають: „Їджмо, пиймо, бо завтра умремо!“ Они поступають консеквентно в своїй легкодушности, коли не вірять в воскресення. Деж натомість є консеквенція у сих, що не вірять в воскресення, однак думають, що крещення мертвим допоможе?

Отже як бачим Апостол не дає ані одним словом до розуміння, що похваляє „поганський звичай“ крещення померших! Протівно він осуджує і пятнує не лише невмістність сего звичаю, але і сам звичай. Докори, яких не щадить Апостол Коринтянам можна би віднести до поступованя Дрекса. Науковість модерного філософа стоїть ще нижше, ніж Павлом представленний погляд Греків-епікурейців на життя і смерть. Бо Дрекс не видить, що Павло пятнує блуд і випроваджує зі слів Апостола щось впрост протівного, ніж чого він в самій річі учить. Селя нас вказівка, що правда лежить якраз по протівній стороні ніж „наука“ моністів про Христа і повстання християнства!*)

Розгляньмо иньше жерело, на яке покликає ся Дрекс будуючи свою теорію про передхристовий культ Христа. Се гимн.

*) Katholik 1911, 92—4.

який передає нам отець церкви Іпполіт. Ось він в дословнім перекладі:

На се сказав Ісус: Дивись, Отче,
На землі боротьба зі злом,
Іде она перед твоїм духом,
Стараєсь утікнути чоловік перед гірким хаосом
І не знає, як там має перейти.
Тому пішли мене, о Батьку!
З печатями в руці хочу я зійти.
Хочу продерти ся через всі еони,
Всі тайни хочу отворити,
Також форми богів хочу я відкрити.
І все, що закрила Твоя освячена дорога
Все хочу іменем Gnosis відкрити.

Відріжваючи гностичні елементи сего тексту від властивого змісту, скаже кождий, що пісня представляє просьбу Христа Спасителя до небесного Вітця, щоби зіслав єго на землю для помочи в боротьбі чоловіка зі злом. Однак Древе ідучи слідами Сміта видить в гимні „в кождім разі старинний псалом Наасенів“ і посуває єго повстане в далекі передхристові часи, коли старовавилонські понятя про Мардука могли мати вплив на сей гимн. Приймім, що гимн переносить нас в старовавилонський круг понять, то і в таким разі образ Христа занадто в нїм виразний. Ми мусіли би прийняти, що історичний Христос витиснув вавилонського Мардука з гимну і заняв єго місце, однак ніколи не можна би доказати з сего гимну, що Христос є особою мітичною. Зрештою сам Іпполіт каже, що гностики uznawali Христа за сина Йосифа і Марії *) а наукові досліди виказали, що гимн є зависимий від листу до Ефезів і від евангелія сьв. Івана, якого уживали гностики як сьв Письма **).

Що до другого отця церкви Епіфанія, якого уживає Древе на доказ, що секта Назареїв істнувала єще перед Христом, то взагалі треба сказати, що місце се дуже неясне, щоби можна на нїм щось певного будувати. Епіфаній має много неясних відомостей про перші християнські відносини, до того спосіб писання у него недбалий і неясний ***). Однак в місци, яке цитує Древе, відріжнє добре Епіфаній Назареїв, про котрих каже, що істнували перед Христом і не знали Христа, від Надзореїв, що жили за часів Христа. Про се, що Назареї почитали свого бога N-S-R нема ані згадки. На якійжеж підставі випроваджує Древе назву Назареїв від неістнуючої назви бога N-S-R? На якій підставі твердить він дальше, що місто Назарет взагалі неістнувало?

*) Philos. V, 6, 7.

**) Hilgenfeld — Ketzergeschichte des Urchristentums, 262.

***) Bardenhewer — Patrologie², 274.

Одинокий аргумент а silentio Старого Завіта і Йосифа Флявія ще нічого не доказує. Місточко Назарет було так незначне, що аж надзвичайний факт видобув его на поверхню історії. На доказ досить навести слова Натанайла (Ів. 1, 46): *Їмъ Назарета можетъ ли что дождь быти*; щоби упевнити ся, що про так незначне місточко не могло бути згадки в Старім Завіті. Рівночасно неоправдане є твердження, що назву Назарет видумало пізнійше християнське переданє. Се твердження опирає ся на недоказаним припущенню, що історія про дитинні літа Христа є пізнійшою інтерполяцією Євангелій. Але і сею дорогою неможливо уратувати твердження Древса, бо стрічаєм в Євангелію назву місточка Назарет в таких місцях, які абсолютно неможливо причислити до інтерполяцій.

Але досить! Будувати упередження на упередженнях, неіснуючими і недоказаними доказами доказувати неісторичність Христа, се спеціальна наукова признака „неупередженої науки“.

(Конець буде).

Іван Ших
парох Жидачівський.

Святий Іван Новий Сучавський.

З поміж числа св. мучеників, які за життя не відіграли на полі церковнім ніякої важнійшої ролі, лиш мужеством мученичої смерті за віру Христову весь мір христ. в подив приводили і через те по смерті прославлені чудесами, як найбільшого почитання зазнавали, є одним чи не з найголосніших св. Іван Новий Сучавський.

Новим називає ся для того, що між святими він найновіший, що носить імя Іван, а Сучавским не з тої причини, мовби він прийшов на світ в місті Сучаві, або там перетерпів смерть мученичу; лиш для того, що в давній митрополичій церкві св. Георгія в Сучаві мощі его через довгі віки поживали і ще доси поживають. Память его почитає церков восточна дуже світло; в честь его установила окрему службу на день 2-го червня, прославила его тропарем і акафистом і яко найзнаменитшому з мучеників придала ему рідкий титул великомученика. Тай наша руска церков віддавала ему немало пошесті із за того, що коли мощі его за дозволом польского короля Яна

Собеского привезено в 17-ім віці до Жовкви, то тогди піднесло ся его почитанє в Галичині до небувалої висоти, бо не лиш Русини Галицкі, але також з Поділя, Волини, України і Угор, ба навіть Поляки, Румуни і паломники з Греції і Крети тисячами спішили до Жовкви.

Вже той німб, яким оділо сего святаго безпереривне почитанє тільки віків, викликав конечну потребу его біографії; та на жаль хоть і посідаєм споре число его біографій, однак найважнійший момент кожної житєписи т. є. час его уродин і смерти і близші подробиці про его походженє не подаві в них точно і проте не дадуть ся докладно означити.

Звідти походить і тота непевність, до якої церкви его зачислити, чи до католицької чи до православної, з тої непевности виплинув дальший наслідок, що іменно біографія его появила ся в розличних суперечних варіянтах і поділила его монографів на два табори, з котрих одві твердять, що він походить з 8-го або 9-го віка по Христі, і треба би его зачислити до католицької, а другі кладуть жите і смерть его на 14 ий або 15-ий вік, і ре-клямують его для православної церкви. —

Біографією сего святаго занимали ся Волохи, Русини, Поляки і Німці, ба она удостоїла ся навіть офіціального правительственного трактованя з боку урядів австрійських.

Найдавнішим з доси звістних его біографом є Григорій Мніх, пресвітер в великій церкві молдавовлахійській, котрий написав житєпись святаго під з „*Жітїє С҃тго ѿ Славнаго М҃чнка Івана Йоако.*“ і она остала до нині найстаршим історичним жерелом про жите і смерть сего святаго.

Час житя того Григорія Мніха незвістний. По назві „Мніх“ вносити можна, що мусів він бути Русином, зайшовшим з якогось малоруського монастиря до Нямцу а відтак до Сучави, бо монахи в воеводстві молдавскім неназивали себе ніколи мніхами, лиш звичайно калугерами і іноками, а если мали чин єрейський то ієромонахами а схімники, схімонахами.

Житєпись повисшу написав Григорій Мніх если вже не скорше, то з певністю в 14 ім віці; кінцевий уступ в тій житєписи дописаний пізнійше кимось другим.

Рукопись его віднайшов був в р. 1438 тогдішний Архімандрит великої церкви молдавовлахійської званої Пантократор в Сучаві, а пізнійший Митрополит Сучавський Григорій Цамбляк в монастири Нямц на Молдаві, і свого часу оголосив єї; завдяки обережности академії букарештенської задержала ся до нині, і зістала що до слова репродукованою в „*Revista pentru Istorie, Archeologie si filologie sub directura lui Grigoriu G. Tocilescu Anul II. Vol: II. Bucuresti 1884.*“ і звучить так:

Жітїє С҃тго ѿ Славнаго М҃чнка Івана Йоако, йже вз Бель-градѣ М҃жчївшаго, списано Грігѡріємъ Мніхомъ и презвѣте-

ромъ въ великом Цркви Молдаволахѣйской. Благословѣ ѿче!

Мнѡзи оучительства ѿже добрѣ, и ѿкоже бѣи любѣзно по-
жившѣихъ ѡбрази, ѡт нѣхже единъ есть и прѣвыи наестоѣщѣи, аще
и брѣмѣннымъ многопрѣшестѣемъ послѣднѣи показася, не вѡ прѣваго
брѣмене тѣхѣхъ страдалца вѣнцы почѣте вѣдка, нѣ и нѣнѣ на
послѣдокъ двѣри ѡтверзаесть произволѣвающимъ и тѣмѣжде тѣхъ
вззѣвша чѣстѣиже и дарованѣи. Слово оубо ѡт заѣ начѣхъ повѣсть
Іванноу доваѣственомуоу воиноу Хрѣоу и испазнѣномуоу багдѣи дѣа,
ктоже вѣ и ѡт кждоу и котѡрымъ ѡбразомъ страдалчѣства ликоу
же и вѣнцѣу сподѡбн сѣа. Трапезѡнта сѣго ѡзнѣе мѣжа, грѣдѣ
ѣлабень и великѣ, вззѣчнѣ оубо налѣжѣщѣи и кз аѣрѣомъ блѣзши.
великѣмъ же арменѣа касѣжѣсѣа прѣдѣлаомъ. не тѣкѣможе нѣ ѡвѣстѣхъ
мѡрекиныхъ плаватѣльныхъ ехсѣдѣи прѣстѣленѣхъ. радѣи мнѡго слѡби-
маго и говзѡватѣльно въ вѣемъ. ѣма при мѡри сѣще мѣесто и жи-
телѣе града коупѣствомъ плаванѣа житѣлѣствѣахъ коупѣа доволѣнѣ
вззѣмъ Іваннѣхъ пѣчинѣхъ плавааше. нѣ довродѣтѣмъ мѣжа нехъ-
зѣмѡжно бѣ ѡдѡкѣ прѣнѣсти вѣагоу. зрѣа тоѡо чѣсто мѡлащѣа по-
стащѣ. кз вѣвѣкомѡу блѣгѡнравѣна и блѣгѡпрѣстѣпѣна мѣлодѣща же
и ѿже въ корѣбѣи лишенѣа радѣи страждѣщихъ. ѡчѣю вѡ сѣзѣи испѣз-
ниѣхъ и рѣкѣхъ прѣстѣрѣа страждѣщихъ оутѣшѣаше, сѣа кз сѣвѣ
вѣщѣа. ѿко помѣлѣеши, помѣловѣнѣи вѣдѣши и ѿко оутѣшиши,
оутѣшѣнѣи вѣдѣши; тѣмѣже вззѣвиже на нѣ началѣника кѡрѣбѣа, ла-
тѣнѣкѣмъ ѣрѣси сѣща и мнѡгѡгоуѡрѣва же и безѣгѣчна. вѣаждѣи же
винѣа на мнѡзѣхъ вѣсполѣвшѣи, ѿко въ вѣлаши грѣдѣи сѣще нарицѣ-
мѣи прѣстѣшѣа, ѿже кз вѣвѣфѡроу, въ ѿже тоѡдѣ ѡпархѡу града шѣдѣ
зѣклеѣтѣесть мѣнка перѣоу оубо тоѡоу сѣщѡу и зѣчѣпрѣданѣи прѣла-
сти тоѡлоу храниѣтелѣю и ѡбѣзѣганѣи сѣцѣко. сѣсть рѣче ѡ ѡгѣмѣне
мѣжѣи ѿже сѣ мнѡжъ заѣи прѣидѣ, ѡтѣчѣскаѡ оубо хѡта ѡтѣстѣпѣи
прѣданѣа и хрѣстѣанѣкѣмъ ѡтѣчѡждѣитѣсѣа вѣри. тѣоѣи же вѣрѣи прѣ-
стѣпѣи хѡта и прѣданѣемъ вѣшимъ сѣѡбѣщѣниѣхъ быти ѡвѣстѣнѣиши,
мнѡгѣмъ вѡ мнѣи сѣе кѣлѣтамъ въ мѡрекомъ плаванѣи ѡвѣстѣи.
тѣмѣже ѣже зѣ нѣмъ наскѡрѣи тѣорѣи промишленѣе. немѣлоѣжѣи вѡ сѣмъ
сѣбе ѡбѣожѣи хѣалоѣжѣи, сѣсть вѡ мнѡгѡслѡбѣи же и мнѡгѡимѡвѣтѣнѣи
и ниѣимѣже вѣтѡрымъ въ прѣвынѣхъ вѣлѣмѣжѣи трапезѡнтѣа града. сѣа
слѣшѣа вѣчѣстѣиѣа зѣна довшѣа и доволѣно гѣемѣимъ въ нѣмъ ѡбѣра-

[illegible]

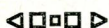
Сїмца сїаа бж'тзвнаго крїщенїа здрѣми. а не бѣ сїе непцїоди свѣтило
сжїе, ѣ чїквмь на сѣбжеж оустѣвлено ѡт сззавшаго, ѡгньнаго
же сжїцїства сжїе, ѣ кз четврзтїи днѣ сззано, како ѡубо бї
сззанїе. и кобпо сїамї саввемь кззѣавк ржцѣ' нѣ нбо ѣ ѡчи
схпротѣгь, кззпїи їако ѡт кзѣѣхз сѣшшатїсѣ. да не бждеть мї
ѡтврѣцїсѣ тѣбѣ хїе. сз безначальным тї ѡцемь ѣ прѣстїным дхѡмь.
непоклонѣла сїнцѡс, не погѣжж ѡгню, не пожрж зѣвзѣтѣ тззѡмїни-
тої блѣда стрѣсти.

(Дальше буде).

о. Іван Сендецкий.

Про церковні відносини в Америці.

Маючи реферувати про церковні відносини в Америці, примічаю, що зверну увагу лише на відносини в Сполучених Державах, а також примічу, що щоби їх добре порозуміти, konieczним було би еще знати про наш національний розвій чи занепад тамки, про культуральний поступ, матерїальний бит і т. и., що з церковними справами тісно лучить ся.

І еще зазначую, що головно діткну в сїм рефератї рани дуже болючої, бо переходу нашого народу, славленого з побожности і привязаня до віри і обряду, а то розмірно легкого переходу тогож на іновірство з понеханем своєї прадїдної віри. Можливо, що діткну також чувства декого, чого я не хотїв і не хочу, але я собі представляю, що я сим дотикаю себе самого і то в промахах першого; то одно, а друге, хочу тримати ся засади: *amicus Plato, sed magis amica veritas*.

Заки поставлю висновки, видає ся менї конечним унаочнити собі:

Хто з Русинів ішов на еміграцію, а то, як вони були в краю релїгїйно-морально підготовані; як також, виходячи з під знаного правлїня Австро-Угорщини, під яке правлїне вони дістали ся?

Яке становище займає правительство Сполучених Держав зглядом віроісповідань взагалї?

В яким положенню знайшла ся наша церква в Сполучених Державах в відношенню до латинської церкви?

Хтож то були переважно сі емігранти, особливо давніші і хто вони ще й до нині суть по більшій часті?

Се люди недолею та нуждою биті, безграмотні, безземельні, або малоземельні, котрих найбільшою ідеєю в краю була жажда хліба. Чи мали вони час і спромогу ходити до шкіл, а хочби і мали, чи ті школи всюди були, особливо між Лемками, першими піонерами в емігрантстві? Чи ті двірські форналі, всякі „раби“, наробивши ся від сходу до заходу сонця, мали час т. є. чи давано їм спроможність іти до церкви на Службу Божу і на катехізацію? Се питанє одно. Або хоч і мали спроможність і їх всего учено потрібного до вірування і спасеня, то чи кладено відповідний натиск на суть католицизму? Се питанє друге. Не з умислу, але з превеликої певности у привязанє до своєї віри католицької, з причини нахабства духовенства латинського в забираню руских душ на латинство, бороли ся ми з латинством, але понехали ми рівночасно і з рівною силою ударити на схизму тому, що ми в Галичині від неї були зовсім, занадто безпечні.

Найбільший процент переходу на схизму дали Лемки. Народ се сердечно побожний, привязаний до обряду, пророчий, промисловий, щирый, з серцем отвертим, котрим то можемо гордити ся, але католицько безуслівно мало осьвідомлений. Великий процент до схизми дають також Русини угорські, народ з тими самими прикметами, що Лемки, але на жаль, маючий за душпастирів майже загально ренеґатів, не то мадяронів, а впрост здеклярованих Мадярів. А наші Войки, Подоляки, Підгіряни, Гуцули? Підім до баптистів, пресвітеріянів, тих послідних в Канаді особливо, то певно їх там знайдете. В квестіях реліґійних (спірних) мало обучені і стійні, туманені нашими „вчедами“, що і „пес маю віру“, пійшовши в чужий край, затратили її, а затративши її, знайшли ся на рівні похилій до якнайскоршого затраченя національности, бо з'анґлійщеня в церквах протестанцких. І се і те треба завдячувати по найбільшій часті Д-р. Трильовському і его штабови. До віри остудити, обризгуючи Церков католицьку в загалі, а нашу з духовенством з особна, він потрафив і може тішити ся великим ділом своїм, бо просвітивши народ в сей спосіб, загнав его поневолі в анґліїство. І ще одна вина знайшла би ся — охотно признаю, — не намірена, поневольна; — беручи участь в політиці уважали ми сторонника партійного, доброго Русина, за реліґійно певного, а тим часом досвід нераз показує, що часто воно так не є. В самих Спол. Держ. маємо около 50 парохій схизматичких переважно зложених з колишних галицких гр. католиків з 2. єпископами, вправді малих числом кожда поодинокі, але всеж в сумі великих; маємо кілька громад методистів, як їх зовуть наші люди „сельвітів“ (Salvation army) А Канада? Там стан про-

сто страшний. Нашого духовенства крім ОО. Василіян нема, хоч правда є: о. Василевич — independent, о. Красіцкый — independent чи dependent від сьв. Синоду, а тепер пійшов там ще о. Меренків...

*

Народ наш під кожним зглядом і у всякий спосіб гноблений, що колись ходив без шапки, бо всім корити ся мусів, а нині ходить вже і без чоbit, бо зійшов на нужду, виїхав до Спол. Держ. — до краю, о котрім кождий американець з гордостію говорить: „free country“ (фрі контрі — вільний край). Як нагле світло шкочить очам і осліплює, скоро вийде ся з птьми, так осліпила безкрая свобода і наших емігрантів. Free country — свобода безкрая, порозуміли гірші елемента з наших емігрантів на „сваволя“ або „свобода до всього“ отже і до нерозумного. Не маючи ту в нічим голосу, де всі і вся були для него авторитетом, став ся наш емігрант авторитетом і то як раз в таких річах, що зпід его осуду усувають ся — в справах релігійних. Як free, то free! Вільно з Богом, ну, вільно і без Бога. Тому то в більшости наших громад церковних в Спол. Держв. вічні, соблазняючі сварки в справах релігійних. Англіки, люблячи звідки инде наш нарід — задля сих незгод релігійних, у них нечуваних, прозивають наш народ „Hungaricus“, в яким то слові містять ся все, що грубе. Хоч ся назва дістала ся нам по угорських Русинах, а сим знову по справедливих мадарах, котрі дійсно суть народом грубим, а всеж такої сей прикметник до нас якби прилип. Так отже безмежна свобода по давній неволі завела малокритичних наших емігрантів попри инше також на іновірство, бо понята зістала ними, яко свобода заперечення віри і церкви. —

*

Щоби пізнати становиско церкви гр. кат. в Спол. Держ., коротко згадаю, чим властиво суть Спол. Держ., яко такі? Спол. Держ. є то вільна спілка поодиноких стейтів (state — стейт — держава) — тепер 47 — то значить, таких самих і поменших спілок, утворених для береження своїх інтересів, з заporученою як найбільшою свободою лученя ся для вказаних собі цілий, для всіх і у всім. Ся найширша свобода виключає всякі привилеї, отже непатронізує жадній релігії ані жадній не ставить перешкод в питомому її розвоєви. Також не знає Держава жадних фундацій на тіла моральні: церков, громада, школа і т. п.; і хоч фундації роблять ся і можуть тревати вічно, то не на тіла моральні суть інтабульовані, але в инший спосіб, як низше скажу, забезпечені.

Чим отже єсть церков всяка в Спол. Держ.? Є то ві менше, ні більше — іно товариство — congregation (конгрегейтен) — для вказаних собі цілий, в тім разі для прославлення Бога —

завязане. Держава до сего не мішає ся, в тім немає жадного „бізнесу“.

Людий — найменше 10 сходиться в товариство, вибирає предводителя, касієра, секретаря, через них яко свій уряд йде до корту (court — суд), вибирає charter (чартер) т. є. реєструє своє істноване, а не бере дозвіл, якби хто думав і дана громада конфесійна готова. Як она буде хвалити Бога? в якій мові? в яким обряді?, хто буде priest-ом? (святиником), о тоє голова державу не болить. Як така конфесійна громада придбає собі майно, то оно становить вправді власність конгрегації, але стоїть заінтабульоване на власність конгрегації на імя трости-сів (мужів довіря), котрі мусять бути ситизенами (горожанами) і можуть бути кожного разу на загальнім мітингу (meeting — загальні збори) членів громади конфесійної змінені. Мітинг загальний то є інституція для даної громади конфесійної — найвисша. Її ухвали для даної громади суть так само важні, як ухвали конгресу і сенату для цілої Держави. Для веденя справ і репрезентації конгрегації на зверх вибирає мітинг предсідателя, касієра, секретаря і деще кого до Ради церковної. Одним з таких офісерів (officer — урядник) може, але не мусить бути і священик. — Хочби така управа церкви як була з огляду на загальний уділ в ній народу ідеальна, а всеж у виду уломности людскої, незрозуміння свого круга діланя, а спеціально що до нас, у виду слабого підготованя горожанського і не тугого освідомлення релігійного, така управа дає притоку вмішуваня ся уряду церковного в справи чисто церковні — догматичні і обрядові. — Що священик в справі оплат є зависимий від народу і уряду — се нічо. Се мій „job“ (джаб — робота), а за роботу належить ся мені від кого, а кому від мене плата, але вмішване ся в справи чисто церковні, то вже відбиває ся на добрім душпастирстві. Потрібує священик йно острійше виступити против пиянства, а урядниками парохії суть по найбільшій часті готельники (по нашому, винаємці коршем), то собі їх наразить, а через них їх костумерів (кундмани) і готові великі троблі (trouble — клопоти), що кінчать ся звичайно відходом священика.

Тому церков католицька з вічною єрархією (і инші з подібним устроєм) старає ся, щоби майно церкви усунуло ся з під впливу громад о стілько, щоби громади ним оруднуючи і далше, не мали впливу на справи чисто церковні — розумію впливу лихого. Старає ся отже, щоби маєтки церковні були віддавані Епископови дієцезальному яко deed infrust (в цілковиту опіку) — або яко private property (приватна власність). В обох сих разях постановлене урядників до заряду майном церкви належить до волі Епископа і є виконуване через его підручника, даного священика при церкві, з тою ріжницею помежи сказаними обома способами церковної управи, що при deed infrust переходить церков на наслідника Епископа в уря-

ді, а при „private property“ на його звичайних наслідників, приміром з родини, хоч се в церкві католицькій ніколи не лучалося, бо Єпископи незвичайно совістно такі права вже за життя свого упорядковують, тестаментарно полишаючи їх своєму наслідникови в уряді. І ті оба способи управи церкви у виду не раз нечайного а не справедливого обурення парохіян, що ревного єввященника усувають а лихого держать і що в кожній хвили ухвалою мітингу можуть з церквою на будь яке визнання перейти звичайною більшістю голосів, суть для управи церковної найлучші і ними всі церкви католицькі (лат.) — майже без виїмка рядять ся. Хоч держава зіставляє зовсім і всім свободу стоваришування ся, то однаковож судії (court) суть управнені судити у всіх спорах стоваришень одних з другими або також у внутрі і котрогось з них виниклими, если до їх „кортів“ (судів) з справою удають ся. Тому держава видала конституції — закони, щось як би устави рамкові для церкви католицької, за яку уважає „Roman Catholic Church (Ромен — католік — чорч), для Greeks (грек) — орієнтальних (схизматицких) церков і all others — всіх инших і в рішеню справ перших міродайним є право канонічне, в сумнівах виречене експертів т. є. Єпископів а навіть Апостольского делегата в Вашингтоні; в справах орієнтальних їх право канонічне а дальше як у римо-католиків а в справах all others їх статута, власні конституції і рішеня мітингів (загальних зборів). —

(Дальше буде).

В обороні львівських катехитів і сотрудників.

(К о н е ц ь).

В обороні своїх товаришів катехитів руссофілів вважаю за свій обовязок на сім місци з тим більшим натиском виступити, що деякі з них знані яко поважні, досвідчені і здібні, а при тім о добро своїх дітий дуже ревні душпастирі. І хоч з їх національними та політичними поглядами не годимо ся, то однак в катехитичних справах з ними єсьмо єдинодумцями і нераз засягаємо їх світлої ради. Дописуватель „зпіді Львова“ видно дав ся заволодіти дуже гидкій пристрасти, коли не провіривши стану річий, понаписував цілу копу нісенітниць.

І так гидкою ложію є, що львівські катехити „дуже часто опускають години науки релігії“. Се неможливе хочби тому, що самі дирекції наглядають на те, аби діти не оставали без опіки і тому спізняючому ся або абсентуючому ся катехитови роблять докори, що „dziesię wuprawiały krzyki“. Вже то саме стримує катехита від того рода свободности. Їсли ж се повторяло-би ся частійше, так церковна власть під боком і Рада шкільна окружна не забуває з того користати.

Ми признаємо, що парохіяльні обовязки можуть колідувати з обовязками в школі, однак ми самі вже у власнім інтересі стараємо ся через вишукане заступника на дану годину в парохії ті колізії усувати. З поміж сьвятоюрських сотрудників є двох стало занятих при школі. Коли почали числити свої гріхи в тім взгляді, так пересьвідчили ся, що в протягу цілого року мають зазедви по дві години, які мусіли опустити задля конечної своєї присутности в парохії. І чиж се треба їм зараз вміняти за злочин? А кілько то разів до року ті-ж самі сотрудники катехити заступали свого польського товариша по званю, а однак ніхто тому послідному задля того не робить докорів? Впрочім, єсли комусь ті наші „катехитури“ є так дуже сіллію в оці, чому не рішити ся сам посьвятити ся тому званю і виручити сотрудників? А воно така помічна сила дуже нам придала би ся. В обрубі нашої парохії є школа вже через пару літ не обслуговувана ніяким сьвященником тому, що парохіяльному духовеньству задля його обовязків в парохії, се фізично неможливе, а і до другої приватної школи ходить сотрудник нерадо, хоч за кожду годину там добре платять, бо се по просту підриває його здоровле.

Коли-ж так має ся справа з „катехитурами“, то тим більше нестійний закид, що від парохіяльних обовязків відривають нас „іньші побічні занятя“. Ті „занятя“, які, треба тут се сказати, є безплатні, обмежують ся тільки на церковні товариства, в яких по кілька годин тижнево заняті деякі сотрудники.

По сьвітських товариствах працюють лише сталі катехити, так само зовсім безінтересовно. До того приневолює як одних так і других не глядає заробітків, а по просту те, що шан. дописуватель сам відчуває, — „брак церковних побожних товариств і брацтв, як то все у Поляків“. О скільки знаємо, то тільки один сотрудник має таке „побічне занятя“, іменню учить обрядів в дух. семинари, однак на те посьвячує він вечірні години, котрі иньші люди праці зуживають на відпочинок, до котрого має чейже право кождий смиренний раб Божий, проте і сотрудник. Другий сотрудник занятий при консисторській канцелярії, але лиш тому, що якось ніхто з духовеньства о ту посаду не убігає ся, хоч вже давно був розписаний на ню конкуре.

Ми самі відчуваємо те, що наші мійські парохії не ведені після засад мійського душпастирвання, що недостачі у нас

на кождім кроці, що не дорівнюємо в тім вже не то заграничним мійським душпастирям, але навіть нашим сусідам Полякам, у котрих, як се знаємо з досвіду, також не все так дуже ідеально, як то представляє собі наш дописуватель „з під Львова“. Польське духовенство в десятеро численніше від нашого; на кожду нашу львівську парохію випадає аж три польські парохії, всі школи обсаджені сталими катехитами, а до того мають велику підмогу з боку мужеських і женських монаших чинів. Мають проте досить людей, щоби працювати, мають ким залатати всяку діру. Польський львівський сотрудник, коли має в церкві якусь духовну функцію, приміром проповідь, то він вже тиждень наперед — як се оповідали мені ті самі сотрудники — нічим не гризе ся. Він собі думає, читає, ходить, обсервує жите-буте свого парохіянина-робітника, щоби в неділю сказати проповідь. А вже про виповнене якоїсь иньшої недільної функції, приміром усїсти на годинку до сповідальниці, він навіть не думає, бо тим клопоче ся в тім часі хто иньший. Не так у нас. Наш сотрудник — той „вїо-карий“, як його дехто насмішливо, однак згідно з правдою, називає, не має навіть часу подумати про спасенє своєї душі, не то про обдуманє проповіді на неділю. Через цілий божий тиждень так вештаєть ся по парохії, в чисто парохіяльних погребях, що навіть не оглянув ся, як прийшла неділя. Та хоч щоби в неділю мав яку вільну хвилику. Іще не вибила пята година, а вже кличуть його до церкви, бо „нема кому сповідати!“

На тім місци нехай нам буде вільно пожалувати ся, що декотрі наші підльвівські собратя, ті хитро-мудрі дописувателі „з під Львова“ нашу працю в церкві іще утрудняють, насилаючи нам своїх парохіян до сповіди. В великий піст і всі важнійші свята аж роїть ся середмійських церквах св. Юра, св. Пятниці і Василянській від чужих людей. Буває так, що до св. Юра приходять цілими партиями по кількадесят людей в великий піст до сповіди і то з подальших підльвівських парохій, а коли один з нас раз запитав ся, чому не сповідають ся у свого пароха, відповіли: „Наші єгомость не хочуть сповідати і кажуть: ідіть до Юра, бо там є багато священників“. Се автентична відповідь, котру могли би ми ствердити присягою. Дуже часто приходять люди до сповіди навіть зі сіл, віддалених о кілька миль від Львова, а коли їм дораджую, щоби частійше сповідали ся, вони звиняють ся: „Дуже радо се зділав би; та щож, наші єгомость не хочуть сповідати, а до Львова мені далеко“. От такі то наші відносини!

Тому нема чого дивувати ся, що приміром в святоюрській парохії доходить часто до колізій вже не між обов'язками сотрудника в школі, а такимиж в церкві, на що так дуже нарікає дописуватель, але між обов'язками в тійже самій церкві. Бувало так, що дижурний сотрудник, що мав бути в канцелярії, поїхав до сусідного присілка Левандівки правити

Службу Божу в неділю, коли інші співробітники були заняті в церкві так, що не могли відійти. — За той час принесли дитя до хресту і мусіли з годину почекати — з того зроблено велику справу, що ось співробітники не пильнують канцелярії. При тім і наші вірні часами дуже невизрозумілі; що в нас не наговорить ся і в проповідях і приватно, що в неділі і свята не полагаджують ся ніяких канцелярських справ, крім найконечніших. Ніч не допоможе; як на злість прийде один, другий, третій з найзвичайнішою там справою і виправляє під канцелярськими дверми крики, тому, що співробітник в той час сповідав або дякував в церкві — і навіть не знав про якийсь потребу в канцелярії. За теж вже того самого дня учує він терпкий докір, що „співробітники не пильнують канцелярії“. Було і так, що співробітник призначений до дякування мусів поїхати до хорого, бо не було кому; через те спізнав ся о пять хвиль (— дослівно о пять хвиль) знову крик, в тім случаю вже навіть на засіданю консисторії, що ось співробітники недбалі о порядок в церкві, нероби і т. п. І так тих колізій без кінця і замість зменьшувати ся, їх число щораз побільшує ся помімо найліпшої волі співробітників, щоби не було „герек“. Се тому, що зі зростом обовязків, сили обслуговуючі людий за малі, не вистарчаючі.

З огляду на те воно є правдою, що наші проповіді часами як слід не опрацьовані, за що однак співробітників годі винуватити. Той співробітник, що мав говорити в часі Сл. Божої проповідь, вже від пятої години сповідав, правив Утреню, говорив на Утрені гомілію, був може у хорого або зробив протокіл передшлюбний в канцелярії і після того всього має говорити проповідь, щей до того перед мійською публікою, той співробітник, що через цілий тиждень не мав навіть часу о тій проповіді подумати. Часами буває такий комплекс обовязків, що після тої проповіді припадає йому в уділі три до чотири вінчання або відправлене Служби Божої о 12 годині, після чого удостоїть ся уваги, що „повідь щось була за довга“ або „за коротка“. Було навіть таке, що співробіткови, що ось що йно вернув з похорону задиханий і спітнілий, казали говорити проповідь, до котрої не був призначений, отже по дорозі навіть о ній не подумав і то не в звичайну неділю перед своїми парохіянами, але в роковий празник перед тисячами чужих людий. Ну і щож; мусів говорити, на теж він співробітник. І чиж за якусь там неточність в проповіді чи може менше дібраний вислів можна львівським співробітникам робити такі тяжкі докори, як се собі позволив дописуватель „Руслана“? Ми і так вважаємо собі се за особлившу Божу ласку над нами, що ті наші проповіді, хоч як вони перед тим необдумані, все таки своїм змістом виходять досить добрі, та під моральним і догматичним взглядом чисті, що ми в виду слабого, або ніякого до них приготования, досі не дали ся заволодіти пристрастями партійної

або національної ненависти, як то після свідощтва кількох наших поважних парохіян в день нового року мали дозволити собі наші сусіди Поляки, що з проповідальниць кидали громи на „Русинів-гайдамаків“. Ми не перецінюючи себе можемо сміло сказати, що ті наші проповіді не гірші від проповідий, голошених в церкві оо. Василян, але се приписуємо не собі, тільки очевидній Божій опіці над нами. Се против закиду невиконування ревно своїх обовязків в церкві, щож до того, що в нас не голосять ся рано і вечер по церквах науки, і що вже мусіли-б мішати ся аж оо. Василяни є, простіть що так скажу, чорною клеветою, обчисленою більше на ефект, як на уздоровленє наших відносин.

Про причини переходів наших парохіян на латинський обряд здало-б ся написати осібну статю. Тут зазначаємо тільки коротко, що причиною того прояву рішучо не є духовенство, навіть русофільських пересвідчень. Хто уважно перегляне магістрацкі повідомлення до наших парохіальних урядів про ті переходи, той пересвідчить ся, що між тими утікачами з нашої церкви 99% людей, що є магістрацкими або державними слугами, заледви 1% припадає на свободні незалежні звання. З того заключене, що залежність наших людей від шовіністичних польських властей є причиною їх переходів; з позитивних жерел знаємо, що наш чоловік так довго не дістане декрету на стаду мійську або державну посаду, аж доки не зголосить свого виступлення з гр. кат. Церкви. Не релігійні потреби, а боротьба о хліб насущний привелоє львівського Українця покидати свою народність і обряд, а прилучувати ся до польської Церкви і народности. В протягу трох послідних літ ми мали заледви два чи три случаи, де перехід мотивовано релігійними потребами, іменно тим, що дана одиниця від молодости виконувала релігійні обовязки після латинського обряду, всі иньші переходи, се наслідки материяльної залежности від панів Поляків, агітації і секатур. Докази сего дають ті десятки наших парохіян, що для панського ока зголосили свій перехід, а на ділі виконують релігійні практики і на далі в ріднім обряді. Доказами пошановання міжобрядових церковних законів через польське львівське духовенство є те, що своїм каянникам гр. кат. обряду наказують під загрозою тяжкого гріха не сповідати ся і не причащати ся більше в нашій церкві, бо мовляв, вони через сповідь в латинській церкві вже стали ся латинниками; на се можемо навести десятки свідків, а назівь актові докази. А коли польському священникови удасть ся охрестити дитину греко-католицьких родичів чи то *in casu necessitatis*, чи то тому, що підпилі або намовлені куми заблудили до польської церкви, то родичі дітний мусять зводити з польським священником формальну бучу, заким він рішить ся видати посвідку охрещення, аби вписати акт у властиву метрику. Се оповідали в тутешнім парохіальнім Уряді родичі шестеро дітний, просячи о вписи украдених так своїх дітний в наші

метрики. Дивно воно, що всі вони в тім оповіданню годили ся, хоч приходили до Уряду парохіяльного в різні часи.

Польські ц. к. уряди приймають зголошення переходів з одного обряду на другий дуже односторонно. Зголошене греко-католика приймають без ніяких актів, навіть не потребують метрики, як се виразно сказав один магістратський урядник одному з наших сотрудників. За те римо-католики ставляють різні перепони. Ми не дуже раді таким переходам на наш обряд, бо раз не сподіємо ся з того для нашої Церкви великого хісна, а по друге вважаючи маєві закони, після котрих діють ся ті переходи, за шкідливі католицькій Церкві, не сьміємо з них користати. Підносимо се лиш для виказання „безсторонности“ наших ц. к. властей в тій справі. Кілька днів тому, як се пишу, зголосив ся до нашої парохії робітник Н. обряду римо-католицького і просив, щоби його конечно „переписати на руське“. Свою просьбу мотивував він тим, що його бл. п. батько був греко-католик, однак в наглій потребі охрестив його в місцевій польській парохії. Батько тим часом помер, а мати, — також вже тепер не в живих, хоч була римо кат. обряду, допоминала ся метрики сина для перепису в руській парохії, та на жаль метрики не одержала, тільки зістала зганыблена, чому не водить хлопця до костела до сповіди. Після того мати о метрику вже не допоминала ся, тільки водила його до сповіди і до причастия до церкви, хоч метрика його польська; після руського обряду виконує він релігійні обовязки до винї. Тепер він хотїв би сженити ся та ту справу іже раз поладнати; ходив вже до львівського магістрату, однак не хотять від него прийняти зголосшеня виступу з рим.-кат. церкви, до котрої він фактично ніколи не валежав, домагаючи ся двох сьвідків — і то з тих часів, коли жив іще його батько, щоби ствердили правдивість його зізнань. Коментарі до того злишні. Додаю іно, що ті свої зізнання ствердив присягою, а акт присяги переходує ся в парохіяльній реєстратурі для будущего історика мартирольогії нашої Церкви.

З тих кількох примірів видко, що не „брак по наших церквах відповідних проповідий і т. д.“ є причиною переходів Русинів на латинський обряд, але вікове закріпощенє нашого народу, іастинкти Поляка-завойовника, що в Українцю видить тільки свого невільника, котрий має служити погноєм для його „висшої“ культури. То „правне“ і безправне перекабачуванє Українців на латинський обряд діяло ся в часах історичної Польщі, не уставало після історичних нещастя, які спали на польський нарід як раз задля тої заборчої політики зглядом українського народу, а послідними роками задля заострення польсько-українських відносин у двоє побільшило ся і здаєть ся так довго не скінчить ся, аж поки український нарід не пірве послідних узів наложених на него Поляками. Се послідне говорю на основі того, що навіть польська Церков, котра повинна

стояти понад всякою політикою і викорінювати всякі неморальні інстинкти народу, здається бути сама зараженою тим неперебираючим в средствах польським шовінізмом, отже може стати ся безсилою в уздоровленю своєї суспільности.

„Руслан“, що з так легким серцем приписує вину всего лиха львівському духовенству, повинен се в першій згяді добре розважити і своєю політикою, що не має нічого спільного з ідеями католицької Церкви, тих узів, які наложили на нас наші противники, іще дужше не стіснити, а бодай не приписувати наслідків свого поступованя кому иньшому. А дописувателеви „зпіді Львова“, в котрім догадую ся св'ященника, раджу більше зайняти ся своїми парохіянами, аби так легкопущо не міняли за кусень хліба свого обряду; йому певно прикро буде довідати ся, що всі ті утікачі від нашої Церкви рекрутують ся головню не з постійних наших парохіян, тільки з напливової людности з підльвівських, а почасти і подальших парохій. Їсди мені не вірить, може посвятити один день на переглядане магістратских повідомлень у львівських урядах парохіяльних, а без сумніву знайде не одну свою овечку на лісті тих утікачів.

Се ті „наші парохіяни“, котрі хіба є нашими може один тиждень або місяць, доки не одержать яку службу за ціну свого відступництва від рідної Церкви. Наші-ж корінні парохіяни виступають з Церкви дуже рідко; многі з них терплять найбільші секатури і нужду, а своєї Церкви виречи ся не хочуть; є й такі, що не знають сказати навіть одного слова по українськи, а однак остають помімо всяких намов наших противників св'ідомими Русинами і живими членами рідної Церкви.

Автор дописи хотів би бачити усі парохії і катехитурси у Львові обсадженими людьми „заможнійшими“ або „нежонатими“, очікуючи від них усуненя добачуваних собою хиб в душпастированю через жонатє духовенство. Виходить він з того заложєня, що нежонатий св'ященик не обтяжений клопотами родинними не потребував би шукати „катехитур“ та „бічних занять“ для удержаня родини. Ми вже вказали на ті наші „катехитурси“ і „бічні занятя“; що до перших, здається і не жонаті св'ященики мусіли-б їх зайняти, щож до других, то вже залежало-б від їх волі, однак чи усунене ся від них духованства принесло би парохії користь, може вже сам автор закидів осудити. Остаточно ми нічого не маємо против нежонатому духовенству, однак чи воно обійшло би ся у Львові з мінімальними доходами, треба дуже сумнівати ся. Деякі св'ятоюрські сотрудники живуть принаймєнше одну третину кожного року самітню через те, що свої родини висилають на провінцію до родичів. З точного обчисленя своїх видатків пересвідчили ся, що в часі неприсутности жінки видають місячно на своє власне удержанє більше, як вона потребує на удержанє цілої родини, а до того іще набавляють ся звичайно жолудкової недуги задля злого харчу. Се підношу не тому, щоби осуджувати безженність духовенства, тільки щоби вказати на нєльогічність

заключень автора закидів. Я розумію, що при наших епитрахильних доходах моглоб вижити ся більше число свободних людей, але се мусіли би бути якісь аскети обстаючі на найпростійших вимогах удержання, а таких серед наших безжених священників, не во гнів їм, я не знаходжу. Впрочім ніхто їм не боронить позанимати наші місця. Майже при кожній ординації намовляв Впр. о. офіціал Білецький ординуючих целебсів, щоби остали ся на опорожненім сотрудицтві в Юрі, а чомуж ні один, хоч є їх вже поважна пайка, на се не рішив ся? Два роки тому наші шкільні референти оголосили були в „Ділі“ спеціальну відозву до молодих наших священників, щоби подавали ся на посади так званих „полетущих“ катехитів у Львові, рефлектуючи головню на нежонатих, а однак ні один з них не подав ся. — Тільки двох жонатих рішило ся на сі „катехитури“, аби „вибігати“ ни сьвітло, опал і помешканє, а вже проче „додає жінка“. Думав би хто, що ті нежонаті може посвятили ся висшим богословським студиям або виїхали в місійні краї, тай тому не могли на се рішити ся. Деж там! Вони мали час в протягу шістьох тижнів ординації надивити ся досить на ті наші „гаразди“ тай тому волять спокійно вижити в яким провінціональнім місточку, аж поки не узнають їх „заслуг“ та не покличуть на яке почесне місце до Львова.

Я мимохіть попадаю в якусь песимістичну злосливість. Що робити? — така вже доля кожного святоюрського сотрудирика. Бєли проте кого оскорбив, то прошу з гори о прошенє. На кождий случай санація наших львівських відносин не в заступленю жонатого духовенства нежонатим, як думає наш критик, тільки взагалі в побільшеню у Львові числа духовенства, здібного і охочого до праці. Деякі парохії як святоюрська треба поділити принаймєнше на дві парохії, а в деяких побільшити число сотрудиників а принаймєнше обсадити всі школи сталими катехитами. Оттоді щойно можлива буде яка така систематична душпастирська праця. На тім кінчу ту мою мені самому прикру і болючу полеміку додаючи, що написав я єї не задля критики „Руслана“, але тому, що закиди неробства стрічають нас частійше, от хочби в „Ділі“ а навіть від декотрих членів нашої безпосередної церковної Власти, що при кожній нагоді звальють вину неладу приміром в святоюрській парохії на сотрудиників, хоч ті сотрудиники при своїх безперечно многих хибх сему мало що винуваті. На закінченє позволю собі на одну маленьку увагу, що кождий чесний чоловік, коли витикає комусь його хибі, ще до того в так великім і сьвятім ділі як виконуванє обовязків через сьвященника, не криєть ся поза плоти, а отверто подає своє повне імя і прізвище; видно що дописуватель „з піді Львова“ сам не вірив своїм закидам, коли не зволив під ними підписатись. — о. М. Щепанюк.

Церковна літопись.

Міжобрядові непорозуміння в східній Галичині. Із Заліщицької. Зовсім незгідне з католицизмом „Gazet i kościelno-і“ так лукавити і говорити щось о нарушеню конкордії Русинами, а ще й взивати своїх співбратів о оголошене фактів дотично того нарушення. Подібне балакане виходить на ту байку, в якій вовк скаржить ся на ягня, що ему воду скаламутило і длятого винне є кари — пожертя... Справді дивно, що наші братя Поляки, маючи всю власть в руках — дозволяють Русинам на ломане яких там законів, хотьби навіть церковних! Справді дивне би було, якби не сьмішне і брехливе! Вправді закон всякий є виданий для оборони слабших, але що з того, коли виключну користь з него лиш сильні сего міра, упривілейовані мають! У нас — братя Поляки! Таже руський священник, як не хоче видати метрики хресту своїй парохіянці, що зголовила свій перехід на латинський обряд, то ц. к. Староство визнає руського священника до того насильства, як то мало місце в Борщівщині в містечку Королівці, так що завідатель тої парохії взглядно сотрудинок з правом управи мусів всякими рекурсами боронити ся проти того. Не знаю лиш, чи ему то що помогло і чи спивив таке урядове душехваство в своїй парохії!? Якби наші собратя, що то вже збайдужніли від всяких того рода насильств на їх пастироване і через нахабство Поляків на душі руські вже й перестали боротись, бо віде не найдуть свого права... — якби так схотіли все те подати дотично тої матерії до загальної відомости — то се була би цікава колекція до мартирології унії галицької під скиптром ультра католиків (за яких ся они мають) Поляків.

Чи се зроблять наші співбратя — сумайваю ся — а впрочім покаже ся; — але я хоть дещо наведу про місийне „подвизане ся“ одного славного чудодійного польского ксьондза з повіта Заліщицького ks. Teodora Kasperskiego зі Щитовець. Сей католицький священник неперебирає в способах в душехвастстві руських душ. Тай ріжні суть его способи в тім ділі. Передовсім всі Русини, що то їх назвиска кінчать ся на — ський — цкий то у него не є Русини, але Поляки з давного роду і насильно вмовляє в несвідомих річи селян, щоби вертали до свого польского походження, себто до костела; а щоби їм заощадити труду з зголошенем ся зміни обрядової в ц. к. Старостві в Заліщиках — сам їх виручає в сїм; — а уряди парохияльні руські дістають лиш повідомлення з ц. к. Староства, що ті і ті змінили свій обряд руський на латинський. В той спосіб нахапав безліч душ руських в ріжних селах до его рейну належачих — і то в таких, де не було ані одної навіть латинської

душі не то польські, як в Сивькові, Винятинях, Щитівцях самих, в Кулаківцях, Лисишниках, Голіградах. Що до мішаних супружеств то приміняє иньший метод до захавання руської сторони для латиньства. Если то жінка є Русинка — то каже мужеві єї Полякови: „Tu jesteś człowiecze głową — musi żona pójść za tobą“. Если иноді не віде, то діти всі вже мусять піти через хрещене їх, чи то іure caduco. А если голова, себто муж, є Русин — то каже до него: „Człowieku — lepiej jest być Polakiem — masz wszędzie wstęp i znaczenie — i korzyść — ot ja Wam wszystko daremnie zrobię — za darmo pochowam was!“ До свідомого Русина Богущкого з Голіград каже: „Wy pochodzicie z polskich hrabiów — sławny wasz ród — przejdźcie na polskie“. Навіть єх-дяка Врублевського, ходячи з кропилом по селі молестував, щоби перейшов на польске говорячи: Pozwalacie — dobrze ja napiszę do Starostwa, że wy Polak.

Сей ксьондз в чисто руським селі Винятинях будує кальварію, через агітацію ріжних сумнівної вартости елементів робить її чудотворною — себто там діють ся чудотворні уздоровлення, хотьби не знати з яких хоріб; — збирає в той спосіб цілі товпи народа на сій кальварії — розуміють ся руських і то з дуже далеких околиць, навіть і з цілої сусідньої Буковини; — запрошає на певні урочисті свята, як Wniebowstąpienie Matki Boskiej єпископа Bandursko-го — до більшого сплendorу; — впроваджує ріжні нові церемонії обрядові, щоби лиш розфанатизувати товпу, зійшовшу ся разом і вимантити від неї гроші — а відтак каже: „Mnie kalwaryę zbudują sami Rusini“. Будує „kościółki“ — в кождім селі — иноді змушує навіть на смертній постелі Русина бездітного, щоби записав свій 6-морговий город на kościółek — вмовлюючи в него, що він є властиво Поляк — а котрий то маєток він вже передом був приобіцяв для церкви — як то мало місце в Касперівцях.

Так дієсь майже в цілім заліщицьким повіті — горячкове хапанє душ руських — лиш може у декотрих иньших ксьондзів не так соромними способами, як у Kaspersko-го, але всеж таки хапанє. Або таке безличне і нехристиянське сказанє ks. Wołoszyńsko-го до руських селян: „Nie mów „Слава Ісусу Христу“ bo zato nie masz nic — a za Pochwalony Jezus Chrystus masz 300 dni odpustu“. Як де може неудаєсь захапачити душі руські — то з'огиджують руським селянам їх обряд, їх церков от такими балаканями.

Невинні „kościółki“ на Руси — каже „Gazeta kościelna“ є в нашу користь; хіба та користь, що наші прозеліти мають приміщенє; або се має бути користь, як є яка конкуренція на руські церкви або будинки парох. то тоді зачинають агітувати за переходом на латиньство, щоби звільнити Русинів від повинних датків, кажучи: — „на що вам церкви, от є вже костел!“ А чому на мазурах — оден костел є на кілька сіл — чому там не будуєте братя Поляки „kościółki“ в свою користь — лиш ту

в нашу. Добрі Ви для нас — бо хочете від нас зради і відступства народного!

Одна дідичка з Мазурів — дивувала ся, коли заїхала на Русь і побачила в кождім селі костел: Ach jak tu dobrze i wygodnie na Rusi, w każdej najmniejszej wiosce jest kościółek — a u nas na Mazurach ledwie na 4 wioski jest jeden kościół“.

Ви коścióл-ками ідете агресивно на наше знищене національне, користаючи поки що з теократичного виховання наших мас — і хочете використати, що лиш дасть ся, бо чуєте, що наш нарід чим раз більше приходить до свідомости національної і інакше вже зачинає задивлюватись на ваше солодке і побожне балакане „To wszystko jedno — czy kościół — czy cerkiew“ а zatem — зміняйте обряд. Несписав би всі ті подвиги польських ксьондзів в душехватстві душ руських — поки що прийміть лиш се — а при вільнійшій часі ще й більше подам до Вашої відомости.

о. Очевидець.

Православна пропаганда. Перед кількома місяцями — як доносять часописи — прислали з Америки емігранти, що за морем змінили віру католицьку на православє, плік брошур, часописий і летучих листків не тільки до читальні Качковського, але і до поодиноких міщан в Ст. Самборі. В письмах тих прозиває ся Папу римського і наших руських єпископів всякими уличними словами. Такою то лектурою просто одушевляли ся деякі наші „русько-католицькі“ св'ященники, вчитували ся в неї наче незнать в яку мудрість і св'ятість і поширювали її між народ, а особливо між старосамбірське міщанство. — Одна польська часопись доносить таке: Для поширення русифікації (отже і опраправовлення) Галичини має служити вихованє рускої інтелігентнійшої молодіжи в російськім дусі. Тому російське правительство рішило з великим матеріальним вкладом помагати дочкам русофільських св'ященників з Галичини. В багаті містах Росії, особливо ближших галицької границі, приступлено до основаня виховуючо-наукових заведень для дочок галицьких русофільських св'ященників, запевнаючи їм обильні стипендії і всілякі матеріальні полекші. Ті заведеня скоро переповнили ся... Богато з тих панночок (дочок русофільських св'ященників!) вихованих в російсько-православнім дусі, повертає до Галичини і становить тут знаменитий фактор російської пропаганди..

Що наслідком русофільства мусить бути православє, признає отверто „Новое Время“ отсими словами: „Наш кореспондент вказав на історичну давність російського православного руху в Галичині, який являє ся природним наслідком пробудження галицько-російського народу... З сеї розмови наш кореспондент виводить, що австрійське правительство і на далі думає по давньому давити всякими способами російський православний рух в Галичині, піддержуючи рівночасно всіми способами українсько-католицький рух..

— На Лемківщині нарід просто здурів. Поширюють ся якісь секти. Громада Довге перейшла в якусь секту довгобородців і не пустила свого пароха одної неділі до церкви на Службу Божу. В селі Крива селяни розібрали церкву і перенесли до Ясінки, сусіднього села, щоби замінити її на православну каплицю.

— Також на Угорській Русі розпочала ся діяльність воюючого православ'я. До сіл Берехів, Іза і Великі Лучки, що перейшли на православ'я, приїхав сими днями православний священник-монах з гори Атос.

— Про способи, як спинити пропаганду православ'я на Лемківщині, пише дописуватель „Руслана“ (ч. 35) так :

„На мою думку можна би ще спинити православ'я в Галичині, але тут не вистануть самі заяви любови, взаємної солідарности та преданности своєму Архіпастиреви і католицькій вірі, тут треба рішучих чинів і доказів того всего. А як? Наперед найкожкий священник-русофіл не тільки в загрожених, але у всіх своїх парохіях, через ряд неділь на проповідях розяснить парохіянам добре, що то таке схізма, католицизм, унія, яка різниця між православ'ем а католицизмом, викаже наглядно, що схізма релігія фалшива, єретичка, що душу веде на вічну згубу, обяснить житє св. Йосафата... Найстаравсь заложити у себе товариство Апостольства Молитви до Серця Ісуса Христа, майскі Богослужєня, впровадити часті суплікації, вчити більше церковних пісень... Розкиньте між нарід брошуру о. Лежогубского „Де знайти правду“, Місіонара. Не позволяйте ганьбити своїх собратів українців і Василян, виступайте в їх обороні, урядуйте місії з оо. Василянками... Далше треба заборонити читання і пропаговання, під загрозою відмови розрішення при сповіді, писем і часописей писаних в дусі православнім, не припинати агітаторів у себе на обідах і гнати геть з села. Добре було би на місіях перевести з народом ісповіданє віри на голос, преданність своїм Єпископам, Папі римському і вірі католицькій. Уживати на проповідях як найчастійше слова „католицький“...

— В тім самім дневнику („Руслан“ ч. 44) в дописи з Лемківщини подає другий дописуватель, сим разом про відносини русофільського духовенства до православ'я, ось такі знаменні уваги :

„Коли в Галичині почали показувати ся явні ластівки ширєня православ'я і цареслав'я, тоді наші Єпископи уважали потребою написати спільний лист пастирський з осторогою перед схізматицкими затїями... Та щож, сї, що мали перечитати сей лист, замість єго перечитати і належно пояснити і взятись до праці, зовсім не читали, або читали так, як їм було найдогіднійше. Що більше, русофільські отці чулись обидженими, що Єпископи сьміли з чимсь подібним виступити та звернути ува-

гу на схізматицку агітацію (прим в деканаті мушиньскім)... По-мимо упімнень духовних властей отці русофіли не задавали собі праці на проповідях пояснити народови ріжницї віри, бо тим способом булиби стратили в народі авреолу „русскости“. За се съв'язчиків народовців за вияснюванє ріжницї віри і за пояснюванє слова „католик“ стрінуло у народа підозріне о польщенє обряду, бо „тверді“ отці тої справи не тикали... У народу виробилось понятє (завдяки русофільским съв'язчикам), що Українці се „католики“ або Поляки, а отці тверді — се правдиві съв'язчики „руські“, бо вони голосять католицьку віру. Темний нарід вірив своїм педагогам, тим більше, що рубель і світські агітатори підпомагали удержувати отцям нарід в блуді. З проповідальниць плакали русофільські съв'язчики, що Українці запроваджують нову віру і нові молитви для своєї віри. І нарід съв'ято переконаний, що Українці — се нова віра... Українських съв'язчиків лаяно публично з проповідальниць уличними словами. Провід в с'єм вели о. Курилло з Фльориньки, о. Гнатишак і инші... Серед такої шаленої ненависти отців русофілів до Українців, увивались платні агітатори, навіть сини католицьких съв'язчиків русофілів (Качмарчики, Гнатишаки, Кушвари) між нарід і ширили свою православну пропаганду. А отці русофіли гей ті фарисеї сиділи тихо і кричали, як їх хто зачіпив, що вони непричастні сему... Православна пропаганда, се цвітка русофільської гіпокризії у духовенства русофільского. — До баламуцтва помагає їм також слово „православний“, котрого значіння нарід не розуміє, а отці русофіли сего не порушують, бо їм з тим добре. Навпаки, опираючись на тім слові, уживанім в нашім богослуженю, голосять: так, ми є православні. І тому не дивно, що передовсім в тих селах ширить ся православє, де суть съв'язчики народовців, бо там нарід думає, що єго съв'язчик запровадить нову віру і тому нарід хоче вернути назад до православної віри... А коли прийде наказ зробити місію, то хитрі декани вишлють проповідати Українця-съв'язчика, до якого нарід упереджений і з місії нема користи. А ось знов прийшов новий лист пастирський о православію. А чи всі отці єго перечитали? Одні цілком не читали (як о. Дуркот в Лабові), другі лиш дещо перечитали. А се декани подадуть до відома, що всьо належито перечитано і о вс'єм поучено.

— Про тісну зв'язь православної пропаганди з русофільским духовенством стверджують також дві дописи з Лемківщини в „Ділі“ (ч. 38 і 44). І тут виступають як покровителі православія отці: Теодозій Дуркот в Ждині, горлицький декан і парох Беґетова о. Копистяньський, о. Юрчакевич з Чорного, (який лично розкидає між народ „Голось Народа“), о. Курилло і прочі кондеканальні.

— Вже нераз підносили часописи, що православна пропаганда ширить ся не лише між простим народом, але також

і між шкільною молодіжкою, а головню по русофільских бурсах у Львові. Та всякі голоси в тій справі полишились без відгону. Православє як ширилось, так і ширить ся дальше між бурсаками, головню вихованками о. Костецкого. Дійшло до того, що ученики, навіть низших клас, просто кплять собі з катехитів, коли сї викладають про католицьку церкву, про її знамена, про єресь православя і т. п. Вихованки о. Костецкого не скривають зовсім перед своїми катехитами своїх православних поглядів. В одній львівській польській гімназії катехит перелав у одного бурсака почаївську брошуру і при сій нагоді довідав ся, що почаївська література загально поширена між бурсаками. Та нема чого дивуватись бурсакам. Приміри завсїгди потягають. Вільно виділовим „Народного Дому“, викидати католицькі монахині з монастира, то чомуж не було би вільно бурсакам читати антикатолицькі публікації?

З Бразилійскої Руси. Бразилійська часопись „Місіонар в Бразилії“, видавана оо. Василіянами в Прудентеполіс, доносить, що під сю пору зорганізованих руско-католицьких парохій в Бразилійській Парані є 7, а то: в Prudentopolis, Itayopolis, Ivañu, Marechal Mallet і Antonio Olintho. Руско-католицьких священників, що працюють над бразилійськими Русинами, є 8, а се чотири оо. Василіяни і 4 свѣтскі священники. Оо. Василіяни займають парохії в Прудентеполіс і в Ітайополіс. В Прудентеполіс, Ітайополіс і Марешаль Маллет працює по 2 священників, на инших по одному. І так в Прудентеполіс є о. М. Шкирпан і о. Р. Криницький, в Ітайополіс о. К. Бжуховский і о. А. Титла, в Марешаль Маллет о. М. Березюк і о. П. Процьків, в Антоньо Олінто о. І. Михальчук, а в Іваї о. П. Осінчук. Всіх руско-католицьких церков в Парані є 22. Дві церкви на кольонії Ріо Кляро перейшли під власть священника некаатолицького — независимого Петра Петрицького.

Засудженє єпископа. Російський суд в Варшаві засудив польского єпископа Рушкевича і кс. Цеплінського за надужите власти. Справа виринула на тлі маріявітизму, котрим російський уряд опікуєсь, добачуючи в нїм чинник розкладаючий католицизм Поляків. В р. 1907 маріявітський священник повінчав двоє селян Сенкальського і Кендзерску. По якімсь часі вони розійшли ся і забажали знов повінчати ся, кожде з ким иншим. З сим звернули ся вони до єпископа Рушкевича. Сей признав їх маріявітське вінчанє неважним, (тим більше, що обоє були посвячені в III. степени) і позволив увійти в нові подружя. В тим всім власти доглянули надужите урядованя і засудили єпископа Рушкевича та кс. Цеплінського на рік і 4 місяці вязниці. Єпископ Рушкевич має бути представлений царській ласці і каря вязниці має бути замінена на зложене з уряду.

Всячина.

Прозора політика.

Все використати до своєї потітики, отсе девіз „твердої партії“. А як зручно знають використати, се показує поширене православя. Що католицькі священики були першими пропагаторами православ'я в Галичині, сего вже не треба доказувати. Тільки та обережність подивляє нас, з якою священики русофіли довгі часи укривали ся. Заговорила яка часопись, сейчас русофіли протестували проти обвинувачень, а своє діло даліше нишком проловжали. Дійшло до того, що „Місіонар“ називали нераз перед простим народом масонським а „Голось Народа“ або „Русское Слово“ релігійним. Булисьмо сьвідками, як крилошанин львівський отверто се заявив в часописи. Русофіли священики пізнали, що селянство є податливе, а буде по той бік хилити ся, куди скаже сьвященство. Тож взяло ся горячо, але і обережно, если не скажу рафіновано до свої справи. Катехити русофіли перед елекцією не вагались до Консистерій доносити на Українців абітурентів о їх мнимім атеїзмі, а за те о глибокій вірі своїх однойдумців. Не давні часи, як просьби компетентів Українців відкидували Консистерії, хотяй компетенти були спосіоними учениками. В тім згляді вела Консистерія перемиска перед Не давні часи, як в Семинари у Львові тверді лиш вітрили за атеїзмом, та робили ріжні доноси до начальства і часто свою ціль осягали. Русофільські священики позабирали всі найліпші парохі та иньші синекури. Тішили ся великою пошаною у шляхти, у котрої „starorusin“ і „католик“ був синонім. Тай нині у шляхти мають вони першеньство, „bo troszku szyzmy nie zaszkodzi“. Знаємо обличчє котишнього пралата Бачинського „wiernie poddanego“, а нині він цілком вилінив ся. Згадаймо за протести проти „Ниви“ навіть деяких деканів, а нині факти потверджують віродостойність „Ниви“, а чи хоч ті самі протестують проти православних часописий? Де там, самі морально і матеріально підпирють. Еслиб виступили проти тих часописий отверто і чесно, а не по фарисейски, тоб дана часопись не мала всупу до тих же парохій Давно ятрив рану москвофільський боляк у нашого мужика, але був плащик, котрий ту рану все зручно укривав перед Архіереями. Ними суть декани. Хто властиво іменує декана? Уступаючий декан іменує декана, а Ординаріят затверджує. Тут тверді дійсно були мистцями. Тут можом дивні річі говорити о тім, і колишній дослідник нинішних злорадних відносин на основі актів створить не одному очи. А не давна акція виборча і чинна участь священиків русофілів, чи не поставила в розріз з католицкою церквою?

Возили з собою часописи, роздавали між простий нарід, при тім не обійшлось, щоб не накинутись на свого собрата Укра-

інця. Що наш нарід не єсть єще так здеморалізований, то послухайте, яку то відправу дістав в Розвадові над Дністром юноша Заяць, син сьвященика з Горожанки, котрий на вічу в брутальний спосіб накинув ся на Ексцеленцію Митрополита. Встав селянин Ів. Коссач і не позволив обкидати болотом Архієрея. І мусів юноша мовчати.

Але були у нас сьвященики, котрі місто перестерігати нарід, воліли мовчати, говорячи, не дражни скаженого пса, бо я хочу мати супокій, бою ся чинної зневаги. Правда, борба „твердих“ була рафінована. Вони кричали: „Іване, правда, єгомость згадують „православні христіяни“, слухай того, що єгомость убрані сьпівають, а не вір їм в то, що вони в читальни розповідають. А подивіть ся в селі Х. канонік роздають що суботи „Голось Народа“. І хлоп стуманів. — Оден — дає, другий забороняє. Впрочім, як холоднокровно відносило ся русофільске сьвящєнство супроти православя, видко хочби з того, що деканати навіть не уважали за відповідне ужити якогось средства проти православя. Питанє лишає ся, чому чоловік наш покидає свою віру, а приймає православє? Знак, що та католицька віра або не дала єму жадного щастя або не хотіла дати. Над сим питанєм я довго застановляв ся і таки прийшов до того переконання, що наші сьвященики о всім говорили, тільки за віру католицьку нич. Хочете доказу, то перечитайте всіх проповідників, де там в проповідях писаних для сьвящєнства сільського знайдете сліди? Мужик о всім чув, тільки не чув „католицький“, лише як на глум „православний“ — а яко не грамотний зрозумів се, як підшепти казали.

А якеж образованє одержало наше сьвящєнство в обсягу історії руської католицької Церкви? Ставлю нераз собі питанє, що мені єсть знанє з обсягу сего знаня? В середніх школах катехит історію Церкви так викладав, що децо він шкартнув, а децоя, а вже за католицизм майже нич. Історія рідного краю полишила се катехитови. І я довідав ся о унії і то не цілком з доброї сторони.

Пішов на університет, а тут в скриптах вичитав я лише „Schisma Photiana“. Отсе все, що тичить ся відносин Церкви католицької до схізми*). Аж чудом впала мені в руки книжка Історія Унії руської Церкви з Римом. Ба відтак деь мабуть з „Сіона“ щось за Холмщину довідав ся.

Щож може сьльске сьвящєнство більш знати, котре з таким образованєм має на селі хіба з требниками до діла?

---

*) Вже що до університету, то ми і тепер не меньше „щасливі“! На трьох наших професорів — аж двох русофілів, а з них один (Д-р. Мишковський) навіть новокурсник! І такий „професор“ має мати вплив на молодіж католицьку? Чиста іронія... —

Хтож прийде нам в поміч, чи шляхта польська, що Українцям рішучо не хоче давати презентів, — чи польський ряд, котрий на все знайде Prügelpatent, тільки на православє не знає?

Тож нігде нам оборони, если самі собі не поможемо.

о. Йосиф Заболотний.

Слушна увага.

Редакція „Руслана“, виказавши в статі „Пропаганда православя — а русофільське духовенство“ (ч. 39), участь русофільських св'ящеників в схізматицкій пропаганді, додає при кінці ось таку слушну увагу: „І посмієж тепер виступити який небудь Дорожинський чи Кобилянський проти факту, що русофільство пропагує православє? Проти факту не одного, не двох, а соток, яким аж пестрить ся русофільська прилюдна діяльність. Проти пропаганди православя, свідомо ширеної русофільською печатію, певно, що не виступить навіть „звісний учений“ о. Кобилянський, бо „працює“ він над так „актуальною“ темою: чи Шевченко був віруючий чи недовірок. А православні апостоли — нехай спокійно собі працюють. Щож се єго обходить?“

Допись з Епар. Перемискої.

(Соборчик. — Устав церковний на р. 1912). Нині 20, 2 1912 Соборчик деканальний надзвичайний в справі обговорення агітації схізматицкої. Соборчик відбув ся далеко не так, як я надіяв ся. Було собі звичайне говорєне без пляну — без застановленя — і остаточно без результатів, бодай в формі яких ухвал, що робити, як робити. Але годі — у нас ще далеко до того, щоби клир відчув важність свого завданя, важність хвилі.

В часі соборчика дістали ми Шематизм на 1912 і „Короткий Устав церковний“, одобрений осібно в тій цілі комісією знатоків із всіх Епархій — одобрений всіма трема Ординаріатами.

Моє бажанє від кількох літ здійснило ся. Все мене тоє обурювало, що „Просвїта“, Качковського Общество і др. маюгь нам друкувати Устави — і наше „що попик то типик“ було потвердженє і тими друкованими типіками. І кілька разів я звертав в нашії пресі увагу на ту аномалію. Та на жаль мене і той подвійно одобрений Устав не вдоволів.

З всяким респектом перед властію, але таки вже по перегляненю побіжнім в одній хвили зауважив я много неконсеквенцій.

І так єсть названа кожда 1. Неділя місяця, але без поясненя, що се має означати. А чейже повинно бути бодай в скобках поданє: (додай Службу о умирєніє церковей), як се подав той сам автор о. Гургула в Уставі доданім до календаря Тов. Качковського. Не зашкодило би було і додати — „1 Неділя для Апостольства молитви“... таж годі так всипидливим бути і не призна-

ти, що тоє брацтво вже має право горожаньства в нашій церкві і в той спосіб одобрити той стан, а не закривати.

Не зашкодило і зазначити І. п'ятницю місяця — сповідь брацка... Але вже аж надто разить, що нема згадки під днем 1. Юнія, або 3. Юнія — про Празник св'ят. Серця Ісусового.

Минушого року навіть календар Общ. Качковского чи Ставропигійський подав день того св'ята — а ту ані згадки — а прецінь ще в році 1909 в Вістнику Перем. Епарх. ч. VI. була одобрена Служба тому празнику і поручена — а тепер ані згадки. І щож скажуть мої вірні твердого крою, коли побачать в дяка одобрений трема Ординаріями Устав, без згадки бодай, що можна тую Службу взяти чи в п'ятницю місго Служби Состраданію Бог., чи в неділю, з поминенем Служби воскр. То саме відносить ся ро Служби виразно одобреної і наказаної у Вістнику Епарх. Перем. 1911 р. ч. IV. св. Йосифу Обруч. Тую Службу узглядняє о. Гургула в Уставі в календарі Качковского — а в одобренім Ординаріями ані слова. І знов пощочина для тих св'ящеників, котрі виповняють прикази Ординаріягу, закупають наказану книгу — не без роптанія часом „господинів провізорів“ — і заряджують єї примінене в церкві.

Також не звернено увагу, що в жовтни має ся безусловно додавати молитву св. Йосифови — і акафист Покрову або св. Йосифу.

З св'ятами, котрі має переносити ся на неділю, також після моєї гадки повинно бути в Типику на оден рік — означене точно, чи переносити чи ні, а не лишати се волі св'ящеників. Так з св. Йосафатом 12/11 — сеж прецінь вже рішене, що має бути в неділю — з Всенощним — 5/VII; пророка Ілії і пр. Св. Георгій і св. Йоан Богослов удостоїв ся лише виразнішого пояснення.

З тих отже причин, хотяй як мені прикро, я Устав одобрений подвійно сховаю добре — а лишу чи з „Місіонара“ чи з календаря Общ. Качковского дякам — бо бодай за жаден з них не відповідаю ані я ані Преосв. Ординаріяти, і навіть звертав я їх увагу, що вони властивої апробати не мають, лише звичайне „дозволяє ся печатати“ а „Місіонарський“ устав і такого потвердження не має.

Подаю мої гадки під розвагу — не хочу осуджувати — але здаєсь мені, що таки знайду великий гурток духовенства, котрий разом зі мною схоче по зрілій розвазі просити Ординаріяти, щоби неапробували типик не згідний з їх рішеннями.

Тішу ся отже, що маємо докладний, о стілько о скілько, типик оден для всіх, бажаю, щоби всякі Общества і „Місіонарі“ перестали видавати кождий на свою руку, для баламученя — але і прошу, щоби устав подвійно одобрений узглядняв всьо, що належить і не викликував соблазну. Время люте! — В.

В шехпольска дурійка.

Кожний Суд надсилає Урядови парохіяльному друки до виказів случаїв смерті. До тепер підписаний, як і другі Уряди, діставали друки рускі, — але ось перед кількома днями отримав я друки польські. Розуміє ся, завернув їх з дописию, що мабуть через помилку Експедит надіслав урядови гр. кат. друки польські. На се дістаєм письмо, яке позволю собі дослівно переписати, щоби пізнати, чим ми вже не є.

Prez. 75

2/12

Do

Wielebnego gr. kat. Urzędu parafialnego jako metrykalnego w Szelpakach.

W załączeniu zwraca się W. gr. kat. Urzędowi paraf., jako metrykalnemu, przesłane друки на spisy wypadków śmierci, gdyż takowe przez tut. sądową kancelaryę wysłane zostały в języку polskim nie przez pomyłkę, lecz в wykonaniu obowiązujących przepisów.

Jeżeli się bowiem zważy, że Urząd parafialny jako Urząd metrykalny, występuje в характерze władzy państwowej (czyte), a każdy proboszcz в функcyi prowadzenia metryk jest organem państwowym (!!) podległym władzy — politycznej — jasnem jest і не ulegajacem żadnej kwestyi, że Urząd parafialny в характерze Urzędu prowadzącego metryki, jest bezwzględnie obowiązаны używać в korespondencyi з władzami з §. 1. і 2. rozporządzenia з року 1869 języка polskiego і sąd tutejszy winien з Urzędem parafialnym jako metrykalnym znosić się wyłącznie tylko в języку polskim.

(Rozporządzenie językowe з 5/I 1869 L. 2354. — Orzeczenie Trybunału Państwa з 16/I 1921 L. 483 1901 № zbioru 1044 (Hugelmann) з 16/I 1901. L. 484. 1900 № zbioru 1045 і reskrypt Prezydium c. k. wyższego Sądu Krajowego we Lwowie з dnia 22/II

1899 Prez. $\frac{2998}{17/90}$

Naczelnictwo c. k. Sądu powiatowego Nowesioło 11/II. 1912.

Wolski

На се незіставало иншої ради, тільки післати се до Его экс. пана Червіньского „до затвердження“ і так підписаний і другі Отці зробили.

Ба але до сего вже і коментарів не треба. Тут тільки позволю собі звернути увагу на дозволення з ц. к. Судів опікунчих для малолітніх сиріт перед шлюбом. Сей пан а і другі начальники мимо жадань сторін інтересованих не хотять їх видавати по руски, а чейжеж ми вже ту не є втогді урządami metrykalnymi абсолютно ніхто нас не змусить приймати в язиці польським.

На се за мало звертає ся уваги, а Польща все добре памятає і все своїм язиком урядує, а не всі отці поучують, як слід і не всі жадають, щоби ті „консенси“ були писані по руски. При тій нагоді піддавбим думку, чи не повинні ми в метрикальних книгах, — коли вже їх по руски провадити не вільно, — записувати рускі імена хрестні — а не переводити їх по латині, можна і по латині книги вести, а писати н. пр. Wołodumy'r а не Vladimirus — Ivan — а не Joannes — Vasył а не Basilius — Hryhorij — а не Gregorius. — о. Ал. Голінатий, парох.

3 товариства сьв. Ап. Павла

1) Реколекції Тов. сьв. Ап. Павла відбули ся в днях 19—22 лютого с. р. Хоч оголошені були в останній хвилі, все-ж таки зібрало ся 129 учасників. Се свідчить, що потреба „Реколекційного Дому“, о яким мріє від кількох літ частина нашого духовенства, стаєть ся пекучою справою, коли ідея духовних вправ нашого духовенства так стала популярною. В справі будови такого дому пороблено вже певні трактованя. Дай Боже, щоби той дім станув як найскорше і уможливив духовенству частійше користати з духовних вправ.

Провід в дух. вправах мав Вспр. о. Тисовский Ч. С. В. В.

2) Рівночасно повідомлює Виділ Тов. сьв. Ап. Павла, що духовні вправи для сьвященничих родин відбудуть ся в днях 29, 30, 31. і 1 цвітня с. р. у СС. Василянках у Львові — ул. Марка 20. Зголошеня до 18 с. м. приймає настоятелька СС. Василянках. Упращає ся о численну участь. Постіль свою просить ся з собою привезти. За удержанє належить ся 12 кор. Від Виділу Товариства сьв. Ап. Павла.

Справа „Ювілейного дому духовного ім. Митрополита Андрея Гр. Шептицького поступила щасливо наперед. На домаганє більше як сотки сьвящеників, учасників останніх реколекцій, щоби вже раз справу приспішити, відбули ся дня 26 лютого, в понеділок, — як було оголошене в часописях, — перші збори оснудателів дому під проводом Впр. о. Євгена Шухевича з Підберезь. Крім львівських сьвящеників прибули о. декан Донарович з Боринич, о. сов. Ярема з Волехова, о. М. Баричко зі Щирця, о. Ом. Ваньо з Заланова. Статут, складений після вимоги закона з 1873 р., реферував о. ректор Д-р Боцян при фаховій помочи п. Дир. Саєвича. Присутні після дискусії привiali статут і вибрали першу Раду надзорну і Дирекцію. В статуті ухвалено уділ в висоті 100 К., сплачуваний 10-короновими місячними ратами, вписове 5 корон, а поруку трикратну. До Надзорної Ради вибрані: о. крил. Т. Войнаровский, голова; о. Д-р. О. Боцян, заступник голови; о. Д-р. К. Богачевский, секретар; Члени: о. Євген Шухевич, о. Стефан Донарович, о. Євген Гузар, о. Никита Будка. Заступники: о. М. Баричко, о. Ник. Янович. До Дирекції вибрані: о. Ом. Ваньо, справник; о. Ів. Рудович касиєр, о. Вас. Лициняк, книговець. Статут підписаний головою Зборів і Дирекцією вже внесений до суду

з просьбою о зареєстрованні. Тішим ся дуже, що се важне діло йде вперед і бажаємо ему благословенного розвитку!

Подайте поміч!

Село Гута полоницка, повіт Камінка стр. невелика, бо числять 100 М., латинників 60 М., а руських є 40; було давнійше руських більше, а тепер латинників більше, а причина сего та, що церков далеко від того села, а місточко є близько з костелом і народ при звичаїв ся ходити до костела тай легко дав ся перетягнути на латиньство. Щоби далі до того не допустити громадяни Гуті задумали поставити свою церков. Та се діло не легке. Тому 2 роки Поляки заборонили нам громадську площу, де мала стати церков і ми мусіли їм уступити. Та нам прийшов з помічю один наш чоловік і подарував красний кавалок землі під будову нової Церкви. Поляки видять, що ми підупали, що нам трудно докінчити, приходять до нас і радять: що ми вам докінчимо, як належить ся, але ми маєм мати рівне право до Церкви так, як і ви; а ми собі подумали за минувший процес, що ми мусіли відступити від свого власного, то з певністю прийшлоб і тепер так само з Церквою. Правда, щосьмо підупали на силах, але ще чуєм силу у свого народа руського і просим сердечно, як старші так і молодші громадяни, вас Панове Адвокати, Судії, і вас Високопрепод. Отці, причиніть ся до того доброго діла, і вас Каси, Спілки, Крамниці, Молодчарні, Читальні, і вас Члени „Просьвіти“, причиніть ся своїми хочай як найменшими лептами і допоможіть нам дім Божий докінчити і як прийдуть до вас наші колектанты, не пускайте їх з нічим, жертвуйте, що можете, а Всевишній нагородить вас сторицею. Хтоби зволив впрост прислати який даток, подаємо адресу: Комітет будови гр. кат. Церкви в Гуті полоницкій на руки Ілія Кушинського, почта Топорів. Від Комітету будови Церкви в Гуті Полоницкій.

о. Николай Білевич

Андрей Виноть

парох

Ілія Кушинський.

Ілія Маринюк.

Православе в Миклашові під Львовом.

З огляду на поміщену в Хв. часописи „Нива“ ч. 4, стр. 135 згадку про мою парохію, маю честь заявити:

Покищо в Миклашові православна церква не буде ся і на будову не заносить ся. Названіж в згадці ОО. до мєї парохії не приїзджають, православне у мене не ширять, ані взагалі мені в душпастирській праці не перешкаджають. З поважанем о. *Володимир Семків*, парох Миклашева.

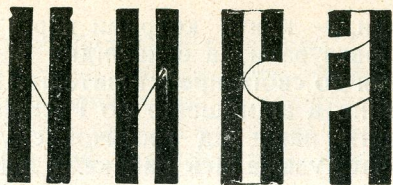
Від Редакції. Свої уваги до отсеї заяви подамо в слід. числі.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св.ящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 6.

Львів, 15. марця 1912.

Рік IX.

о Евстахій Цурковский.

Вплив радикалів на нашу політику і наші суспільні відносини.

(К о н е ц ь).

І така міна знайшла ся з розкладовсго матеріялу межі самими Русинами. Матеріялом тим були одиниці, котрі зразу відомі були загалови яко соціялісти і яко такі належачі до інтернаціоналу. Одиниці ті зорганізувались яко партія самостійна і спрезентувались організації рускій яко партія радикальна, маючи в радикалізмі своїм на меті основну зміну теперішньої організації: обі партії мають пірвати усі звязи з собою, партія стара пятнує ся відразу яко московска і партія молодша не має ніколи зігннути ся з нею, має стати ся єї ворогом, а основи культурні, в яких годили ся обі партії уважати яко застарілі, назадницькі, консервативні, клерикальні, яких в ім'я поступу вирікатись треба і усім теперішнім основам культурним висказати своє „проч“! В тім духу піднесла та партія публично алярм і для доведеня розбитя піднесено з природи річи борбу против тих, що були виновниками такої організації і явними ісповідниками пануючих основ теперішньої культури, якими було руске духовенство і на тоєж ударено з всякою пристрастію.

Щоби стелити собі дорогу в народі, прозвала ся та партія будьто партією хлопскою, для зеднання собі хлопів розпушувано милі, многообіцяючі, демагогічні кличі наділення хлопів

паньськими ґрунтами, — кличі, котрими нарід до себе притягали, а нікого не обов'язували, а в наслідку мала лиш довести нарід до знеохоченя до своїх представителів. І дійсно головня зробила своє, але іно в відношенню до Русинів. Щоби не утратити всего, ратувати нарід від грозячої єму національної заґлади, бож свого часу уважались радикали лиш яко каста хлопска без ніякої закраски національної і ратувати від безвіроїсповідности, бож нападами своїми на церков творили наче секту протиреліґійну і загрожували рускій Церкві, тож під грозою тих обставин молодша партія подала ся на угоду з радикалами і прийшло до з'їзду обох партій. На з'їзді поставлено точки угоди, о яких згадав я уже повисше. Не менше згадав я і о висліді з'їзду а то, що прийшло до зірвання „консолідації“ і до утвореня нової організації під назвою „народно-демократичної“.

На тім кінчить ся перший період нашої істоії під Австрією, а починає ся другий.

Для виріжнення, якими знаменними чертами виріжняє ся оден період від другого, при закінченню сего періоду належить підчеркнути сказане і витягнути в короткості ті черти, які знаменують сей період і викажуть нам ті ідеї, які були провідними у тій добі. Знаменне передовсім єсть се, що в тім періоді знаходимо також партії, але ріжніячі ся з собою лиш що до уживаня языка в літературі і правописи. Первісні діячі уживали на початках языка церковного з причин, як сказав я висше і тримали ся єго потім дальше примінюючи єго з часом відповідно до політичного нашого положеня до російщини, не мали ся однак за Росіян, ідучи в роботі загальній рамя в рамя з партією молодшою, уживаючою в літературі языка живого і тому зовучою себе „народовцями“, справа народна стояла по над інтерес партійний і в праці для народа лучили ся солідарно усі, так що все, що маєм і щосьмо здобули, приписати належить щирій праці вспільній і серіозним заходам усіх. З'огляду на то, гадаю, булоб не згідне з історичною правдою споглядати на ту партію, як то під послідними вражіннями утерло ся у нас, як на московску, а хочачи тримати ся правди історичної, мусимо тримати ся і тої номенклятури, якої до названя себе уживали они самі. Після сеї номенклятури була се партія „старих“, потому „твердих“, а ніколи назвати її не можна в цілости партією московскою, позаяк крім языка в справах народних ішли разом з „народовцями“ і були партією знаходячою ся під вспільним знаменником руским, значить ся, жили обі партії в консолідації усе, і на кождий случай були се союзники джентельмени, маючи собі за приятність служити народови і терпіти за него.

До яких успіхів допровадили діячі з сеї доби, о тім згадав я повисше, впрочім справи ті не такі далекі, то і відомі. Слід, який полишили по собі, складає ся в виразі: „будували“

і допровадили свою будову під вершок.

Коли будову свою допровадили до стадії, в якій з невід-кличної конечности приходимо до завершення її, до впроваджен-ня дійсно правового ладу межи обома народностями тутешни-ми, тогди як раз в той час прийшло межи нами до організа-ції нової.

Яка се організація, о тім згадав я уже висше, пригляньмо ся тепер, які наслідки з неї, що принесла она нам?

Організація та принесла нам розбите. Дісталисьмо моска-лів, не стратилисьмо радикалів, в одних стратили союзників, в других не набули приятелів, одні як другі обертались против нам і в той спосіб зготовили з себе організм, о яким сторона противна мусіла казати, не знаєм, з ким маєм пактувати, види-мо партії, а не видимо народа, бо партії представляли сторон-ництва без спільного знаменника, без спільних звязків з собою — значить ся в рішучій хвили, коли приходило довершати ді-ла ми розв'язали ся і стали находити на себе.

Щоби не прийшло знов до злуки, Поляки стали попірати москвофілів, а коли настала конституція і в Росії, тогди Поля-ки ввійшли з ними в формальні пакта, маючи при тім подвій-ний інтерес, з одного боку, щоби давити нас тут і в справі нашого нищення іти разом з Москалями, а подруге, щоби попи-ранем Москалів тут, виеднувати собі користи в Росії.

І який конкретний з того успіх? Московщина на велику скалю, будоване величезних московских бурс, величане царо-славя і ввджене православя а дальше анексія Галичини до Росії, як проголошує „Новое Время“.

Яка користь з злуки з радикалами? Чого не ткнули ся тамті і перед чим корились попередні наші союзники, на се кинулись радикали а то народність і віру. Всім нам відомо, як в перших початках розбивали радикали віча народовців кричу-чи: ми не Русини, ми хлопи. А що нація єсть у радикалів ні-чим, свідчать от хочби послідні голосні і всім відомі події, як абстиненція радикалів при краєвім здвигу „Соколів і Січий“, заказуване офіційальної участі в св'ятах Маркіянових. Понадто відомо нам, як радикали ідуть киришити іно в організаціях на-родовців, а не ідуть нищити гнізда москвофілам і в заступстві народнім не ідуть враз, а творять окремиї клуб і ідуть нераз на переріз нам, як видимо се в парламенті. Як нічим єсть нація, так нічим єсть для радикалів і то, з чим та нація єсть зв'язана, нічим для них Церква.

Виступати против Церкви мають они собі за клич гордині своєї. З борбою против Церкви, виступають з борбою против морали, яку церков голосить і убивають всякий авторитет, і на-коїли тим тільки лиха, якого не завдали народови усі історично памятні нам вороги до купи разом. Знаєм, що нападали всі-лякі орди, робили много спустошення, але переходили і нарід помало знов відходив.

Інакше діє ся з пропагандою радикалів. Та розрушує всяку організацію. Доми, котрі творили перше найпоряднішу організацію, як родичі з дітьми, муж з женою, перестали бути організаціями. Радикал значить то само що з правом дітий не слухати родичів, мужа не бути вірним жінці, дорослим не слухати ніякої старшини а мати право до найширшої свободи уживання собі, до культивування п'ятики і найможливіших розривок і забав. Діти вповідають послух своїм родичам, не хотять разом працювати, вибирають ся до Америки і куда будь в сьвіт за очі. Еміграція сама в собі річ користна, але тепер не приносить нам тільки користі, що шкоди. Радикальна мораль уживати, що мога, пересякла до шпіку і кинулось уживати усе. Гроша приходить що раз менше, а іде нераз більше на вживання. Дома що раз менша охота до праці, а що раз більша до уживання.

З того виходить, що господарі що раз більше задовжують ся, а господарства упадають. Можна переконати ся по банках, як стоїть з довгами, ті на разі лагають ся, але час не далекий, коли прийде до катастрофи. Так має ся річ з роботи радикальної по селах, доводження до пролетаризації, про яку по всесьвітнім доктринам радикали на початках в своїх брошурах писали. І як знаєм з часу, коли то тов. „Просьвіта“ хотіло змінити свій статут на просьвітно-економічний, радикали були перші і одинокі, котрі завзято спротивили ся тому, так що всі старші, які були на зборах за сею зміною статута, уважались якби які зрадники народа, виставлені були на кпини з їх сторони, а сей статут в зміненій формі чейже причинив ся до нашого економічного розвитку много. Такий єсть вплив радикалів на село. Тепер розгляньмо ся, який їх вплив в публичнім нашім житю, а то в руху організаційнім і в пресі? Під першим взглядом відгривали они ролю зазулі-кукавки, що складає свої яйці в чужі гнізда, заводячи свої організації не де їх еще не було, або в гнізда москвофільські, а в гнізда наші, поборюючи тим своїх союзників. Преса їх то виключний вічний таран на нашу Церков і наше духовенство. Крім своєї преси старали ся втикнути ся і опанувати нашу пресу. В нашій пресі в „Ділі“ робили то само, іно з іншою тактикою.

На Церков і на наше духовенство не били впрост, але з боку, представляючи забуреня якісь релігійні де інде, якби не знать яке торжество поступу, розписуючи ся широко про з'їзди антирелігійних товариств, а не згадуючи або коротко лиш регеструючи з'їзди католицькі або виносячи високо сваволю, яка зайшла на університеті в Кракові, яка звісна нам єсть під назвою „Ціммерманіяда“, хвалячи віча нашої молодіжи академічної за їх ухвали усунення виділу теологічного з університету, хоч его еще не мали, або діла чисто горожанської натури, коли звершить їх сьвященик називаючи клерикальним, як приміром заложеноє каси при читальни або пишучи на перекір всякій прав-

ді будьто статі наукові, але без наведення яких будь жерел, що за давньої Польщі за часів панщизняних сьвященство руске принесло більше лиха, як Жида, хоч думи народні говорять інакше о тих Жидах арендарях. Противно знов, коли розходилось о справи жидівські. Найменший хочби єще і сумнівний случай якогось покривдження Жида не був перепущений і піднесений яко замах на жидівство, яко варварство. В загальї усі рухи з сторони партій антирелігійних хочби найгірші, були виправдані і вивисшувані. В справах же загальної натури, в заступництві в тілах законодавчих, радикали не уважали за потрібне почувати ся до солідарности, а творять собі свій клуб і роблять, як самі хочуть. А коли приглянемо ся нашим творам літературним, то і ті відбігли далеко від творів наших писателів давніших. Вільна любов се найголовніший предмет, який обробляють на всі лади поступові наші писателі, котрі допровадили до того, що наша публіка зсизилася до нашого красивого письменства, бож книжок таких публічно ставити на стіл не уходить і публіка споглядає на ті твори, як Котляревський в своїй Енеїді, котра єсть ціла сатираю на Енея в відношеню до Клеопатри. Правда, що такі твори знаходять ся і у других, але у них гублять ся ті твори і не є чільні, що річ змінєє много. Приглянемо ся знов обривкам політичному, як радикали обчужують нарід вибити ся на верх. Хто з нас бував на віках або яких інших політичних зборах наслухав ся до сита, як ту захвалює ся вічно сила, але не моральна, а фізична, підносить ся п'ястук, хлопський параграф і будьто на той параграф ставить ся цілу надію. Хоч і як панове радикали хотять зачислятись до поступових, то і під тим взглядом можна закинути їм деморалізацію. Складати надію на п'ястук, значить убивати мирну, неутонну, безпереривну працю громадянську, а прийти до своїх прав хитромудро, якоюсь катастрофою. В часах, коли боролись народи о своє існуванє кулаком, дорада така була би на місци, але нині в часах правних відносин, булоби се убійством, бо нехайби послухав сего народ, бувби знищений репресіями державними, війском і іншими карами.

Впрочім і найбільші жертви не принесли би найменшого успіху, якби не було сили моральної. Нині веде ся борба силою моральною і до побіди доходить іно той, що добиває ся о своє право даючи на кожнім кроці пізнати свою свідомість горожанську, упоминаючи ся на кожнім кроці о се, що право єму уже признає, а колиб право в чім не признавало слушного заспокоєня, добиваючись о него дорогою правною. Хто не потрафить постояти за своїм правом, тому не помогла би і ніяка катастрофа, бо по катастрофі вернулаб ся стара історія назад. В часах конституційних рішають не проблески, а буденне житє.

Дарма, що панове радикали покликають ся у своїх доктринах на пок. Драгоманова і проголошують їх яко поступові. Драгоманов не був чоловіком тутешним, а з України і то з ча-

сів, де в Росії приготовлялось все до революції. Тоді доктрини ті доводили до ціли, але не дадуться прищипити до конституційної Австрії, а тепер уже і конституційної Росії.

З огляду на то можна представити собі і ту осоружність, яку викликав рух український в Росії, коли хотів взорувати ся на доктринах Драгоманова. В часах конституції доктрини такі суть анахронізмом, котрі на народі все тяжко пімстити ся мусять.

Тепер досвідчаєм, як та струя радикальна, ідучи на поперек культурним змаганням теперішнім, опротивляє опінію публичну і з поводу того п'януть нас „гайдамаками“.

Коли зважимо, що опінія в розвою народа на дорібку значить много, то і ту обставину не можемо зачислити до середника промощуючого нам дорогу.

То менше булоб єще, як би ми мали силу моральну в собі, але як она підтинає ся і називає ся се поступом, то вихід з сего не інакший, як се замах на нас самих і ми при таких обставинах мусимо послужити другим як погній.

З огляду на то партія радикальна від нас благословитись не може а може дочекати ся нагороди від противників наших, яких і дочекав ся д-р. Трильовський діставши консенс на будову желізниці коло Коломиї.

І як характеристикою першої доби нашої діяльності було, що будовали сьмо, характеристикою другої теперішньої доби єсть, що руйнуєм, стараєм ся все то, що тамті збудували, знищити і то все під покришкою поступу.

З того видно, як темна сила, дух злий, старає ся прибрати на себе одежу сьвітлу, щоби чоловіка привести до упадку і погубити его.

Найгірше, що ту стрімку похилу дорогу, на яку поставили радикали нашу Русь, наші учені історики називають поступом, як назвав ту партію професор Мих. Грушевський в своїй популярній історії, яку недавно видав. Мимо такого ореченя, кажу, хорони і заступи нас Боже від такого поступу. Коли зважимо, що звичайне жите других народів не взяло такого поступу в угол свого жита, сьвідчить то само собою, що єсьмо на блудній дорозі. Партія та хоче доказати того, чого доказали переднійше на Угорщині, що вдаривши на старших провідників, допровадила до змадярщення, у нас допровадити може лиш до польонізації, а в Росії до змосковщення, бож збавляючи нарід сили моральної, збавляє его сили живоїтної і ставить над пропасть.

З сего виходить ясно, як тяжко мстять ся факти з сеї нової організації, коли партія радикальна умови не додержала і з порядку річи додержання домагає ся конечність.

Через нову організацію набулисьмо лиш противний собі матеріал, який перетравити приходить нам дуже тяжко.

Переміна назви після домагання радикалів з назви „народовців“ на „національно демократичну“, ся не багато може нам помочи, а ще менше спасти. Правда, в першій періоді нашої діяльності булиśmy уже в стадії, де стала зголошувати ся до нас шляхта, алеж се гадаю не було для нас страшне, бо замість шляхти рускої, маємо польську. А се горнене ся шляхти до нас було як раз тим найлучшим термометром в успіху нашої діяльності. Перемінивши назву з „народовців“, на „національно-демократичну“, тим наче поставилиśmy рогатку против шляхти — чи се здорова з нашої сторони дипломатія, справу ту позволяю собі дуже заквестіонувати.

В першій періоді дух провідний в організації був перше цілість, а рахунки межі собою прийдуть з часом — в періоді другим прийшов клич противний, перше рахунки з собою, а потому справа вспільна, справа загальна. Помимо великої реклами радикалів в поступовости, я порядку такого організаційного за здоровий узнати не могу, бо анальорії не знаходим нігде. Всюда знаходимо норму *paulatim summa petuntur* — і у нас інакше бути не може.

Хотячи добити ся ровеня рівного з другими, гадаю, не можемо інакше, як тими дорогами і стежками, якими вибивали ся на верх другі, а що послужило другим, послужить і нам. Як ніхто не поставив хати починаючи від вершка, іно від основ, так іншої штуки не можемо доказати і ми — не відразу все порядкує ся, а на все приходить свій час.

Кінцеве слово моє може бути лиш те: робім не понад люди, а як люди, то і у нас буде як в людей і що організація, до якої споводували нас радикали, єсть нічим іншим як підставленем нам ноги — нехай буде се їм упіменнем до направи зла а для нас на будуче осторогою при організаціях, що від організації залежать відносини суспільні, а від них доля народа. Досьвіди поки що суть страшні!

Невідрадні ті відносини дали повід до заснованя нової партії „Християньско-суспільної“. Партія та здаєсь відповідати в цілости духови нашого часу, та ба, по проводирю, котрий стає на чолі партії здаєсь заходити обава, що за партією тою стоїть хтось, о яким пословиця несе, де двох бє ся, третій користує. Той, що став на чолі єсть тим самим, що свого часу втяв ту штуку, що втяли пізнійше радикали. З огляду на то є обава о єще більше розбите і зважаючи на дату народження сеї партії, а то по дрогобицких виборах і по виступленю Ексцеленції нашого Митрополита в справі університета, здає ся повисша партія мати значіне протиділяня против нашим висшм духовним кругам на свій лад і се єсть причина, для чого не зсолідаризовало ся з нею духовенство, хотячи доходити лучшого кінця в теперішній організації, котра по посліднім зїзді дала задаток на лучшу надію, як видно по „Ділі“ до лучшого іде.

Забудьмо за се, що було, а памятаймо о будучности, то зійдемо ся всі і діпнемо чогось після пословиці: *concordia minima crescunt, discordia maxima dilabuntur* — і уступить ся з помежи нас вежа вавилонська. Коби іно скорше!

Поступовим нехай називає ся той, хто зробить крок вперед, а не в зад, хто буде будувати, а не валити.

АНДРІЙ ІЩАК.

Чи Христос жив?

(К о н е ц ь).

III.

Переходим до другого елементу Древсової тези. Се знаний вже віддавна напрям представити Євангеліє і о скільки можливе ціле сьв. Письмо, як злішок різних орієнтальних передань і фабул. Спеціально що до особи Христа висилує ся протикатолицька наука вишукати в нїм як найбільше мітольоґічних черт, властивих старовавилонським, староіндійським і староарійським оповіданням про богів. Вичислюване всіх теорій сего мітольоґітісу, якого горячим представителем є Древе, завелоби за далеко поза межі теми. Що дотичить „Христових мітів“ то Древе не тримає ся одної сталої теорії, але є синкретистою в найповнїйшійм того слова значіню т. зн. приймає зарівно добре впливи старовавилонські, як також індійські або арійські відповідно до сего, що вигіднїйше. Подібно вигідно змінює Древе нині ті погляди, за які вчєра давби ся був розпяти. Так пр. ап. Павло, якого єще в сбговорюваних „Христових мітах“ вважає історичною особою, творцем властивої нинїшної християнської науки, є після єго найновїйших дослідів також мітичною особою.

Звідки походить ся непостійність? Відповідь проста. Древе як представитель філзофїчного пантеїстичного монїзму не числить ся цілковито з історичними фактами. Він представляє філзофїчний напрям спровадити все до одного, тому хоче всі існуючі релїгії від найдавнійших часів аж до нині звести до одної ідеї, якої від віків шукає людська думка бажаючи вирівнати прогалину між сьвітом змисловим і сьвітом ідей, між сим

і другим світом. Задача дуже висока і нею нераз хвалить ся монізм, однак в самій річі є логічним абсурдом оснований на фалшивій суппозиції, що все рівнає ся одному а одно є всім.

Сеж чистий пантеїзм. На тій фалшивій суппозиції також оперте зарозуміле твердження моністичної філософії, що всі релігії дадуть спровадатись до одної ідеї, яка вдоволить відвічне бажане людської душі. Добре каже схолястична засада: *disputa et distingue et bene docebis*. Все в порядку річий відповідає одному в порядку логічним і все в порядку логічним відповідає одному в порядку річий, бо тут помагає нам абстракція, однак без абстракції все в порядку річий ніколи не рівнає ся одному порядку річий. Се абсурд. А власне той абсурд поповнює моністична філософія, коли хоче всі релігії спровадити до одної, яка вдоволила би всіх. Тому не дивниця, що Древе нічо не числить ся ні з фактичними даними ні з науковим методом. Історичні докази, наукові дані, несумнівну дійсність все те готов він пожертвувати для логічного абсурду, для ідеалістичного монізму, для релігійного пантеїзму, для молоха власної фантазії. Для него готов він знищити все і релігію католицьку і ліберальне протестанцтво, бо вірить, що неможливий до здійснення абсурд дасть ся здійснити, що на місце поваленої релігії дасть ся нову релігію впровадити в житє. „Нема нині иньшої можливости — каже Древе*) — як або спокійно дивити ся, що все змагаюча натуралістична філя забирає вже останки релігійної думки, або поставити погасаючий релігійний огонь на пантеїстичний ґрунт, сотворити незалежну від церковної установи релігію“. Се средство може на думку Древе „відвернути еще в час цілковите замуленє релігійної свідомости і виратувати європейську культурну людскість від страти духового пункту тяжкості, яка нині грозить зі всіх сторін“.

На жаль дорога, котрою вибрав ся Древе ратувати людскість не туди веде. Підчеркуючи сю сторону Древе, нам інтереснійше єї блище пізнати і лиш в звязи з нею трактувати мітологііс автора. Бо в самій річі Древе не відкрив нам жадних нових мітологічних впливів, він вибрав для своєї цілі найбільше єму потрібні приміри з ліберальної протестанцької теології. Зате відкрив нам цілу тайну змагань ідеалістичного монізму до релігійної реформи. Сі змагання пантеїстично-моністичної філософії суть для нас тим більшої ваги і представляють тим ціннійший апологетичний момент, що прояви єго вже від давна суть звістні в нашій літературі. Крім переводів Дрепера, Фасербаха, що служать пропаганді матеріалістичного монізму, крім оповідань „про заздрих богів“, „рай і поступ“, крім „поєм про сотворенє світа“, що пересаджують на наш ґрунт західно-європейський релігійний лібералізм і радикалізм, крім „наукових

*) Christumythe 1910, 238.

листків“ поміщуваних на сторінках нашої літературно наукової часописи, стрічаємо і в нашій поезії пісні, котрої „дотик із терня рожі родить і по серцях мов чар солодкий ходить“, пантеїстичну проповідь моністичного світогляду. Устами поета о виробленім філософічним світогляді, що скромно називає себе „рекрутом“ музи говорить она до молодих серць :

Я гадав, що ти підняв ся
Духом понад ту худобу,
Що собі і Бога й чорта
Творить на свою подобу;
Що скрізь часове й тілесне
Ти проник в духове й вічне
Що відкинув шкарлупяне,
Грубо — антропоморфічне..
Підіймись, напруж всі сили
Безмір обіймай душею
І в найвисшій тій екстазі
Змий ся з сутністю моєю !

Відкинувши „грубо антропоморфічне шкарлупине“ правдивої філософії стараєсь пантеїстичний монізм а з ним також Древе воскресити ціле людське єство в „сутности“ пантеїстичного бога. Дорогою пантеїзму хоче моністична філософія і її речник Древе доконати „спасеня“ людської думки, яка від початку свого істнованя даремно висилує ся вирівнати різницю між матерією і духом, між сутністю незмінною і духовою а сутністю часовою і тілесною. „Передовсім була би вирівнана разяча різниця межи натурою і духом. Тут один член протистить ся в безчисленних випадках другому як непроходима темнота, як вороже Ні. Уняте сеї різниці дало би щось рівноважного між натурою і духом, щось позитивного, одного, правдивого, невідмінно ущаслиwiająчого“.

Плято творець метафізичного ідеалізму — каже дальше Древе — усвідомив колись грецькій філософії а через неї цілому пізнійшому культурному світові сю різницю між натурою і духом. Вирівнати прогалину пробував він при помочи „ідеї“. Ідея є у Платона щось правдиво істнующе в своїй сутности; ми її можемо уняти, коли подумаєм собі суть не лише як позірну підпадаючу під змисли *), але коли в самій річі подумаєм собі саме нутро суті. Тоді унимаю я ідею пр. красного коли не лиш беру її так, як она в натурі представляє ся, але коли ся ідея красного є в моїй думці докладно в той сам спо-

*) Се фалшивий погляд ідеалістичної філософії впроваджений Кантом, що суть річі є незнане х а се, що підпадає під змисли є лиш позір, феномен, позірна суть.

сіб, в який є сама в собі. В своїм „Еросі“ висказав Плято погляд, що при уняті ідеї суб'єктивний образ в душі філософа сходить ся з об'єктивною дійсністю, з метафізичною ідеєю, лучить ся з нею і стоплюєсь в одно.

Для того є філософія унятем властивого, незмінного і у всіх річах собі рівного чогось, є дорогою, на котрій чоловік ідучи за вказівкою Плятона приходить до пізнання правдиво дійсного, до єдності з Богом, підставою всего. Але дорога ся трудна, ідуть нею скінчені філософи, люди о надзвичайній силі пізнання.

Лекшою дорогою до цілі є релігійне відчування людскости. Оно заступає трудну дорогу філософічного пізнання ідеально-реальної єдності. Се пізнання єдності між натурою і духом представляє пр. проарийський, індоіранський культ огня. Культ виражає ідею, що в жертві, яку приносить чоловік богови Агні, сам бог себе жертвує, нищить себе для людей. Коли отже чоловік споживаючи посвячений хліб і напій, в якім утілене є єство бже, бере участь в жертві бога-огня, тоді стає ся одним з богом. Сьвятий жар нищить в нїм людський гріх і в обмїтїм з вини, відродженім чоловіці плине нова сила, яка є єго житєм-подувам самого бога. Доводить се Древе з Рїгведи, де находить ся слїдуєчий гимн до бога Агні:

О сильний Огню вірно
лучиш ти на правду все.
Розложений на сьвятїм місци
принеси нам все добро!

Разом ходїть, разом говорїть,
най ваші серця будуть одно,
як однодушно засїдають
старі боги до свого паю.
Один їх замір і одно їх зібране
Одна їх думка лучить всі думки.

Тож і я молю вас одною просьбою
і приношу в жертву вилив один.

Однакі заміри маєте ви
І серця ваші злучені
Най злучене буде ваше думане
щобисьте були всі гарно звязані.

В тїй пісні бачить Древе бажане релігійного чутя злити ся в одно з богом. Чоловік затоплений в глибини божества одержує практичне єго обявлене.

Правда туга і шукане, посїдане і уживане релігійного чутя не була так для людскости як і для поодиноких людей з початку ясна і означена. Але ап. Павло — каже Древе з нати-ском — є чоловіком, що в історії релігій пошукуване релігій-ности, тугу думки і серця людского за злукою з непроминаю-

чим усвідомив в собі в найвисшій степені, хотів остатнього слова не сказав, не знайшов розв'язки, що принцип відкуплення мусить бути чимсь неособовим. Після Дрекса має Павло учить, що чоловік має злучити ся через віру в одно з умираючим і воскреслим Христом. Значить чоловік мусить стремити до того, щоб умирав під взглядом змисловим і тілесним а вставав відроджений до життя духа. Тоді доконане его спасення, тоді він змитий від гріха стає ся новим сотворінням, тоді Христос прийняв его постать або він став живим членом Христового тіла. Надприродний божий дух, що мешкає в відкупленім, робить в нім правдиве ідеальне пізнання, побуджує его до доброго ділання, підносить поняття чоловіка понад границі тілесної натури, зміцнює его сили, провадить его до перемоги і дозволяє ему в новім світлі чути вже в тім життю передсмак правдивого остатнього спасення.

На думку Дрекса бувби Павло дав вираз найглибшого єства релігії, колиби був уняв принцип відкуплення в неособову ідею і виложив її мовою модерною відчущання. Пророк нової релігії кладе за Едв. Гартманом і его школою натиск „на основну думку Христової релігії і її метафізичної науки про спасення“ та хоче її перетворити „в спосіб відповідаючий нинішній свідомості“. Поняття одного особового Бога, втіленого Слова, що колись уможливило оглядати в богочоловіччю ідею людського божества, треба усунути як мітичну злуду, на її місці треба поставити ідею боголюдскости. Що то значить? Що хоче сказати формула: Бог мусить стати чоловіком, щоби чоловік міг стати богом, спасти себе від границь скінчености? Відповідь звучить: В світі, в історії людскости здійснена ідея чоловіка є божою ідеєю. Бог є одним спільним коренем, ідеально-реальним єством поодиноких людей і всіх річей. Коли ми се знаєм тоді пізнаєм ми в нашій я наше власне божеске єство і в той спосіб освободжуєм себе від світа і всіх его недосконалостей. Наша свідомість правдивого нашого внішнього єства є божою свідомістю, яка говорить, що кождий чоловік є скінченим явищем, є індивідуальним обмеженням, є учоловіченням Бога. Через усвідомлене і моральне вироблене сего „я“ через самовиховане стає ся чоловік „відродженням“ сам в собі існуючим „богочоловіком“, „іманентним Христом“*).

Але лишім вже сї пантеїстичні „метаморфози“ ідеї божої в чоловіка і чоловіка в богочоловіка через усвідомлене сї божої ідеї. Всі ті виводи ідеалістичного монїзму і практичного пантеїзму мають одну ваду, про яку вже була згадка. Се логічний абсурд, перескок з порядку логічного до реального і на відворот. Добре назвав Вільман сю ваду ідеалістичної філософії іменно гегелівської „гіпостазуванням абстрактів“. Бо справ-

*) Katholik 1911, 179–81.

ді мовістична логіка нічого иньшого не робить лиш надає особового значіння абстрактам, коли після неї подумати собі якусь річ значить те саме, що дати річи подуманій реальне істноване (*das Denken des Seins ist zugleich ein Selbstdenken des Seins*). Коли се правда, то кождий чоловік є правдивим богом-творцем всіх річий, які лиш може собі подумати. Але що се абсурд, то і ціла логіка ідеалістичного монізму є абсурдом, ілюзією, брехнею. На сій брехни основані всі філософічні виводи Дрекса про культ бога-агні, як мало єще усвідомлену в людській душі ідею відкуплення чоловіка з власної скінчености; на сій ілюзії основана філософічна інтерпретація науки ап. Павла про воскресенє і відкупленє чоловіка з пут тілесности і змисловости; на тім абсурді збудована врешті пантеїстична наука Дрекса про ідею боголюдскости, яка усвідомлена в чоловіці робить єго богочоловіком імманентним Христом.

Друга хиба сего логічного абсурду, що подумати якусь річ значить признавати сю річ як напrawdę існуючу саму в собі, є голословність. Звідки я про се знаю, що подумати якусь річ значить вже признати єї реальне істнованє? Мігбим се знати лиш тогди, коли потрафивбим перенести себе в подуманий мною предмет. Тоді доперва мігбим розвідати, чи річ сама в собі так має ся, як я єї собі думаю. Алеж се не можливе, отже звідки має право мовістична філософія стверджувати тотожність мого думаня з об'єктом. Як она докаже правдивість того твердження?

Практична сторона сего твердження ідеалістичного монізму є пантеїзм, який утотожнює Бога зі світом, дух з матерією, кінченість зі свободою, добро зі злим, правду з фалшом, справедливість з несправедливістю, бо все є одною сутністю. *Nullum supremum sapientissimum providentissimumque Numen divinum exsistit ab hac rerum universitate distinctum et Deus idem est ac rerum natura et ideo immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam; ac una eademque res est Deus cum mundo et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum eum falso, bonum cum malo et iustum cum iniusto* (Pius IX. Syllab. 1.).

Отже є вайбільшим нонсенсом, коли Дрекс своему „богочоловікови“ поручає задачу „виобразованя внішнього Христа“. Коли одна і та сама сутність виобразуєсь в однім як злочинник, вдругім як мученик, в третім як ангел, може мовіст першому перешкодити, другому і третьому що помочи? Чи не стоїть мовіст, коли приймає свій принцип перед нерозв'язаним питанням: що є особа? що є моральна особа? чого сутність злочинника є гірша від сутности ангела, наколи один і другий одну творять сутність?

На такі і подібні питання не дасть монізм ніколи відповіди. Зі свого становища він ніколи не розв'яже загадки в чім ле-

жить ріжниця між добром а злом, між правдою а фалшом, між скінченостию а нескінченостию; він ніколи не заспокоїть людського бажання зрівноважити матерію з духом, вирівнати ріжницю, що заходить між часовим і вічним. Розв'язку сих питань дала наука Того, що сказав: моє оучінне ність моє, но поглакшого мѧ (Ів. 7, 16.).

Інсбрук 8/12, 1911.

о. Іван Сендецкий.

Про церковні відносини в Америці.

◀◻◻◻▶

(Дальше).

Якеж отже є відношенє нашої гр. кат. Церкви до рим. кат. і до держави? Таке, як і конституції. Під рубрику Greeks не йде, під all others також ні, отже під Roman catholic.

Із сего виходить, що у виду „рамкових“ конституцій, з самого початку підпала наша Церква під рубрику римокатоликів, та єпископи тіж зовсім правно виконували над нею нагляд і судовласть, їх погляд перед судами світськими був рішаний, помимо навіть того, що є тепер свій єпископ руский, то, що не має дієзці, о стільки его голос має силу, о скільки він єсть вікарієм генеральним єпископа лат. обр. Тому з самих початків основування наших парохій, понеже заряд маєтками церковними через самі конституції давав парохіям автономію і незалежність від єпископів рим. кат., котрі суть майже без виїмку айрішами (Irish — Ірляндець), наставляли єпископи тії о записуванє наших церков і їх майна на себе. Се самий віпі stricte не помкодилоби, але колиб так загально було зроблено перед приходом нашого єпископа, то хто знає, чи не сьпівалиби ми нашому обрядови „вічная пам'ять“. Айріши нас не люблять. Вони взагалі нікого не люблять, помимо сего, що суть ревними католиками. Вони уважають всі інші народи, не виключаючи Німців, Французів, Італійців, а о Слав'янах — то навіть не згадувати, за католиків гіршого сорта, а щож доперва нас, „іріків“! Нас уважають вони о стільки католиками, є скільки ми борше, як прочі „єретики“, приймемо обр. лат. Оповідано мені такий случай:

Сирійці католики (з St. Louis мабуть) вибудували собі ков та записали на єпископа айріша — тамже. Кличе він

їх священника і наказує ему правити Літургію по сирійски і в питомих обрядових ризах. На замітку, що вониж суть преці обряду сирійско-халдейського, відповів: All right, ви можете бути обр. того, як кажете, але мусите мати Літургію і все богослуження, як у римокатоликів! — Спротивити ся годі. „Go out“ (йди проч) з церкви, а ні то і викляте!

Або инший випадок:

До одного з наших священників прийшов раз єпископ айрішський, а коли ему представлено наші рускі діти, тішив ся ними дуже. Пестив їх, а вкінці сказав: „О то будучі католики!“ На замітку священника, що їх предки від кількох століть суть католиками, відрік: „Е, то ні! Будуть доперва правдивими, коли будуть в обр. лат.“ Такі отже ще й нині суть єпископи айрішські в відношенню до нашого обряду.

По многих соблазняючих борбах, прийшов єпископ Преосвященный Сотер Ортиньский, бо Столиця Апостольська, по мимо противного напору айрішських єпископів, переконала ся, що Русини „пасені“ сими, опиняють ся вкінці майже всі у схізматики, коли не дасть їм єпископа руского. Але коли Айріші приходови єпископа руского не могли перешкодити, то поставили ся его „спутати“ і за їх старанем вийшла звісна „bulle“, що поставила нашого єпископа в ролі Vicarius generalis дієцезального лат. єпископа в кожній дієцезії з осібна, если его ординарій хотів таким мати, а если не хотів, то без жадних прав. Заборонено було руским священникам миропомазувати діти, мішані супружжя вінчати і взагалі брати згоду від parochus parochus, яким є все лат. священник, на вінчані і т. д. і т. д. Відразу постарали ся айрішські єпископи поставити нашого єпископа низше від себе, а через се і наш обряд понизити, чого Столиця Апостольська ніколи навіть в намірі не мала, а если зробила, що видала було, то улягаючи напорови айрішських єпископів.

Ті єпископи йдуть еще дальше. Підпомагають, ба навіть стають на чолі фронди проти нашого єпископа Ортиньского. З угорськими священниками пішла справа гладко. Вони з нами ніяк не ладять. Ми є Русини, а вони суть на ділі, з малими виїмками, найпідліїшого сорта мадяронами. Єпископ Ортиньский, хоч греко-католик, а ссеж таки руский, „галіцмон“ „Українець“ — і гайда на него! Аж вірити ся не хоче, що ті угорські священники не виробляють, борючися проти нашого єпископа, підпомагані єпископами айрішськими з Trenton, N. Y., і з Scranton, Pa. Єпископи ті і деякі инші, коли нашого єпископа еще не було, вимогли від наших церков „дітів“ (записів на себе), а коли наш єпископ прийшов і домагає ся сего самого то тепер ті єпископи вже від тих громад церковних, що вирвали ся з під послуху єп. Ортиньского, „дітів“ не домагають ся; вони вдовольняють ся звичайними статутиами (Constitution and

by Law), або і без них приймають священників упорствуючих під свою виску руку, даючи їм юрисдикцію; давнійше опорнийших, що не хотіли Церков на них інтабулювати, як прим. о. Ардана, Грушку, екскомунікували, а тепер все all right. Так поступають єпископи деякі айрішські.

А як роблять деякі священники угорські?

Щоб було за що добре вхопити єпископа Ортинського, висилає хтось священника угорського до него з прошенням о св. миро, котре звісна була наказує роздавати. Єпископ, як все і всім, дає ему св. миро, а „Pap prevelebný uherski“ почимчикував чим скорше з ним з Філадельфії до Вашингтону на скаргу до Ап. Делегата!

Або і таке:

В маю 1910 р. приїхав єп. Ортинський до Olyphant, Pa де я душпастирював, святити нову величаву Церкву, вибудовану коштом до 40.000 доларів. Айрішський єпископ Hobon (Гобен) їде того самого дня посвячувати Церков і цминтар до Taylor, Pa (в віддалені 8 миль, наших понад 2) при таких обставинах: В Olyphant Pa є другий гр. кат. священник о. Обушкевич, але зависимий не від єпископа нашого, тільки від айрішського Гобена. Той священник вибирає ся підчас побуту єп. Ортинського демонстративно з хором з Olyphant Pa, їде до Taylor, Pa, благословить престол, служить св. Літургію і т. д., а єп. Hobon приїжджає під вечір, промовляє, бере кропило і другий раз кропить — благословить Церков!

І до чого своєю нетерпимістю, недопускаючи нашого єпископа до влади, доробили ся єпископи айрішські? Коли видимо, до чого доробили ся, того зовсім не наміряючи, пізнаємо, що буде дальше, коли будуть підпирати фронду.

З угорських священників повстав корифей схізви, покійний о. Николай Товт з Wilkeshare, Pa; він перший „возсєдинив ся“ з схізмою; єх-унїят, єх-єсьондз обр. лат., схізматиє, унїят і знов схізматиє — все в одній особі — Ольшевський; дальше Гумецький, Січинський, Крохмальний і т. д. пішли в схізму і повели спору громадку народу. Варто сказати, що то за чоловік був сей пок. первоапостольний схізви в Америці — о. Товт. Був се чоловік дуже спосібний, професор богослов'я в ліцею унїварскім чи прашівскім, а при тім директор якогось там заведення. Але якось там рахунки в заведеню не „годили ся“, тож утік до „прибіжища грішних“ — до Америки. Тут пізнав вартість гроша — долара і рубля, та все якось рахунки не годили ся... В величезній парохії Wilkeshare, Pa лишив він на Церкві довгу 40.000 доларів. Кажу — в величезній — за єго часу, бо тепер скачала ся до 70 родин разом з Hudson, Pa. Перейшов отже о. Товт на схізму. Страшно мучив ся перед смартією, як оповідають... До відвідуючого єго священника з Scranton, Pa, о. Яцковича, мав сказати: „Не мав Бог хісна

з мене за життя, не буде мати і по смерті". Просив і молив о сьвященика католицького руского перед смертю, та однак, поставлений схізматиками на варті схізматицький дяк — не допустив з них жадного, а в нагороду за се дістав сей дяк посьвячений в ереї.

До таких відносин гр. кат. обряду до лат. і з такими наслідками доводять зовсім не знаючі наших обставин, а впрост не розуміючі права канонічного айрішські єпископи.

Примітити годить ся, що в тій ненависти айрішів до нас яко греко-католиків і Русинів, Поляки зовсім невинні, якби де-хто з нас подумав. Завсїди, де я, або котрий з наших сьвящеників з польськими стрінув ся то як з рідними братами. Вони, себто Поляки, самі бідні і переслідувані. І вони терплять уперсвіджене від айрішів, не могучи добити ся єпископа своєї народности. Представили вони на єпископа вправді Кашубу, Wasser-поляка, але не є він ординарієм, лише суфраганом. Так само з загально звисним проповідником єп Koudelk-ою. Був він суфраганом єпископа в Cleveland, O, а коли ординарій умер, він позістав далше суфраганом, будучи чоловіком старим а молоденький айріш зістав ординарієм. Таке отже поступованє з нашим обрядом, Церквою, сьвященством, ба навіть самим єпископом, многих від Унії відстрашувало так, що многі стали ся апостатами, а деякі і нині при вірі не стоять сильно.

(Далі буде).

Церковна літопись.

Причинки до мартирології Русинів-уніятів в Галичині. Кожний, хто здорово слідить теперішній протакатолицький релігійний рух на галицькій Україні, мусить безперечно застановити ся над причиною тогож.

Одно мене вражає, що перед кількома роками була сильна агітація за переходом Русинів на латиньській обряд, вона і до тепер в повній силі, як докажу низше, тепер-же сильна агітація і перетяганє наших вірних на схизму.

Одно і друге вимірене на загладу руского обряду і народу. Одно і друге впливає не із почувань любови до нашого народу, лишень із вузкоглядного національного шовінізму.

В теперішній хвилі всі і приятелі і вороги руского народу кричать, що все робить Росія, що сильно агітує за відорванем Галичини від Австрії. Я єсьм иньшого погляду, а іменно, що Росія збирає лишень овочі по праці Поляків.

Поляки виділи зріст національної сили Русинів на церковнім і народнім поли, а се їм не на руку. По що Русин з раба має стати свободним чоловіком? Він має бути погноєм для національної сили Польщи. Переслідують Русинів всі, зовсім як за часів бл. п. Польщи, а іменно колятори, власти політичні і автономічні, а особливо польське духовенство.

Звідси походить реакція проти нахабности Поляків, витворює ся явна ненависть до них, реакція проти латинізації обряду, а на жаль за сим іде апостазія віри католицької. Однак сему винно лишень передовсім польське духовенство, і воно буде мати на сумління ті душі, котрі відпали від віри католицької.

Я мав нагоду ділати в сусідстві з польськими парохами і видів нераз такі їх діла, що мене зворушували до крайности.

Кожде їх діло цікує велика ненависть до Русинів і руского обряду, та кождий навіть сотрудник цінить себе висше від найстаршого руского пароха, а латинський парох ставить себе на рівні з найвисшими духовними рускими властями.

Така неоправдана зарозумілість зміряє лишень до легковаження і пониження руского обряду.

В ділах парохияльних суть беззглядними, де лишень ходять о се, аби своє стадо побільшити о одну овечку.

Сего доказують численні приміри у східній Галичині потовані по наших дневниках, а особливо на пограничу, де латинські парохі суть панамі ситуації.

Я маю приміри, де польський парох, lumen польської консисторії безцеремонно крестить дівчата руских матерій з мішаним обрядово супружеств.

Деякі явно не агітують, але мають таємних наганячів, братчиків і сестриці „trzeciego zakonu“, а сі приносять до костела крестити дітйй.

Коли же хто зверне увагу, що сеї дівчини мати Русинка, то він лишень відповість: „ta ja was wszystkich chciałbym do nieba zaprowadzić...“, значить ся, я лишень, recte польський парох, має право на се виключно, руский парох, хочби не знати який ревний католик, сего не потрафить. Чи се не зневажає нашого обряду і католицької віри? Чи нарід сего не видить? Я вносив на такі надужитя скарги до духовних властей, але се без найменшого успіху.

Ба що більше, лучило ся так, що один парох руский, поводячи ся конечностию, дав делегацію польському парохови звінчати відданицю грецького обряду з застереженням, щоби сей-

час відослав акт вінчання для записання в своїх книгах метри-
кальних, але минуло кілька місяців, а акту не прислав.

На кількарізкові упізнання в сій справі навіть не відписав.
Чи се не є легковажене нашого обряду, а скрайна ексклюзив-
ність польського?

Лучило ся навіть таке, що латинський парох з Рудолович
звінчав дівцию грецького обряду без найменшого скрупулу.

Знова з парохії кривецької повиходили деякі невісти замуж
за мазурів в Воли угорекій, то їх приневолено сповідати ся
і причащати ся в костелі в Тулиголовах. Розуміє ся, що дів-
чата всі там крестять, бо так мужі хочуть.

Се деморалізує нарід, а польське духовенство виразно го-
ворить: „teraz nie obowazuje żadna konkordya!“...

Коли же руский парох вписав дитину в свою метрику,
понеже по матери була грецького обряду, то польський парох так
обробив сего мазура, а сей знова свою жінку, що вона рішила
покинути грецький обряд. Що більше. Польський парох видав
дату уродження з книги оповідий і сю невісту посредством ц. к.
Староства втягнуло до обряду латинського. Таких і тим подіб-
них случаїв можна подати багато, бо сему помагають: Вла сти
с ь в і т с ь к і. Особливо ц. к. Староство є дуже ревне в полаго-
джуваню справ переходу Русинів на лат. обряд. Такі справи по-
лагоджують ся в протягу трех днів, коли справи конкуренційні
і другі залягають цілими роками. Суть случаї, де Староство
в Ярославі ужило дат з переписи населеня до зголошеня пере-
ходу на лат. обряд.

Коли руский парох не хоче видати метрики уродження зна-
ючи, в якій цілі она буде ужита, то Староство грозьбою гривни
200 корон вимушує такі, або грозить, що комісар приїде і сам
возьме. Коли же лучить ся, як то було в Частковичах, що ла-
тинські невісти хотіли перейти на грецький обряд, то ц. к. Ста-
роство не прийняло до відомости, та ще комісар накричав на
них. Імена їх суть в редакції „Ниви“.

Якже ц. к. Староство видить, що метрики годі дістати
з руского обряду, або треба переводити довгі короводи, тоді
подає загальну дату прим. „женщина 38-літна“ і се вже вистане.
Отже на заглядку грецького обряду і народу руского ділають
також власти полігичні, польські. Русини, в котрих ще є руске
серце, видять сю кривду і мимоволі набирають ненависти до
Поляків а симпатії до Москалів, кажучи: „jak przyjdzie Moskal,
niech i was tak dusi, jak i nas a przynajmniej wy nie będziecie
panami“. До того доводить польський шовінізм. А на жаль ав-
стрійські власти сего не добачують, що також може відбити ся
на загально австрійській ідеї.

Школи. Народні школи на цілім пограничу служать ви-
ключно цілі польонізації руских дітей. В селах, де меншість
Русинів, не учать рускої мови, ані руских сьвят не обходять.

Не помогли всілякі протести до ц. к. Ради шк. краюї. Се суть факти, котрі кождий може провїрити в ярославскім повіті.

В селах, де людність по половині руска і польска, там не дадуть Русина учителя, щоби Боже борони не вщипив в дітий руского духа. Суть Русини учителями, але в чисто польских селах, бо там суть певні. Один учитель Русин в Рожнітові провадив дітий до церкви місцевої (до костела було йти на друге село) на інавгураційне богослужєне, то за се до тиждня був перенесений зі сталої посади до села чисто польского.

Можна собі уявити, яка то наука рускої мови в мішаній школі. Її учить ся тільки рускі діти і то ладом надобовязковости. Учить ся єї о стілько, о скілько польський учитель уміє і хоче дещо научити. — Суть учителі, котрі слова не знають по руски прочитати, або дуже слабо.

Деякі учителі поводять ся самовільно і касують науку рускої мови, як то переконав ся сам Ексц. Еп. Константин при канонічній візитації в Крамарівці.

В мішаних школах учителі Поляки не мовлять рускої молитви перед наукою, як то також переконав ся наш Владика при візитації в Полнятичах.

Одна учителька Полька в Порохнику сказала при дітях в школі, „albo ja Rusin kusun, żebym się żegnała po rusku?“ Одна знова тому кілька літ сказала показуючи на Поляків: „Katolicy zostaną, inni wyjdą“. Се відносило ся до Русинів і Жидів. Вправді за се упіснув ся руский катехит, і учителька перепросила, але при дітях соблазн дала.

Проте не буде вікому дивно, що польска молодіж шкільна, зглядом чисельно меншої рускої, поводить ся визиваючо. Польські діти безкарно висьмівають ся з грецкого обряду, як от прим.: „wasza komunია nie jest komunია, ale bułka z kiszka...“ (се навіть сенсу не має), „Rusiny gałgany, sprzedali organy, za zbanek maślanki do kukurudzianki“, „ty Rusinie, ty psie!“, а на се учитель ніби не звертає уваги. Проте не дивно, що рускі діти, доведені насмїшками польских до крайности, деколи відгризають ся і кажуть: „a wasza komunია, to przyszczerka do buta“. І питаю ся, що з такого вийде? Поляки самі вмовляють в Русинів схизму, бо що крок і старі і молоді діти, коли тільки хочуть Русинови допечи, то кажуть: „ty szyzmatyku“... А сї бідні нераз в розпудї відгризуть ся: „czekaj, czekaj, przyjdzie Moskal, to i ty musisz być szyzmatykiem“. А полске духовенство знає о сїм всїм, однако на проповіді ніколи не поучить вірних о однакій сьвятости грецкого і латиньского обряду, ніколи не назве „nasi bracia Rusini katolicy...“, бо сей привілей має лишень польський нарід. І через се знова витворює ся у Русинів нехїть до Поляків, а ся знова у одиниць з почутєм народним в ненависть, бо Русин видить таким чином, що кождий Поляк є єго ворогом. Отже нераз розпучливо вирве ся єму клич:

„jak przyjdzie Moskal, to przynajmniej i was weźmie dobrze w kupy...“

Або возьмім під розвагу: Товариske пожитє з польским духовенством.

Можна вже здогадати ся, яке то пожитє руского духовенства з польским в таких обставинах. Польске духовенство не радо видить у себе руского пароха, а коли вже коли его запросить, то і зараз видко, що ціле польске товариство вяже ся руским. Бесіда тоді пливе не щира, вимушена. Бо і якже можна доглянути тут щирости, коли задушевним бажанєм польского клиру є здавити руский обряд і народність.

Раз на празнику у руского пароха розмовляло двох польских ксьондзів о своїй ревности, один з них вже небіщик Пцт., сказав: „ja już swoją wieś oczyścił zupełnie...“ розуміє ся, що вже ані одного Русина там нема.

Другий знова дискутуючи з руским парохом о католицизмі між Русинами сказав: „to wszystko dobrze, ale ja Rusinom nie wierzę, prędzej czy później przyjdzie Moskal i przeciągnie na szczybę, dlatego ja spieszę się, co się da biorę do kościoła katolickiego zawczasu...“ Sapięti sat!

І дійсно свою ідею доводять до логічності, бо вже є много сел на пограничу, де Русинів майже нема, а давнійше були там церкви прим. Хлопичі, Челятичі, Рокітниця, Розвиниця, Рудоловичі, Бистревичі, Кашичі, Ловці, Острів, Тучапи, Іодлівка, Севпів, Заріче і много иньших.

Раз їхав пишучий сї замітки з двома польскими сьвященниками з польского королівства з Росії, то між иньшим сказали: „cieszymy się bardzo, żeśmy księdza unickiego poznali, gdybyśmy mieli w Rosyi, tobyśmy go rozcałowali...“. Але тут нас добре цілують польскі братя..!

Коли лучило ся, що одного руского пароха запрошено до участі в польскім похороні, то польскі ксьондзи з гордостію Каяфи дивили ся на него, наче би хотіли сказати: „proso ciebie tutaj?...“ Як то противно діє ся, коли руска парохія запросить польского пароха! Там польский парох майже провадить похорон.

Таку ненависть впоюють польскі ксьондзи і в простий мазурский нарід, признаючи лишень єму привилей католицизму, та тим способом приучують дивити ся на руский обряд яко на щось гіршого.

В мішаних обрядово супружествах рідко лучає ся, щоби Поляк пійшов до церкви, противно Русини скорше пійдуть до костела. А вже чистий Поляк, то справді білий крук в церкві. Хоч деякі розумні і тверезі мазури признають красу нашого обряду і зрозумілу відправу Служби Божої, одначе вмовлена від дитинства ненависть до рускости не дає їм переступити

порога католицької святині.

Одного разу на відпусті в Хлопичах сказав один польський священник до невісти, котра признала ся, що нераз ходить в неділю до церкви, бо до костела далеко: „wolisz leżyc na piachu, niż iść do cerkwi...“.

На місиях ніколи не просять руских парохів, а явно заохочують греко-католиків, щоби причащали ся в латинським обряді.

І так вічно і вічно настоюють на се, щоби як найбільше ширити латинізацію.

Колятори: Коли же возьмемо під розвагу ще послідну загладу Русинів польских коляторів, то будемо мати повний образ невиносимого і гіркого положення Русинів у віятів в Галичині. Кождий руский священник доперва тоді відчуває грозу коляторства, коли здасть конкурсе і зачне старати ся о парохію.

Він тоді зачинає їздити по всіляких „wielmożnych, jasnych i jaśnie oświeconych panach...“. Ох! як нераз розчарує ся, коли хоче подибати в них хоть крихітку співчутя. Правда, що лучає ся так, що деякі колятори, особливо з висшої аристократії приймуть руского священника чемно про людське око, але співчуття не мають. Они уважають руского пароха як свого офіціаліста, котрий має сповняти те, що панам сподобає ся. І сейчас зачинає ся другий іспит: „ile lat ksiądz w służbie, ile rodziny, do jakiej partyi ksiądz należy? bo ja lubię spokój“... Значить ся такий спокій, щоби руский парох на поли національним нічого не робив. То що у польского ксьондза є заслугою, у руского пароха гайдамацтвом. Се вже крайне понижене руского пароха в Галичині. Сего всего навіть в Росії нема!

Ба що більше, польський колятор ставить себе висше від рускої духовної власти. Її не вільно вибирати кандидатів на парохію. Навіть такий поважний колятор, як князь Влад. Сапіга сказав раз до руского кандидата о презенту: „ale cóż, kiedy wasz konsystorz nie weźmie tego do propozycji, któremu ja myślę podpisać prezentę“. Якже противно діє ся у Поляків. Нехайби щось подібного відважив ся сказати колятор на польську духовну власть, хоть би і князь, дістав би від свого Єпископа!

Польські консисторії подають нераз трех, а навіть одного кандидата, бо так собі жєлає Єпископ і колятор нічого не скаже. Ба що більше, польський ксьондз канонік нераз насварить на ясьне паню, ся навіть не погніває ся на него, навіть ще в руку поцілує і зробить то, що хоче ксьондз канонік.

Нам би се нічого не шкодило, що там виробляють польські ксьондзи у польских коляторів, однак на се треба звернути увагу, що таке негідне поступованє з рускими парохами не причиняє ся до зросту взаємин католицьких!

А вжеж вилазить „католицьке“ почуванє у польского коля-

Православна пропаганда. — Польські часописи пишуть, що православна пропаганда ширить ся в деяких громадах жовківського повіта. В першій ряді стоять Мацошин і Сопошин, де останніми часами русофільська агітація між селянами обіймає що раз ширші круги. Слідно православну пропаганду також в жовківських Винниках. Читальні Общества Качковського спроваджують для своїх членів часописи, овіяні російським духом; поза тим увивають ся в повіті платні агенти російського правительства, яких завданем вшпільювати в уми селянства любов до російської державної ідеї і православної віри.

— Терен під православну пропаганду підготовляють русофіли в повіті яворівськім, закладаючи читальні Качковського, ставляючи бурсу, основуючи дружини, та заливаючи прямо села своїми брошурами та часописами.

— Те саме робить ся також в повіті львівськім, між иншим також в Яричеві новім. Тут, в повіті, пропаганда заточує чим раз більші круги. Сьвященство в більшості русофільське, народ їздить до Почаєва, читає „Голосъ Народа“ і стає русофільським фанатиком.

— Якими стежками ішло до нас русофілство, а за тим і православє? Таке питанє поставив собі дописуватель „Руслана“ і відповідає на него в обширній дописи (чч. 54 і 55). Вперед на вступі згадує про з'їзд деканів перемискої єпархії, скликаний на д. 24. січня с. р. Преосв. Ординаріатом, якого цілю було застановити ся над способами спинення православної пропаганди між нашим народом „В своїм докладно і старанно обробленім рефераті — читаємо в дописи — о. мітрат, сам причастен русофільській партії, признав, що між нашим простим людом особливо на Лемківщині подибує ся наклін до православя, що наклін той піддержують деякі несовісні сьвященники... Думкам тим навіть не дуже противили ся „руські“ декани, а один з них (дукляньский) намагав ся сю діявольску роботу оправдати местию виміреною супроти церковної єрархії за неприйманє русофілів до духовної семінарії“... Після сего переходить дописуватель ті „стежки“, якими ішло до нас православє. І так на першій місци стоїть вороже становище Поляків до Унії, які в війї добавували лише політичну ціль, завсїгди нею поневіряли і тепер еще уважають її як *malum necessarium*. Се болить Русанів і склонює деяких до схізми. Дальшою „стежкою“, головно в перемискій єпархії, було русофілство перемискої капітули, деканів і гімназіяльних катехитів... Найкрасшу „стежечку“ схізмі продолтали однак самі Поляки, надаючи презенти тільки русофілам і заключаючи з ними різні пакта, а дальше субвенціонуючи з краєвих фондів Товариство ім. Качковського, в якого читальнях розпихає ся брошури, часописи, летучі письма, яких цілю підірвати основи католицької церкви. Вкінці послідною „стежкою“ се незнанє у

тора, як шило з мішка, при всілякого рода розправах конкурентційних. На сей темат можна писати цілі томи.

Нераз польський колятор без обиняків говорить при будові нової церкви: „ja jestem obowiazany do ponoszenia sieczagów na repartycye tylko w dawnych granicach“. Інший більше чемний, признає конечність будови, але до розправи конкурентційної пришло делегата, а сему йде то само сказати. А щож доперва говорити о добровільних будовах!

Коли же вкінці згодить ся колятор на будову, то як зачнуть ему відчисляти піші і тяглі роботи і др. —, то на него вийде не шеста, але може яка десята частина конкурентції. Коли же прийде ся будувати що польському парохви, то він нічим не журить ся, бо всі ему допоможуть і колятор, і староство, бо не прийме таких, котрі задля конкурентції хотіли би виступити з латинського обряду.

А на руску конкурентцію чигають всі, як гайворони на падлину. Польські ксьондзи страшать руских хлопів великими видатками, та вказують на готовий костел, колятор відгрожує ся, що нічого не дасть, староство не спішить ся з полагодженням розправи і чиж можна тепер дивувати ся, що простий нарід видячи у всіх таку ненависть до руского обряду, вискаже розпучливо: воліли бисьмо бути під Москалем, бо там так тяжко не приходить ся жити. Чиж така нехить до руского обряду з польської сторони не в роджує відрази до католицизму?!

Отже зібравши цілу агресивність і шовінізм польського духовенства і польської інтелігенції, а на се кождий руский парох міг би подати сотки доказів, наберемо упевнення, що се все пособляє лишень ширеню схизми між руским народом. І коли не вдасть ся в сю справу римска курия, а польський єпископат не спинить нахабности польського клиру, то будуть сумні наслідки для католицької справи.

То правда, що слабші одиниці позискає ся для латинського, а зглядно для польського табору, але величезна більшість відчуває обрядові кривди загодіювані рускому народови Поляками, а се їх в рішучій хвили відтрутить від католицизму.

Давби то Бог, щоби моє пророцтво не сповнило ся, одначе се тверда дійсність. Не допоможуть тут проповідання найревнійших руских католицьких проповідників, хлоп все буде закидати кривди, котрі діє нам польске духовенство.

Проте в ім'я ідеї католицизму прошу польський Єпископат застановити ся над сим важним питанням, доки час.

Нехай погамує в нахабности польске духовенство, зверне его увагу на рівновартність грецького обряду з латинським в вірі католицькій, нехай в посланнях пастирських поучить об сїм підчинену паству, а нарід руский буде католицький. Тоді лишень справдить ся пророцтво папи Урбана VIII. „o mei Rutheni — spero per vos orientem convertere ad fidem catholicam“.

Католік.

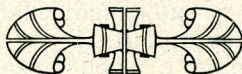

інтелігенції своєї історії і літератури, спричинене недостатчею будьто руских гімназій, будьто недостатчею науки тих предметів в польських гімназіях. (Приміром — Лемківщина).

Рускі кольонії в Парані. Найбільшою кольонією, де осівсь наш нарід, се кольоїя Прудентополіс. Ся кольонія основана в р. 1896. Головне місто кольонії має ту саму назву Прудентополіс, а зачислене до менших міст. Місто Прудентополіс має цілковито характер руского міста. На 31 склепів в місті є 18 в руках руских, 7 польських, 4 німецьких, 2 бразилійських і 1 турецький. Найліпші промисловці в місті се Русини. В місті самім є 3 школи, руска, ведена СС. Служебницями, польська і бразилійська. В рускій школі сего року в перший день науки явилось 105 дітей. В руских руках є 2 броварі Церков є 3, руска, польська і німецько-бразилійська. Сьвящеників є 4: 2 руских, 2 польських. Сего року, позаяк скінчено цілковито іконостас в церкві, та коли вложено образи, сталась руска церква подивом Бразиліян, бо іконостасу вони еще ніколи не видали. Вже від дверей кождий йдучи цмокає і в голос говорить; „о, що за краса“. Справді іконостас амбуировий, образи мальовані в Монахові. Іконостас, се робота невсипуща брата Гавриїла.

— З прибутем нових емігрантів, що від 3 літ осілись по ріжних кольоніях, зросла потреба будувати нові церкви. І так на кольонії Итапара, в муніципіум Прудентополя, де є 200 руских родин, виставили кольоністи хорошу церкву. Так само будуєсь церкву на кольонії Ірати, де осілось над 100 родин руских. — На кольонії Жангаді реставруєсь церква, і так само в Марешаль Маллет.

Щасливий зворот для Поляків в Росії. Так виражаєсь „Kath. Kirchenzeitung“ (зальцбургська) про ухвалу російської думи, силою котрої холмська дієцезія полишаєсь і на далі при Польскім королівстві. Чому се щасливий зворот? Бо: „Велика небезпека, щоби католицьких Поляків (!) всякими шиканами змушувано до схізми, бодай на якийсь час значно зменшила ся“. Отже населене Холмщини — польське. І пиши тут спеціально для Німців історію рускої Церкви (Д-р. Пелеш)!

Всячина.

XXIII. міжнародний Конгрес Евхаристійний у Відні 13—15 вересня 1912.

Ріжними способами почитало християнство утаєного в Найсв. Тайні Евхаристії Ісуса Христа. Католицька церква, найвірнійший сторож Евхаристії, почитає її пам'ятку через найкрасні свята, а через Жертву Нового Завіта зробила Найсв. Евхаристію серцем цілого свого культу.

В останніх часах розширила ся передовсім почесть Найсв. Евхаристії через світові конгреси Евхаристійні. Таких конгресів уладжено доси 22; перший з них відбув ся в французькім місті Ліль, восьмий в Єрусалимі, 16. в Римі, 19. в Лондоні, 20. в Кольонії, 21. в Монреалі (в Америці північній), а 22. в р. 1911 в столиці Іспанії в Мадриті. Передовсім чотири останні конгреси відзначали ся і величавістю обходів і числом учасників, тож цілий католицький світ може на них глядіти з гордостію, бо вони найліпшим свідомством нашої віри в присугність Ісуса Христа в Найсв. Евхаристії.

На останнім конгресі в Мадриті постановлено урядити слідуючий конгрес в р. 1912 в столиці Австрії у Відні. Треба признати, що сей вибір був дуже щасливий; жаден еще конгрес Евхаристійний не відбув ся доси в границях Австрії, котра преці більше може навіть, як інші держави надає ся до таких обходів і по причині свого виразно католицького характеру і з'огляду на свою династію, яка так вірно завсідги служила Церкві. А посеред міст Австро-Угорщини найліпше безперечно до такого торжества надає ся Відень, де релігійне житє так гарно процвітає.

Еще в р. 1911 розпочато приготування до конгресу, а в жовтні тогож року утворив ся в тій цілі комітет зложений з визначних духовних і свідчих католиків, з Віденським архієпископом о. Д-р. Францом Наглем на чолі. Щоби як слід перевести претяжкі приготуваючі роботи, а передовсім, щоби перевести пропаганду на найширшу можливо скалю, доконано, річ природна, відповідного поділу праці. В тій цілі установлено різні комісії. Серцем цілої праці є бюро президіальне, в котрім засідають начальники поодиноких секцій під проводом о. кардинала Нагля. Пропагандою займає ся кореспонденційне бюро з о. єпископом Д-р. Германом Чоке-им на чолі. Виказ інших комісій і їх презесів представляє ся так: Секція літургічна — о. пралат Д-р. Густав Міллер; секція декораційна — о. опат Д-р. Йосиф Зайвальд; секція кватерункова — о. пралат Д-р. Фердинанд Віммер;

секція дневникарска — гр. Франц Вальтерскірхен (презес „Союза Пія“); секція відчитова — радник Двору о. пралат Д-р. Генрик Свобода; секція подорожнична — о. Йосиф Морд; секція артистична — о. Д-р. Кароль Шнабль; секція організації пань — о. крилош. Антін Шипфлентнер.

На численних своїх засіданнях означили вже ті комісії програму своєї діяльності і полагодили вже неодноразово щасливо. Побіч катедри уряджено центральну канцелярію Конгресу (Wien, St. Stefanspl. 5). Генеральним секретарем конгресу є о. Енгельберт Міллер.

Хто є причиною схизми?

Від довшого часу поміщує б. посол Глібовицький свої статі в „Галичанині“, одні з „деревні“, другі з „Віни“, а ще інші аж з „Риму“, де ходив шукати за причиною схизми, але властивої причини не подав, чи властиво не хотів подати!

І так госп. Глібов. наводить, що причиною схизми є накидуване „мазепинських“ священників руским селам, брутальне обходжене ся „мазепинських Владик“ з духовними руско-народної партії, а вже найважнійше, то неприймане „русских“ до духовної семинарії. Що там Владикам всипав господин б. депутат то если би се їм стало ся — то певно і сліду по них не булоби. Але „Бог не дитина“, каже народна приповідка, тому і ті погрози депутата та товаришів руских до тепер не пошкодили їм. — Господин Гліб. нарікає на наших Владик, що вони вагнуть ся напаминати руских священників за те, що дають своїх синів до духовних семинарій, а доньки до пансіонів в Росію, — щоби опісля вийшли „батьошками“ для Галичини і розсадниками схизми. — і цареславія, що самі час від часу їдуть в гостину — за те все мазепинські Владики місто їх похвалити, дати пелеринку, заіменувати їх совітниками Консисторскими — за те що руский священник явно голосить, що пішов би до Росії, если би там духовенство було троха в більшому поважаню — за те, що руский священник маючи в своїй парохії три села — через повних одинайцять літ ані разу не був в школі на релігії — за ті всі заслуги руских, Владики не хочуть їх приймати в пропозицію на найліпші парохії! — Нарікає госп. депутат, що Владики не хочуть приймати до семинара та святити тих, що явно агітували, намовляли наших селян, щоби їхали на прощу до Почаєва, що в часі виборів засипують очі піском селянам, що не голосували на руских кандидатів. — За ті заслуги, місто як найскооше післати їх на масненське місце (парохії), вони не хочуть їх святити. Та ті так ревні католики нараз їдуть в Житомир та вертають як найревнійші схизматичкі священники в Галичину! Чиж не кривда руских?

Дальше нарікає госп. Глібовицький в „Галичанині“ та о. Д-р. Дорожницький — в „Przeglądzie“, що як в інших селах так і в Теляжко-сокальського повіта, є причиною схизми українські священники.

Обізнаний як найдокладнійше з тою справою, можу впевнити обидвох господинів, що як раз протівно, не українець, але руский і то приклонник партії госп. Глібовицького і о. Д-р. Дорожинського є парохом в Теляжи, що є дочерним селом парохії Ульвівок. — Сей отець старенький — до того немічний, бо терпить від 10. літ на ревматизм, а від 7. літ не встає з ліжка — сам чесна людина — поступав, як всі рускі сьвященники, піддержував нарід в москвофільстві. Сам є довголітнім передплатником „Галичанина“, членом Общ. Качковского, — довголітний голова місцевих русофільських читалень.

До парохії Ульвівок, належать еще села — Теляж і Городиловичі, Парохія одна з найбільших в Сокальськім повіті.

В школах по дочерних селах учили релігії учителі, а парох сам майже ніколи не бував в школі, а приїхав хиба що трета неділя, щоби відправити Богослуженє. — Нарід не маючи належитої опіки духовної, почав поводи відвикати від церкви — приходить конкуренція на будинки парохіяльні — наступає як звичайно непорозуміне межи парохом а парохіянами. В кінці мешканці Теляжа зражені до пароха задля конкуренції, бо платять майже половину, а дають парохови около 60 моргів поля, обурені ворогами сьв. віри, зачинають домагатись власного сьвященника (вилученя хотли) — а що консистория не може так скоро того поладити, бо і парох не хотів зрезигнувати з Теляжа — тай задля браку сьвященників — повстає рух — негодованє на Консисторию. — З сего користають рускі з під стягу Дудикевича, тз засипають ціле село „Голосомъ Народа“ — „Прикарпацкою Русию“! В тих часописях головно, а також в „Галичанині“ і в „Русскім Слові“ повно лайок на наших Владик та сьвященників — всюди заохота, щоби гонити мазепинських попи́ків палицею з села — кожде майже число згаданих часописий висьміває наш сьв. обряд — наші звичаї церковні, шльогавить сьв. сьвящ. муч. Йосафата, а виносить під небеса „єдину правдиву православну віру, віру, котру прийняли наші батьки, а до котрої ми чимскорше повинні вернути“, величають та кажуть почитати зрадника сьв. віри і народу Наумовича, яко сьвятого.

Так підготовивши ґрунт зсилають Ілечка, вислуженого капраля в Боснії, піддячого в Мокротині і Скваряві жовківського і Гільчу сокальського повіта до Теляжа, купують ему хату, город, тай вже є готова схизматичка парохія. — Ілечко — спронує до себе селян, дає їм гроші в виді позички, учить їх сьпівати з горівкою на столі, голосить, що нич не буде брати за треби, вибудує їм церкву за 300 000 рублів, купить дзвін, що буде єго чути на цілу Галичину, не будуть давати конкуренції і т. д. — Такими обіцянками збаламучені селяни почали зголошувати перехід до російської церкви. Ілечко сам заохочений проводирами зі Львова, зачинає думати на разі, як не про церкву за 300.000, то хотяй про капличку. Свій старий шпіхлїр перебудовує на

капличку — скидає солом'яний дах, покриває бляхою, прибиває з задуг (?) трираменний хрест і вже каплиця готова! Агітатори Ілечка, про котрих явно в селі говорять, що дістали рублі — голосять, що Ілечко на Різдество відчиняє капличку і вже від того часу буде правити Богослуження. —

І дійсно того дня досвіта зібралося около 60—80 людей з Теляжа і з дооколичних русофільських сіл — більше з цікавості, як побожності, але комісар староства заборонив йому відправляти, бо Ілечко на жадане староства, щоби виказався, що покінчив фахові школи поза границю, виказуєся „аж сьвідомством дяківства“! Комісар опечатав комірку, а що Ілечко казав, що має в ній майна на 30.000 рублів, стоїть день і ніч варта з місцевих селян коло шпіхліра, щоби сороки хіба не вкрали старостинської печатки, котрою опечатано комірку, бо в дійсності в комірці нема нічого. — Люди на візване комісара розійшлися! На Різдество церква була битком наповнена, як звичайно! Селяни упали на душі, бачать, що Ілечко не є таким чоловіком, як видавалося, тому поволи почали відкликати свій перехід. Коли се побачив Ілечко, боячись, щоби самі парохіяни його не прогнали з села, шукає помочи в можних сего світа! І так наступає виміна депеш межі Ілечком а депутатом Марковом у Відня — та львівським „штабом“. —

Ілечка завзивають до Львова, щоби здав звіт з своєї місії. Починаєся конференція! Вкінці Ілечко вертає покріплений на душі, що туй туй заїде всемогучий депутат Марков до Теляжа — прийде йому в поміч кількисот козаків, котрі збираються над границею — отворить капличку, а відтак при помочи козаків заберуть церков, та аж тепер буде вже все правитися Богослуження (так говорив Ілечко селянам). І знов нарід віруючи у всемогучість Маркова — зачинає думати про сю хвилю приїзду їх месії. І дійсно 17. лютого с. р. господин Марков заїхав до села. І сей католицький колись сьвященик — іде насамперед до Ілечка — хотів в місци є сьвященик певно йому добре знакомий, бо тих самих перековань, — віденьський доктор (Д-р. Решетило) — конференує з ним більше як 1½ години, а тим часом агітатори кинулися стягати збаламучених селян так з Теляжа як і сусідних сіл. Марков певний себе, що буде міг відбутися віче, на котрім переїдеся до схочу на мазепинських Владиках і сьвящениках, та задугить селян про отворення каплички — нараз посумнів, побачивши комісара староства з жандармами; хитрий малорос береться на хитрощі та зачинає віче за запрошеннями, але так необережно — хотів всемогучий, що давав картки селянам з чужими іменами. Та комісар показався єще хитрійшим; зачав питатися селян про їх імена, а пізнавши, що вони мають чужі картки, розв'язав збори і візвав нарід, щоби розійшовся! Господ. депутат зачав викрикувати, що то за конституція, як сьміє комісар йому депутатови забороняти віче і т. д. та своїм криком став підбурювати народ.

Ще кілька хвиль, а була би проляла ся кров невинних збаламучених селян, бо жандарми кинулись до багнетів, та лише завдяки тактові комісара до сего не дійшло! Марков видячи на що заносить ся, удав ся до одного з селян на прийняте, викрикуючи по дорозі, що він іншим разом приїде та доконає сего, в чім тим разом перешкодив ему „малий чоловік“, яким є комісар староства. — Вечером відїхав! Селяни видячи, що і Марков не є всемогучий, коли мусїв уступити комісарови, почали знов упадати на душі, та є в Бозі надія, що в короткім часі все покінчить ся добре.

З того може переконати ся Д-р. Глібовицький і о. Д-р. Дорожинський, що не мазипинські Владики і святихники, але русофіли не менше старокурсники як новокурсники з своїми органами на скрізь пересяклими схизмою, з депутатом Марковом на чолі, суть причиною схизми. — Вкінці можу впевнити о. Д-р. Дорожинського, що відколи прийшли до Ульвівка (а тим самим і до Теляжа) українські святихники (сотрудники), почало вже бути інше житє. За них повстає каса Райфазена для цілої парохії, zaloжено чит. „Просьвіти“, „Сільський Господар“, „Братство тверезости“ — та роблено заходи, щоби заложити склеп на уділах. Видно, що вони не є причиною схизми, коли то все удало ся їм зробити. Вороги бачучи, що під ними зачинає ся усувати ґрунт використали непорозумінє, яке було довший час межи парохом, а вкінці і консисторією, та довели до того збаламучених селян, що до зради свого народу додали єще зраду св. католицкої віри.

Як селяни розуміють ріжницю межи католицкою а схизматичкою (вірою) релігією, та про дальший хід справи подам іншим разом. — *Сусід католик.*

Православна пропаганда в львівськім повіті. Переважно за рускими дневниками подаємо від якогось часу вісти про православну пропаганду між нашим народом; відвічальність за ті вісти, з всякими подробицями, спадає, розумієсь, не на нас, а на жерела, звідки ми їх беремо. В ч. 4 „Ниви“ подали ми між иншим в той самий спосіб вість про православну пропаганду в Запитові і Миклашеві. Дивним дивом інтересовані особи, передовсім що до Запитова, замість вилити свою злість і простувати піднесені річи в „Ділі“ чи „Руслані“, звідки ми повторили дотичну нотатку, чують жаль тільки до „Ниви“ і тільки до „Ниви“ шлють спростованя. Таке спростованє Вп. о. Семкова помістили ми в ч. 5 „Ниви“ тепер знов присилає нам свою „заяву“ парох Запитова, Вп. о. Курманович. Хоч ми зовсім не обовязані містити отсеї заяви, бож повторяємо, її місце булоби в „Ділі“ або „Руслані“, та для уни кнєня всяких жалїв даємо їй місце. Вона звучить :

З а я в а. З огляду на дописи поміщені в часописи „Нива“ ч. 4. стр. 135 про парохію Заптів і в часописи „Галичанинъ“

ч. 41 с. р. під заголовком „Хамство Ниви“ прошу уклінно ВЧ. Редакцію о ласкаве уміщенє в найблизшій числі „Ниви“, що слїдує:

Заявляю, що не єсьм автором згаданої дописи про парохію Запитів в часописи „Нива“ ч. 4 стр. 135 ані інспіратором, ані інформатором незвісного мені впрочім дописувателя. Рішучо заявляю, що мені невідомо, немовби Впр. о. декан І. Пачовський і Всч. оо. Билинкевич і Пилипець уживали в який небудь спосіб свого впливу на моїх парохіян і заявляю, що они мені в душпастирській праці ніколи не мішали з поважанєм о. *Дев Курманович*, парох в Запитові.

Єще про „Устав церковний.“ Нарешті діждалисьмо ся вида-
ня „Уставу церковного“, як подає допись з еп. Перем. в ч. 5 „Ниви“, а то уставу невиданого сьвіцким яким товариством, „Просьвітою“ або товариством Качковського, а комісією сьвящеників знатоків, апробованого всіми трема Ординаріатами. Факт се дуже потїшаючий, бо усунено дуже сумну і понижа-
ючу нас появу, що сьвіцкі товариства подавали цілому клирови трох дієцезій норму, як має тойже в церкві богослуження від-
правляти — факт потїшаючий тим більше, що всі три Ордина-
ріати згідно дають сему уставу свою санкцію.

Но щоби такий устав відповідав своїй цілі — належалоби єго видавати віддільно від шематизму, за чим промовляють важні причини. І так устав повинен знаходитись в руках духо-
венства завчасу перед початком року — що при шематизмах неможливе. Як бачимо, в Перем. дієцезії дістали сьвященики шематизм при кінці лютого, а в львівській і станиславській ді-
єцезії до тепер, т. є. до половини марта про появу шематизму не чувати. Дальше устав повинен знаходитись не йно в руках кожного сьвященика, но також і у дяка а дальше в кожній церкві.

Тому повинен він бути невеликий і не дорогий (но на кождий случай точний). Дуже догідний що до форми був устав видаваний „Просьвітою“ і що до змісту був доволі точний — тож комісія займаюча ся уложенєм „уставу“ могла би запро-
сити сьвященика, котрий устав „Просьвітою“ видаваний укладав.

А можеби тою справою заняло ся за згодою Ординаріятів Тов. сьв. Ап. Павла, котре могло би приспорити собі через тоє троха фондів на інші видавництва, бо такий „устав“ в 5—6 тисячів по 30 сот. приніє би вже гарну суму.

Православє а католицизм. Рада (ч. 5 з 1912) пише: В С. Петерб. Вїд. д. Соборання згадує цікаву розмову між покійним оберпрокурором св. Синоду Побідоносцевим і теж покійним І. Л. Янишовим. Раз Побідоносцев з приводу звісток з Франції про боротьбу там з церквою почав палко вихвалювати російські порядки:

„В нас церква і держава не знають ніякої боротьби, ніяких сварок. Ми живемо в тісних обіймах.“ Мовчки з суворим поглядом слухав це покійний Янишов. Але Побідоносцев захотів так почути його думку про це і звернувся до о. Янишева з відповідним запитанем. О. Янишев підвівся з місця і відповів на це історичною фразою:

„Ми задихаємось, ваше високопревосходительство, в ваших обіймах. Там, в Франції, ще борються ся, бо католики ще розуміють церковне життя — а в нас лишилися тільки ці одні обійми, без всякого життя.“ Побідоносцев закусив губу...

Справлене ошибок.

В ч. 5 „Ниви“ в статті „Про церковні відносини в Америці“ зайшли деякі важніші помилки, котрі отсим справляємо. І так на ст. 161, послідна стрічка з долу, має бути замість: „сельвітів“ — „сельвішів“; ст. 162 по середині замість „Hungaricus“ — має бути „Hungarians“; ст. 163, стрічка 1 і 7 з долу має бути замість „deed infrust“ — deed in trust.“

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає

св'ящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.